

ความเป็นกัลยาณมิตรของผู้ประเมินภายนอกตามความคิดเห็นของ
ผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร

**THE EXTERNAL ASSESSORS' VIRTUOUS FRIENDSHIP ACCORDING TO
THE VIEWS HELD BY THE EDUCATIONAL ADMINISTRATORS
UNDER THE BANGKOK MUNICIPALITY**

นางสาววิไลรัตน์ พงกษาภิรมย์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พุทธศักราช 2547

ISBN 974-364-254-4

ความเป็นกัลยาณมิตรของผู้ประเมินภายนอกตามความคิดเห็นของ
ผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร

**THE EXTERNAL ASSESSORS' VIRTUOUS FRIENDSHIP ACCORDING TO
THE VIEWS HELD BY THE EDUCATIONAL ADMINISTRATORS
UNDER THE BANGKOK MUNICIPALITY**

นางสาววิไลรัตน์ พงกษาภิรมย์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช 2547

ความเป็นกัลยาณมิตรของผู้ประเมินภายนอกตามความคิดเห็นของ
ผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร

นางสาววิไลรัตน์ พุกษาภิรมย์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช 2547

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

**THE EXTERNAL ASSESSORS' VIRTUOUS FRIENDSHIP ACCORDING TO
THE VIEWS HELD BY THE EDUCATIONAL ADMINISTRATORS
UNDER THE BANGKOK MUNICIPALITY**

MISS VILAIRUT PLUEKSAPIROM

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement For The Degree of
Master of Arts
(Buddhist studies)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
พระพุทธศาสนา

.....
(พระมหาสมจินต์ สมมาปญฺโญ)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์.....ประธานกรรมการ

(พระศรีสิทธิมนี)

.....กรรมการ

(พระสุธีธรรมานุวัตร)

.....กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร. วิชัย วงษ์ใหญ่)

.....กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ บุญมี แทนแก้ว)

.....กรรมการ

(พันเอก ดร. วีระ วงศ์สรรค์)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ พระสุธีธรรมานุวัตร

ประธานกรรมการ

รองศาสตราจารย์ ดร.วิชัย วงษ์ใหญ่

กรรมการ

พันเอก ดร.วีระ วงศ์สรรค์

กรรมการ

ชื่อวิทยานิพนธ์ : ความเป็นกัลยาณมิตรของผู้ประเมินภายนอกตามความคิดเห็นของผู้บริหาร
สถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร

ผู้วิจัย : นางสาววิไลรัตน์ พุกษาภิรมย์

ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

: พระสุธีธรรมานุวัตร ป.ธ.9, M.A., Ph.D.

: รองศาสตราจารย์ ดร.วิชัย วงษ์ใหญ่ กศ.บ., M.A., Ed.D.

: พันเอก ดร.วีระ วงศ์สรรค์ น.บ., กศ.บ., วท.บ., ศศ.บ., ค.ม., กศ.ด.

วันสำเร็จการศึกษา : 22 กุมภาพันธ์ 2548

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจและวิจัยเชิงวิเคราะห์เอกสาร ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิด หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และเพื่อศึกษาความเป็นกัลยาณมิตรของผู้ประเมินภายนอก ตามความคิดเห็นและความคาดหวังของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร โดยใช้แบบสอบถามเก็บรวบรวมข้อมูลกับผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร จำนวน 50 เขต เขตละ 1 โรงเรียน โรงเรียนละ 4 คน รวมทั้งสิ้น 200 คน ได้รับแบบสอบถามกลับคืนร้อยละ 100 มีการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการหาค่าร้อยละ ค่ามัชฌิมเลขคณิต ($\bar{X}$) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และทดสอบค่าที (t-test) โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ SPSS/PC เพื่อหาระดับความคิดเห็น ความคาดหวัง และการเปรียบเทียบความแตกต่างของข้อมูล ผลการวิจัยพบว่า

หลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับความเป็นกัลยาณมิตร คือ การคบมิตรแท้ มิตรเทียม การคบบัณฑิต กัลยาณมิตรธรรม พรหมวิหารธรรม สัมปรีชธรรม สังคหวัตถุ และโยนิโสมนสิการ ผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร มีความคิดเห็นว่า สถานศึกษามีความรู้สึกเครียดก่อนการประเมินภายนอก ร้อยละ 80 ระหว่างการประเมินภายนอกมีความรู้สึกสบายใจ เข้าใจบทบาทของผู้ประเมินภายนอก ร้อยละ 95 และหลังการประเมินภายนอกมีความเข้าใจสบายใจและได้รับประโยชน์จากการให้คำแนะนำของผู้ประเมินภายนอก ร้อยละ 98 โดยผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร ร้อยละ 100 ให้ความสำคัญด้านวิถีชีวิตของผู้ประเมินภายนอก และต้องมีความรู้ มีประสบการณ์ทางการศึกษามาแล้วไม่น้อยกว่า 5 ปีขึ้นไป ผู้บริหารสถานศึกษามีความ

คาดหวัง และความคิดเห็นต่อตัวผู้ประเมินภายนอกในความเป็นกัลยาณมิตรอยู่ในระดับมากที่สุด
ทุกรายการ เมื่อเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างความคาดหวังกับความคิดเห็นต่อตัวผู้ประเมิน
ภายนอกพบว่าไม่แตกต่างกันทุกด้าน ยกเว้น 3 รายการ ได้แก่ 1. การเขียนรายงานให้ตรงสภาพจริง
และชัดเจนเข้าใจง่าย 2. รู้สึกสบายใจอยากสนทนาหรือได้ถามด้วย 3. เมื่อผู้ประเมินจากไปรู้สึก
ระลึกถึงด้วยความประทับใจ มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

THESIS TITLE : THE EXTERNAL ASSESSORS' VIRTUOUS FRIENDSHIP ACCORDING TO THE VIEWS HELD BY THE EDUCATIONAL ADMINISTRATORS UNDER THE BANGKOK MUNICIPALITY.

RESEARCHER : MISS VILAIRUT PLUEKSAPIROM

DEGREE : MASTER OF ARTS (BUDDHIST STUDIES)

THESIS SUPERVISORY COMMITTEE

- : PHRA SUTHITHAMMANUWAT, Pali 9, M.A., Ph.D.
- : ACCOC. PROF. DR. WICHAI WONGYAI, B.A., M.A., Ed.D.
- : CAL. DR. WEERA WONGSWON, B.A., M.Ed Ed.D.

DATE OF GRADUATION : 22 FEBRUARY 2005

ABSTRACT

This research is of the type of surveying and analyzing documents. The purpose of the research is to study the different views, the Buddhist Doctrines and the state of friendship possessed by external evaluators, according to the views and the expectation held by the institute administrators under the command of the Bangkok Municipality. The research was carried out by the application of the questionnaire to collect information from the educational institute administrators under the command of the Bangkok Municipality consisting of 50 districts, one school and four offices from each. There were 200 offices in all. After getting the information, the percentile, Arithmetic Mean, the S.D., and t-test were considered by making a complete programme of SPSS/PC in order to get the level of ideas, expectation and comparison of the information. The result of the research was as follows :

The principle of Dhamma concerning the state of being good friends are: The association with both good friend and bad friend, the association with the leaned people, the association with Virtuous, the doctrines divine states, the doctrines of high morality the doctrines heling one acather , and the doctrines of analytical refection.

The educational institute administrators under the command of the Bangkok Municipality had the idea that 80% of the educational institute administrators felt strained before the external evaluation, and 95% of them were at ease and understood the external evaluation rules during the external evaluation ; and 98% of them understood, were at ease and got benefit from the external institute assessors' advice 100% of the external institute administrators stressed

the importance of the external assessors' ages, and they had to be the persons of random, and had educational experience of not less than 5 years and onwards.

The institute administrators had much expectation and many ideas towards the external assessors in the matter of being virtuous friendship. From the research, it was found that there were no differences between the expectation and the ideas towards the external assessors at all, except the 3 aspects namely : 1. Writing a report rightly according to the real status, clearly and easily to understand. 2. Feeling at ease and wishing to have conversation with the evaluators. 3. Having much impression towards the evaluators when they are to depart. All the three aspects mentioned above have the important differences in statistic .01.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลงได้ด้วยอานิสงส์แห่งคุณธรรมความเป็นกัลยาณมิตรจากบุคคลหลายท่าน ทั้งส่วนที่เป็นงานวิชาการ งานภาคสนาม และในส่วนผู้สนับสนุนการวิจัยสำเร็จด้วยดี

ขอกราบขอบพระคุณ พระสุธีธรรมานุวัตร (เทียบ สิริญาโณ) คณบดีคณะพุทธศาสตร์ อาจารย์ที่ปรึกษา ที่ได้เมตตาให้คำปรึกษา แนะนำ ติดตาม สอบถาม และให้กำลังใจผู้วิจัยตลอดมาตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งเสร็จสมบูรณ์

ขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.วิชัย วงษ์ใหญ่ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ที่ได้ถ่ายทอดความรู้ ให้คำแนะนำที่มีคุณค่าเป็นอย่างยิ่ง

ขอขอบพระคุณ พันเอก ดร.วีระ วงศ์สรรค์ ที่ให้คำแนะนำ และเป็นที่ปรึกษาอย่างดียิ่ง และให้กำลังใจ ตลอดมาด้วยความห่วงใย

ขอขอบพระคุณ ดร.วีระชาติ นิ่มอนงค์ นายสุรชาติ นุชพิทักษ์ และนายเกรียงไกร บัวจันอัด นักวิชาการศึกษาฝ่ายคัมภีร์พุทธศาสนา กองวิชาการ ที่ให้คำแนะนำ และร.ศ. ชูศักดิ์ ทิพย์เกษร ที่ปรึกษาอธิการบดีที่เมตตาช่วยเหลือและตรวจสอบภาษาอังกฤษ ด้วยความเมตตาจริงใจ ในลูกศิษย์

ขอขอบพระคุณ นายณรงค์ มณีรัมย์ นางจุไรรัตน์ อดตมะ นางสาวศศิธร ทิพานันท์ ผู้ประเมินภายนอก สมศ. และนายจิริทีปต์ เดชา Lead Assessor ISO ที่ให้คำแนะนำการจัดทำแบบสอบถาม การวิเคราะห์ข้อมูล การอภิปรายผล และพระมหาสุชาติ สุชาโต ช่วยพิสูจน์อักษร ทำให้การวิจัยเชิงปริมาณสำเร็จลุล่วงไปด้วยดีและเป็นกำลังใจด้วยความเป็นกัลยาณมิตรตลอดมา

ขอขอบพระคุณ ผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร ทุกท่าน ที่กรุณาอนุเคราะห์ตอบแบบสอบถามอย่างครบถ้วน

ขอขอบพระคุณอาจารย์โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พระอาจารย์ที่เป็นผู้จุดประกายในการทำวิทยานิพนธ์ และเพื่อนนิสิตโดยเฉพาะ นางชะบา อ่อนนาค ผู้เป็นกัลยาณมิตร ตลอดจนผู้ที่เกี่ยวข้องกับการ ศึกษาของผู้วิจัย ที่ได้ให้ความเมตตาช่วยเหลือเกื้อกูล และเป็นกำลังใจตลอดมา

ขอบคุณงามความดี บุญกุศลทั้งหลายที่เกิดจากการตั้งใจในการทำวิจัยครั้งนี้ ขอมอบให้ นายสมบัติ – นางกัลยา พุกษาภิรมย์ ผู้ที่เป็นบิดาและมารดาที่สนับสนุนให้ลูกทุกคนได้มีโอกาสศึกษาให้มากที่สุด และขออุทิศส่วนกุศลนี้ให้กับบิดาที่ล่วงลับไปแล้ว

ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า ผลการวิจัยครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ต่อสำนักงานรับรองมาตรฐาน และประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) และผู้ประเมินภายนอกโดยตรงเพื่อเผยแพร่แก่สาธารณชน งามความดีใดๆ ที่เกิดจากการทำวิจัยครั้งนี้ ขอมอบเป็นเครื่องบูชาพระคุณบิดา มารดา ครู อาจารย์ ผู้มีพระคุณ ญาติพี่น้อง และเพื่อนๆ ทุกคน ที่ทำให้ผู้วิจัยได้รู้ซึ่งถึงองค์คุณของคำว่า “กัลยาณมิตร” เป็นอย่างดีมาโดยตลอด จึงขอกราบขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

นางสาววิไลรัตน์ พุกษาภิรมย์

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ช
สารบัญตาราง	ฉ
คำชี้แจงเกี่ยวกับการใช้อักษรย่อในวิทยานิพนธ์เล่มนี้	ฐ
บทที่ 1 บทนำ	
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	3
1.3 ปัญหาที่ต้องการทราบ	3
1.4 สมมติฐานในการวิจัย	3
1.5 ขอบเขตของการวิจัย	4
1.6 คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย	4
1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	5
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี หลักธรรมในพระพุทธศาสนา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
2.1 ความสำคัญของพระพุทธศาสนา	6
2.1.1 ความสำคัญของพระพุทธศาสนาที่มีต่อสังคม	6
2.1.2 สาระสำคัญของพุทธศาสตร์ในแง่วิชาการ	8
2.1.3 ความสำคัญของพระพุทธศาสนากับเกณฑ์มาตรฐานของชีวิต	10
2.1.4 แนวความคิดเรื่องกัลยาณมิตรในพระพุทธศาสนา	20
1) แนวความคิดเรื่องมิตร	20
1.1) ความหมายของมิตร	20

	หน้า
1.2) ประเภทของมิตรในพุทธศาสนา	21
2) หลักคำสอนเรื่องกัลยาณมิตร	34
2.1) ความหมายของกัลยาณมิตร	34
2.2) ความสำคัญของการมีกัลยาณมิตร	35
2.3) คุณสมบัติของกัลยาณมิตร	41
2.4) กัลยาณมิตรธรรม	43
2.5) กัลยาณมิตรประกอบด้วยคุณสมบัติที่พึงพร้อม 8 ประการ	46
3) หลักคุณธรรมของกัลยาณมิตร	56
3.1) พรหมวิหารธรรม	56
3.2) โยนิโสมนสิการ	58
3.3) สังคหวัตถุธรรม	60
3.4) สัมปรัศีลธรรม	61
2.2 กัลยาณมิตรธรรม ในฐานะเป็นรากฐานของคุณสมบัติจรรยาบรรณ ของผู้ประเมินภายนอก	64
2.3 แนวความคิดเกี่ยวกับการประเมินคุณภาพภายนอก	66
2.3.1 ความเป็นมา	66
2.3.2 การประกันคุณภาพ	67
2.3.3 ความหมายของการประเมินคุณภาพภายนอก	69
2.3.4 หลักการของการประเมินคุณภาพภายนอก	70
2.3.5 วัตถุประสงค์ของการประเมินคุณภาพภายนอก	72
2.3.6 ความสำคัญของการประเมินคุณภาพภายนอก	72
2.3.7 ความหมายของผู้ประเมินภายนอก	73
2.3.8 คุณสมบัติของผู้ประเมินภายนอก	73
2.3.9 จรรยาบรรณของผู้ประเมินภายนอก	76
2.4 แนวความคิดเกี่ยวกับความคิดเห็น	77
2.4.1 ความหมายของความคิดเห็น	77
2.4.2 ลักษณะของความคิดเห็น	80
2.4.3 องค์ประกอบของความคิดเห็น	81
2.4.4 ปัจจัยที่มีผลต่อความคิดเห็น	81

	2.4.5 การเปลี่ยนแปลงความคิดเห็น	82
	2.4.6 ความสำคัญของความคิดเห็น	83
	2.4.7 วิธีวัดความคิดเห็น	84
	2.5 ทบทวนเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	85
เรื่อง		หน้า
บทที่ 3	วิธีดำเนินการวิจัย	
	3.1 การศึกษาและวิเคราะห์เอกสาร รายงาน และผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง	90
	3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	90
	3.3 การสร้างเครื่องมือและการทดสอบเครื่องมือ	91
	3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล	92
	3.5 การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้	92
บทที่ 4	ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	
	4.1 ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม	97
	4.2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับความเป็นกัลยาณมิตรของผู้ประเมินภายนอก	100
	4.3 ความคาดหวังจากผู้ประเมินภายนอกมากที่สุด ตามความคิดเห็น ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร	119
	4.4 ข้อเสนอแนะของผู้บริหารสถานศึกษาที่มีต่อความเป็นกัลยาณมิตร ของผู้ประเมินภายนอก	120
บทที่ 5	สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	
	5.1 สรุปผลการวิจัย	121
	5.1.1 แนวคิดและหลักธรรมชาติความเป็นกัลยาณมิตร	121
	5.1.2 ความคิดเห็นและความคาดหวังเกี่ยวกับความเป็นกัลยาณมิตร ของผู้ประเมินภายนอก	122
	5.1.3 เปรียบเทียบความคาดหวังกับความคิดเห็นต่อตัวผู้ประเมินภายนอก เกี่ยวกับความเป็นกัลยาณมิตร	126
	5.1.4 ผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร มีความคาดหวังเพิ่มเติม	126
	5.1.5 ข้อเสนอแนะของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร	127

5.2	อภิปรายผล	128
5.3	ข้อเสนอแนะเพื่อการปฏิบัติ	130
5.4	ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยต่อไป	130
	บรรณานุกรม	131
	เรื่อง	หน้า
	ภาคผนวก ก	
	หนังสือขอความอนุเคราะห์ให้นิสิตทำการเก็บข้อมูล	(138)
	รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิตรวจแบบสอบถาม	(139)
	รายชื่อโรงเรียนกลุ่มตัวอย่าง สังกัดกรุงเทพมหานคร	(140)
	แบบสอบถามเพื่อการวิจัย เรื่อง ความเป็นกัลยาณมิตรของ ผู้ประเมินภายนอกตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร	(142)
	ภาคผนวก ข	
	ลักษณะมหาบุรุษ 32 ประการ	(149)
	ประวัติผู้วิจัย	

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1	แสดงจำนวนและร้อยละของข้อมูลสถานภาพผู้ตอบแบบสอบถาม 97
ตารางที่ 2	แสดงจำนวนและร้อยละของความรู้สึกต่อการประเมินภายนอก ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร 99
ตารางที่ 3	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับของความเป็นกัลยาณมิตรของ ผู้ประเมินภายนอก ตามความคาดหวังและความคิดเห็นของผู้บริหาร สถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร 101
ตารางที่ 4	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับของความเป็นกัลยาณมิตร ด้านปิโย (ความน่ารัก) ของผู้ประเมินภายนอก ตามความคาดหวังและ ความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร 102
ตารางที่ 5	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับของความเป็นกัลยาณมิตร ด้านกรู (น่าเคารพ) ของผู้ประเมินภายนอก ตามความคาดหวังและความ คิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร 103
ตารางที่ 6	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับของความเป็นกัลยาณมิตร ด้านภวานิโย (น่าเจริญใจ) ของผู้ประเมินภายนอก ตามความคาดหวังและ ความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร 104
ตารางที่ 7	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับของความเป็นกัลยาณมิตร ด้านวัตถุ (รู้จักพูดให้เหตุผล) ของผู้ประเมินภายนอก ตามความคาดหวังและความคิดเห็น ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร 106
ตารางที่ 8	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับของความเป็นกัลยาณมิตร ด้านวจนักขโม (อดทนต่อถ้อยคำ) ของผู้ประเมินภายนอก ตามความคาดหวัง และความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร 107

<p>ตารางที่ 9</p>	<p>ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับของความเป็นกัลยาณมิตร ด้านกัมภีร์ธูจะ กะถัง กัตตา (แถลงเรื่องลี้ก้าได้) ของผู้ประเมินภายนอก ตามความคาดหวังและความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร</p>	<p>108</p>
		หน้า
<p>ตารางที่ 10</p>	<p>ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับของความเป็นกัลยาณมิตร ด้านโนัจฐฐานนโย ชะเย (ไม่ชักนำในอฐาน) ของผู้ประเมินภายนอก ตามความคาดหวังและความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร</p>	<p>110</p>
<p>ตารางที่ 11</p>	<p>เปรียบเทียบความคาดหวังกับความคิดเห็นต่อตัวผู้ประเมินภายนอกเกี่ยวกับ ความเป็นกัลยาณมิตรทุกด้าน ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร</p>	<p>111</p>
<p>ตารางที่ 12</p>	<p>เปรียบเทียบความคาดหวังกับความคิดเห็นต่อตัวผู้ประเมินภายนอกเกี่ยวกับ ความเป็นกัลยาณมิตร ด้านปิโย (ความน่ารัก) ตามความคิดเห็นของ ผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร</p>	<p>112</p>
<p>ตารางที่ 13</p>	<p>เปรียบเทียบความคาดหวังกับความคิดเห็นต่อตัวผู้ประเมินภายนอกเกี่ยวกับ ความเป็นกัลยาณมิตร ด้านครุ (น่าเคารพ) ตามความคิดเห็นของ ผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร</p>	<p>113</p>
<p>ตารางที่ 14</p>	<p>เปรียบเทียบความคาดหวังกับความคิดเห็นต่อตัวผู้ประเมินภายนอกเกี่ยวกับ ความเป็นกัลยาณมิตร ด้านภวานิโย (น่าเจริญใจ) ตามความคิดเห็นของ ผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร</p>	<p>114</p>
<p>ตารางที่ 15</p>	<p>เปรียบเทียบความคาดหวังกับความคิดเห็นต่อตัวผู้ประเมินภายนอกเกี่ยวกับ ความเป็นกัลยาณมิตร ด้านวัตตา (รู้จักพูดให้เหตุผล) ตามความคิดเห็นของ ผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร</p>	<p>115</p>
<p>ตารางที่ 16</p>	<p>เปรียบเทียบความคาดหวังกับความคิดเห็นต่อตัวผู้ประเมินภายนอกเกี่ยวกับ ความเป็นกัลยาณมิตร ด้านวจนักขโม (อดทนต่อถ้อยคำ) ตามความคิดเห็นของ ผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร</p>	<p>116</p>
<p>ตารางที่ 17</p>	<p>เปรียบเทียบความคาดหวังกับความคิดเห็นต่อตัวผู้ประเมินภายนอกเกี่ยวกับ</p>	

	ความเป็นกัลยาณมิตร ด้านคัมภีร์จะ กะถัง กัตตา (ແດລງຣື່ອງລືກ້າໄດ້)	
	ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร	117
ตารางที่ 18	เปรียบเทียบความคาดหวังกับความคิดเห็นต่อตัวผู้ประเมินภายนอกเกี่ยวกับ ความเป็นกัลยาณมิตร ด้านโน้จัญฐานะ นโโยชะเย (ไม่ชักนำในอฐาน)	
	ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร	118

คำชี้แจงการใช้อักษรย่อและหมายเลขย่อคัมภีร์

(1) การใช้อักษรย่อ

อักษรย่อชื่อคัมภีร์ในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ใช้อ้างอิงจากคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พุทธศักราช 2539 ดังต่อไปนี้

พระสุตตันตปิฎก

ที.ม.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค (ภาษาไทย)
ที.ปา.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค (ภาษาไทย)
ม.มู.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มูลปณณาสก์ (ภาษาไทย)
ส.ส.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สคาถวรรค (ภาษาไทย)
ส.ม.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวรรค (ภาษาไทย)
อจ.เอกก.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย เอกกนิบาต (ภาษาไทย)
อจ.ทุก.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทุกนิบาต (ภาษาไทย)
อจ.ติก.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต (ภาษาไทย)
อจ.จตุกก.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต (ภาษาไทย)
อจ.ปญจก.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ปญจกนิบาต (ภาษาไทย)
อจ.ฉก.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ฉกนิบาต (ภาษาไทย)
อจ.สตุตค.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย สัตตคกนิบาต (ภาษาไทย)
อจ.อฏฐก.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย อฏฐกนิบาต (ภาษาไทย)
ขุ.ขุ.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ขุททกปาฐะ (ภาษาไทย)
ขุ.ธ.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธรรมบท (ภาษาไทย)
ขุ.อิติ.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อิติวุตตกะ (ภาษาไทย)
ขุ.สุ.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย สุตตนิบาต (ภาษาไทย)

- ขุ.จ. (ไทย) = สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย จุฬนิเทศ (ภาษาไทย)
ขุ.ป. (ไทย) = สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ปฏิสัมภิทามรรค (ภาษาไทย)

พระอภิธรรมปิฎก

- อภิ.วิ. (ไทย) = อภิธรรมปิฎก วิภังค์ (ภาษาไทย)

อรรถกถาพระสุตตันตปิฎก

- ขุ.อติ.อ. (ไทย) = ขุททกนิกาย ปรมัตถทีปนี อิติวุตตกอรรถกถา (ภาษาไทย)
ขุ.ชา.อ. (ไทย) = ขุททกนิกาย ชาดกอรรถกถา (ภาษาไทย)

(2) การระบุหมายเลขย่อ

การอ้างอิงพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ใช้ระบบบอกชื่อคัมภีร์ และระบุถึงเล่ม/ชื่อ/หน้าของพระไตรปิฎกเล่มนี้ด้วย เช่น ที.ม. (ไทย) 10/329/257 หมายความว่า การอ้างอิงนั้นระบุถึงคัมภีร์ที่ฆนิกาย มหาวรรค เล่มที่ 10 ชื่อที่ 329 หน้า 257

ส่วนการอ้างอิงคัมภีร์อรรถกถาใช้นับมหามกุฏราชวิทยาลัยโดยใช้ระบบบอกชื่อและระบุถึง เล่ม/ภาคที่/ชื่อ/หน้า

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 43 “บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ”¹ โดยมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 อย่างเป็นทางการ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ มีความมุ่งหมายและหลักการของการจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นคุณภาพและมาตรฐาน ซึ่งระบุไว้ในหมวด 6 มาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษา มาตรา 48 “ให้หน่วยงานต้นสังกัดและสถานศึกษาจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพภายใน และให้ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารการศึกษาที่ต้องดำเนินการต่อเนื่อง รายงานประจำปีเสนอหน่วยงานต้นสังกัด สาธารณชน . . . และเพื่อรองรับการประเมินภายนอก”² และมาตรา 49 “ให้มีสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษามีฐานะเป็นองค์การมหาชน . . . ให้มีการประเมินคุณภาพภายนอกของสถานศึกษาทุกแห่งอย่างน้อย 1 ครั้งในทุก 5 ปี นับตั้งแต่การประเมินครั้งสุดท้าย”³ ซึ่งรอบแรกต้องดำเนินการประเมินภายนอกสถานศึกษาทุกแห่งให้เสร็จภายในเดือนสิงหาคม 2548

สารดังกล่าว สถานศึกษาทุกแห่งต้องนำไปปฏิบัติโดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญ คือ การพัฒนาปรับปรุงคุณภาพการจัดการศึกษา ของสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพในการพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ เพื่อความเป็นคนเก่ง คนดี และมีความสุข ตามเป้าหมายการศึกษาของชาติ

---

¹สมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ, รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540, (กรุงเทพมหานคร : รัฐสภา, 2540), หน้า 14.

²คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542, (กรุงเทพฯ : พัฒนาหลักสูตร, 2542), หน้า 16.

³อ้างแล้ว.

แต่เนื่องจากระบบการประเมินคุณภาพมาตรฐานเป็นเรื่องใหม่สำหรับสังคมประเทศไทย โดยเฉพาะด้านการศึกษา จากประสบการณ์การออกประเมินภายนอกของผู้วิจัยจำนวน 58 แห่ง พบว่า ผู้บริหาร คณะครู นักเรียน ตลอดจนผู้ปกครองและคณะกรรมการสถานศึกษาเกิดอาการเครียด วิตกกังวล ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง และเกรงกลัวผู้ประเมินภายนอก โดยเฉพาะก่อนการประเมิน ระหว่างการประเมิน และหลังการประเมิน ตามลำดับ นอกจากนี้พบว่า ความเครียด ความวิตกกังวลจะมีเพิ่มขึ้น ถ้าผู้ประเมินภายนอกที่แสดงออกถึงการใช้อำนาจและการไม่รับฟังคำชี้แจงของสถานศึกษา ทำให้สถานศึกษาเข้าใจว่า การประเมินภายนอกเป็นเรื่องการมาจับผิด หรือมาให้คุณให้โทษ หรือเป็นการประเมินเพื่อให้ผ่านหรือไม่ผ่าน ซึ่งเป็นความเข้าใจที่ไม่ถูกต้อง

ปัญหาของสถานศึกษาดังกล่าวจะคลี่คลายลงได้ ถ้าผู้ประเมินภายนอกมีความเป็นกัลยาณมิตรที่ดีซึ่งเป็นหลักการสำคัญข้อหนึ่งของการประเมินคุณภาพภายนอก คือ “มุ่งส่งเสริมและประสานงานในลักษณะกัลยาณมิตรมากกว่าการกำกับและควบคุม”⁴ อันจะทำให้ผู้บริหาร คณะครูนักเรียน และชุมชน เกิดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องและมีความรู้สึกสบายใจและได้รับประโยชน์อย่างแท้จริงจากความเป็นกัลยาณมิตรของผู้ประเมินภายนอก

พระพุทธเจ้าทรงดำรงอยู่ในฐานะกัลยาณมิตรของเหล่าสรรพสัตว์ ทรงเป็นมิตร เป็นผู้ชี้ทางปัญญาไปสู่นิพพาน ความเป็นกัลยาณมิตรนั้นสำคัญเทียบเท่าพรหมจรรย์ ดังที่พระองค์ตรัสในกัลยาณมิตรสูตรว่า “ภิกษุทั้งหลาย เมื่อดวงอาทิตย์กำลังจะอุทัย ย่อมมีแสงอรุณขึ้นมาก่อน เป็นบุพนิมิตอันใด กัลยาณมิตรตตตา (ความเป็นผู้มีมิตรดี) ก็เป็นตัวนำ เป็นบุพนิมิตเพื่อความเกิดขึ้นแห่งอริยมรรคมีองค์ 8 ฉะนั้น”⁵ และตรัสในอุปัชฌายสูตรว่า “อาศัยเราผู้เป็นกัลยาณมิตร เหล่าสัตว์ผู้มีชาติ (ความเกิด) เป็นธรรมคาย่อมพ้นจากชาติ ผู้มีชรา (ความแก่) ปรีทเวชะ (ความคร่ำครวญ) ทุกข์ (ความทุกข์กาย) โทมนัส (ความทุกข์ใจ) และอุปายาส (ความคับแค้นใจ) เป็นธรรมดา ย่อมพ้นจากโสกะ ปรีทเวชะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส”⁶ ความเป็นกัลยาณมิตรไม่จำกัดกับเพื่อนเท่านั้น แต่ยังหมายถึงบุคคลผู้อยู่แวดล้อมทั้งหลาย

อาจกล่าวได้ว่า ความเป็นกัลยาณมิตรมีส่วนเกี่ยวข้องกับสังคมอย่างชัดเจน บุคคลชื่อว่าเป็นกัลยาณมิตรนั้นย่อมแสดงออกให้ปรากฏต่อสังคมเพื่อสร้างความเชื่อมั่น หรือให้ความ

---

⁴ รับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) สำนักงาน, **กรอบการประเมินคุณภาพภายนอกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน**, (กรุงเทพมหานคร : สมศ. 2544), หน้า 4.

⁵ ส.ม. (ไทย) 19/49/43.

⁶ ส.ม. (ไทย) 19/2/4.

มั่นใจแก่คนผู้พบเห็น เช่น ความเป็นที่รัก น่าเคารพ มีความรู้จริง รู้จักชี้แจงให้เข้าใจ เป็นที่ปรึกษาที่ดี มีลักษณะคำพูดที่น่าเชื่อถือและนำคนผู้อยู่ร่วมด้วยให้อยู่ในฐานะอันควร คือ การดำเนินชีวิตที่ดีงาม

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยในฐานะผู้ประเมินภายนอกและได้มาศึกษาในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จึงมีความสนใจที่จะศึกษาความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาว่า ผู้ประเมินคุณภาพภายนอกต้องมีความเป็นกัลยาณมิตรในการปฏิบัติหน้าที่ผู้ประเมินภายนอกมากน้อยเพียงใด

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.2.1 เพื่อศึกษาแนวคิด และหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับความเป็นกัลยาณมิตร

1.2.2 เพื่อศึกษาความเป็นกัลยาณมิตรของผู้ประเมินภายนอก ตามความคิดเห็นและความคาดหวังของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร

1.3 ปัญหาที่ต้องการทราบ

1.3.1 พระพุทธศาสนามีหลักคำสอน แนวคิด ทฤษฎี และคุณลักษณะความเป็นกัลยาณมิตรอย่างไร

1.3.2 ผู้บริหารสถานศึกษามีความคิดเห็นเรื่องความเป็นกัลยาณมิตรของผู้ประเมินภายนอก ระดับใด

1.4 สมมติฐานในการวิจัย

ผู้บริหารสถานศึกษามีระดับความคิดเห็นและความคาดหวังความเป็นกัลยาณมิตรของผู้ประเมินภายนอก แตกต่างกัน

1.5 ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร ที่เกี่ยวกับความเป็นกัลยาณมิตรของผู้ประเมินภายนอก โดยมีขอบเขตการวิจัยดังนี้

1. กลุ่มประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

1.1 กลุ่มประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้บริหารสถานศึกษา สังกัด กรุงเทพมหานคร 50 เขต จำนวน 431 โรงเรียน

1.2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ตัวแทนสถานศึกษาที่ได้รับการประเมินภายนอกเขตละ 1 โรงเรียน จำนวน 50 โรงเรียน จะได้ผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนละ 4 คน รวมจำนวน 200 คน

2. ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

2.1 ตัวแปรต้น ได้แก่ ความเป็นกัลยาณมิตรธรรม 7 ประการ และข้อมูลสถานภาพของผู้บริหารสถานศึกษา

2.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ ระดับความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาเกี่ยวกับความเป็นกัลยาณมิตรธรรม 7 ประการ

3. ระยะเวลาศึกษา ระหว่างภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2547 (ระหว่างวันที่ 1 - 10 มิถุนายน 2547)

4. ด้านเนื้อหา ศึกษาความเป็นกัลยาณมิตรธรรม 7 ประการ ดังนี้ ปิโย (น่ารัก) ครู (น่าเคารพ) ภวานิโย (น่าเจริญใจ) วัตตา (รู้จักพูดให้เหตุผล) วจนักขโม (ทนต่อถ้อยคำ) คัมภีร์ธูจะ กะถัง กัตตา (แถลงเรื่องกล้าได้) โน จัญฐานะ นิโยชะเย (ไม่ชักนำไปในอูฐาน) ของผู้ประเมินภายนอก

1.6 คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

ความเป็นกัลยาณมิตร หมายถึง มิตรที่ดี แสดงออกในแง่การทำหน้าที่ต่อผู้อื่นโดยเฉพาะคุณสมบัติพื้นฐาน

ผู้ประเมินภายนอก หมายถึง บุคคลหรือหน่วยงานที่ได้รับรองจากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) หรือชื่อย่อ สมศ. ให้ทำหน้าที่ประเมินคุณภาพภายนอก

ความคิดเห็นผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง ความคิด ความเข้าใจ ที่ก่อให้เกิดการ
แสดงออกของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดกรุงเทพมหานคร ที่ดำรงตำแหน่ง ผู้อำนวยการ
หรือผู้ช่วยผู้อำนวยการ หรืออาจารย์ใหญ่ หรือผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่ หรือครูใหญ่ หรือ หัวหน้าฝ่าย
หรือหัวหน้างาน

1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ได้รับความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิด ความเป็นกัลยาณมิตร
2. ทำให้ทราบถึงความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาที่มีต่อความเป็นกัลยาณมิตรของ
ผู้ประเมินภายนอก
3. เป็นแนวทางให้สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การ
มหาชน) ได้นำผลการวิจัยไปใช้ปรับปรุงพัฒนากระบวนการฝึกอบรมของหน่วยฝึกอบรม หรือหน่วย
ประเมินที่เป็นนิติบุคคล เพื่อให้ผู้ประเมินมีคุณภาพมาตรฐาน และเป็นที่พึงพอใจของสถานศึกษา
ขั้นพื้นฐาน

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี หลักธรรมในพระพุทธศาสนา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องความเป็นกัลยาณมิตรของผู้ประเมินภายนอกตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร ดังกล่าว มีวัตถุประสงค์ของการวิจัยดังกล่าวเบื้องต้น ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษารวบรวมเอกสาร วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง อันประกอบด้วย เอกสารชั้นปฐมภูมิ คือ พระไตรปิฎก อันเป็นพระคัมภีร์ที่รวบรวมหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหมด และชั้นทุติยภูมิ คือ อรรถกถา ซึ่งเป็นงานเขียนอธิบายขยายความพระไตรปิฎกเพิ่มเติม นอกจากนี้ผู้วิจัยได้รวบรวมงานเขียนจากเอกสารผลงานวิจัยของนักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาต่างๆ เพื่อศึกษาวิเคราะห์วิจัยเกี่ยวกับความเป็นกัลยาณมิตรในพระพุทธศาสนา และเอกสารเกี่ยวกับความคิดเห็นรวมทั้งการประเมินคุณภาพมาตรฐาน โดยมีเนื้อหารายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ความสำคัญของพระพุทธศาสนา

1.1 ความสำคัญของพระพุทธศาสนาที่มีต่อสังคม

พระพุทธศาสนาเป็นส่วนหนึ่งของระบบสังคม ที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ พระพุทธศาสนาเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพสังคม เศรษฐกิจและการเมือง แต่พระพุทธศาสนาก็มีอิทธิพลและบทบาทสำคัญต่อวิถีชีวิตของบุคคลในสังคม¹ ซึ่งนักสังคมศาสตร์ให้การยอมรับความสำคัญของพระพุทธศาสนาในลักษณะที่เป็นระบบควบคุมสังคมให้สุขสงบ และเป็นสถาบันเบื้องต้นสำหรับการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และสวัสดิการของมนุษย์²

---

¹การดี มหาจันทร์, พื้นฐานอารยธรรมไทย, พิมพ์ครั้งที่ 1, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, 2532), หน้า 33-50.

²สโมสรมนศึกษา สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, “การสัมมนาวิชาการ”, นิตยสาร 32, (8-10 กุมภาพันธ์ 2532), หน้า 87-100.

พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญเกี่ยวกับบพัญญัติ กฎระเบียบสำหรับการอยู่ร่วมกันในสังคม ซึ่งเรียกว่า วินัย (Discipline) พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต)^{*} ให้ความหมายของคำว่า วินัยไว้ 3 ประการ ประการแรก เป็นการจัดตั้งวางระเบียบระบบ ประการที่สองเป็นข้อกำหนดที่วางไว้เป็นแม่บทสำหรับการจัดการและประการที่สามเป็นการฝึกให้คนปฏิบัติตามข้อกำหนดที่วางไว้ เมื่อคนได้ฝึกปฏิบัติตามวินัยตั้งอยู่ในวินัยก็เกิดเป็นคุณสมบัติ เรียกว่า ศีล³ ซึ่งจ้านงศ์ อธิวัฒน์สิทธิ์⁴ ได้แสดงความคิดเห็นไว้ว่า กฎระเบียบสำหรับการอยู่ร่วมกันในสังคม เรียกว่า ศีลหรือวินัย ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงเห็นความสำคัญซึ่งได้บัญญัติศีล 5 สำหรับอุบาสกอุบาสิกา ศีล 8 สำหรับฆราวาส ผู้ประพฤติปฏิบัติธรรม ศีล 10 สำหรับสามเณร และศีล 227 สำหรับพระภิกษุ และทรงใช้เป็นเครื่องดูแลควบคุมพุทธศาสนิกชนที่อยู่ในสังคมให้ดำรงชีวิตอย่างปกติสุข ไม่สร้างความเดือดร้อนให้ตนเองและผู้อื่น ซึ่งเป็นเป้าหมายของพระพุทธศาสนา⁴ บุญมี แท่นแก้ว ได้กล่าวไว้ว่า การพัฒนาชีวิตในด้านจริยธรรมของมนุษย์จำเป็นต้องอาศัยหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เบญจศีล เบญจธรรม ฆราวาส บุญกิริยาวัตถุและอื่นๆ อีก เป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติ⁵ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) กล่าวว่า การพัฒนาชีวิตของคนจำเป็นต้องมีการพัฒนาให้ครบพร้อมกันทั้ง 3 ด้าน คือ พุทธธรรม จิตใจและปัญญา อันเป็นระบบของการพัฒนาคน ชุมชน และสังคมที่ยั่งยืน⁶ พอสรุปผลแห่งการนับถือศาสนาลงได้เป็น 3 ประเด็นหลัก⁷ คือ

1. ศาสนาทำให้ผู้นับถือปกครองตนเองได้
2. ศาสนาทำให้ผู้นับถือเป็นคนดี เมื่อศึกษาอบรมตามหลักของศาสนาแล้ว ย่อมปรับปรุงกาย วาจาและใจของตนให้เป็นคนดี เช่น เป็นคนกตัญญูกตเวที มีความซื่อสัตย์สุจริต

---

^{*} ปัจจุบันดำรงสมณศักดิ์ที่ พระพรหมคุณาภรณ์

³ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), เพื่อชุมชนแห่งการศึกษาและบรรยากาศแห่งวิชาการ, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, 2543), หน้า 114.

⁴ จ้านงศ์ อธิวัฒน์สิทธิ์, สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์ (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2545), หน้า 13-14.

⁵ บุญมี แท่นแก้ว, จริยธรรมกับชีวิต, พิมพ์ครั้งที่ 5, (กรุงเทพมหานคร : ธนะการพิมพ์, 2539), หน้า 94.

⁶ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), การพัฒนาที่ยั่งยืน, พิมพ์ครั้งที่ 6, (กรุงเทพมหานคร : เรือนแก้ว, 2544), หน้า 244.

⁷ พระมหาประสิทธิ์ อุดมจิตฺโต (สุวรรณมณี), ปุจฉาธรรม (ฉบับรวมเล่มบริบูรณ์), (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, 2541), หน้า 97.

มีเมตตากรุณาและขยันหมั่นเพียร ลักษณะนี้รวมเรียกว่าความดี คือผลขั้นต่ำ ส่วนความบริสุทธิ์แห่งจิตใจเป็นผลเบื้องสูง

3. ศาสนาทำให้สังคมดีขึ้น เมื่อแต่ละคนปฏิบัติตามศาสนา ย่อมไว้วางใจซึ่งกันและกันได้ ความไว้วางใจไม่มีทางได้มาจากวิธีการอื่นนอกจากศาสนา คือจากหลักธรรมของศาสนา นั่นเอง เพราะศาสนาได้กล่อมเกล่าจิตใจของผู้นับถือให้รู้จักความสำคัญในสิทธิของเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน และด้วยเหตุนี้ ผลจึงปรากฏว่า สังคมของมนุษย์มีความสุขอยู่ได้

ถ้าคนในสังคมใดได้รับการพัฒนาให้ถึงพร้อมทั้งศีล สมาธิ และปัญญาดังกล่าวมาแล้ว คนในสังคมก็จะเป็นคนดีและมีคุณภาพ เป็นสังคมที่พึงปรารถนา เรียกว่า เป็นสังคมกัลยาณมิตร เป็นสังคมที่สงบสุขร่มเย็น ปราศจากการเบียดเบียนซึ่งกันและกันมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่กันและกัน โดยไม่หวังสิ่งใดตอบแทน สังคมที่มีแต่ความรักความเมตตา เป็นสังคมแห่งสันติภาพ ซึ่งเป็นสังคมที่มนุษย์ในโลกนี้ต้องการอย่างแท้จริง⁸

1.2 สาระสำคัญของพุทธศาสตร์ในแง่วิชาการ พุทธศาสตร์มีสาระสำคัญ พอสรุปได้ดังนี้

ในแง่วิชาการของพุทธศาสตร์ ผู้วิจัยสรุปสาระสำคัญจากหนังสือแห่งพระพุทธศาสนาของพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ไว้ดังนี้

1) เป็นหลักการแห่งคำสอนที่เป็นกลาง ปฏิบัติสายกลางไม่สุดโต่งทางย่อหย่อน (กามสุขัลลิกานุโยค) และไม่เข้มงวด (อตฺตคิลมถานุโยค) ไม่ใช่จิตนิยม ไม่ใช่ชีวิตนิยม แต่ผสมผสานทั้ง 2 อย่าง คือ มีทั้งนามและรูป พุทธศาสตร์เป็นหลักการแห่งคุณภาพ 5 อย่าง ได้แก่ ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ และปัญญา

2) มีหลักการเป็นสากล มีคำสอนเป็นกลางๆ ไม่ขึ้นกับบุคคล กลุ่ม เหล่า พรรคพวก เช่น สอนให้คนมีเมตตาต่อสรรพสัตว์

3) ถือสำคัญทั้งสาระและรูปแบบ ธรรมเนียมเป็นชื่อหนึ่งของพุทธธรรม ธรรมะเป็นสาระ วินัยเป็นข้อกำหนดรูปแบบของสังคม เป็นเปลือกห่อหุ้มเนื้อในศีลธรรม

---

⁸ จานงค์ อดิวัฒนสิทธิ์, สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์, (กรุงเทพฯ: มหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย, 2545), หน้า 43.

4) เป็นกรรมวาทะ ถือว่าเป็นการทำมีจริง หรือกรรมมีจริง กิริยวาท คือทำแล้วเป็นอันทำ วิริยวาท คือ ความเพียรพยายามมีผลจริง

5) เป็นวิภังชวาท การแสดงความจริงหรือการสอนโดยแยกแยะจำแนก ไม่มองด้านเดียว ไม่มุ่งด้านใดด้านหนึ่ง เช่น เมื่อพูดถึงชีวิต ก็แยกเป็นรูปธรรม นามธรรม เป็นขั้น 5

6) มุ่งอิสรภาพ วิมุติรส คือ ความหลุดพ้น

7) เป็นศาสตร์แห่งการใช้ปัญญา ไม่ใช่ศาสตร์แห่งความหลงงมงาย ไร้เหตุผล

8) สอนหลักอนัตตา ศาสนาอื่นสอนให้เห็นอนัตตา แต่พุทธศาสนาสอนว่าสิ่งทั้งหลายทั้งปวงเป็นไปตามเหตุปัจจัย ไม่มีตัวตน ไม่คงที่ อาศัยซึ่งกันและกันจึงเกิด

9) มองตามเหตุตามปัจจัย หรือเชื่อว่าทุกสิ่งทุกอย่างล้วนเกิดจากเหตุ จากปัจจัยต่างๆ ไม่มีสิ่งใดเกิดขึ้นมาเอง

10) เชื่อว่ามนุษย์ประเสริฐด้วยการฝึกฝนพัฒนา มนุษย์มีศักยภาพที่จะฝึกได้ มนุษย์แพ้สัตว์ในแง่สัญชาตญาณ มนุษย์ไม่ต้องมอบชะตากรรมให้แก่สิ่งภายนอก แต่ต้องมีตถาคตโพธิสัทธา คือ ศรัทธาในการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า

11) เป็นศาสตร์ที่ต้องมีการศึกษาเป็นประจำ การศึกษาเป็นการฝึกฝนให้ดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง ซึ่งได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา

12) ให้ความสำคัญทั้งแก่ปัจจัยภายในและภายนอก อันได้แก่ ปรโตโฆสะ คือ อิทธิพลหรือเสียงจากภายนอก โยนิโสมนสิการ คือ การทำใจให้แบบกาย การพิจารณาโดยละเอียด รู้จักคิดเป็น ทั้งสองอย่างนี้ เป็นปัจจัยก่อให้เกิดสัมมาทิฐิ

13) สอนให้ตื่นด้วยความไม่ประมาท คือ ให้มีสติไม่ประมาทตลอดเวลา

14) เป็นศาสตร์ที่สอนให้มองเห็นความทุกข์ แต่ปฏิบัติตนด้วยความสุข

15) เป็นหลักการที่มุ่งประโยชน์เพื่อส่วนรวม ไม่ใช่เพื่อประโยชน์แก่ตนเอง⁹

ฉะนั้น ความสำเร็จของพระพุทธศาสนาต่อการดำเนินชีวิตของพุทธศาสนิกชนในสังคมพอสรุปได้ ดังนี้

1) ทำให้ผู้ปฏิบัติตามหลักคำสอนมีฐานะดี พระพุทธศาสนาสอนเรื่องประโยชน์ปัจจุบัน คือ ทิฐิฐัมมิกัตถประโยชน์ ถ้าปฏิบัติตามหลักฐานะอย่างมั่นคง คือ ขยันเก็บออม หรือประหยัด คบคนดี เลี้ยงชีวิตในทางที่เหมาะสม

---

⁹พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), ลักษณะแห่งพระพุทธศาสนา, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, 2537), 5-67.

2) ทำให้ครอบครัวที่ปฏิบัติตามเจริญมั่นคง พระพุทธศาสนาสอนธรรมสำหรับครอบครัวมากมาย เช่น ขรราวาสธรรม เหตุให้ตระกูลเสื่อม ความสุขของภุคค์ อบายมุข เป็นต้น

3) ทำให้ผู้ปฏิบัติอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข พระพุทธศาสนาสอนเรื่องหน้าที่ต่อคนที่มีฐานะต่างๆ รอบตัวเรา และสังคมมากมาย เช่น หน้าที่ต่อบิดา มารดา หน้าที่ต่อสามีภรรยา หน้าที่ต่อเพื่อน หน้าที่ของผู้บังคับบัญชา ต่อผู้ใต้บังคับบัญชา ต่อศาสนา ต่อสังคมทั่วไป

4) ทำให้ประเทศที่มีประมุขและประชาชนที่ปฏิบัติตามหลักศาสนาสงบสุข ผู้ปกครองประเทศถ้าตั้งอยู่ในธรรมของนักปกครองที่เรียกว่าทศพิธราชธรรมนั้นแล้ว ประเทศนั้น ประชาชนย่อมมีความสุข

5) พระพุทธศาสนาเป็นเรื่องของชีวิต คือ พระพุทธศาสนาเป็นเรื่องกรรม คือ การกระทำ การกระทำเป็นชีวิตของคนอย่างหนึ่ง พระพุทธศาสนาสอนเรื่องการกระทำ และให้ทำในทางที่ถูกต้อง

6) ผู้ที่เข้าใจเรื่องพระพุทธศาสนา คือ คนที่มีอิสระเสรีจะไม่คิดในขอบประเพณีบางประการอันไร้ประโยชน์ เป็นคนที่มีลักษณะประชาธิปไตยโดยก้าวหน้า ไม่เห็นแก่ตัว เสียสละ รู้จักตัวเอง รู้จักสังคม เคารพธรรมเป็นใหญ่¹⁰

สรุปได้ว่า คุณค่าของพระพุทธศาสนาที่มีต่อสังคม เป็นเสมือนสายใยที่เชื่อมโยงแต่ละสังคมเข้าด้วยกัน เป็นสถาบันที่ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของมนุษย์ให้เกิดคุณค่าทางจริยธรรมคุณธรรม เพื่อควบคุมบังคับตนเอง ด้วยศีล สมาธิ และปัญญา ทำให้มนุษย์สามารถปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตนเองให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมหรือสถานการณ์ปัญหาได้อย่างราบรื่น

1.3 ความสำคัญของพระพุทธศาสนากับเกณฑ์มาตรฐานของชีวิต

1.3.1 แนวทางการดำเนินชีวิต

พระพุทธศาสนามีทัศนะว่ามนุษย์เกิดมาในโลกนี้จะดีหรือชั่วไม่ได้มาจากโชคชะตาหรือชาติตระกูล แต่เพราะกรรมคือการกระทำของมนุษย์เอง ถ้ามนุษย์ดำเนินชีวิตอย่างมีหลักธรรม ก็ชื่อว่าเป็นคนดี ตรงกันข้ามถ้าทำไม่ดีไม่มีหลักธรรมในการดำเนินชีวิตก็ชื่อว่าเป็นคนชั่ว ดังพระพุทธพจน์ในเขตวนสูตร ว่า

---

¹⁰บุญมี แท่นแก้ว และคณะ, วิชาปรัชญา 103, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, 2522), หน้า 140.

“การงาน 1 วิชชา 1 ธรรม 1 ศีล 1 ชีวิตอันสูงสุด 1¹¹ สัตว์ทั้งหลาย
ย่อมบริสุทธิด้วยธรรม 5 ประการนี้ หาใช่บริสุทธิด้วยโคตร หรือด้วย
ทรัพย์ไม่ เพราะเหตุนี้แล คนฉลาดเมื่อเห็นประโยชน์ตน ควร
เลือกเพื่อนธรรมโดยแยกกายเถิด เพราะเมื่อเลือกเพื่อนเช่นนี้ ย่อมหมด
จดได้ในธรรมเหล่านั้น”¹²

หลักศีลธรรมที่เป็นเกณฑ์มาตรฐานทางจริยธรรมในพุทธศาสนา คืออะไร อาจกล่าวได้ว่า
หลักศีลธรรมหรือหลักความประพฤติที่ดีงามเป็นที่มาของจริยธรรมในพระพุทธศาสนา เพราะพุทธ
ศาสนาถือว่ากรรมหรือการกระทำที่เกิดขึ้นจากเจตนา ไม่ว่าจะกรรมดี (กุศลกรรม) หรือกรรมชั่ว
(อกุศลกรรม) ซึ่งหมายความว่า เจตนาเป็นพื้นฐานของการกระทำและเป็นเครื่องตัดสินว่าการ
กระทำดีหรือไม่คืออย่างไร ดังที่ปรากฏในสุดตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธรรมบท ยมกวรรค
พุทธพจน์ว่า

“ธรรมทั้งหลาย¹³ มีใจ¹⁴เป็นหัวหน้า¹⁵ มีใจเป็นใหญ่ สำเร็จด้วยใจ
ถ้าคนมีใจชั่ว ก็จะพุดชั่วหรือทำชั่วไปด้วย เพราะความชั่วนั้น ทุกข์
ย่อมติดตามเขาไปเหมือนล้อหมุนตามรอยเท้าโคที่ลากเกวียนไป”¹⁶

---

¹¹การงาน หมายถึง มรรคเจตนา วิชชา หมายถึง มรรคปัญญา ธรรม หมายถึง ธรรมที่เป็นฝ่ายแห่ง
สมาธิ ศีลเป็นชีวิตอันสูงสุด หมายถึง ชีวิตของผู้ดำรงอยู่ในศีลเป็นสิ่งสูงสุด อีกนัยหนึ่ง วิชชา หมายถึง ทิฎฐิ
และสังกัปปะ ธรรม หมายถึง วายามะ สมาธิ และสติ ศีล หมายถึง วาจาและกัมมันตะ ชีวิตอันสูงสุด หมายถึง
ชีวิตของผู้ดำรงอยู่ในศีลนั้นเป็นชีวิตอันสูงสุด

¹²ส.ส. (ไทย) 15/48/62.

¹³ธรรมทั้งหลาย มีความหมาย 4 ประการ คือ (1) คุณธรรม (2) เทศนาธรรม (3) ปรีชาธรรม (4)
นิสสัคตธรรม (สภาวะที่มีใจสัตถ์) หรือนิขชีวิตธรรม (สภาวะที่มีใจชิวะ) ในที่นี้หมายถึงนิสสัคตธรรม ได้แก่
อรุพขันธ 3 คือ เวทนขันธ สัญญาขันธ และสังขารขันธ

¹⁴ใจ หมายถึง จิต 4 ระดับ คือจิตระดับกามาวจรภูมิ จิตระดับรูปาวจรภูมิ จิตระดับอรุปาจรภูมิ
และจิตระดับโลกุตตรภูมิ แต่ในที่นี้หมายถึงจิตที่มีโหม่นสประกอบด้วยปฏิฆะ เดิมทีเดียว จิตนั้นเป็นภวังคจิต
คือเป็นจิตที่ห้องใส (ประกัสสรจิต) แต่เมื่อถูกเจตสิกธรรมฝ่ายชั่วคืออุปกิเสศธรรมจรมากระทบเข้า ก็กลายเป็น
จิตเศร้าหมองที่เรียกว่า ใจชั่ว ซึ่งพร้อมที่จะแสดงพฤติกรรมออกมาทางกายและวาจา

¹⁵เป็นหัวหน้า หมายถึง เป็นหัวหน้าของเจตสิกธรรม กล่าวคือเป็นเหตุปัจจัยให้เจตสิกธรรมเกิดขึ้น

¹⁶ข.ธ. (ไทย) 25/1/23.

และพุทธพจน์ในอังคุตตรนิกาย ฉักกนิบาต นิพเพธิกสูตรว่า “...ภิกษุทั้งหลาย เพราะอาศัยเหตุนี้ว่า เรากล่าวเจตนาว่าเป็นตัวกรรม บุคคลคิดแล้วจึงทำกรรมด้วยกาย วาจา ใจ”¹⁷ ดังนั้นพุทธปรัชญา ได้แสดงหลักการปฏิบัติ เรียกว่า ไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา เพื่อนำทางไปสู่ความดีสูงสุดอันเป็นจุดหมายของชีวิตไว้ 3 ชั้น ดังนี้

1). **จริยธรรมขั้นต้น** ได้แก่ เบญจศีล และเบญจธรรม เป็นข้อปฏิบัติพื้นฐานช่วยให้บุคคลอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุขในสังคม เป็นหลักธรรมที่ต้องปฏิบัติเป็นประจำ สำหรับอุบาสกและอุบาสิกา การรักษาศีลทำให้เกิดประโยชน์สูงสุดจะต้องปฏิบัติธรรมห้าประการควบคู่กันไปด้วย เรียกว่าเบญจศีลคู่กับเบญจธรรม พระพุทธเจ้าตรัสในสิกขาบท 5¹⁸ หรือ “เบญจศีล หมายถึง ความประพฤติชอบทางกายและวาจา การรักษากายวาจาให้เรียบร้อย การรักษาปกติตามระเบียบวินัย ข้อปฏิบัติในการเว้นจากความชั่วการควบคุมตนให้ตั้งอยู่ในความไม่เบียดเบียน”¹⁹ ดังนี้

1). ปาณาติปาตา เวรมณี (เจตนางดเว้นจากการฆ่าสัตว์) ได้แก่ ลักษณะ 3 อย่าง คือ ห้ามฆ่า ห้ามทำร้ายร่างกาย และห้ามทรมานให้ลำบาก

2). อทินนาทานา เวรมณี (เจตนางดเว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขามีได้ให้) ได้แก่ ลักษณะ 3 อย่าง คือ ห้ามโจรกรรมเลี้ยงชีพ ห้ามทำกิริยาเป็นโจร และห้ามลักขโมย

3). กามสุมิจฉาจารา เวรมณี (เจตนางดเว้นจากการประพฤติดิฉินในกาม) ได้แก่ ลักษณะ 2 อย่าง คือ ห้ามประพฤติดิฉินทางประเวณี และห้ามประพฤติดิฉินธรรมดาหรือล่วงเกินในของที่เขารัก

4). มุสาวาทา เวรมณี (เจตนางดเว้นจากการพูดเท็จ) ได้แก่ ลักษณะ 3 อย่าง คือ ห้ามกล่าวคำไม่จริง ห้ามกล่าวคำอนุโลมมุสา (ในทำนองที่ไม่จริง) และห้ามรับคำแล้วไม่ปฏิบัติตาม

5). สุราเมรัยมัชชปมาทัฏฐานา เวรมณี (เจตนางดเว้นจากการเสพของมีนเมา คือ สุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาท) ได้แก่ ลักษณะ 2 อย่าง คือ ห้ามการดื่มน้ำเมาคือ สุราและเมรัย และห้ามเสพยาเสพติดให้โทษต่างๆ²⁰

¹⁷อง.ฉก. (ไทย) 22/63/577.

¹⁸ที.ปา. (ไทย) 11/315/302-303.

¹⁹พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ 10, (กรุงเทพมหานคร : สี่คะวัน, 2545), หน้า 175.

²⁰ที.ปา. (ไทย) 11/315/302-303., **จำนงค์ อธิวัฒน์สิทธิ์, สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์**, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2545), หน้า 68-69.

สำหรับเบญจธรรม หมายถึง “ธรรม 5 ธรรมอันดีงามห้าอย่าง คุณธรรมห้าประการคู่กับเบญจศีล เป็นธรรมเกื้อกูลแก่การรักษาเบญจศีล ผู้รักษาเบญจศีลควรมีไว้ประจำใจ”²¹ ได้แก่

1) เมตตาการุณา หมายถึง ความรัก ความรักใคร่ปรารถนาให้มีความสุข ความเจริญและความสงสารคิดช่วยให้พ้นทุกข์ คู่กับศีลข้อที่ 1

2) สัมมาอาชีวะ หมายถึง การแสวงหาเลี้ยงชีพในทางสุจริต คู่กับศีลข้อที่ 2

3) กามสังวร หมายถึง การสังวรในกาม ความสำรวมระวังรู้จักยับยั้งควบคุมตนในทางกามารมณ์ ไม่ให้หลงไหลในรูป เสียง กลิ่น รสและสัมผัส คู่กับศีลข้อที่ 3

4) สัจจะ หมายถึง ความสัตย์ ความซื่อตรง คู่กับศีลข้อที่ 4

5) สติสัมปชัญญะ หมายถึง ระลึกได้และรู้ตัวอยู่เสมอ คือฝึกตนให้เป็นคนรู้จักยังคิด รู้สึกตัวเสมอว่า สิ่งใดควรทำและไม่ควรทำ ระวังมิให้เป็นคนมัวเมาประมาท คู่กับศีลข้อที่ 5²²

เมื่อเปรียบเทียบหลักธรรม เบญจศีล เบญจธรรม ที่เกื้อกูลซึ่งกันและกัน ดังนี้

เบญจศีล		เบญจธรรม
เว้นจากการฆ่าสัตว์ตัดชีวิต	คู่กับ	เมตตาการุณา
เว้นจากการลักทรัพย์	คู่กับ	สัมมาอาชีวะ
เว้นจากการประพฤตินอกใจในกาม	คู่กับ	กามสังวร
เว้นจากการพูดเท็จ	คู่กับ	สัจจะ
เว้นจากการดื่มสุราเมรัย	คู่กับ	สติสัมปชัญญะ

---

²¹พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ 10, (กรุงเทพมหานคร : สือตะวัน, 2545), หน้า 175.

²²เรื่องเดียวกัน, หน้า 175-176.

พระพุทธเจ้าตรัสถึงโทษแห่งศีลวิบัติของบุคคลผู้ทุศีล ว่า

1. บุคคลผู้ทุศีล มีศีลวิบัติในโลกนี้ ย่อมถึงความเสื่อมโทกทรัพย์เป็นอันมาก ซึ่งมีความประมาทเป็นเหตุ นี่เป็นโทษประการที่ 1 แห่งศีลวิบัติของบุคคลผู้ทุศีล
2. กิตติศัพท์อันชั่วของบุคคลผู้ทุศีล มีศีลวิบัติ ย่อมกระฉ่อนไป นี่เป็นโทษประการที่ 2 แห่งศีลวิบัติของบุคคลผู้ทุศีล
3. บุคคลผู้ทุศีล มีศีลวิบัติจะเข้ายังบริษัทใดๆ จะเป็นขัตติยบริษัทก็ตาม พราหมณบริษัทก็ตาม กหบดีบริษัทก็ตาม สมณบริษัทก็ตาม ย่อมไม่แก่ล้ากล้า เก้อเงินเข้าไป นี่เป็นโทษประการที่ 3 แห่งศีลวิบัติของบุคคลผู้ทุศีล
4. บุคคลผู้ทุศีล มีศีลวิบัติ ย่อมหลงลืมสติตาย นี่เป็นโทษประการที่ 4 แห่งศีลวิบัติของบุคคลผู้ทุศีล
5. บุคคลผู้ทุศีล มีศีลวิบัติ หลังจากตายแล้ว ย่อมไปเกิดในอบาย ทุกคติวินิบาตนรก นี่เป็นโทษประการที่ 5 แห่งศีลวิบัติของบุคคลผู้ทุศีล²³

พระพุทธเจ้าตรัสถึงอานิสงส์แห่งศีลสมบัติของบุคคลผู้มีศีล ว่า

1. บุคคลผู้มีศีล สมบูรณ์ด้วยศีลในโลกนี้ ย่อมมีโภคทรัพย์เป็นอันมาก ซึ่งมีความไม่ประมาทเป็นเหตุ นี่เป็นอานิสงส์ประการที่ 1 แห่งศีลสมบัติของบุคคลผู้มีศีล
2. กิตติศัพท์อันงามของบุคคลผู้มีศีล สมบูรณ์ด้วยศีล ย่อมขจรไป นี่เป็นอานิสงส์ประการที่ 2 แห่งศีลสมบัติของบุคคลผู้มีศีล
3. บุคคลผู้มีศีล สมบูรณ์ด้วยศีล จะเข้าไปยังบริษัทใดๆ จะเป็นขัตติยบริษัทก็ตาม พราหมณ์บริษัทก็ตาม กหบดีบริษัทก็ตาม สมณบริษัทก็ตาม ย่อมแก่ล้ากล้า ไม่เก้อเงินเข้าไป นี่เป็นอานิสงส์ประการที่ 3 แห่งศีลสมบัติของบุคคลผู้มีศีล
4. บุคคลผู้มีศีล สมบูรณ์ด้วยศีล ย่อมไม่หลงลืมสติตาย นี่เป็นอานิสงส์ประการที่ 4 แห่งศีลสมบัติของบุคคลผู้มีศีล
5. บุคคลผู้มีศีล สมบูรณ์ด้วยศีล หลังจากตายแล้ว ย่อมไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ นี่เป็นอานิสงส์ประการที่ 5 แห่งศีลสมบัติของบุคคลผู้มีศีล

---

²³ ที.ปา. (ไทย) 11/315/304.

2. จริยธรรมชั้นกลาง เป็นหนทางแห่งกุศลกรรมซึ่งพระพุทธเจ้าตรัสว่า ธรรม 10 ประการที่เป็นไปในฝ่ายคุณวิเศษ คือกุศลกรรมบถ (ทางแห่งกุศลกรรม) 10²⁴ หมายถึง “อันเป็นทางแห่งกุศลกรรม ทางทำความดี กรรมดีอันเป็นทางนำไปสู่ความเจริญหรือสุคติ” ความดีที่จะนำผู้ประพฤติไปสู่ความเจริญ แบ่งออกเป็นกายกรรม 3 อย่าง วชิกรรม 4 อย่าง และมโนกรรม 3 อย่าง”²⁵ ได้แก่

ก. กายกรรม 3 คือ การกระทำทางกาย ได้แก่

1. ปาณาติปาตา เวรมณี (เว้นจากปลงชีวิต)
2. อทินนาทานา เวรมณี (เว้นจากถือเอาของที่เขาไม่ได้ให้โดยอาการขโมย)
3. กามสุมิจฉาจารา เวรมณี (เว้นจากการประพฤติดีในกาม)

ข. วชิกรรม 4 คือ การกระทำทางวาจา ได้แก่

4. มุสาวาทา เวรมณี (เว้นจากพูดเท็จ)
5. ปิสุณาย วาจา เวรมณี (เว้นจากพูดส่อเสียด)
6. ผรุสสาย วาจา เวรมณี (เว้นจากพูดคำหยาบ)
7. สัมผัสปลลาปา เวรมณี (เว้นจากพูดเพื่อจ้อ)

ค. มโนกรรม 3 คือ การกระทำทางใจ ได้แก่

8. อนภิชณา (ความไม่คิดฟุ้งเล็งอยากได้ของเขา)
9. อพยาบาท (ความไม่คิดร้ายต่อผู้อื่น)
10. สัมมาทิฐิ (ความเห็นชอบถูกต้องตามคลองธรรม)²⁶

---

²⁴ ที.ปา. (ไทย) 11/360/431.

²⁵ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ 10, (กรุงเทพมหานคร : สือตะวัน, 2545), หน้า 234.

²⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 233 - 234.

3. จริยธรรมชั้นสูง อันได้แก่ อริยมรรคมีองค์ 8 ได้ชื่อว่า “มัชฌิมาปฏิปทา แปลว่า ทางสายกลาง เพราะเป็นข้อปฏิบัติอันพอดีที่จะนำไปสู่จุดหมายแห่งความหลุดพ้นเป็นอิสระ คับทุกข์ ปลอดภัย ไม่ติดข้องในที่สุดทั้งสอง คือ กามสุขัลลิกานุโยค และอัตตกิลมณานุโยค”²⁷ ได้แก่

1. สัมมาทิฏฐิ (เห็นชอบ) ได้แก่ ความเห็นที่เกิดจากปัญญา คือ ความรู้แจ้งในอริยสัจ 4 ประการ คือ รู้จักทุกข์ รู้จักเหตุเกิดแห่งทุกข์ รู้จักความจริงเรื่องการดับสิ้นไปแห่งทุกข์ และรู้จักทางปฏิบัติไปสู่ความพ้นทุกข์

2. สัมมาสังกัปปะ (ดำริชอบ) หมายถึง การดำริ 3 ประการ คือ ดำริออกจากกามที่เป็นกิเลส กิเลสคือความเศร้าหมองใจ ความรักใคร่ ก่อให้เกิดทุกข์และวัตถุกาม ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส และธรรมารมณ์ ดำรินั่นอันที่จะไม่พยายาท คือไม่คิดปองร้ายของเวรกับใครๆ และดำริในการที่จะไม่เบียดเบียนผู้อื่น มีเมตตา กรุณาต่อสัตว์โดยทั่วไป

3. สัมมาวาจา (เจรจาชอบ) รู้จักเจรจาด้วยถ้อยคำไพเราะ กล่าววาจาที่มีประโยชน์ ถูกกาลสมัย ได้แก่ พูดในสิ่งที่ควรพูด 10 ประการ คือ พูดถ้อยคำที่ทำให้มีความปรารถนาน้อย พูดถ้อยคำที่ชักนำให้สันโดษยินดีด้วยปัจจัยตามมีตามได้ พูดถ้อยคำที่ทำให้สงบกายสงบใจ พูดถ้อยคำที่ชักนำมิให้ติดอยู่กับหมู่คณะจนลึมน เพราะจะเป็นเหตุให้สะสมกิเลสมากขึ้น พูดถ้อยคำที่ชักนำไปปรารถนาความเพียร พูดถ้อยคำที่ชักนำไปตั้งอยู่ในศีล พูดถ้อยคำที่ชักนำไปใจเป็นสมาธิ พูดถ้อยคำที่ชักนำไปเกิดปัญญา พูดถ้อยคำที่ชักนำไปพ้นกิเลส และพูดถ้อยคำที่ชักนำไปเกิดความรู้เห็นอย่างแจ่มชัด ในการที่ทำความให้พ้นจากกิเลส

4. สัมมากัมมันตะ (กระทำชอบ) คือ เลือกระบอบงานบริสุทธิ์โดยละเว้นจากโทษทางกาย 3 ประการ คือ เว้นจากการฆ่าสัตว์ ทรมานสัตว์ เว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้ และเว้นจากการประพฤติผิดในกาม คือชายต้องละเว้นจากหญิง 3 จำพวก ได้แก่ ภรรยาคนอื่น หญิงที่อยู่ในความพิทักษ์รักษาของคนอื่น หรือหญิงที่จารีตห้าม เช่น แม่ ยาย ย่า ลูก หลาน เหลน เป็นต้น หรือหญิงที่อยู่ในบัญญัติแห่งศาสนา เช่น นางชี สามเณรี ภิกษุณี เป็นต้น หญิงต้องละเว้นจากชาย 2 จำพวก คือ ชายที่มีภรรยาแล้ว และชายที่จารีตห้าม เช่น ลูกชาย พ่อ ปู่ ตา หรือชายที่อยู่ในบัญญัติแห่งศาสนา คือภิกษุ สามเณร เป็นต้น

²⁷พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ 10, (กรุงเทพมหานคร : สือตะวัน, 2545), หน้า 293.

5. สัมมาอาชีวะ (เลี้ยงชีพชอบ) คือ เลี้ยงชีวิต โดยชอบธรรม หมายถึง การประกอบอาชีพในทางสุจริต โดยงดเว้นการประกอบอาชีพที่ผิด (มีจลาจลชก) 5 อย่างดังนี้ ค้าขายเครื่องประหารเพื่อทำร้ายร่างกาย เช่น ปืน ระเบิด มีด อาวุธต่างๆ ค้าขายมนุษย์ ค้าขายสัตว์สำหรับเป็นอาหาร ค้าขายน้ำเมา หรือสิ่งเสพติดทุกชนิด และค้าขายยาพิษ

6. สัมมาวายามะ (พยายามชอบ) คือ มีความเพียรพยายามในสิ่งที่ถูกที่ควร หมายถึงความพยายามทำในสิ่งที่ดี มี 4 อย่าง คือ สัจวรปธาน เพียรระวังไม่ให้อุปกิเลสเกิดขึ้นในสันดานของตน ปหานปธาน เพียรละบาปที่เกิดขึ้นในสันดานของตน ภวานาปธาน เพียรให้บุญหรือกุศลเกิดมีขึ้นในตน และอนุรักษนาปธาน เพียรเพื่อรักษาบุญกุศลที่เกิดขึ้นแล้วไม่ให้เสื่อมไปจากสันดานของตน

7. สัมมาสติ (ระลึกชอบ) คือ มีสติรอบคอบ ระลึกได้ก่อนทำก่อนพูดหรือก่อนคิด ระลึกถึงแต่ในสิ่งที่ เป็นบุญกุศล คุณงามความดี และข้อปฏิบัติที่จะไม่ให้เกิดศีล สมาธิ ปัญญา

8. สัมมาสมาธิ (ตั้งจิตมั่นชอบ) คือ ทำใจให้มีอารมณ์เป็นหนึ่ง ไม่หวั่นไหว ไม่ฟุ้งซ่าน ทำจิตใจให้สะอาดบริสุทธิ์จากอารมณ์คือความโลภ ความโกรธ ความหลง ทำใจให้เป็นไปเพื่อการพ้นทุกข์²⁸

จะเห็นได้ว่า พระพุทธศาสนาเป็นคำสอนภาคปฏิบัติที่จะช่วยให้การดำเนินสู่จุดหมายตามแนวทางสูงสุดเป็นผลสำเร็จในชีวิตจริงหรือเป็นวิธีการ (Means) ใช้กฎเกณฑ์แห่งกระบวนการของธรรมชาติให้เกิดประโยชน์แก่ชีวิตดังพุทธพจน์ที่ตรัสในอลคัททูปมสูตร ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนบุรุษผู้เดินทางไกล พบห้วงน้ำใหญ่ ฟังน่านระแวง มีภัย... ฟังโน้นเกษม ไม่มีภัยเฉพาะหน้า เรือหรือสะพานสำหรับข้ามเพื่อจะไปฝั่งโน้น ไม่มี เขาจะฟังคิดอย่างนี้ว่า “ห้วงน้ำใหญ่ ฟังน่านระแวง มีภัยเฉพาะหน้า ฟังโน้นเกษม ไม่มีภัยเฉพาะหน้า เรือหรือสะพานสำหรับข้ามไปฝั่งโน้นไม่มี ทางที่ดี เราควรรวบรวมหญ้า ไม้ กิ่งไม้ และใบไม้มาผูกเป็นแพ แล้วอาศัยแพนั้น ใช้มือและเท้าพยุ้น้ำ ก็จะข้ามฝั่งได้โดยสวัสดิ์” ต่อมาเขาทำแพข้ามฝั่งได้แล้ว ฟังคิดอย่างนี้ว่า แพนี้มีประโยชน์แก่เรามากนัก เราอาศัยแพนี้ใช้มือและเท้าพยุ้น้ำข้ามฝั่งได้โดยสวัสดิ์ ทางที่ดี

---

²⁸ที.ปา. (ไทย) 11/358/407., ดู พระมหาสุภวิชัย วிரาม, การศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องกัลยาณมิตรตามหลักพุทธจริยศาสตร์ที่สนะของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนวัดปากน้ำวิทยาคม และโรงเรียนสุวรรณพลับพลาพิทยาคม, วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล) 2545, หน้า 19 - 21.

เราควรยกแพนี้ขึ้นเทินศีรษะ หรือยกขึ้นบ่าแบกไปตามปรารถนา? เธอทั้งหลายเข้าใจข้อความนี้อย่างไร? บุรุษนั้นผู้กระทำอย่างนี้จะชื่อว่าทำหน้าที่ในแพนั้นถูกต้องหรือไม่”

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า “ข้อนี้ขึ้นชื่อว่าทำไม่ถูกต้อง” พระพุทธเจ้าตรัสว่า “บุรุษนั้นข้ามฝั่งแล้วจะพึงคิดอย่างนี้ว่า ‘แพนี้มีประโยชน์แก่เรามากนัก เราอาศัยแพนี้ข้ามฝั่ง... ทางที่ดีเราควรยกแพนี้ขึ้นวางไว้บนบกหรือให้ลอยอยู่ในน้ำแล้วไปตามความปรารถนา’ บุรุษผู้นั้นผู้กระทำอย่างนี้จะชื่อว่าทำหน้าที่ในแพนั้นถูกต้อง ฉันทใด เราก้ฉันทนั้นเหมือนกัน แสดงธรรมมีอุปมาด้วยแพเพื่อต้องการสลัดออก ไม่ใช่เพื่อต้องการจะยึดถือแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายรู้ทั่วถึงธรรมซึ่งเปรียบประดุจแพที่เราแสดงแล้วควรละแม้ธรรมทั้งหลาย ไม่จำเป็นต้องกล่าวถึงธรรมแล้ว”²⁹

สรุปจะเห็นว่า มรรคมีองค์ 8 เป็นหนทางโดยใช้กฎเกณฑ์แห่งกระบวนการของธรรมชาติให้เกิดประโยชน์แก่ชีวิตจนถึงที่สุด แม้แต่คำสอนของพระพุทธเจ้าก็เป็นเพียงข้อชี้แนะบอกทางให้ดำเนินไป ไม่จำเป็นต้องยึดติดในหลักคำสอน แต่จะเป็นทางผ่านเพื่อเข้าถึงความจริงของชีวิตดั้งเดิม คือเข้าถึงเป้าหมายของชีวิตอันแท้จริง

1.3.2 เป้าหมายของชีวิต

ในสาระหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าตรัสสอนเกี่ยวกับความจริงของชีวิต โดยมีเนื้อหาแบ่งได้เป็น 2 หมวดใหญ่ๆ คือ

1) **โลกียธรรม** พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้ให้ความหมายไว้ว่า “โลกียธรรมอันเป็นวิสัยของชาวโลก หรือสภาวะเนื่องในโลก”³⁰ เป็นหลักจริยศาสตร์ที่อำนวยความสะดวกแก่ผู้ดำเนินชีวิตไปสู่จุดหมายทางโลก สามารถสร้างความสุขให้เกิดแก่ตนเองและสังคม แต่หลักธรรมในระดับนี้จะมุ่งเน้นให้เห็นเป็นรูปธรรม คือความจริงโดยสมมติว่าเป็นสัตว์ บุคคล ตัวตน เราเขา มีผู้กระทำและผู้รับผลของการกระทำนั้น บางครั้งพระพุทธเจ้าก็แสดงธรรมโดยยกเป็นบุคลาธิษฐานเป็นพื้นฐานก่อน เพื่อสนองความต้องการของปุถุชน จึงแสดงธรรมที่เป็นประโยชน์สำหรับผู้ที่ยังปรารถนาความสุข หรือยังต้องข้องเกี่ยวกับวิสัยโลก เพราะปุถุชนยังมีความต้องการลาภ ยศ สุข

²⁹ม.ม. (ไทย) 12/240/255-256.

³⁰พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*, พิมพ์ครั้งที่ 10, (กรุงเทพมหานคร : สือตะวัน, 2545), หน้า 18.

สรรเสริญ เกลียด กล่าวความทุกข์ ความผิดหวัง ความเจ็บปวดทางร่างกายและจิตใจ กล่าวความพลัดพรากจากสิ่งอันเป็นที่รักและปรารถนาความสุข

พระมหาเถรียงไกร บัวจันอัด กล่าวว่า “พระพุทธศาสนาได้วางหลักให้ผู้ที่อยู่ร่วมกันในสังคมในโลภียวิสัยที่ต้องพึ่งพาอาศัยกันและกัน หรือเรียกโดยรวมว่าเป็นกัลยาณมิตร ฝ่ายโลกียะที่จะพึ่งปฏิบัติต่อกัน แบบเป็นมิตรที่ดีต่อกันเป็นฐานะเป็นบิดามารดาหรือเป็นครูอาจารย์”³¹

จุดมุ่งหมายที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงโลกียธรรม เพื่อเป็นพื้นฐานก้าวไปสู่การปฏิบัติพระองค์ทรงตรัสถึงแนวทางการประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้มนุษย์พบกับความสุขความเจริญในการดำเนินชีวิต และชี้ให้เห็นภัยจากความเสื่อม โดยมุ่งเน้นการกระทำของมนุษย์เป็นจุดสำคัญ จากนั้นพระองค์ทรงแสดงธรรมหลักคำสอนในระดับสูงขึ้นไป เพื่อยกระดับจิตใจของปุถุชนขึ้นสู่ความเป็นอริยบุคคล

2) โลกุตตรธรรม พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้ให้ความหมายว่า “ธรรมอันมิใช่วิสัยของชาวโลก สภาวะที่พ้นโลก”³² เป็นของพระอริยเจ้าผู้หลุดพ้นจากโลภียวิสัย เป็นคำสอนที่มุ่งประโยชน์สูงสุด ผู้ปฏิบัติสามารถจัดทุกข์ได้โดยสิ้นเชิง และผู้ชี้นำผู้อื่นให้ปฏิบัติตามที่พระมหาเถรียงไกร บัวจันอัด ได้กล่าวว่า “กัลยาณมิตรชั้นสูง เป็นบุคคลระดับอุดมบุคคล หมายถึงบุคคลผู้ประเสริฐผู้เลิศ หรือห่างไกลจากกิเลส ประกอบด้วยพระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า พระอรหันตสาวกและพระโพธิสัตว์ เป็นผู้ชี้ทางให้เข้าสู่โลกุตตรธรรมนั่นเอง”³³ เป็นอุดมคติสูงสุดและเป็นลักษณะเด่นเฉพาะตัวของพุทธปรัชญา พุทธศาสนาสอนให้มนุษย์รู้จักโลกและชีวิตตามสภาพความเป็นจริง กล่าวคือ สภาพความเป็นจริงของโลกและชีวิตที่พุทธศาสนาถือว่า ชีวิตของมนุษย์เต็มไปด้วยความทุกข์กายและทุกข์ใจ ดังนั้นหลักคำสอนจึงมุ่งปฏิบัติเพื่อเข้าถึงความหลุดพ้น

---

³¹พระมหาเถรียงไกร บัวจันอัด, การเปรียบเทียบหลักคำสอนเรื่องกัลยาณมิตรกับการบรรลุดุธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทและพระพุทธศาสนาเถรวาท, วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล), 2546, หน้า 53.

³²พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ 10, (กรุงเทพมหานคร : สื่อตะวัน, 2545), หน้า 64.

³³พระมหาเถรียงไกร บัวจันอัด, การเปรียบเทียบหลักคำสอนเรื่องกัลยาณมิตรกับการบรรลุดุธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทและพระพุทธศาสนาเถรวาท, วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต, หน้า 120 - 121.

จากความทุกข์ทั้งปวงอย่างสิ้นเชิง ภาวะสูงสุดย่อมดับทุกข์ ได้แก่ ภาวะที่เรียกว่า นิพพาน ซึ่งเป็นจุดหมายที่ประเสริฐสุดของชีวิต

กล่าวโดยสรุปว่า แนวทางการดำเนินชีวิตที่ดีงามจำเป็นต้องดำเนินไปตามหลักกรรมทางพระพุทธศาสนา คือการประพฤติปฏิบัติตามหลักจริยธรรม 3 ระดับ คือระดับต้น เบญจศีล เบญจธรรม ระดับกลาง กุศลกรรมบถ 10 และระดับสูง อริยมรรคมีองค์ 8 เมื่อมนุษย์ดำเนินชีวิตไปตามหลักกรรมดังกล่าวแล้วจะยังประโยชน์ 3 คือ ประโยชน์ในปัจจุบัน ประโยชน์ในภายหน้า และประโยชน์อันสูงสุด การจะเข้าถึงประโยชน์สูงสุดต้องอาศัยปัญญาพิจารณาสภาพธรรมตามความเป็นจริง อย่างไม่ตามมนุषย์จะประพฤติตามหลักจริยธรรม ได้ประโยชน์ระดับต้นจนถึงประโยชน์ระดับสูงสุดได้นั้น จำเป็นอย่างมากที่ต้องอาศัยปัจจัยองค์ประกอบภายนอกมาช่วยสนับสนุนหรือชี้แนะแนวทาง ดังนั้น กัลยาณมิตรจึงเป็นปัจจัยหนึ่งซึ่งเป็นผู้คอยชี้แนะแนวทางให้ดำเนินชีวิตที่ดีงาม ดังจะกล่าวในลำดับต่อไป

1.4 แนวความคิดเรื่องกัลยาณมิตรในพระพุทธศาสนา

1) แนวความคิดเรื่องมิตร

1.1) ความหมายของมิตร

มิตรเป็นคำมาจากภาษาสันสกฤต ตรงกับคำภาษาบาลีในพระพุทธศาสนาว่า มิตุต แปลว่า เพื่อน ผู้มีความเชื่อถือดี ผู้มีน้ำใจเอื้อเฟื้อ³⁴ มีรูปวิเคราะห์ ดังนี้

“มิชฺชติ สีนฺยหฺตติ เมตฺตา แปลว่า สภาวะปรารถนาดี มิตุตฺสฺส เอสา เมตฺตา แปลว่า สภาวะที่เป็นของมิตร และ มิตุเตสฺส ภาวา เมตฺตา แปลว่า สภาวะเกิดขึ้นในมิตรโดยองค์ธรรมคือ อโทสะ เจตสิก ที่เป็นไปโดยเนื่องด้วยการนำประโยชน์มาแก่ผู้อื่น”³⁵ ซึ่งพระพุทธเจ้าตรัสในอัปมัญญาวิภังค์ว่า “เมตฺตา หมายถึง ความรักใคร่ กิริยารักใคร่ ภาวะที่รักใคร่ในสัตว์ทั้งหลาย... นี้เรียกว่า เมตฺตา”³⁶

³⁴พระเทพเวที (ประยูรย์ ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ 4, (กรุงเทพมหานคร : ด่านสุทธาคารพิมพ์, 2531), หน้า 234.

³⁵พระคัมภีร์สาราถวิวงศ์, อภิธัมมัตถสังคหะและปรหมัตถทีปนี, (กรุงเทพมหานคร : ไทยรายวันกราฟฟิตเพลท, 2546), หน้า 765.

³⁶อภิ.วิ. (ไทย) 35/643/427.

เมตตายตีติ มิตุโต เมตตี ปจฺจุปฏฐเปติ สีนหํ กโรตีติ อตุโถ. แปลว่า บุคคลใดย่อมรักใคร่ (ต่อมิตร) บุคคลนั้นชื่อว่า มิตร อธิบายว่า ย่อมต้อนรับเฉพาะมิตร ได้แก่ ย่อมกระทำความดีเนหา

ความรักใคร่และความดีเนหา มีขึ้นได้กับมิตรที่แสดงออกในทางความห่วงใยเอื้ออาทร ความผูกพัน มักแสดงถึงความรักใคร่ ความห่วงใยต่อกันในระดับวัย³⁷ เช่นผู้ใหญ่แสดงออกถึงความเอ็นดูต่อผู้น้อย หรือความผูกพันทางสายโลหิตระหว่างบิดามารดากับบุตร

โดยสรุป เมตตา คือ สภาวะปรารถนาดี หมายความว่า ช่วยเหลือเกื้อกูลบุคคลที่เป็นอารมณ์ของตนโดยกระทำประโยชน์ให้เกิดขึ้นกับผู้อื่น ซึ่งแสดงถึงความเป็นมิตร

1.2) ประเภทของมิตรในพุทธศาสนา

ในพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าตรัสแบ่งมิตรไว้ในขุททกนิกาย จุฬนิเทศเป็น 2 จำพวก ได้แก่

1. อคาริกมิตร ได้แก่ มิตรผู้ครองเรือน เช่น บุคคลบางคนในโลกนี้ให้สิ่งที่ให้ได้ยาก สละสิ่งที่สละได้ยาก ทำสิ่งที่ทำได้ยาก ทนต่อสิ่งที่ทนได้ยาก บอกความลับแก่เพื่อน ปกปิดความลับของเพื่อน ไม่ทอดทิ้งในคราวมีอันตราย แม้ชีวิตก็สละเพื่อประโยชน์แก่เพื่อน เมื่อเพื่อนสิ้นเนื้อประดาตัวก็ไม่ดูหมิ่น

2. อนาคาริกมิตร ได้แก่ มิตรไม่ผู้ครองเรือน เช่น พระภิกษุในพระธรรมวินัยนี้เป็นที่รัก เป็นที่พอใจ เป็นที่เคารพ ควรแก่การยกย่อง พุดสิ่งที่ประโยชน์ ทนฟังถ้อยคำได้ กล่าวถ้อยคำได้ลึกซึ้ง และไม่ชักนำไปในเรื่องไม่สมควร ชักชวนให้บำเพ็ญในทางอริสัจ ชักชวนให้หมั่นเจริญสติปัญญา 4 ชักชวนให้หมั่นเจริญสัมมัปธาน 4 ชักชวนให้หมั่นเจริญอิทธิบาท 4 อินทรีย์ 5 พละ 5 โพชฌงค์ 7 อริยมรรคมีองค์ 8³⁸

---

³⁷วิสุทธิมรรคแปล ภาค 2, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2535), หน้า 160.

³⁸บ.จ. (ไทย) 30/123/409

นอกจากนี้ พระพุทธเจ้าทรงแบ่งมิตรในทมิฬนิกายเป็น 2 ประเภท คือ มิตรเทียมกับมิตรแท้ ดังรายละเอียดดังนี้

ก. มิตรเทียม กล่าวถึงคนชั่วซึ่งไม่ควรคบเป็นมิตรไว้ 4 ประเภท³⁹ ได้แก่

1. คนที่ถือเอาแต่ประโยชน์จากผู้อื่นฝ่ายเดียว มี 4 ลักษณะ ได้แก่

(1) เป็นผู้ถือเอาแต่ประโยชน์จากผู้อื่นฝ่ายเดียว⁴⁰ คือ คิดเอาแต่ฝ่ายเดียว⁴¹ คนลักษณะนี้มักตกอยู่ในอหังขันธ์โลก (โลภหังขันธ์) มีความอยากได้ อยากมี อยากเป็นเกินขอบเขต อาจกล่าวได้ว่า เป็นคนเห็นแก่ตัวมาก มุ่งแต่จะได้อย่างเดียวโดยคิดแสวงหาในทางที่ไม่สมควร หรือใช้อุบายเอาของเขามาเป็นของตน⁴²

(2) เสียน้อย ประรณานะได้มาก⁴³ คือ ขอมเสียน้อยโดยหวังจะเอาให้มาก⁴⁴ เพื่อนประเภทนี้คอยเอาใจเปรียบเพื่อน เป็นเพื่อนที่รู้มาก พยายามแสวงหาประโยชน์จากเพื่อนให้ได้มากที่สุด ให้ของแต่น้อย แต่หวังผลมาก ขอมลงทุนแต่น้อย แต่หวังถอนทุนคืนให้มากกว่า

(3) เมื่อตัวเองมีภัยจึงทำกิจของเพื่อน⁴⁵ ตนเองมีภัยจึงมาช่วยทำกิจของเพื่อน⁴⁶ เพื่อนประเภทนี้หวังว่า เพื่อนจะได้ช่วยเหลือตนเอง แต่ถ้าไม่มีภัยเกิดขึ้นก็พยายามปลีกตัวไม่ให้เพื่อนได้พบ ไม่ทำด้วยความรัก จัดอยู่ในลักษณะของเพื่อนที่เห็นแก่ตัว ถือเอาผลประโยชน์ของตนเป็นสำคัญ

---

³⁹ ที.ปา (ไทย) 11/255/207.

⁴⁰ ที.ปา (ไทย) 11/255/207.

⁴¹ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*, พิมพ์ครั้งที่ 10, (กรุงเทพมหานคร : สือตะวัน, 2545), หน้า 131.

⁴² พระมหาสุภวิชัย วิราม, การศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องกัลยาณมิตรตามหลักพุทธจริยศาสตร์ ทักษะของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนวัดปากน้ำวิฑายคมและโรงเรียนสุวรรณพลับพลาพิฑายคม, *วิทยานพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล) 2545, หน้า 28.

⁴³ ที.ปา. (ไทย) 11/255/207.

⁴⁴ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*, หน้า 131.

⁴⁵ ที.ปา. (ไทย) 11/255/207.

⁴⁶ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*, หน้า 131.

(4) คบเพื่อนเพราะเห็นแก่ประโยชน์⁴⁷ เพื่อนประเภทนี้มีความสัมพันธ์กับคนอื่น เนื่องจากตนเห็นว่า เพื่อนคบหาจะมีผลประโยชน์ร่วมกัน รักเพื่อนเพราะสิ่งภายนอก ไม่ได้รักตัวบุคคล ไม่ได้คบเพื่อนด้วยสามารถแห่งความคุ้นเคยกันฉันมิตร

2. คนดีแต่พูด มี 4 ลักษณะ ได้แก่

(1) กล่าวต้อนรับด้วยเรื่องที่เป็นอดีตไปแล้ว⁴⁸ คือดีแต่ยกของหมดแล้วมาปราศรัย⁴⁹ การพูดนี้แสดงถึงเพื่อนที่หวังพึ่งไม่ได้ เป็นการพูดเพื่อหลีกเลี่ยง ทำให้พ้นภาระของตนไป

(2) กล่าวต้อนรับด้วยเรื่องที่ยังมาไม่ถึง⁵⁰ ดีแต่อ้างของที่ยังไม่มีมาปราศรัย⁵¹ คนลักษณะนี้ยอมสงเคราะห์ด้วยสิ่งของที่ยังไม่มาถึง เมื่อเพื่อนออกปากขอความช่วยเหลือ มักพูดพลัดไป เป็นเพียงแต่พูดให้ความหวังเท่านั้น เพื่อแสดงว่าตนเองมีความจริงใจต่อเพื่อน

(3) สงเคราะห์ด้วยสิ่งที่หาประโยชน์มิได้⁵² คนประเภทนี้ ถึงแม้เขามีวัตถุสิ่งของอยู่ ก็ไม่สามารถให้แก่เพื่อนได้

(4) เมื่อมีกิจเกิดขึ้นเฉพาะหน้าก็แสดงความขัดข้อง⁵³ เพื่อนประเภทนี้ ออกปากพึ่งไม่ได้ เมื่อกิจการบางอย่างต้องอาศัยความร่วมมือกันเพื่อให้กิจการนั้นสำเร็จโดยเร็ว เพื่อนประเภทนี้มักแสดงอ้างกิจอื่นเนื่องๆ

---

⁴⁷ ที.ปา. (ไทย) 11/255/207.

⁴⁸ ที.ปา. (ไทย) 11/256/208.

⁴⁹ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า 131.

⁵⁰ ที.ปา. (ไทย) 11/256/208.

⁵¹ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า 131.

⁵² ที.ปา. (ไทย) 11/256/208.

⁵³ ที.ปา. (ไทย) 11/256/208.

3. คนหัวประจบ มี 4 ลักษณะ⁵⁴ ได้แก่

(1) เพื่อนทำชั่ว ก็คล้อยตาม คือจะทำชั่วก็เออออสนับสนุนไม่คัดค้าน ตามใจเพื่อน ให้ทำความชั่ว เพื่อนลักษณะนี้ไม่สามารถจะเป็นที่พึ่งได้ ไม่สามารถให้คำปรึกษาที่ดีได้ เพราะคอยตาม

(2) เพื่อนทำดี ก็คล้อยตาม คือจะทำดีก็เออออ เพื่อนประเภทนี้มีลักษณะเช่นเดียวกับประเภทแรก

(3) สรรเสริญต่อหน้า คือ ต่อหน้าสรรเสริญ เพื่อประเภทนี้ขาดความจริงใจต่อเพื่อน

(4) นินทาลับหลัง คือ เพื่อนที่ลับหลังนินทาเพื่อนเป็นคนที่มีปากกับใจไม่ตรงกัน⁵⁵

4. คนที่เป็นเพื่อนชักนำในทางเสื่อม มี 4 ลักษณะ⁵⁶ ได้แก่

(1) เป็นเพื่อนที่ชักนำให้หมกมุ่นในการเสพของมีนเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาท คือ “คอยเป็นเพื่อนดื่มนี้เมา เวลาที่เพื่อนดื่มสุราก็ร่วมดื่มด้วย เพื่อนชอบเสพของมีนเมาหรือของเสพยัคิดเช่น กัญชา ยาฝิ่น ก็ร่วมเสพด้วย เมื่อคนเสพแล้วเชื่อว่าตั้งอยู่ในความประมาท เพราะคนเผลอขาดสติสัมปชัญญะ

(2) เป็นเพื่อนที่ชักนำให้หมกมุ่นในการเที่ยวไปตามตรอกซอกซอย ในเวลากลางคืน คือ คอยเป็นเพื่อนเที่ยวกลางคืน

(3) เป็นเพื่อนที่ชักนำในการเที่ยวคุมหรัสพ เพื่อนทั้งสองประเภทนี้ (2, 3) มีลักษณะคล้ายกันและสืบเนื่องกัน ได้แก่ คนชักชวนให้เที่ยวในเวลากลางคืนอาจก่อให้เกิดการลักขโมยทรัพย์สินของคนอื่นได้ หรืออาจนำไปสู่การเสพยาเสพยัคิด ปัจจุบันจะพบว่า อันตรายที่เกิดจากการเที่ยวกลางคืนมีมากขึ้นด้วยสภาพของสังคมปัจจุบันที่ ก่อให้เกิดโทษ เช่น ไม่คุ้มครอง ไม่รักษาตัว ไม่รักษาครอบครัว ไม่รักษาทรัพย์สินสมบัติ เป็นที่ระแวงของคนอื่น และคำพูดไม่น่าเชื่อถือ

---

⁵⁴ ที.ปา. (ไทย) 11/258/208.

⁵⁵ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า 131-132.

⁵⁶ ที.ปา. (ไทย) 11/258/208-209.

(4) เป็นเพื่อนที่ชักนำให้หมกมุ่นในการเล่นการพนัน อันเป็นเหตุแห่งความประมาท⁵⁷ เพื่อนประเภทนี้มีความสัมพันธ์กับเพื่อนประเภทที่หนึ่ง ในลักษณะของความรุนแรง เพราะเพื่อนทั้งสองนี้เป็นเหตุนำไปสู่ความประมาทเริ่มจากการเสพลิงมีนเมาเป็นสาเหตุนำไปสู่การเล่นการพนัน เนื่องจากคนเมาขาดสติสัมปชัญญะอันง่ายต่อการเสียทรัพย์สินมากกว่าที่จะได้ทรัพย์มาเป็นของตน ส่วนหนึ่งอาจเกิดขึ้นได้กับบุคคลที่คบหากับมิตรไม่ดี

อาจกล่าวสรุปได้ว่า บรรดามิตรทั้ง 4 ประเภทนั้นล้วนให้โทษทั้งสิ้น ฉะนั้นการเลือกคบบุคคลจึงต้องพิจารณาให้ดี ย่อมเกิดขึ้นได้จากมิตรชักชวนในทางฉิบหายเหมือนพุทธพจน์ตรัสในสุขปัตถนาสูตร ว่า “บุคคลทำคนเช่นใดให้เป็นมิตรและคบสนิทคนเช่นใด ให้เป็นมิตรและคบสนิทคนเช่นใด เขาก็เป็นคนเช่นนั้น”⁵⁸ และ

“คนชั่วเมื่อมาคบมาเกี่ยวข้องกับคนดีทั่วไป หรือคนดีหลงไปคบเกี่ยวข้องกับ ย่อมพลอยทำให้คนดีแปรเปลี่ยนไปไปด้วย เหมือนลูกศรอาบยาพิษ ถูกยาพิษแปรเปลี่ยนแล้วย่อมทำลายแล่งลูกศรที่สะอาดให้แปรเปลี่ยนไปด้วยฉะนั้น เพราะกลัวการแปรเปลี่ยนบาป ผู้มีปัญญาจึงไม่คบคนชั่วเป็นมิตรเลย” และ “ใบหญ้าคาคนนำมาใช้ห่อปลาเน่าก็พลอยเหม็นเน่าส่งกลิ่นคลุ้งตามไปด้วยฉันใด การคบคนพาลก็ฉันนั้น”⁵⁹

พระพุทธเจ้าทรงแสดงถึงพฤติกรรมของผู้ไม่ใช่มิตร (มิตรเทียม) ในขุททกนิกาย อรรถกถามิตตามิตตชาดก โดยอาการ 16 อย่าง⁶⁰ คือ

- 1) บุคคลผู้มีใจมิตรเห็นเพื่อนๆ แล้ว ไม่ยิ้มแย้มแจ่มใส
- 2) ไม่ร่าเริงต้อนรับเพื่อน
- 3) ไม่แลดูเพื่อน (ในยามทุกข์ยาก)
- 4) กล่าวคำข้อนเพื่อน
- 5) คบหาศัตรูของเพื่อน
- 6) ไม่คบหามิตรของเพื่อน

---

⁵⁷ ที.ปา. (ไทย) 11/258/208-209.

⁵⁸ จุ.อติ. (ไทย) 25/76/437

⁵⁹ จุ.อติ. (ไทย) 25/76/437.

⁶⁰ จุ.ชา.อ. (ไทย) 3/ภาค 6/10/205-209.

- 7) ห้ามผู้ที่กล่าวสรรเสริญเพื่อน
- 8) สรรเสริญผู้ที่ด่าเพื่อน
- 9) ไม่บอกความลับแก่เพื่อน
- 10) ไม่ช่วยปกปิดความลับของเพื่อน
- 11) ไม่สรรเสริญการทำงานของเพื่อน
- 12) ไม่สรรเสริญปัญญาของเพื่อน
- 13) ยินดีในความฉิบหายของเพื่อน
- 14) ไม่ยินดีในความเจริญของเพื่อน
- 15) ได้อาหารที่มีรสอร่อยมาแล้ว ก็มีได้นึกถึงเพื่อน
- 16) ไม่ยินดีอนุเคราะห์เพื่อนว่า อย่างไรหนอเพื่อนของเราพึงได้ลาภจากที่นี่บ้าง

จะเห็นว่ามิตรเทียมคิดว่า คนอื่นไม่ควรว่ากล่าวเรา ถ้าเขาว่ากล่าวเราก็พึงปรารถนาสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ไม่ใช่ปรารถนาสิ่งที่เป็นประโยชน์ เราจักพูดกะเขาว่า ‘จักไม่ทำตามละ’ เราก็จะเบียดเบียนเขา แม้เราเห็นอยู่ก็ไม่ทำตามคำของเขา คนไม่ใช่มิตรนอกจากจะไม่เป็นมิตรแล้วยังชื่อว่าเป็นศัตรูอีกด้วย ดังพุทธพจน์ตรัสในมิตตามิตตชาดก ว่า “ศัตรูเห็นเข้าแล้วไม่ยิ้มแย้ม ไม่แสดงความยินดีตอบ สบตากันแล้วเบือนหน้าหนี ไม่แลดู ประพฤติตรงกันข้ามเสมอ อาการเหล่านี้ มีปรากฏอยู่ในศัตรู เป็นเครื่องให้บัณฑิตเห็นและได้ฟังแล้วพึงรู้ได้ว่าเป็นศัตรู”⁶¹

ข. มิตรแท้ (สุหตมิตร) หรือกัลยาณมิตร นับเข้าในกัลยาณมิตรประเภทหนึ่ง มิตรแท้ พระพุทธเจ้าตรัสในสิงคาลกสูตร⁶² มี 4 ลักษณะ ได้แก่

1. มิตรมีอุปการะ พึงทราบว่าเป็นมิตรมีใจดี⁶³ มีลักษณะ 4 ได้แก่

1) ป้องกันมิตรผู้ประมาทแล้ว⁶⁴ คือ เพื่อนประมาทช่วยรักษาเพื่อน⁶⁵ เมื่อมิตรมีอุปการะเห็นเพื่อนตั้งอยู่ในความประมาท ไม่ว่าจะเป็ความคะนองตามวัย ประมาทในการศึกษาเล่าเรียน แสดงให้เห็นว่าเพื่อนคนนั้นตั้งอยู่ในความประมาท มิตรที่ดีทำหน้าที่ช่วยชี้แนะให้เห็นถึงความประมาท ให้เห็นผลประโยชน์และผลเสียจากความประมาท

⁶¹ ชุ.ชา.อ. (ไทย) 3/ภาค 3/243-244/258.

⁶² ที.ปา. (ไทย) 11/260/209.

⁶³ ที.ปา. (ไทย) 11/261/210.

⁶⁴ ที.ปา. (ไทย) 11/261/210.

⁶⁵ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า 132.

2) ป้องกันทรัพย์สินของมิตรผู้ประมาทแล้ว⁶⁶ คือ เพื่อนประมาทช่วยรักษาทรัพย์สินของเพื่อน⁶⁷ มิตรแท้ย่อมป้องกันรักษาทรัพย์สินสมบัติของเพื่อน ตนเองย่อมรักษาสิทธิข้อที่ 2 ด้วยการไม่ถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้ ประพฤติธรรมข้อกุศลมูลคือ ไม่คิดถือเอาของคนอื่น เมื่อจิตใจประกอบด้วยคุณธรรม เห็นทรัพย์สินของเพื่อนย่อมรักษา

3) เมื่อมีภัยก็เป็นที่ยิ่งพำนักได้⁶⁸ ภัยที่เกิดขึ้นมี 2 อย่างคือ ภัยโดยธรรมชาติที่ไม่สามารถป้องกันได้ ย่อมนำความสูญเสียมาสู่มนุษย์ มิตรแท้ย่อมเป็นที่พึ่งพาให้ กับเพื่อนได้ และภัยอันเกิดจากมนุษย์ เช่น การวิวาท มิตรมีอุปการะก็สามารถปกป้องเพื่อนได้

4) เมื่อมีกิจที่จำเป็นเกิดขึ้น ก็ช่วยโศกทรัพย์ 2 เท่าของทรัพย์ที่ต้องการในกิจนั้น⁶⁹ มีกิจจำเป็นช่วยออกทรัพย์ให้ เกินกว่าที่ออกปาก⁷⁰ มิตรมีน้ำใจเช่นนี้ สามารถให้ทรัพย์ได้เป็นสองเท่าของจำนวนที่เพื่อนออกปากขอซึ่งแสดงถึงความจริงใจ ความมีน้ำใจ และความเต็มใจที่ช่วยเหลือเพื่อน

2. มิตรร่วมทุกข์ร่วมสุข พึงทราบว่าเป็นมิตรมีใจดี⁷¹ มีลักษณะ 4 ประการ ได้แก่

1) บอกความลับแก่เพื่อน ไม่บอกเรื่องอันเป็นความลับของตนแก่คนอื่น แต่สามารถบอกแก่เพื่อนของตนได้ ตามปกติคนที่ไว้วางใจกันเท่านั้นจึงจะบอกความลับ

2) ปิดความลับของเพื่อน ย่อมรักษาความลับที่เพื่อนกล่าวโดยที่คนอื่นไม่ล่วงรู้ความไว้วางใจกันทั้งสองฝ่ายแสดงถึงความจริงใจต่อกันมาก ด้วยความหวังว่า ความลับของตนจะไม่ถูกเปิดเผยต่อสาธารณชน

3) ไม่ละทิ้งในยามอันตราย เมื่อภัยเกิดขึ้น มิตรมีอุปการะย่อมไม่ทอดทิ้ง

4) แม้ชีวิตก็อาจจะสละเพื่อประโยชน์ของเพื่อนได้ หมายความว่า ชีวิตของตนก็เป็นอันสละเพื่อประโยชน์แก่เพื่อนได้ ไม่คำนึงถึงชีวิตของตนทำการงานให้เพื่อนอย่างเดียว⁷²

---

⁶⁶ ที.ปา. (ไทย) 11/261/210.

⁶⁷ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*, หน้า 132.

⁶⁸ ที.ปา. (ไทย) 11/261/210.

⁶⁹ ที.ปา. (ไทย) 11/261/210.

⁷⁰ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*, หน้า 132.

⁷¹ ที.ปา. (ไทย) 11/260/209.

⁷² ที.ปา. (ไทย) 11/262/210., พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*, หน้า 132.

3. มิตรณะประโยชน์⁷³ มีลักษณะ 4 ได้แก่

1) ห้ามมิให้ทำความชั่ว คือ จะทำให้เสียหายคอยห้ามปราม มิให้เพื่อนกระทำชั่ว คือ อกุศลกรรม

2) แนะนำให้ตั้งอยู่ในความดี มิตรณะประโยชน์ยอมให้ประกอบความดี ระลึกถึงคุณของพระพุทธเจ้า คุณของพระธรรม คุณของพระอริยสงฆ์ รักษาศีล ประกอบแต่กุศลกรรม

3) ให้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง อธิบายให้เข้าใจ สิ่งที่ละเอียด ลึกซึ้งมาก อันประกอบด้วยสิ่งที่เป็นมงคลคาถา อันเป็นถ้อยคำที่ทำให้จิตเบิกบาน แจ่มใส

4) บอกทางสวรรค์ให้ มิตรผู้แนะนำยอมอธิบายให้เห็นชนทั้งหลายกระทำความดียอมเกิดในสวรรค์ การกล่าวเช่นนี้เป็นการบอกผลแห่งความดี บอกถึงผลที่ตนควรได้รับเมื่อทำกรรมดีเป็นอนิสงส์หรือคล้ายกับเป็นการให้รางวัลกับผู้ทำกรรมดี⁷⁴

4. มิตรมีความรักใคร่ พึงทราบว่าเป็นมิตรมีใจดี⁷⁵ มีลักษณะ 4 ได้แก่

1) ไม่พอใจความเสื่อมของเพื่อน⁷⁶ คือ เพื่อนมีทุกข์พลอยไม่สบายใจ⁷⁷ ไม่ยินดีด้วยความเสื่อมของเพื่อน เมื่อเห็นหรือได้ยิน ความสูญเสียของบุตร ภรรยา หรือของบริวาร เพราะความเสื่อม ความไม่เจริญของเพื่อนยอมไม่ยินดีหรือไม่พอใจ พลอยเป็นทุกข์ไปด้วย

2) พพอใจความเจริญของเพื่อน⁷⁸ คือ เพื่อนมีสุขพลอยแจ่มชื่นยินดี⁷⁹ หมายถึงเพื่อนของตนได้รับความสำเร็จในชีวิต หรือเพื่อนสำเร็จการศึกษา การงาน ยศตำแหน่ง มีพรหมวิหารธรรม คือ มุทิตา ความพลอยยินดีเมื่อเพื่อนได้ดี

---

⁷³ ที.ปา. (ไทย) 11/260/209.

⁷⁴ ที.ปา. (ไทย) 11/262/210., พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า 133.

⁷⁵ ที.ปา. (ไทย) 11/260/209.

⁷⁶ ที.ปา. (ไทย) 11/264/211.

⁷⁷ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า 133.

⁷⁸ ที.ปา. (ไทย) 11/264/211.

⁷⁹ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า 133.

3) ห้ามปรามคนที่นิทาเพื่อน⁸⁰ เมื่อเขาติเตียนเพื่อนช่วยยับยั้งแก้ไข⁸¹
หมายความว่า เมื่อคนพูดตำหนิเพื่อน มิตรมีความรักใคร่ ย่อมห้ามมิให้ที่กล่าวติเตียนเพื่อนของตน

4) สนับสนุนคนที่สรรเสริญเพื่อน⁸² เมื่อเขาสรรเสริญเพื่อนช่วยพูดเสริมสนับสนุน⁸³

พระพุทธเจ้าได้อธิบายพฤติกรรมอันเป็นลักษณะของมิตรแท้ในพุทธทศนิกาย อรรถกถา
มิตตามิตตชาดกไว้ 16 อย่าง⁸⁴ ดังนี้

- 1) บุคคลผู้เป็นมิตรย่อมระลึกถึงเพื่อนผู้อยู่ห่างไกล
- 2) ยินดีต้อนรับเพื่อนผู้มาหา
- 3) ถือว่าเป็นเพื่อนของเรา
- 4) รักใคร่จริง ทักทายปราศรัยวาจาอันไพเราะ
- 5) คบหาผู้ที่เป็นมิตรของเพื่อน
- 6) ไม่คบหาผู้ที่ไม่ใช่มิตรของเพื่อน
- 7) ห้ามปรามผู้ที่ด่าติเตียนเพื่อน
- 8) สรรเสริญผู้ที่พรรณนาคุณความดีของเพื่อน
- 9) ย่อมบอกความลับแก่เพื่อน
- 10) ปิดความลับของเพื่อน
- 11) สรรเสริญการงานของเพื่อน
- 12) สรรเสริญปัญญาของเพื่อน
- 13) ยินดีในความเจริญของเพื่อน
- 14) ไม่ยินดีในความเสื่อมของเพื่อน
- 15) ได้อาหารอร่อยมาย่อมระลึกถึงเพื่อน
- 16) ยินดีอนุเคราะห์เพื่อนว่าควรจะได้ลาภอย่างนี้บ้าง

---

⁸⁰ ที.ปา. (ไทย) 11/264/211.

⁸¹ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า 133.

⁸² ที.ปา. (ไทย) 11/264/211.

⁸³ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า 133.

⁸⁴ ขุ.ชา.อ. (ไทย) 3 ภาค 6/10/205-209.

ประโยชน์ที่ได้จากการอยู่ร่วมกับมิตรแท้ ได้แก่ เมื่อเราประมาทได้รับการรักษาป้องกันจากเพื่อน ได้รับการรักษาทรัพย์สินสมบัติจากเพื่อน ในคราวมีภัยมิตรที่ดีเป็นที่พึ่งพำนักได้ เมื่อคราวมีทุกข์เพื่อนที่ดีไม่ละทิ้ง ซึ่งเป็นหลักการสงเคราะห์ หรือหลักการยึดเหนี่ยวน้ำใจคน และประสานหมู่ชนให้เกิดความสามัคคีระหว่างคนทั่วไป นั่นก็คือหลักที่เรียกว่า สังคหัตถ์ 4 ซึ่งทำให้คนสามารถทำตัวให้เข้ากันได้ ไม่ถือตัว ร่วมสุขร่วมทุกข์กัน ซึ่งมีผลทางจิตใจและชักจูงความรู้สึกนึกคิดได้ พระพุทธเจ้าจึงจัดมิตรร่วมสุขร่วมทุกข์ไว้เป็นมิตรแท้

ข้อปฏิบัติทั่วไปสำหรับมิตรแท้หรือภักษามิตรใน อังคุตตรนิกาย สัตตกนิบาต พระพุทธเจ้าตรัสว่า มิตรที่ดีประกอบด้วยองค์ 7 ประการ⁸⁵ คือ มิตรที่ดียอมให้สิ่งที่ให้ได้อย่างได้แก่ทรัพย์สินเงินทองหรือแม้แต่ชีวิตตนเองก็สละแทนเพื่อนได้ ทำสิ่งที่ทำได้ยากได้แก่การทวนกระแสแห่งกิเลส ตัณหา หรือจิตใจที่มักตกไปในทางที่ชั่วร้าย แต่สำหรับมิตรที่ดีสามารถชักนำเพื่อนให้เป็นคนดีได้ ทนต่อสิ่งที่ทนได้ยากคือ มิตรที่ดียอมทนต่อการกล่าวติเตียน หรือคำตำหนิที่ทำให้เจ็บใจ เปิดเผยความลับแก่เพื่อน เพราะว่ามีมิตรที่ดียอมแสดงความจริงใจของตนเพื่อแสดงให้เพื่อนไว้วางใจ ในขณะเดียวกันก็ยังรักษาความลับของเพื่อนไว้ เมื่อเพื่อนมีภัยพิบัติไม่ทอดทิ้ง และเมื่อเพื่อนตกต่ำไร้ที่พึ่งพำนักไม่ดูหมิ่นเพื่อนพร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือ ในสังคาสสูตร⁸⁶ พระพุทธเจ้าตรัสว่า มิตรและเพื่อนร่วมงานซึ่งเป็น (เหมือน) ทิศเบื้องซ้าย อันกุลบุตรพึงบำรุงโดยฐานะ 5 ประการ คือ ด้วยการให้ปัน การเจรจาถ้อยคำเป็นที่รัก การประพฤติประโยชน์แก่กุลความเป็นผู้มีดินเสมอ และไม่แก้งกล่าวให้คลาดจากความจริง

จากข้อปฏิบัติ 4 ข้อแรกเป็นหลักการสงเคราะห์หรือหลักยึดเหนี่ยวน้ำใจคนและประสานหมู่ชนไว้ในสามัคคี เป็นหลักธรรมแสดงน้ำใจต่อกันและกันโดยทั่วไป เพราะหลักคำสอนทางพุทธศาสนามุ่งให้คนทั้งหลายเป็นมิตรต่อกัน ทำตัวให้เข้ากับคนอื่นได้ ร่วมทุกข์ร่วมสุขกัน ซึ่งมีผลทางจิตใจและชักจูงความรู้สึกนึกคิด นับเป็นคุณธรรมสำคัญ

---

⁸⁵ อัง.สตุตค. (ไทย) 23/36/56.

⁸⁶ ที.ปา. (ไทย) 11/270/214-218.

จากแนวคิดเรื่องมิตร ประเภทของมิตรดังกล่าว อาจจัดเป็นโครงสร้าง⁸⁷ ได้ดังนี้

มิตรเทียม	โทษของการคบมิตรเทียม
<p>1. คนที่ถือเอาแต่ประโยชน์จากผู้อื่นฝ่ายเดียวแบ่งออกเป็น 4 คือ</p> <p>1.1 คนถือเอาแต่ประโยชน์จากผู้อื่นฝ่ายเดียว</p> <p>1.2 คนยอมเสียแต่น้อย แต่หวังเอาให้มาก</p> <p>1.3 คนที่ตัวมีภัยจึงมาช่วยทำกิจของเพื่อน</p> <p>1.4 คนคบเพื่อนเพราะเห็นแก่ประโยชน์</p> <p>2. คนดีแต่พูด แบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ</p> <p>2.1 คนที่ยกเอาของหมดแล้วมาปราศรัย</p> <p>2.2 คนที่อ้างสิ่งที่ไม่มีมาปราศรัย</p> <p>2.3 เมื่อเพื่อนมีกิจอ้างแต่เหตุขัดข้อง</p> <p>2.4 คนที่สงเคราะห์ด้วยสิ่งที่ไม่หาประโยชน์ไม่ได้</p> <p>3. คนหัวประจบ แบ่งออกเป็น 4 คือ</p> <p>3.1 เพื่อนจะทำชั่วก็คล้อยตาม</p> <p>3.2 เพื่อนจะทำดีก็คล้อยตาม</p> <p>3.3 ต่อหน้าสรรเสริญ</p> <p>3.4 ลับหลังนินทา</p> <p>4. คนชักชวนในทางฉิบหาย แบ่งออกเป็น 4 คือ</p> <p>4.1 คนที่ชักชวนเพื่อนให้ดื่มสุรา</p> <p>4.2 คนที่ชักชวนเพื่อนให้เที่ยวกลางคืน</p> <p>4.3 คนชักชวนเพื่อนให้เที่ยวมหรสพ</p> <p>4.4 คนที่ชักชวนให้เล่นการพนัน</p>	<p>เป็นเหตุให้เสื่อมจากโภคทรัพย์คือ อบายมุข</p> <p>1. ติดสุรายาเมา มีโทษ 6 คือ</p> <p>1.1 ทรัพย์หมดไป เห็นได้ชัด</p> <p>1.2 ก่อการทะเลาะวิวาท</p> <p>1.3 ทำลายสุขภาพ</p> <p>1.4 เสื่อมเกียรติเสียชื่อเสียง</p> <p>1.5 ทำให้แสดงด้านไม่รู้จักราย</p> <p>1.6 ทอนกำลังปัญญา</p> <p>2. เอาแต่เที่ยวกลางคืน มีโทษ 6 คือ</p> <p>2.1 เป็นการไม่รักษาตัว</p> <p>2.2 เป็นการไม่รักษาลูกเมีย</p> <p>2.3 เป็นการไม่รักษาทรัพย์</p> <p>2.4 เป็นที่ระแวงสงสัย</p> <p>2.5 เป็นเป้าให้เขาใส่ความหรือข่าวลือ</p> <p>2.6 เป็นทางมาของเรื่องเดือดร้อนเป็นอันมาก</p> <p>3. เล่นการพนัน มีโทษ 6 คือ</p> <p>3.1 ผู้ชนะยอมก่อเวร</p> <p>3.2 ผู้แพ้ย่อมเสียทรัพย์ที่เสียไป</p> <p>3.3 ความเสื่อมทรัพย์ในปัจจุบัน</p> <p>3.4 ถูกมิตรหมิ่นประมาท</p> <p>3.5 ไม่เป็นที่พึงประสงค์ของผู้จะหาคุ้มครองให้ลูกของเขา เพราะเห็นว่าจะเลี้ยงลูกเมียไม่ได้</p>

⁸⁷ ดู พระมหาสุกวิษณุ วิจารณ์, การศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องกัลยาณมิตรตามหลักพุทธจริยศาสตร์ ทักษะของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนวัดปากน้ำวชิรธรรมและโรงเรียนสุวรรณพลับพลาพิทยาคม, วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, 2545, หน้า 88-90.

<p>มิตรแท้หรือมิตรมีใจดี (สุหามิตร)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. มิตรมีอุปการะ แบ่งออกเป็น 4 คือ <ol style="list-style-type: none"> 1.1 มิตรป้องกันเพื่อนผู้ประมาท 1.2 มิตร ป้องกัน ทรัพย์สมบัติของเพื่อนผู้ประมาท 1.3 เมื่อมีภัยเกิดขึ้นเป็นที่พึ่งพำนักได้ 1.4 เมื่อมีกิจที่จำต้องทำให้เกิดขึ้น เพิ่มทรัพย์ให้สองเท่า 2. มิตรร่วมทุกข์ร่วมสุข แบ่งออกเป็น 4 คือ <ol style="list-style-type: none"> 2.1 บอกความลับแก่เพื่อน 2.2 ปิดความลับของเพื่อน 2.3 ไม่ละทิ้งในยามอันตราย 2.4 แม้ชีวิตก็สละเพื่อประโยชน์แก่เพื่อนได้ 3. มิตรณะประโยชน์ แบ่งออกเป็น 4 คือ <ol style="list-style-type: none"> 3.1 ห้ามจากความชั่ว 3.2 ให้ตั้งอยู่ในความดี 3.3 ให้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง 3.4 บอกทางสวรรค์ให้ 4. มิตรมีความรักใคร่ แบ่งออกเป็น 4 คือ <ol style="list-style-type: none"> 4.1 ไม่ยินดีในความเสื่อมของเพื่อน 4.2 ยินดีด้วยความเจริญของเพื่อน 4.3 ห้ามคนที่คิดเคียดเพื่อน 4.4 สรรเสริญคนที่สรรเสริญเพื่อน 	<p>ประโยชน์ที่ได้จากมิตรแท้</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. เมื่อเราประมาท ได้รักษาป้องกันจากเพื่อน 2. เมื่อเราประมาท ได้รับการรักษาทรัพย์สมบัติจากเพื่อน 3. ในคราวมีภัย มิตรที่ดีเป็นที่พึ่งพำนักได้ 4. เมื่อคราวมีทุกข์เพื่อนที่ดีไม่ละทิ้ง 5. วงศ์ญาติมิตรย่อมได้รับการนับถือจากเพื่อน
<p>อาการของมิตรแท้</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. บุคคลผู้เป็นมิตรย่อมระลึกถึงเพื่อนผู้อยู่ห่างไกล 2. ยินดีต้อนรับเพื่อนผู้มาหา 3. ถือว่าเป็นเพื่อนของเรา 4. รักใคร่จริง ทักทายปราศรัยวาจาอันไพเราะ 5. คบหาผู้ที่เป็นมิตรของเพื่อน 	<p>อาการของมิตรเทียม</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ผู้มิใช่มิตรเห็นเพื่อนแล้วไม่ยิ้มแย้มแจ่มใส 2. ไม่ร่าเริงต้อนรับเพื่อน 3. ไม่แลดูเพื่อน (ในยามทุกข์ยาก) 4. กล่าวคำข้อนเพื่อน 5. คบหาศัตรูของเพื่อน

6. ไม่คบหาผู้ที่ไม่ใช่มิตรของเพื่อน	6. ไม่คบหามิตรของเพื่อน
7. ห้ามปรามผู้ที่ด่าตีเคียดเพื่อน	7. ห้ามผู้ที่กล่าวสรรเสริญเพื่อน
8. สรรเสริญผู้ที่พรรณานาคณความดีของเพื่อน	8. สรรเสริญผู้ที่ด่าเพื่อน
9. ย่อมบอกความลับแก่เพื่อน	9. ไม่บอกความลับแก่เพื่อน
10. ปิดความลับของเพื่อน	10. ไม่ช่วยปกปิดความลับของเพื่อน
11. สรรเสริญการทำงานของเพื่อน	11. ไม่สรรเสริญการทำงานของเพื่อน
12. สรรเสริญปัญญาของเพื่อน	12. ไม่สรรเสริญปัญญาของเพื่อน
13. ยินดีในความเจริญของเพื่อน	13. ยินดีในความฉิบหายของเพื่อน
14. ไม่ยินดีในความเสื่อมของเพื่อน	14. ไม่ยินดีในความเจริญของเพื่อน
15. ได้อาหารอร่อยมาย่อมระลึกถึงเพื่อน	15. ได้อาหารที่มีรสอร่อยมาแล้วก็มีได้นึกถึงเพื่อน
16. ยินดีอนุเคราะห์เพื่อนว่าควรจะได้ลาภอย่างนี้บ้าง	16. ไม่ยินดีอนุเคราะห์เพื่อนว่า อย่าวไรหนอเพื่อนของเราพึงได้ลาภจากที่นี้บ้าง

กล่าวโดยสรุป มิตรนับว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญประเภทหนึ่งอาจให้ทั้งคุณหรือโทษ ถ้าบุคคลใดอยู่ร่วมกับมิตรไม่ดีก็สามารถชักนำหรือชักจูงให้ตกไปในทางเสื่อมหรือทางแห่งความหายนะในทางตรงกันข้าม ถ้าบุคคลใดอยู่ร่วมกับมิตรดีคือกัลยาณมิตร สามารถชักนำไปสู่ชีวิตอันดีงามและประโยชน์ตามที่หลักคำสอนทางพุทธศาสนาได้กำหนดว่า การดำเนินชีวิตที่ดีคือการเลือกคบกับมิตรดี เพราะอาศัยมิตรดีจึงนำเข้าสู่เป้าหมายของชีวิตตามเป้าหมาย 3 อย่าง คือ คนที่คบกับมิตรดี ย่อมได้รับประโยชน์สุขในปัจจุบัน (ทิฏฐธัมมิกัตถะ) ประโยชน์สุขในภายหน้า (สัมปรายิกัตถะ) และประโยชน์สุขอันสูงสุด (ปรมัตถะ) คือนิพพานอันเป็นเป้าหมายสูงสุดในทางพุทธศาสนา

2) หลักคำสอนเรื่องกัลยาณมิตร

2.1) ความหมายของกัลยาณมิตร

กัลยาณมิตร มีรูปศัพท์มาจากคำว่า “กัลยาณะ” แปลว่า ดี งาม และคำว่า “มิตร” แปลว่า เพื่อน ผู้มีความเชื่อใจดี ผู้มีน้ำใจเอื้อเฟื้อ⁸⁸ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ให้ความหมายว่า

กัลยาณมิตร คือ ผู้แนะนำสั่งสอน ที่ปรึกษา เพื่อนที่คบหาและบุคคลผู้แวดล้อมที่ดี ความรู้จักเลือกเสวนาบุคคล หรือเข้าร่วมอยู่กับท่านผู้ทรงคุณ ทรงปัญญา มีความสามารถ ซึ่งจะช่วยเหลือ สนับสนุน ชักจูง ชี้ช่องทาง เป็นแบบอย่าง ตลอดจนเป็นเครื่องอุดหนุนเกื้อกูล แก่กัน ให้ดำเนินก้าวหน้าไปด้วยดี ในการศึกษาอบรม การครองชีวิต การประกอบกิจการ และ ธรรมปฏิบัติ⁸⁹

กัลยาณมิตร มิได้หมายถึง เพื่อนที่ดีในความหมายสามัญเท่านั้น แต่หมายถึง บุคคลผู้เปรียบพร้อมด้วยคุณสมบัติที่จะสั่งสอน แนะนำ ชี้แจง ชักจูง ช่วยบอกช่องทาง หรือเป็นตัวช่วยให้ผู้อื่นดำเนินไปในมรรคาแห่งการฝึกอบรมอย่างถูกต้อง เช่น พระพุทธเจ้า พระอรหันตสาวก ครู อาจารย์ และผู้เป็นพหูสูตทรงปัญญา สามารถสั่งสอน แนะนำ เป็นที่ปรึกษาได้ แม้จะอ่อนวัยกว่า⁹⁰

กัลยาณมิตร คือ มิตรที่ดีงาม ทำให้เจริญแก่บุคคลผู้คบหา ได้แก่ ผู้สมบูรณ์ด้วยความมีศีล กำจัดทุกข์ นำประโยชน์เกื้อกูลมาให้กับเพื่อนและคนอื่น ดังรูปวิเคราะห์ที่ว่า บุคคลใดเป็นมิตร มีอุปการะช่วยเหลือคนอื่นโดยอาการทุกอย่าง บุคคลนั้นชื่อว่า กัลยาณมิตร⁹¹

---

⁸⁸พระเทพเวที (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ 4, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2531), หน้า 234.

⁸⁹พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ 10, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2545), หน้า 57.

⁹⁰พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม (ฉบับปรับปรุงและขยายความ), พิมพ์ครั้งที่ 11, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2546), หน้า 623.

⁹¹พระมหาสุภวิษณุ วิราม, “การศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องกัลยาณมิตรตามหลักพุทธจริยศาสตร์ ทศณะของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนวัดปากน้ำวิทยาคม และโรงเรียนสุวรรณพลับพลาพิทยาคม”, วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล), 2545, หน้า 45.

โดยสรุป กัลยาณมิตร หมายถึง บุคคลผู้ที่สมบูรณ์ด้วยคุณธรรม มีศีล เป็นเบื้องต้น เป็นผู้กำจัดความชั่วร้าย เป็นผู้ส่งเสริมประโยชน์ ความดีหรือคุณธรรมต่างๆ ที่บุคคลมีและแสดง ออกต่อผู้อื่น เป็นผู้มีปัญญา มีความสามารถ มีความเอื้อเฟื้อช่วยเหลือทำให้เกิดความดี ให้เกิด ความรู้ ความเจริญ และความสุขแก่ผู้อื่น

2.2) ความสำคัญของการมีกัลยาณมิตร

กัลยาณมิตรมีความสำคัญมากสำหรับพระภิกษุ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่าตรัสในปฐม สุนทรียปมสูตรว่า

“ภิกษุทั้งหลาย เมื่อดวงอาทิตย์กำลังอุทัย ย่อมมีแสงอรุณขึ้นมาก่อนเป็น บุญนิमितอันใด กัลยาณมิตตตา (ความเป็นผู้มีมิตรดี) ก็เป็นตัวนำเป็นบุญนิमितเพื่อ ความเกิดขึ้นแห่งโพชฌงค์ 7 ประการ ฉะนั้น ภิกษุผู้มีกัลยาณมิตรพึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญ โพชฌงค์ 7 ประการ ทำโพชฌงค์ 7 ประการให้มาก”⁹²

ตรัสในกัลยาณมิตตาทิวรรคว่า

“ภิกษุทั้งหลาย เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้สักอย่างหนึ่งที่เป็นเหตุให้กุศลธรรมที่ยังไม่ ขึ้น เกิดขึ้น หรือเป็นเหตุให้อกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว เสื่อมไป เหมือนความมี กัลยาณมิตร (มิตรดี) นี้ เมื่อบุคคลมีกัลยาณมิตร กุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้น เกิดขึ้น และอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ก็เสื่อมไป”⁹³

และตรัสไว้ในปมาทาทิวรรคว่า

“เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่เป็นไปเพื่อประโยชน์มากเหมือนความมี กัลยาณมิตร”⁹⁴ และตรัสในทุติยปมาทาทิวรรคว่า “ความเป็นกัลยาณมิตรย่อมเป็นไป เพื่อความดำรงมั่น ไม่เสื่อมสูญ ไม่หายไปแห่งสังขาร”⁹⁵

---

⁹² ส.ม. (ไทย) 19/193/126.

⁹³ อ.จ.เอกก. (ไทย) 20/71/13.

⁹⁴ อ.จ.เอกก. (ไทย) 20/95/16.

⁹⁵ อ.จ.เอกก. (ไทย) 20/127/19.

คำว่า “กัลยาณมิตร” กับคำว่า “กัลยาณมิตตตา” ซึ่งเรามักจะได้ยิน หรือการใช้คำนี้ควบคู่กันเสมอ กัลยาณมิตร เป็นชื่อเรียกตัวบุคคล ส่วนคำว่า กัลยาณมิตตตา ซึ่งแยกศัพท์ได้ดังนี้

กัลยาณมิตตตา แยกศัพท์เป็น กัลยาณ + มิตต และ ตา คำว่า กัลยาณ แปลว่า ดี งาม มิตต แปลว่า ความรัก ความเอื้อเฟื้อ และคำว่า ตา เป็นปัจจัยท้ายนาม ใช้ท้ายคำศัพท์ แปลว่า ความ สภาวะ

เมื่อรวมความหมายแสดงถึงหลักคุณธรรมดังพุทธพจน์ที่ตรัสว่า

“กัลยาณมิตตตาเป็นไฉน คือ กุลบุตรเข้าอยู่อาศัยในคามหรือนิคมใดก็ตาม เธอเข้าสนิทสนม สนทนาปราศรัย ถกถ้อยปรึกษา กับท่านที่เป็นคบหาดีบ้าง บุตรคบหาดีบ้าง พวกคนหนุ่มที่มีความประพฤติเป็นผู้ใหญ่บ้าง คนสูงอายุที่มีความประพฤติเป็นผู้ใหญ่บ้าง ผู้ประกอบด้วยศรัทธา ประกอบด้วยศีล ประกอบด้วยจาคะประกอบด้วยปัญญา เธอศึกษาเยี่ยงอย่างความเพียบพร้อมด้วยศรัทธาของท่านผู้เพียบพร้อมด้วยศรัทธา ศึกษาเยี่ยงอย่างความเพียบพร้อมด้วยศีลของท่านผู้เพียบพร้อมด้วยศีล ศึกษาเยี่ยงอย่างความเพียบพร้อมด้วยจาคะของท่านผู้เพียบพร้อมด้วยจาคะ ศึกษาเยี่ยงอย่างความเพียบพร้อมด้วยปัญญาของท่านผู้เพียบพร้อมด้วยปัญญา นี้เรียกว่า กัลยาณมิตตตา”⁹⁶

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) กล่าวว่า กัลยาณมิตตตา หมายถึง ความเป็นผู้เป็นกัลยาณมิตรนั้น ได้แก่ การเสวนา คบหา รักดี มีจิตผูกใจแน่วไปหาบุคคลที่มีศรัทธา มีศีล มีสุตะ คือเป็นพหูสูต มีจาคะและมีปัญญา⁹⁷ ซึ่งกัลยาณมิตตตาเป็นแหล่งปัญญาและแบบอย่างที่ดี คืออยู่รวมหรือใกล้ชิดกัลยาณชน เริ่มต้นจากพ่อแม่ การเข้าร่วมสังคมที่จะมีอิทธิพล ชักนำไปให้เจริญงอกงามในการพัฒนาพฤติกรรม จิตใจและปัญญาโดยเรียนรู้และพัฒนาการสื่อสารสัมพันธ์กับเพื่อนมนุษย์ ด้วยเมตตา มีศรัทธา ที่เป็นแบบอย่างที่ดี รู้จักปัจจัยภายนอกที่เป็นบุคคล สื่อสารต่างๆ ให้เป็นประโยชน์ในการแสวงหาความรู้ความดีงามเพื่อการพัฒนาชีวิตแก้ปัญหาและสร้างสรรค์⁹⁸

---

⁹⁶ อัง.อรรถก. (ไทย) 23/54/341.

⁹⁷ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม (ฉบับปรับปรุงและขยายความ), พิมพ์ครั้งที่ 11, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2546), หน้า 631-632.

⁹⁸ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), ธรรมนุญชีวิต, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2541), หน้า 1.

นอกจากนี้ยังมีคำที่หมายถึง คนดี อีกหลายคำที่จัดอยู่ในกลุ่มเดียวกับกัลยาณมิตร ได้แก่ บัณฑิต สัตบุรุษ ชีรชน หรือชีระ พหูสูต และปราชญ์ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า บุคคลผู้ทรงคุณด้วยภูมิธรรม ภูมิปัญญา มีความสามารถสร้างประโยชน์กับบุคคลผู้คบหา ทำให้บุคคลมีความสุขความสบายทั้งกายและใจเมื่อยามอยู่ใกล้หรือสมาคมด้วย ซึ่งแต่ละคำมีคุณลักษณะเช่นเดียวกับบัณฑิตจึงขอขยายความเฉพาะคำว่า บัณฑิต เท่านั้น

คำว่า บัณฑิต มาจากภาษาบาลีว่า ปณฺธิต แปลว่า ฉลาดหรือคนฉลาด⁹⁹ พระพุทธเจ้า ตรัสไว้ในหมวดว่าด้วยบัณฑิต หมายถึง ผู้ปฏิบัติตามหลักธรรม คือ กุศลกรรมบถ 10 ประการ ได้แก่ เจตนางดเว้นจากการฆ่าสัตว์ การลักทรัพย์ การประพฤติดิฉันฉกาม การพูดเท็จ การพูดส่อเสียด การพูดคำหยาบ การพูดเพื่อเจ้อ ความไม่เพ่งเล็งอยากได้ของเขา ความไม่คิดร้าย และความเห็นชอบ สรูปก็คือ ทำดี พูดดี คิดดี¹⁰⁰ และพจนานุกรมราชบัณฑิตยสถานได้ให้ความหมายว่า บัณฑิต (บัณฑิต) น. ผู้ทรงความรู้ ผู้มีปัญญา นักปราชญ์ ผู้สำเร็จการศึกษาชั้นปริญญา ซึ่งมี 3 ชั้น คือ ปริญญาตรี ปริญญาโท ปริญญาเอก เรียกว่า บัณฑิต มหาบัณฑิต, ดุษฎีบัณฑิต ผู้มีความสามารถเป็นพิเศษโดยกำเนิด เช่นคนนี้เป็นบัณฑิตในทางเล่นดนตรี¹⁰¹ ในทางธรรม พระพุทธเจ้า ตรัสถึงคุณลักษณะของบัณฑิตว่า “คอยชีโทยเหมือนชีบอกกุมทรัพย์ บัณฑิตมีลักษณะคอยกล่าวสอนพรา้สอน และห้ามจากความชั่วเป็นกัลยาณมิตร ยินดีในธรรมที่พระอริยะประกาศ มีลักษณะมั่นคงไม่หวั่นไหวเพราะนิทานและสรรเสริญ”¹⁰² ทางโลก บัณฑิต คือคนมีความรู้ซึ่งทางการศึกษาใช้เป็นค่าระดับของทางการศึกษา หมายถึง ผู้ที่จบตั้งแต่ระดับปริญญาตรีขึ้นไปทุกสาขาวิชาชีพ แต่ทางธรรมมิได้ถือเอาความรู้เป็นเกณฑ์ แต่ถือเอาการใช้ความรู้เป็นเกณฑ์ พระพุทธเจ้าจะยอมรับบุคคลว่าเป็นบัณฑิตเฉพาะผู้ที่ใช้ความรู้มิใช่เพียงมีความรู้ กล่าวคือ บัณฑิตต้องรู้จักผิด รู้จักถูก รู้จักบาป รู้จักบุญ รู้จักคุณ รู้จักประโยชน์ และมีใช้ประโยชน์ ความรู้เช่นนี้ทางพุทธศาสนา เรียกว่า ปัญญา

---

⁹⁹ พระอรรถกถาธิการ (ชวินทร์ สระคำและจำลอง สารพัดนีก), พจนานุกรมบาลี-ไทย ฉบับนักศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2530), หน้า 584.

¹⁰⁰ บ.ช. (ไทย) 25/6/28.

¹⁰¹ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, พิมพ์ครั้งที่ 1, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์ พับลิเคชั่น จำกัด, 2542), หน้า 615.

¹⁰² บ.ช. (ไทย) 25/6/28.

ลักษณะของบัณฑิต

พระพุทธเจ้าตรัสถึงพฤติกรรมของคนพาลและบัณฑิตในลักษณะสูตร¹⁰³ ประกอบด้วย
ธรรม 3 ประการ คือ

ธรรมของคนพาล มี 3 ประการ ได้แก่

1. กายทุจริต (ความประพฤติก้าวด้วยกาย)
2. วาจทุจริต (ความประพฤติก้าวด้วยวาจา)
3. มโนทุจริต (ความประพฤติก้าวด้วยใจ)

ธรรมของบัณฑิต มี 3 ประการ ได้แก่

1. กายสุจริต (ความประพฤติชอบด้วยกาย)
2. วาสุจริต (ความประพฤติชอบด้วยวาจา)
3. มโนสุจริต (ความประพฤติชอบด้วยใจ)

พระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงลักษณะความแตกต่างทางความคิดของบัณฑิตและคนพาลไว้ 3
ประการ¹⁰⁴ คือ

ลักษณะแห่งคนพาล 3 ประการ คือ 1. ชอบคิดแต่เรื่องชั่ว¹⁰⁵ 2. ชอบพูดแต่เรื่อง
ชั่ว¹⁰⁶ 3. ชอบทำแต่กรรมชั่ว¹⁰⁷

ลักษณะแห่งบัณฑิต 3 ประการ คือ 1. ชอบคิดแต่เรื่องดี 2. ชอบพูดแต่เรื่องดี
3. ชอบทำแต่กรรมดี

---

¹⁰³ อ.ต.ก. (ไทย) 20/2/140-141.

¹⁰⁴ อ.ต.ก. (ไทย) 20/3/141-142.

¹⁰⁵ ชอบคิดแต่เรื่องชั่ว หมายถึง ประกอบมโนทุจริต 3 ประการ คือ (1) อภิขมา (เพ่งเล็งอยากได้
ของเขา) (2) พยาบาท (ความคิดร้าย) (3) มิจฉาทิฎฐิ (ความเห็นผิด)

¹⁰⁶ ชอบพูดแต่เรื่องชั่ว หมายถึง ประกอบวจีทุจริต 4 ประการ คือ (1) มุสาวาท (พูดเท็จ)
(2) ปิสุณาวาจา (พูดต่อเสียด) (3) ผรุสวาจา (พูดคำหยาบ) (4) สัมผัสปลลาปะ (พูดเพ้อเจ้อ)

¹⁰⁷ ชอบทำแต่กรรมชั่ว หมายถึง ประกอบกายทุจริต 3 ประการ คือ (1) ปาณาติบาต (ฆ่าสัตว์)
(2) อทินนาทาน (ลักทรัพย์) (3) กามสุมิฉาจาร (ความประพฤติกดในกาม)

ลักษณะของบัณฑิตต้องรู้จักใช้ความรู้ คือ คนมีปัญหา รู้จักใช้ปัญหาพิจารณาจำแนก
สิ่งที่ซับซ้อน รู้จักประพடுத்தีละเว้นความซ้ำ¹⁰⁸ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสในอุมมกคสูตร ว่า

“ภิกษุบุคคลในธรรมวินัยนี้เป็นบัณฑิตมีปัญหามาก ย่อมไม่คิดเพื่อเบียดเบียนตนเอง
ไม่คิดเบียดเบียนผู้อื่น ไม่คิดเบียดเบียนสองฝ่าย เมื่อคิดย่อมคิดเกื้อกูลตนเอง เกื้อกูล
ผู้อื่น เกื้อกูลสองฝ่าย และเกื้อกูลชาวโลกทั้งหมดที่เดียว บุคคลเป็นบัณฑิตมีปัญหา
มาก เป็นอย่างนี้แล”¹⁰⁹

การคบบัณฑิต

คนดี มีปัญหา เรียกว่า บัณฑิต หรือสัตบุรุษนี้ เมื่อได้เสวนาหรือปฏิบัติหน้าที่เผยแพร่
ความรู้แก่ผู้อื่นโดยการสั่งสอน การแนะนำ ด้วยความปรารถนาดี ความเมตตากรุณา ก่อให้เกิด
สัมมาทิฐิ และประพฤติปฏิบัติชอบเรียกว่า กัลยาณมิตร สำหรับคนทั่วไปมีหลักธรรมและพุทธ
ภายิตที่มุ่งเน้นถึงความสำคัญของการคบหาและการเสวนากับคนดี เพราะการคบบัณฑิต หมายถึง
การพยายามถ่ายทอดคุณลักษณะหรือคุณสมบัติและคุณธรรมจากผู้ที่เราคบหาสมาคมด้วย เอามาไว้
ในตัวเรา มีอีกมากมายในพระสูตรต้นตปิฎก ซึ่งพระพุทธเจ้าตรัสไว้ในพระสูตรต่างๆ เช่น ตรัสใน
มงคลสูตร ว่า “การไม่คบคนพาล การคบแต่บัณฑิต และการบูชาคนที่ควรบูชา นี้เป็นมงคลอัน
สูงสุด”¹¹⁰ ตรัสในบัณฑิตวรรค ว่า

“บุคคลพึงเห็นผู้มีปัญญามากชี้โทษ มักพูดปรามไว้ เหมือนผู้
ชี้บอกขุมทรัพย์ พึงคบผู้ที่เป็นบัณฑิตเช่นนั้น เพราะเมื่อคบคน
เช่นนั้น ย่อมมีแต่ความเจริญ ไม่มีความเสื่อมเลย”¹¹¹

ตรัสในบัณฑิตวรรค ว่า

“ผู้ใดพึงกล่าวสอน พร้าสอน และห้ามจากความชั่ว ผู้นั้นย่อมเป็นที่
รักของสัตบุรุษทั้งหลาย แต่ไม่เป็นที่รักของอสัตบุรุษทั้งหลาย”¹¹²

---

¹⁰⁸ ทวี ภูมรินทร์, มงคลชีวิต, (กรุงเทพมหานคร : ดวงแก้ว, 2545), หน้า 15.

¹⁰⁹ อ.จตุกก. (ไทย) 21/186/268.

¹¹⁰ พ.พ. (ไทย) 25/3/7., พ.ศ. (ไทย) 25/262/562.

¹¹¹ พ.ธ. (ไทย) 25/76/51.

¹¹² พ.ธ. (ไทย) 25/77/52.

และตรัสในปิ่นพิศดารว่า

“บุคคลไม่พึงคบมิตรชั่ว ไม่พึงคบคนต่ำช้า พึงคบแต่กัลยาณมิตร
พึงคบแต่สัตบุรุษ”¹¹³

พุทธพจน์จะมุ่งเน้นในการส่งเสริมสร้างสัมมาทิฐิในแนวที่จะเป็นโลกุตตรอย่างเด่นชัด ส่วนพุทธภาษิตสำหรับคนทั่วไปมุ่งเน้นประโยชน์ในชั้นทิฐิธรรมมีกัตถะกับสัมปรายิกัตถะ จุดมุ่งหมายเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลกันในชีวิตประจำวัน และมุ่งสู่สัมมาทิฐิในระดับโลกีย์ เป็นการปูพื้นฐานของจิตให้พัฒนาสูงขึ้นสู่โลกุตตรต่อไป

จะเห็นได้ว่า กัลยาณมิตรมีความหมายที่มุ่งเน้นหลักคุณธรรมเป็นสำคัญ ซึ่งไม่ได้จำกัดอยู่เพียงเพื่อนเท่านั้น แต่หมายถึงการช่วยเหลือ การชี้แนะจากท่านผู้รู้ ผู้มีคุณธรรม นอกจากคำว่า กัลยาณมิตรแล้วยังมีกลุ่มคำที่ใช้เรียกผู้มีความหมายเดียวกันกับกัลยาณมิตรดังกล่าวข้างต้น ซึ่งสื่อความหมายว่าใครก็ตามเมื่อได้คบหาสมาคมด้วยย่อมเป็นอันหวังได้ว่าตนเองจักได้รับประโยชน์เป็นคุณดีมีคุณธรรม และดำเนินชีวิตที่ดีงามเหมือนท่านเหล่านั้น

ความสำคัญของการคบบัณฑิต

การรู้จักกับผู้มีปัญญานับว่าเป็นมงคลสูงยิ่ง เป็นเหตุแห่งความเจริญก้าวหน้าในชีวิต เพราะช่วยอบรม ชี้แนะ เป็นที่ปรึกษาให้ความคิดที่เป็นสัมมาทิฐิ และปลูกฝังคุณธรรม ซึ่งมีอิทธิพลที่จะลดความครอบงำฝ่ายต่ำในจิตใจและช่วยป้องกันอันตรายจากการกระทำของคนพาลได้ ซึ่งถือว่าเป็นพฤติกรรมพิเศษเฉพาะผู้ที่บัณฑิตอันเป็นกัลยาณมิตรที่ยึดประโยชน์ทั้งสองไว้ ได้แก่

1. ย่อมไม่ชักนำไปในทางที่ผิด เช่น ไม่ชักนำให้ลุ่มหลงในอบายมุข เป็นต้น
2. ชอบทำแต่สิ่งที่เป็นธุระ คือ รู้จักทำงานในหน้าที่ของตนให้สำเร็จลุล่วงไม่ก้าวก่ายงานในหน้าที่ของคนอื่น เว้นแต่ได้รับการร้องขอ ต้องให้เกียรติเคารพในศักดิ์ศรีของกันและกัน
3. ชอบทำแต่สิ่งที่ถูกที่ควร ไม่มีมิฉฉาทิฐิ
4. เมื่อถูกว่ากล่าวตักเตือน ย่อมไม่โกรธ รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ไม่ถือตนเองเป็นใหญ่
5. ยอมรับระเบียบวินัย ที่จะพึงปฏิบัติต่อกันในสังคมทั้งทางโลกและทางธรรม¹¹⁴

¹¹³ พ.ธ. (ไทย) 25/78/52.

¹¹⁴ ทวี ภูมิรินทร์, มงคลชีวิต, (กรุงเทพมหานคร : ดวงแก้ว, 2545), หน้า 16.

โดยสรุปย่อ คนที่สุจริตมีความประพฤติชอบเป็นเครื่องหมาย เมื่อคิดการใด ก็ล้วนแต่เป็นมโนสุจริต ไม่โลภะเพ่งอยากได้สิ่งของผู้อื่น มีจิตเยือกเย็นด้วยเมตตา กรุณา ไม่เลือกกว่าเป็นมนุษย์หรือสัตว์ ตรีกตรองการใดก็ล้วนถูกต้องตามหลักธรรมที่แท้จริงเห็นถึงผลบุญบาปเชื่อการทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว คิดการใดก็มีแต่ ให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น เมื่อพูดคำใดก็ล้วนแต่พูดวิสุจริต พูดวาจาที่จริงแท้ พูดวาจาที่ชักนำเพื่อให้เกิดพลังสามัคคี พูดวาจาที่ไพเราะอ่อนหวาน พูดวาจามีประโยชน์ เมื่อทำการใดก็ล้วนแต่สุจริต มีเมตตาปราณี ไม่ฆ่าสัตว์เบียดเบียนสัตว์ ถือเอาแต่สิ่งของที่เจ้าของยกให้ ไม่ลักขโมย แย่งชิง ยินดีสันโดษแต่ในภริยาของตน ไม่ประพฤติผิดล่วงประเวณี เชื่อว่า บัณฑิต เพราะเป็นคนมีปัญญายึดถือได้ซึ่งประโยชน์ทั้ง 2 คือ ประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่น หรือประโยชน์โลกนี้และประโยชน์โลกหน้า ผู้ใดสมาคมด้วยบัณฑิต ผู้นั้นก็มีกิตติของบัณฑิต ซึ่งจะชักนำให้เป็นบัณฑิตตามถึงความเจริญยศศักดิ์ ทรัพย์สมบัติชื่อเสียง ประสบสุขใจในโลกนี้ เมื่อสิ้นชีพแล้วถ้าโลกหน้ามี ย่อมหวังสุคติ

2.3) คุณสมบัติของกัลยาณมิตร

การที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งจะสร้างความเชื่อมั่น สร้างความเลื่อมใสศรัทธาแก่ผู้อื่น บุคลิกภาพภายนอกร่างกายสง่างาม เข้มแข็ง อ่อนน้อม วาจาไพเราะ จิตใจที่มั่นคงสุขุมเยือกเย็น ล้วนเป็นเครื่องผูกจิตใจเพื่อความสำเร็จในหน้าที่ บุคลิกภาพจึงมีความสำคัญมาก และตัวอย่างที่ดี นั้นคือบุคลิกภาพของพระพุทธเจ้า มีความสำคัญต่อการเผยแผ่ศาสนาเป็นอย่างมาก

บุคลิกภาพจึงมีความสัมพันธ์กับการเผยแผ่ศาสนาในแง่ของการสร้างศรัทธา และเกิดพฤติกรรมเลียนแบบและการกระทำตาม ซึ่งเป็นคุณสมบัติภายนอก และคุณสมบัติภายในของพระพุทธเจ้าตรัสในลักษณะสูตร ว่าด้วยลักษณะมหาบุรุษ 32 ประการ¹¹⁵ ดังนี้

ก. คุณสมบัติภายนอก คือ คุณสมบัติที่ปรากฏแก่สาธารณชน ได้แก่

1. มหาปรีโสถกะณะ 32¹¹⁶ เป็นคุณสมบัติที่เนื่องอยู่ในตัวพระองค์
2. ทรงมีกำลังกาย กำลังประสาทดี
3. ทรงมีพระพักตร์ที่อิมเอบอยู่เสมอ
4. พระสุรเสียงไพเราะ แจ่มใส ชัดเจน กังวาน นุ่มนวล และชวนฟัง

¹¹⁵ที่.ปา. (ไทย) 11/200/159-163. ดูรายละเอียดเพิ่มเติมในภาคผนวก หน้า 156.

¹¹⁶ที่.ปา. (ไทย) 11/200/159-163.

5. ทรงมีเทคนิคในการสอนชัดเจน แจ่มแจ้ง ชัดเจนให้เห็นจริง ใฝ่ใจให้แก้แล้วกล้า บังเกิดกำลังใจ ปลูกให้มีอุตสาหะแข็งขัน มั่นใจว่ากระทำสำเร็จได้ ไม่หวั่นไหวต่อความเหนื่อยยาก ขโลมใจให้เข้มแข็ง ไร่ร้างเบิกบาน ฟังไม่เบื่อ และเปี่ยมด้วยความหวัง เพราะมองเห็นคุณประโยชน์ที่ตนจะพึงได้รับการจากการปฏิบัติ

6. ทรงสร้างบรรยากาศในการสนทนาธรรม การฟังธรรม โดยผู้ฟังไม่รู้สึกลบเนื้อหาย

ข. คุณสมบัติภายใน คือคุณธรรมซึ่งมีอยู่ภายในของพระพุทธองค์ ดังที่ตรัสไว้ในทศสูตรสูตรธรรม 7 ประการที่แทงตลอดยาก คือ สัมปปริสธรรม 7¹¹⁷ หมายถึงธรรมของสัตบุรุษ ธรรมของคนดี ธรรมของผู้รู้ พระองค์ทรงมีคุณธรรมเหล่านี้ จึงทำให้การทำงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ได้แก่

1. รัชมัญญตา ทรงรู้หลักและรู้จักเหตุ คือรู้หลักความจริงของธรรมชาติ รู้หลักการ กฎเกณฑ์ แบบแผน หน้าที่ ซึ่งจะเป็เหตุให้กระทำกรได้สำเร็จผลตามความมุ่งหมาย

2. อัถัญญตา ทรงรู้ความหมายและรู้จักผล คือรู้ความหมายและความมุ่งหมายของหลักธรรมหรือหลักการ กฎเกณฑ์ หน้าที่ รู้ผลที่ประสงค์ของกิจที่จะกระทำ

3. อัถัญญตา ทรงรู้จักตน คือรู้ฐานะ ภาวะ เพศ กำลัง ความรู้ ความถนัด ความสามารถ และคุณธรรม เป็นต้น ของตนตามความเป็นจริง เพื่อประพฤติได้เหมาะสมและให้เกิดผลดี

4. มัตถัญญตา ทรงรู้จักประมาณ คือรู้จักความพอเหมาะพอดี

5. กาลัญญตา ทรงรู้จักกาล เช่น รู้ว่าเวลาไหนควรทำอะไร รู้จักเวลาเรียน เวลาทำงาน เวลาพักผ่อน เป็นต้น

6. ปริสัญญตา ทรงรู้จักชุมชน คือรู้จักถิ่น รู้จักที่ชุมนุม และชุมชน รู้จักมารยาทระเบียบวินัย ขนบธรรมเนียมประเพณี และข้อควรรู้ควรปฏิบัติอื่นๆ ต่อชุมชนนั้นๆ

7. บุคคลัญญตา ทรงรู้จักบุคคล คือรู้ความแตกต่างระหว่างบุคคล โดยอาศัยความสามารถและคุณธรรม เป็นต้น เพื่อปฏิบัติต่อผู้นั้นโดยถูกต้อง เช่น ควรจะคบหรือไม่ จะเกี่ยวข้อง จะใช้ จะยกย่อง จะคำหนิ หรือจะแนะนำสั่งสอนอย่างไรจึงจะได้ผลดี เป็นต้น เมื่อกล่าวโดยสรุป คือทรงรู้เหตุ ผล ตน ประมาณ กาล ชุมชน และบุคคล

¹¹⁷ที.ปว. (ไทย) 11/357/397.

ความเป็นกัลยาณมิตรนั้นสำคัญเทียบเท่ากับพรหมจรรย์ทีเดียว ดังที่พระองค์ตรัสในอุปัชฌายสูตรว่า “อาศัยเราผู้เป็นมิตรดี เหล่าสัตว์ผู้มีชาติ (ความเกิด) เป็นธรรมดา ย่อมพ้นจากชาติ ผู้มีชรา (ความแก่) เป็นธรรมดา ย่อมพ้นจากชรา ผู้มีมรณะ (ความตาย) เป็นธรรมดา ย่อมพ้นจากมรณะ ผู้มีโสกะ (ความเศร้าโศก) ปริเทวะ (ความคร่ำครวญ) ทุกขโทมนัส (ความทุกข์กายทุกข์ใจ) และอุปายาส (ความคับแค้นใจ) เป็นธรรมดา ย่อมพ้นจากโสกะ ปริเทวะ ทุกขโทมนัส และอุปายาส”¹¹⁸ ความเป็นกัลยาณมิตรทำให้พระองค์ส่งสารสรรพสัตว์ทุกหมู่เหล่า ไม่แบ่งชั้นวรรณะ ทรงประกาศธรรมเพื่อคนทั้งโลก เพราะพระองค์ทรงประกอบด้วยกัลยาณมิตรธรรม 7¹¹⁹

2.4) กัลยาณมิตรธรรม

พระพุทธศาสนากล่าวถึงมิตรประกอบด้วยองค์ธรรม 7 ประการ¹²⁰ ได้แก่

“กัลยาณมิตรธรรม 7 หมายถึง “องค์คุณของกัลยาณมิตร คุณสมบัติของมิตรดีหรือมิตรแท้ คือท่านที่คบหรือเข้าหาแล้วจะเป็นเหตุให้เกิดความดีงามและความเจริญ”¹²¹

1. เป็นที่รักเป็นที่พอใจ¹²² คือ ปิโย น่ารัก ในฐานะเป็นที่สบายใจและสนิทสนมชวนให้อยากเข้าไปปรึกษาไต่ถาม¹²³ หรือเป็นผู้ประกอบด้วยเมตตา ทำให้เรารู้สึกว่ามีเพื่อน ทำให้เกิดความอบอุ่นใจ แม้พระพุทธเจ้าก็ทำให้พระสาวกมีความสดชื่น มีความอบอุ่นใจ มีความสบายใจ ไม่ได้ถูกทอดทิ้ง เหมือนกับเราทั้งหลายมีครูอาจารย์ที่ดี ท่านมีเมตตา เหมือนมีเพื่อนดูแลอยู่

¹¹⁸ ส.ม. (ไทย) 19/2/3-4.

¹¹⁹ พ.อ.อ. (ไทย) 1/ภาค 4/195/123.

¹²⁰ อ.ส.ต.ด. (ไทย) 23/37/57.

¹²¹ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า 204.

¹²² เป็นที่รักเป็นที่พอใจ ในที่นี้หมายถึงมีลักษณะแห่งกัลยาณมิตร 8 ประการ คือ (1) มีศรัทธา คือ เชื่อการตรัสรู้ของพระตถาคต เชื่อกรรมและผลของกรรม (2) มีศีล คือ เป็นที่รัก เป็นที่เคารพ เป็นที่นับถือของสัตว์ทั้งหลาย (3) มีสุตะ คือ กล่าวถ้อยคำที่ลึกซึ้งที่สัมปยุตด้วยสัจจะและปฏิจางสมุบาท (4) มีจาคะ คือ ปรารถนาน้อย สันโดษ ชอบสงัด ไม่คลุกคลีด้วยหมู่ (5) มีความเพียร คือ ปรารถนาความเพียรในการปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลแก่ตนและเกื้อกูลแก่ผู้อื่น (6) มีสติ คือ มีสติตั้งมั่น (7) มีสมาธิ คือ มีจิตตั้งมั่นไม่ฟุ้งซ่าน (8) มีปัญญา คือ รู้อย่างไม่วิปริต ใช้สติพิจารณาาคติแห่งกุศลธรรมและอกุศลธรรม รู้สิ่งที่เกื้อกูลและสิ่งที่ไม่เกื้อกูลแห่งสัตว์ทั้งหลายด้วยปัญญาตามความเป็นจริง มีจิตเป็นหนึ่งในอารมณ์ด้วยสมาธิ เว้นสิ่งที่ไม่เกื้อกูล ประกอบสิ่งที่เกื้อกูลด้วยความเพียร

¹²³ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า 204.

ตลอดเวลา ชรามดาว่าบุคคลผู้อยู่ด้วยความเมตตาเป็นปกติย่อมเป็นที่รักของมนุษย์ทั้งหลายและพวกอมมนุษย์ก็เป็นที่รักของเหล่าสัตว์

2. เป็นที่เคารพ¹²⁴ คือ ครู นำเคารพ ในฐานะประพฤติสมควรแก่ฐานะให้เกิดความรู้สึกอบอุ่นใจ เป็นที่พึ่งได้และปลอดภัย¹²⁵ เป็นที่เคารพ ผู้มีความหนักแน่น มีคุณธรรม เป็นผู้มีความประพฤติสมควรเหมาะสมสมควรแก่ฐานะ ทำให้รู้สึกอบอุ่นใจเป็นที่พึ่งได้ เป็นหลักให้กับคนที่คบหา คนผู้คบกับกัลยาณมิตรมีความรู้สึกว่ามันคง ปลอดภัย มีเครื่องยึดเหนี่ยว บุคคลที่ควรสักการะเคารพ นำเสวนาคบหา ได้แก่ บุคคลที่ประกอบด้วยศีล ด้วยสมาธิ ด้วยปัญญา บุคคลเช่นนี้ควรสักการะและเสวนาคบหา ในปกรณัมสังกัถนทีนธธิบายคำว่า “ครู” ว่าเป็น บุคคลผู้ควรแก่ความเคารพ มีมารดาบิดาเป็นต้น ชื่อว่า ครู เป็นผู้เฟื่องฟูและเปิดเผย อีกอย่างหนึ่ง ความเป็นผู้มีคุณความดีตามสมควรในบุคคลเป็นต้นว่า พระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า พระสาวกของพระพุทธเจ้า อาจารย์ พี่ชาย พี่หญิง ผู้ควรแก่การประกอบความทำให้หนักชื่อว่า ความเคารพ¹²⁶

3. เป็นที่ยกย่อง¹²⁷ คือ ภวานิโย นำเจริญใจในฐานะทรงคุณคือความรู้สึกและภูมิปัญญาแท้จริงทั้งเป็นผู้ฝึกอบรมและปรับปรุงตนอยู่เสมอ ควรเอาอย่างทำให้ระลึกและเอ๋ยอ้างด้วยซาบซึ่งภูมิใจ¹²⁸ เป็นผู้มีความรู้จริง ผู้ที่มีคุณธรรมมีความประพฤติดีงามทำให้เราเกิดความรู้สึกว่าจรโรงใจ มีกำลังใจเป็นแบบอย่างอยากจะทำตามทำให้มีความก้าวหน้าได้

4. เป็นนักพูด¹²⁹ คือ วัตตา รู้จักพูดให้ได้ผล รู้จักชี้แจงให้เข้าใจ รู้ว่าเมื่อไรควรพูดอะไรอย่างไร ควรให้คำแนะนำว่ากล่าวตักเตือน เป็นที่ปรึกษาที่ดี¹³⁰ คอยบอกเกี่ยวกับเรื่องการประพฤติปฏิบัติของเราว่าควรจะเป็นอย่างไร และเราทำถูกทำผิด อันไหนที่เราทำไม่ถูก บอกวิธีแก้ไขให้ สิ่งไหนที่เราทำถูกต้อง กัลยาณมิตรก็ส่งเสริมวิธีให้ดียิ่งขึ้นไป ทำให้เราได้หลักคุณธรรมเพิ่มมากขึ้น ซึ่งการบอกนี้สำคัญมากที่จะช่วยให้ปฏิบัติถูกต้อง

¹²⁴ อจ.สตุตค. (ไทย) 23/37/57.

¹²⁵ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า 204.

¹²⁶ พระมหาสุกวิชัย วิราม, การศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องกัลยาณมิตรตามหลักพุทธจริยศาสตร์ทัศนะของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนวัดปากน้ำวิทยาคมและโรงเรียนสุวรรณพลับพลาพิทยาคม, วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล) 2545, หน้า 76.

¹²⁷ อจ.สตุตค. (ไทย) 23/37/57.

¹²⁸ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า 204.

¹²⁹ เป็นนักพูด ในที่นี้หมายถึงเป็นผู้ฉลาดในการใช้คำพูด

¹³⁰ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า 204.

5. เป็นผู้อดทนต่อถ้อยคำ¹³¹ คือ วรนักขโม อดทนต่อถ้อยคำคือพร้อมที่จะรับฟัง คำปรึกษาซักถาม คำเสนอและวิพากษ์วิจารณ์ อดทนฟังได้ไม่เบื่อไม่ฉุนเฉียว¹³² พยายามที่จะช่วย ชี้แจง จนกระทั่งเกิดความเข้าใจชัดเจนทั้งไม่ทอดทิ้งและไม่ปล่อยปละ แต่จะเอาใจใส่อดทนต่อ การที่จะแนะนำสั่งสอน

6. เป็นผู้พูดถ้อยคำลึกซึ้งได้¹³³ คือ กัมภีรญจะ กะถัง กัตตา แดลงเรื่องล้ำลึกได้ สามารถอธิบายเรื่องยุ่งยากซับซ้อนให้เข้าใจและให้เรียนรู้ เรื่องราวที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นไป¹³⁴ กัลยาณมิตร ที่มีคุณสมบัติพิเศษที่จะช่วยลูกศิษย์ได้อย่างแท้จริงก็คือ ผู้ที่สามารถทำให้เข้าถึงสิ่งที่ลึกซึ้งให้ยิ่งๆ ขึ้นไป อันนี้จะเป็นปัจจัยที่ทำให้เราสามารถก้าวหน้าในการปฏิบัติ ถ้าเรื่องลึกซึ้งขึ้นไป

7. ไม่ชักนำในอฐานะ¹³⁵ คือ โนจัญฐานะ นิโยชะเย ไม่ชักนำในอฐานะคือไม่แนะนำใน เรื่องเหลวไหลหรือชักนำไปในทางเสื่อมเสีย¹³⁶

อาจกล่าวโดยสรุปว่า กัลยาณมิตรธรรม เป็นคุณธรรมประจำของกัลยาณมิตรที่มีส่วน เกี่ยวข้องกับการแก้กมลสังคมอย่างชัดเจน บุคคลที่เชื่อว่าเป็นกัลยาณมิตรนั้นย่อมแสดงออกให้ ปรากฏเป็นรูปธรรมต่อสังคม เพื่อสร้างความศรัทธา ความเชื่อมั่น แก่ผู้พบเห็นเกิดความประทับใจ

---

¹³¹ อดทนต่อถ้อยคำ ในที่นี้หมายถึงปฏิบัติตามโอวาทที่ท่านให้แล้ว

¹³² พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า 204.

¹³³ ถ้อยคำลึกซึ้งได้ หมายถึงเรื่องเกี่ยวกับฌาน วิปัสสนา มรรค ผล และนิพพาน

¹³⁴ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า 204.

¹³⁵ ไม่ชักนำในอฐานะ หมายถึงป้องกันไม่ให้นำไปทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์เกื้อกูล มีคติเป็นทุกข์ แต่ ชักชวนให้ทำสิ่งที่เป็นประโยชน์เกื้อกูลมีคติเป็นสุข

¹³⁶ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า 204.

2.5) กัลยาณมิตรประกอบด้วยคุณสมบัติที่ถึงพร้อม 8 ประการ¹³⁷ คือ

1. ความเชื่อ (ศรัทธา) คำนียามของความเชื่อได้แก่ กิริยาที่เชื่อ ความปลงใจเชื่อ ความเลื่อมใสยิ่งหรือความใฝ่ใจนิยมเช่น ความเชื่อในลัทธิศาสนา ความเลื่อมใสในพระรัตนตรัยและความใฝ่นิยมในคุณค่าหรือสิ่งที่ยึดถือเข้าใจว่าเป็นความดีงามต่างๆ ผู้ถึงพร้อมด้วยความเชื่อ ดังพุทธพจน์ตรัสในติฐานสูตร ว่า “ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้มีศรัทธาเลื่อมใสพึงทราบได้โดยฐานะ 3 ประการ คือ 1) เป็นผู้ปรารถนาที่จะเห็นผู้มีศีล 2) เป็นผู้ปรารถนาที่จะฟังสังฆธรรม 3) เป็นผู้มิใช่ใจปราศจากความตระหนี่ อันเป็นมลทิน มีจาคะอันสละแล้ว มีฝ่ามือชุ่มยินดีในการเสียดสละ การแก่การขอ ยินดีในการให้ทานอยู่ครองเรือน”¹³⁸

นอกจากนี้พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญบุคคลผู้มีศรัทธาแล้ว ตนเองยังชักชวนบุคคลอื่นให้มีศรัทธาด้วย แม้แต่บุตรทำการตอบแทนคุณของมารดาบิดาด้วยกิจอย่างหนึ่งหรือวัตถุสิ่งของยังไม่เท่ากับการชักนำให้มารดาบิดาผู้ไม่มีศรัทธา ผู้เห็นผิด ผู้ทุศีล ให้ตั้งอยู่ในศีลในศรัทธา พระพุทธเจ้าตรัสในสมจิตตวรรค ว่า “บุตรคนใดให้มารดาและบิดาผู้ไม่มีศรัทธา สมาทานตั้งมั่นดำรงอยู่ในสัทธาสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยศรัทธา) ให้มารดาและบิดาผู้ทุศีล สมาทานตั้งมั่นดำรงอยู่ในศีลสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยศีล) ให้มารดาและบิดาผู้ตระหนี่ สมาทานตั้งมั่นดำรงอยู่ในจาคสัมปทาน (ความถึงพร้อมด้วยการเสียดสละ) ให้มารดาและบิดาผู้ไม่มีปัญญา สมาทานตั้งมั่นดำรงอยู่ในปัญญาสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยปัญญา) การกระทำอย่างนั้นชื่อว่าอันบุตรได้ทำและทำตอบแทนแก่มารดาและบิดา”¹³⁹

อีกอย่างหนึ่ง ความมีศรัทธาเป็นเครื่องหล่อหลอมความรู้ตึกนึกคิดและเป็นพลังชักจูงใจในการดำเนินชีวิตและกระทำกิจต่างๆ เหมือนกับความเชื่อที่เกิดกับอริยสาวกต่อพระปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า พระองค์รู้แจ้งโลก เป็นผู้สามารถฝึกฝนคนทั้งหลาย ดังพุทธพจน์ตรัสในทูกกาสสูตร ว่า

“เพราะบุคคลผู้มีศรัทธา เมื่อพูดเรื่องศรัทธาก็ไม่ขัดใจ ไม่โกรธเคือง ไม่พยาบาท ไม่ขี้ขลาด ไม่แสดงอาการโกรธ ขัดเคือง และไม่พอใจ... เพราะบุคคลผู้มีศรัทธา

¹³⁷ พุ.อติ.อ. (ไทย) 1/ภาค 4/195/123.

¹³⁸ อจ.ติก. (ไทย) 20/42/205-206.

¹³⁹ อจ.ทูก. (ไทย) 20/33/78.

นั้น พิจารณาเห็นลัทธิสัมปทาในตน และได้ปิติ ปราโมทย์ ที่มีลัทธิสัมปทานั้น เป็นเหตุฉะนั้น การพูดเรื่องศรัทธาจึงเป็นเรื่องดี สำหรับบุคคลผู้มีศรัทธา”¹⁴⁰

ดังนั้น การสร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นในบุคคลผู้น่าเลื่อมใส ให้มีจิตใจนิยมต่อคุณธรรมของท่านผู้เป็นครูหรือพระศาสดาผู้สอนและเชื่อในหลักคำสอนหลักการประพฤติปฏิบัติ เช่น เรื่องของกรรม กุศลธรรมคือเชื่อในผลของการกระทำ เชื่อในการประพฤติสุจริตทางกาย (กายสุจริต) การประพฤติชอบทางวาจา (วจีสุจริต) และการอบรมทางใจ (มโนสุจริต) เป็นต้น

2. การสำรวจกาย วาจา และใจ บุคคลที่ชื่อว่ากัลยาณมิตรย่อมเป็นผู้ตั้งมั่นอยู่ในศีลธรรมดา กัลยาณชนเป็นผู้ตั้งมั่นอยู่ในกุศลกรรม 10 อย่าง ตามที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า พรหมณ์และคหบดีทั้งหลาย ความประพฤติสม่ำเสมอ คือความประพฤติธรรมทางกายมี 3 ประการ ความประพฤติธรรมทางวาจามี 4 ประการ ความประพฤติธรรมทางใจมี 3 ประการ

ความประพฤติธรรมทางกาย หรือกายกรรม มี 3 ประการคือ

- 1) เป็นผู้ละเว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ คือ วางทัณฑฆาต และศาสตราวุธ มีความละเอียด มีความเอ็นดู มุ่งประโยชน์เกื้อกูลต่อสรรพสัตว์อยู่
- 2) เป็นผู้ละเว้นขาดจากการลักทรัพย์ คือ ไม่ถือเอาทรัพย์อันเป็นอุปกรณ์เครื่องปลื้มใจของผู้อื่นในบ้านหรือในป่าที่เจ้าของมิได้ให้ด้วยจิตเป็นเหตุขโมย
- 3) เป็นผู้ละเว้นขาดจากการประพฤติผิดในกาม คือ ไม่เป็นผู้ประพฤติล่วงในสตรีที่อยู่ในปกครองของมารดา มีสามีแล้ว เป็นต้น

ความประพฤติธรรมทางวาจา หรือวจีกรรม มี 4 ประการ คือ

- 1) เป็นผู้ละเว้นขาดจากการพูดเท็จ คือ อยู่ในสภา อยู่ในบริษัท อยู่ท่ามกลางหมู่ญาติ อยู่ท่ามกลางหมู่ทหาร หรืออยู่ท่ามกลางราชสำนัก ถูกเขาอ้างเป็นพยานซักถาม ย่อมไม่กล่าวเท็จทั้งที่รู้เพราะตนเป็นเหตุบ้าง เพราะบุคคลอื่นเป็นเหตุบ้าง เพราะเหตุคือเห็นแก่อำมิสเล็กน้อยบ้าง
- 2) เป็นผู้ละเว้นขาดจากการพูดส่อเสียด คือ ฟังความฝ่ายนี้แล้วไม่ไปบอกฝ่ายโน้นเพื่อทำลายฝ่ายนี้ หรือฟังความฝ่ายโน้นแล้วไม่มาบอกฝ่ายนี้เพื่อทำลายฝ่ายโน้น สมานคนที่แตกแยกกัน ส่งเสริมคนที่ปรองดองกัน ชื่นชมยินดีเปลื้องเปลื้องต่อผู้ที่สามัคคีกัน พูดแต่ถ้อยคำที่สร้างสรรค์ ความสามัคคี

---

¹⁴⁰ อัง.ปญจก. (ไทย) 22/157/260-261.

3) เป็นผู้ละเว้นขาดจากการพูดคำหยาบ คือ พูดแต่คำไม่มีโทษ ไพเราะน่ารัก จับใจ เป็นคำของชาวเมือง คนส่วนมากรักใคร่พอใจ

4) เป็นผู้ละเว้นขาดจากการพูดคำเพื่อเจ้อ คำพูดถูกเวลา พูดแต่คำจริง พูดอิงประโยชน์ พูดอิงธรรม พูดอิงวินัย พูดคำมีหลักฐาน มีที่อ้างอิง มีที่กำหนด ประกอบด้วยประโยชน์ เหมาะสมเวลา

ความประพฤติธรรมทางใจ หรือมโนกรรม มี 3 ประการ คือ

1) เป็นผู้ไม่เพ่งเล็งอยากได้ของเขา คือ ไม่เพ่งเล็งอยากได้ทรัพย์อันเป็นของผู้อื่นมาเป็นของเรา

2) เป็นผู้ไม่จิตไม่พยาบาท คือ ไม่มีจิตคิดร้าย ขอให้สัตว์ทั้งหลายไม่มีเวร ไม่เบียดเบียน ไม่มีทุกข์ ครองตนอยู่เป็นสุข

3) เป็นสัมมาทิฐิ คือ มีความเห็นชอบ ทานที่ให้แล้วมีผล ผลวิบากแห่งกรรมที่ทำความดี และทำชั่วมี โลกนี้มี โลกหน้ามี มารดาบิดามีคุณ เป็นต้น

3. การฟัง (สุตะ) เป็นคุณสมบัติข้อหนึ่งของกัลยาณมิตร ได้แก่ ความรู้ที่จะเกิดขึ้นได้ด้วยอาศัยการฟัง และการฟังสามารถทำให้บุคคลเป็นพหูสูตคือผู้ได้สดับมาก ทรงจำไว้คล่องปาก จินใจ ทางตลอดด้วยทิวฐิธรรมทั้งหลายอันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง และงามในที่สุด ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสในติกสิทเทส สุตมยปัญญาว่า “ในกิจการทั้งหลาย ต้องจัดการด้วยปัญญา ในศิลปะทั้งหลายต้องจัดการด้วยปัญญา ในวิชาทั้งหลายที่ต้องจัดการด้วยปัญญา บุคคลได้ฟังจากผู้อื่น ได้กัมมัสสกตาญาณ หรือได้สัญจานุโลมิกญาณว่ารูปไม่เที่ยง ฯลฯ เวทนาไม่เที่ยง ฯลฯ สัญญาไม่เที่ยง ฯลฯ สังขารไม่เที่ยง ฯลฯ วิญญาณไม่เที่ยง ดังนั้นบ้าง ได้ความสามารถ ความคิดอ่าน ความพอใจ ความกระจำง ความเพ่งพินิจ และได้ปัญญาที่สามารถไต่ตรองสภาวะธรรมอันเหมาะสมนี้ เรียกว่า สุตมยปัญญา”¹⁴¹ ปัจจัยส่วนหนึ่งทำให้คนเป็นบัณฑิตคือการสดับจากผู้รู้ ผู้ชื่อว่าบัณฑิตหรือปราชญ์ ย่อมได้ด้วยอาศัยปัจจัย 4 อย่าง ซึ่งเริ่มต้นด้วย สุตะ คือ การฟังจากท่านผู้รู้ จินตะ คือ การคิดพิจารณาตามเนื้อหาที่ฟัง ปุจฉา คือ การถามเมื่อมีข้อสงสัยในเนื้อหาและลิขิต คือ การเขียนจดบันทึก เมื่อต้องการความแม่นยำกันลืม

ความสัมพันธ์ระหว่างศีลกับสุตะ การได้ฟังมากอยู่ภายใต้กฎกติกาของสังคม ไม่ใช่ว่าบุคคลเป็นผู้ได้รับการศึกษาเรียนมากแล้วทำตนเหนือคนอื่นจะทำอะไรไม่ผิด ด้วยการอาศัยว่า

¹⁴¹ อภ.วิ. (ไทย) 35/768/504.

ตนเองมีความรู้มาก แม้แต่พระพุทธเจ้าไม่ทรงสรรเสริญคนที่เรียนมากแต่ขาดข้อวัตรปฏิบัติ ทรงเรียกบุคคลเช่นนั้นว่า “โมฆบุรุษ” คือคนเปล่า¹⁴² ดังพุทธพจน์ตรัสในอัปปีสสุตสูตร ว่า

ภิกษุทั้งหลาย บุคคล 4 จำพวกนี้แลมีปรากฏอยู่ในโลก

“ถ้าบุคคลมีสุทธะน้อย ทั้งไม่ตั้งมั่นในศีล บัณฑิตทั้งหลายย่อม
ติเตียนเขาทั้งโดยศีลและสุทธะ

ถ้าบุคคลแม้มีสุทธะน้อย แต่ตั้งมั่นดีในศีล บัณฑิตทั้งหลายย่อม
สรรเสริญเขาในด้านศีล แต่สุทธะของเขาไม่สมบูรณ์

ถ้าบุคคลแม้มีสุทธะมาก แต่ไม่ตั้งมั่นในศีล บัณฑิตทั้งหลายย่อม
ติเตียนเขาในด้านศีล แต่สุทธะของเขาสมบูรณ์

ถ้าบุคคลมีสุทธะมากทั้งตั้งมั่นดีในศีล บัณฑิตทั้งหลายย่อม
สรรเสริญเขาทั้งในด้านศีลและ สุทธะ

ใครเล่าจะสามารถติเตียนเขาผู้มีสุทธะมาก ทรงธรรม มี
ปัญญา เป็นพุทธสาวก ผู้เป็นเหมือนแท่งทองชมพูท¹⁴³ แม้เทวดา
และมนุษย์ ถึงพรหมก็สรรเสริญเขา”¹⁴⁴

4. การเสียสละ (จาคะ) คุณสมบัติอย่างหนึ่งของกัลยาณมิตรซึ่งมีค่านิยมว่าการ เสียสละ
ได้แก่ ความเผื่อแผ่ แบ่งปัน ตลอดถึงความมีน้ำใจเอื้อเฟื้อต่อกัน ชีวิตบุคคลที่จะมีความสุขจะต้อง
รู้จักความเป็นผู้ให้ด้วย มิใช่คอยแต่จะเป็นผู้รับเอาฝ่ายเดียว การให้ในที่นี้มีให้หมายถึงแต่เพียงการเผื่อ
แผ่แบ่งปันของอันเป็นสิ่งที่มองเห็นและเข้าใจได้ง่ายๆ เท่านั้น แต่ยังหมายถึงไปถึงการให้น้ำใจแก่กัน
การแสดงน้ำใจเอื้อเฟื้อต่อกัน ตลอดจนการเสียสละความพอใจและความสุขส่วนตนได้ เช่นใน
คราวคนอื่นประสบความทุกข์ ความเจ็บไข้หรือมีธุรกิจใหญ่ ก็เสียสละความสุขความพอใจของตน
ชวนช่วยช่วยเหลือเอาใจใส่ดูแล เป็นที่พึ่งอาศัย เป็นกำลังส่งเสริมหรือช่วยให้กำลังใจได้ ตาม
ความเหมาะสม รวมความว่า เป็นผู้มีจิตใจกว้างขวาง เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เสียสละไม่คับแคบเห็นแก่ตัว

¹⁴² พระเทพเวที (ประยูร ธมฺมปญฺโญ), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ 4, (กรุงเทพฯ: ด้านสุทธาการพิมพ์, 2528), หน้า 238.

¹⁴³ ทองชมพูท หมายถึง ทองคำบริสุทธิ์

¹⁴⁴ อ.จตุกก. (ไทย) 21/6/11.

ดังพุทธพจน์ตรัสในทุกกถาสูตฺร ว่า “เพราะบุคคลผู้มีจาคะ เมื่อพูดเรื่องจาคะก็ไม่ขัดใจ ไม่โกรธ เคือง ไม่พยาบาท ไม่ขี้ใจเลียด ไม่แสดงอาการโกรธ ขัดเคือง และไม่พอใจ... เพราะบุคคลผู้มี จาคะนั้นพิจารณาเห็นจาคะสัมปทาในตน และได้ปีติปราโมทย์ที่มีจาคะสัมปทานั้นเป็นเหตุ ฉะนั้น การพูดเรื่องจาคะจึงเป็นเรื่องดีสำหรับบุคคลผู้มีจาคะ”¹⁴⁵

5. ความเพียร (วิริยะ) คุณสมบัติอย่างหนึ่งของกัลยาณมิตรคือความเพียร เพราะว่าความ เพียรเป็นเหตุกระทำความปราโมทย์นำความสุขเสริญมาให้ นำความสุขมาให้ ความเพียรอาจแบ่ง ออกเป็น 2 อย่าง คือ ประการที่หนึ่ง ความเพียรแบบสามัญทั่วไป เช่น ความเพียรในการ ประกอบการงาน ขยันเรียนหนังสือ อ่านหนังสือ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสกับภิกษุในปทานสูตร ว่า “ภิกษุทั้งหลาย ความเพียรที่เกิดได้ยากในโลก 2 ประการ คือ 1. ความเพียรของพวกคฤหัสถ์ผู้ ครอบครองเรือน เพื่อทำให้เกิดเครื่องนุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค 2. ความเพียรของผู้ ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต เพื่อสละทิ้งอุปธิ (เบญจขันธ์ กิเลส และอกิสังขาร) ความเพียร 2 ประการนี้ ความเพียรเพื่อสละทิ้งอุปธิทั้งปวง เป็นธรรมยอดเยี่ยม เพราะเหตุผลนั้นแล เรา ทั้งหลายพึงสำเหนียกอย่างนี้ว่า เราจักเริ่มตั้งความเพียรเพื่อสละอุปธิทั้งปวง”¹⁴⁶ ประการที่สอง ความเพียรอันเป็นเครื่องกำจัดอกุศลภายในตัวเอง เรียกว่าความเพียรเป็นใหญ่ (สัมมัปปธาน)¹⁴⁷ เป็นไปเพื่อละอกุศลเพื่อเข้าถึงจุดมุ่งหมายชีวิตแท้จริง

6. ความระลึกได้ (สติ) สัมมาสติ ความระลึกชอบซึ่งเป็นมรรคองค์ที่ 7¹⁴⁸ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) กล่าวว่า “สติ หมายถึง ความระลึกได้ นึกได้ สำนึกอยู่ไม่ผลอ”¹⁴⁹ ซึ่งเป็นอาการที่จิตนึกขึ้นได้ว่าจะต้องทำอะไร จะต้องพูดอย่างไร ดังพุทธพจน์ตรัสในนคโรปม สุตฺรว่า “อริยสาวกเป็นผู้มีสติ คือ ประกอบด้วยสติปัญญา เครื่องรักษาตนอย่างยิ่งระลึกถึงสิ่งที่ทำ คำที่พูดแม่นานได้”¹⁵⁰ ปกติเราจะเห็นคำคู่กับสติเสมอ คือ สัมปชัญญะ ซึ่งหมายถึง ความรู้ชัด รู้ ชัดสิ่งที่นึกได้ เข้าใจชัดตามความเป็นจริง¹⁵¹ อันเป็นธรรมคู่กัน เรียกว่า ธรรมมีอุปการะมาก

¹⁴⁵ อจ.ปญจก. (ไทย) 22/157/261.

¹⁴⁶ อจ.ทูก. (ไทย) 20/2/59.

¹⁴⁷ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า 121.

¹⁴⁸ ส.ม. (ไทย) 19/8/12.

¹⁴⁹ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า 25.

¹⁵⁰ อจ.สตุตค. (ไทย) 23/67/140-141.

¹⁵¹ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า 65.

เพราะเป็นธรรมชาติคอยควบคุมพฤติกรรมของบุคคลให้ดำเนินไปอย่างถูกต้องคอยควบคุมอารมณ์บุคคลไม่ให้วุ่นวาย ให้รู้จักคิด รู้จักยังคิด มิให้ปล่อยความคิดไปตามความพอใจ หรือเหตุผลของความถูกต้อง บุคคลผู้ขาดสติสัมปชัญญะแล้วย่อมขาดเหตุผลทำตามใจตนเอง ตกเป็นทาสของอารมณ์ไร้การควบคุมเหมือนเรือขาดหางเสือ แล่นไปก็มีอันตรายไม่อาจถึงจุดหมายได้ พระพุทธเจ้าจึงมุ่งเน้นการเจริญสติสัมมาสติ (หมายถึง สติปัญญาฐาน 4) ในการดำเนินชีวิตประจำวัน ทำให้เกิด “อปปมาทะ หมายถึง ความไม่ประมาท คือ ความเป็นอยู่อย่างไม่ขาดสติ หรือความเพียรที่มีสติเป็นเครื่องเร่งเร้าและควบคุม ได้แก่ การดำเนินชีวิตโดยมีสติเป็นเครื่องกำกับความประพฤติปฏิบัติ และการกระทำทุกอย่างระมัดระวังตัวและความเจริญก้าวหน้า ตระหนักในสิ่งที่พึงทำและพึงละเว้น ใส่ใจสำนึกอยู่เสมอในหน้าที่อันจะต้องรับผิดชอบไม่ยอมปล่อยปละละเลย กระทำการด้วยความจริงจังรอบคอบและรุดหน้าเรื่อยไป”¹⁵²

7. **ความตั้งใจมั่น (สมาธิ)** พระพุทธเจ้าตรัสในมัลลวิภังค์ ปาฐกถาปัจจุฉนวิธานนัย ว่า “สัมมาสมาธิ เป็นไฉน... ความตั้งอยู่แห่งจิต ความตั้งมั่นด้วยดี ความดำรงมั่น ความไม่ส่าย ความไม่ฟุ้งซ่านแห่งจิต ภาวะที่จิตไม่ซัดส่าย สมาธิ สมาธิในทริยัม สมาธิผละ สัมมาสมาธิ สัมมาโพชฌงค์ อันเป็นองค์มรรค เรียกว่า สัมมาสมาธิ”¹⁵³ คุณลักษณะของสมาธินี้เป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อคุณสมบัติอื่นๆ เพราะการที่จะให้เกิดความสงบหรือมีจิตใจแน่วแน่จำเป็นต้องอาศัยการอบรมจิตโดยมีพื้นฐานจากสิ่งอื่น คนผู้มีปกติสุขเท่านั้นจึงจะสามารถมีสมาธิได้ ตรงข้ามกับคนไม่ปกติหรือการหาเลี้ยงชีพในทางไม่ชอบประกอบด้วยทุจริตทั้งกาย วาจาและใจ เช่น การเบียดเบียน การประทุษร้ายคนอื่น การขโมยของคนอื่น การพูดปด การว่าร้ายคนอื่น เป็นต้น จิตใจของบุคคลนั้นย่อมไม่มีสมาธิได้ เพราะเขาข่มหวาดระแวง คอยกังวลใจอยู่ตลอดเวลา ถ้าคนเป็นนักเลงสร้างศัตรูไว้ก็ข่มกลัวว่าศัตรูจะมาแก้แค้นตนเอง ดังนั้น สมาธิจึงต้องอาศัยศีลหรือวินัยคอยกำกับให้อยู่ในกฎเกณฑ์ของสังคัม ซึ่งพระพุทธเจ้าตรัสในมหาปริณีพพานสูตร ว่า “ศีลมีลักษณะอย่างนี้ สมาธิมีลักษณะอย่างนี้ ปัญญามีลักษณะอย่างนี้ สมาธิอันบุคคลอบรมโดยมีศีลเป็นฐาน ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก ปัญญาอันบุคคลอบรมโดยมีสมาธิเป็นฐาน ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก จิตอันอบรมโดยมีปัญญาเป็นฐาน ย่อมหลุดพ้นจากอาสวะทั้งหลาย”¹⁵⁴ จะเห็นได้ว่าคุณสมบัติของ

¹⁵² พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า 58-59.

¹⁵³ อภ.วิ. (ไทย) 35/487/372-373.

¹⁵⁴ ที.ม. (ไทย) 10/155/100.

กัลยาณมิตรนี้อาศัยหัวข้อธรรมจากศีลเป็นพื้น คอยสนับสนุนส่งเสริมจากสภาวะแวดล้อมทางสังคม ก่อนจึงจะก่อให้เกิดผลภายใน และจะส่งผลให้เกิดคุณสมบัติสุดท้ายคือปัญญา

8. ความรอบรู้ (ปัญญา) รู้ทั่วความจริง ตรงตามความเป็นจริง รู้เหตุผล รู้ดีรู้ชั่ว รู้ถูก รู้ผล รู้ควรไม่ควร รู้คุณรู้โทษ รู้ประโยชน์มิใช่ประโยชน์ ปัญญาเกิดขึ้นเพราะอาศัยประสบการณ์ หรือความเกี่ยวข้องกับบุคคลอื่นและทางสังคม เนื่องจากปัญญาเป็นคุณสมบัติภายในตัวบุคคล จะสังเกตได้อย่างไรว่าคนมีปัญญาและไม่มีปัญญา ในทางพระพุทธศาสนาได้แสดงให้เห็นว่า ปัญญาเกิดขึ้นเพราะอาศัยปัจจัย 3 อย่าง เรียกว่า “ปัญญา 3 หมายถึง ความรอบรู้”¹⁵⁵ ได้แก่

- 1) จินตามยปัญญา คือ ปัญญาเกิดจากการคิด การพิจารณาหาเหตุผลด้วยตนเอง
- 2) สุตมยปัญญา คือ ปัญญาเกิดจากการสดับ เล่าเรียน หรือถ่ายทอดต่อกันมา
- 3) ภวานามยปัญญา คือ ปัญญาเกิดจากการลงมือปฏิบัติ ฝึกหัด อบรม เพื่อทำให้ปัญญาเจริญ พัฒนา ฝึกฝน อบรมให้รู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง รู้เท่าทันเห็นแจ้งโลกและชีวิตตามสภาวะ สามารถทำจิตใจให้เป็นอิสระ ทำคนให้บริสุทธิ์จากกิเลสและปลดปล่อยจากความทุกข์ แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยปัญญา

ปัญญาอีกอย่างหนึ่งได้แก่ ปัญญาเป็นไปเพื่อความหลุดพ้น คือปัญญาวิมุตติ “ความรู้ทั่ว กิริยาที่รู้ชัด ความวิจย ความเลือกเฟ้น ความสอดส่องธรรม ความกำหนดหมาย ความเข้าไป กำหนด ความเข้าไปกำหนดเฉพาะ ภาวะที่รู้ ภาวะที่ฉลาด ภาวะที่รู้ละเอียด ความรู้อย่างแจ่มแจ้ง ความคิดค้น ความใคร่ครวญ ปัญญาเครื่องทำลายกิเลส ปัญญาเครื่องนำทาง ปัญญาเครื่องเห็นแจ้ง ความไม่หลงงมงาย สัมมาทิฐิ”¹⁵⁶ จากคำนิยามของปัญญานี้จะเห็นได้ว่า ปัญญาเป็นคุณสมบัติที่รวมเอาคุณสมบัติข้างต้นทั้งหมดตั้งแต่ ศรัทธา ศีล จาคะ สุตะ วิริยะ สติ สมาธิ ได้เห็นถึงความเกี่ยวเนื่องกันมาตามลำดับ โดยเฉพาะหมวดของศีลและสมาธิ เป็นตัวเสริมสร้างให้เกิดปัญญา ดังพุทธพจน์ในโรตคกมาณวปัญหานิเทศ ว่าด้วยสิกขา 3

“เมื่อบุคคลนึกถึง เมื่อทราบ เมื่อเห็น เมื่อพิจารณา เมื่ออธิษฐานจิต เมื่อ
น้อมใจเชื่อด้วยศรัทธา เมื่อประคองความเพียร เมื่อตั้งสติ เมื่อตั้งใจมั่น เมื่อรู้ชัดด้วย
ปัญญา เมื่อรู้ชัดธรรมที่ควรรู้ชัด เมื่อกำหนดรู้ธรรมที่ควรกำหนดรู้ เมื่อละธรรมที่
ควรละ เมื่อเจริญธรรมที่ควรเจริญ เมื่อทำให้แจ้งธรรมที่ควรทำให้แจ้ง ชื่อว่าพึงศึกษา

¹⁵⁵ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า 96.

¹⁵⁶ พุ.จ. (ไทย) 30/5/58.

คือ ฟังประพฤติ ประพฤติเอื้อเพื่อ...สมათานประพฤติ รวมความว่า ฟังศึกษาธรรม
เป็นเหตุดับกิเลสเพื่อตน”¹⁵⁷

ข้อสังเกต คุณสมบัติของกัลยาณมิตรมีความสัมพันธ์และความเกี่ยวเนื่องกัน ซึ่งเริ่มจาก
คุณสมบัติข้อศรัทธา เป็นความเชื่อ นำเชื่อมโยงให้มีการรักษาศีลคือพร้อมที่จะปฏิบัติตามคำสั่งสอน
จากนั้นก็เข้าสู่การรับฟังข้อชี้แนะแนวทาง ส่วนจาจะเป็นการดำเนินไปกับการมีส่วนร่วมในสังคม
คือการเสียสละเพื่อเป็นการชำระจิตใจให้ไม่ต้องเกิดความกังวลใจ และการเข้าสู่การปฏิบัติคือความ
เพียร (วิริยะ) กล่าวโดยสรุปว่า ศรัทธาประกอบด้วยสัมมาทิฐิดำเนินการถึงสมาธิ ตัวผลคือความ
รอบรู้ได้แก่ปัญญา นี้คือองค์คุณสมบัติของบุคคลที่ได้ชื่อว่าเป็นกัลยาณมิตรอย่างแท้จริง

สรุปคุณสมบัตินี้ของกัลยาณมิตรอย่างเลิศที่ควรยามี 2 ประการ คือ ความเป็นผู้กระทำได้
จริงในสิ่งที่สอนแก่ผู้อื่น หรือได้บรรลุสำเร็จด้วยตนเองแล้วจึงสอนเรื่องนั้นแก่ผู้อื่น ดังพุทธพจน์
ตรัสในอถตวรรค ว่า “บัณฑิตพึงตั้งตนไว้ในคุณธรรมที่เหมาะสมก่อน แล้วสอนคนอื่นในภายหลัง
จึงจะไม่มัวหมอง” และ “บุคคลสอนผู้อื่นอย่างไร ก็พึงทำตนอย่างนั้น ผู้ที่ฝึกตนดีแล้ว จึงควรฝึก
ผู้อื่น เพราะตนนั้นแหละฝึกได้ยากยิ่ง”¹⁵⁸ และด้านคุณค่าหรือประโยชน์ที่สำคัญด้านหนึ่งของความ
มีกัลยาณมิตร ก็คือการช่วยสร้างความมั่นใจ ปฏิบัติและทำได้จริง บรรลุได้จริง และทำได้สำเร็จ
แล้วได้รับผลดีจริง กัลยาณมิตรมีความรู้ความเข้าใจมีประสบการณ์ในสิ่งที่ปฏิบัตินั้นดีกว่า จึง
สามารถช่วยชี้แนะ บอกแนวหรือวิธีการที่ทำให้การปฏิบัติง่ายขึ้น กัลยาณมิตรที่ได้บรรลุผลการ
ปฏิบัติด้วยตนเองย่อมอำนวยการคุณค่าหรือประโยชน์ ทำให้ผู้ปฏิบัติเกิดศรัทธา มีกำลังใจแรงกล้า ซึ่ง
เป็นคุณสมบัติที่สมบูรณ์ของกัลยาณมิตร

ส่วนความเป็นอิสระ 2 ด้าน คือ ด้านความเป็นอยู่ หรือระบบการดำเนินชีวิตและความเป็นอิสระภายในจิตใจ ดังพระคุณสมบัติของพระพุทธเจ้า ผู้ทรงเป็นกัลยาณมิตรสูงสุด ที่ทรง
ประกอบด้วยคุณสมบัติในทางการศึกษา กัลยาณมิตรเป็นปัจจัยให้เกิดศรัทธา คือการคบบัณฑิต
หรือเสวนาสัตบุรุษ เป็นปัจจัยแห่งศรัทธา ถึงแม้ผู้นั้นจะเป็นคนดีมีปัญญา แต่ยังไม่อาจทำให้เขา
เกิดศรัทธาได้ ก็ยังไม่ได้ฐานะว่าเป็น “กัลยาณมิตร” การทำหน้าที่กัลยาณมิตรได้สำเร็จ คือ ทำให้ผู้
เสวนาเกิดมีสัมมาทิฐิ 2 ประการ คือ โลกียสัมมาทิฐิ และโลกุตตรสัมมาทิฐิ¹⁵⁹

¹⁵⁷ พ.ป. (ไทย) 30/31/159-160.

¹⁵⁸ พ.ธ. (ไทย) 25/158, 159/81, 82.

¹⁵⁹ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม (ฉบับปรับปรุงและขยายความ), พิมพ์ครั้งที่ 11, (กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2546), หน้า 642-643.

คุณธรรมดังกล่าวจะเกิดขึ้นไม่ได้เลย หากปราศจากพรหมวิหาร 4 ที่เป็นปัจจัยภายใน เพราะพระพุทธรองค์ทรงประกอบด้วย เมตตา คือพระทัยที่รักสรรพสัตว์ในยามปกติ กรุณา คือพระทัยที่สงสารสรรพสัตว์ประสงค์จะช่วยให้พ้นทุกข์ มุทิตา คือ พระทัยที่เบิกบานเมื่อเห็นพุทธบริษัทของพระองค์รักการศึกษา ปฏิบัติธรรมเจริญก้าวหน้า และอุเบกขา คือ พระทัยที่เป็นกลางเมื่อได้พยายามช่วยเหลือแล้วแต่ไม่ได้ผล เช่นในกรณีพระเทวทัต พระสงฆ์ชาวเมืองโกสัมพีแตกสามัคคี และภัยคุกคามที่เกิดขึ้นกับพระญาติที่ถูกโจมตีจากพระเจ้าวิฑูฑกะ ด้วยหลักพรหมวิหารนี้พระองค์จึงเป็นผู้นำรัก นำเคารพ นำเจริญใจ ตรัสอย่างได้ผลเหมาะสมเวลา ทนต่อถ้อยคำล่วงเกิน กล่าวสอนตั้งแต่ตื่นถึงหลับซึ่งถึงแก่นศาสนา และไม่ชักนำสาวกในทางเสื่อม ดังหลักคำสอนเรื่อง กัลยาณมิตร และองค์คุณสมบัติของกัลยาณมิตรซึ่งพระมหาสุกวิษณุ วิราม¹⁶⁰ สรุปไว้ดังนี้

หลักคำสอนเรื่องกัลยาณมิตร

<p>การคบกับกัลยาณมิตร</p> <p>กระบวนการนำไปสู่สัมมาทิฐิ</p> <p>เสนาสัตบุรุษ (กัลยาณมิตร)</p> <p>↓</p> <p>สดับธรรม</p> <p>↓</p> <p>ศรัทธา</p> <p>↓</p> <p>โยนิโสมนสิการ</p> <p>กัลยาณมิตรยอมให้ได้สัมมาทิฐิ 2 อย่าง คือ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. โลกียสัมมาทิฐิ 2. โลกุตตรสัมมาทิฐิ 	<p>องค์คุณสมบัติของกัลยาณมิตร</p> <ul style="list-style-type: none"> - มีความเชื่อ (ศรัทธา) - มีความสำรวมกาย วาจา ใจ (ศีล) - เป็นผู้รับฟังมาก (พหูสูต) - เป็นผู้มีความเสียสละ (จาคะ) - แผลงเรื่องล้าลึกได้ (คัมภีร์จะ กถิง วัตตา) - ไม่ชักนำในสิ่งที่มีควม (โน จัญญานะ นโยชเย) <p>สัปปริสธรรม</p> <ul style="list-style-type: none"> - รู้หลักและรู้จักเหตุ (ธัมมัญญตา) - รู้ความมุ่งหมายและรู้จักผล (อัตถัญญตา) - รู้ตน (อัตตัญญตา) - รู้จักประมาณ (มัตตัญญตา) - รู้กาล (กาลัญญตา) - รู้ชุมชน (ปริสตัญญตา) - รู้บุคคล(บุคคลัญญตา)
--	---

¹⁶⁰ พระมหาสุกวิษณุ วิราม, การศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องกัลยาณมิตรตามหลักพุทธจริยศาสตร์ทัศนะของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนวัดปากน้ำวชิรธรรมและโรงเรียนสุวรรณพลับพลาพิทยาคม, วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล) 2545, หน้า 91-92.

<p>บุคคลผู้นำสู่สัมมาทิฐิ</p> <ul style="list-style-type: none"> - เพื่อน - บิดามารดา - ครู อาจารย์ (พระสงฆ์) - พระพุทธเจ้า <p>กัลยาณมิตรธรรม</p> <ul style="list-style-type: none"> - เป็นผู้เป็นที่รัก (ปิโย) - เป็นที่เคารพ (ครู) - เป็นผู้บำเพ็ญใจ (ภาวนิโย) - รู้จักพูดให้เหตุและผล (วัตตา) - อดทนต่อถ้อยคำ (วจนกขโม) - เป็นผู้แถลงเรื่องได้ถ้อยคำ (คัมภีร์วิญจะ กะถัง กัตตา) - เป็นผู้ไม่นำไปสู่ที่อันไม่สมควร (โน จัญฐานะ นินโยชะเย) 	<ul style="list-style-type: none"> - มีความเพียร (วิริยะ) - มีความตั้งใจมั่น (สมาธิ) - มีองค์ความรู้รอบ (ปัญญา) <p>หลักคุณธรรมของกัลยาณมิตร</p> <p>พรหมวิหารธรรม</p> <ul style="list-style-type: none"> - ความรักใคร่ปรารถนาให้เขามีสุข (เมตตา) - ความสงสาร คิดช่วยให้พ้นทุกข์ (กรุณา) - ความยินดีในเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุข (มุทิตา) - ความวางใจเป็นกลาง (อุเบกขา) <p>สังคหัตถุธรรม</p> <ul style="list-style-type: none"> - การให้ปัน (ทาน) - คำพูดอันไพเราะอ่อนหวาน (ปิยวาจา) - การประพฤติประโยชน์ (อรรถจริยา) - ความมีคุณสมบัติช่วยเหลือกิจการ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ (สมานัตตตา)
--	--

จะเห็นว่า กัลยาณมิตรนั้นไม่ได้หมายถึงมิตรผู้มีอายุเสมอกัน หรือมีความหมายเพียงเพื่อนร่วมเรียน เพื่อนร่วมเล่นด้วยกันเท่านั้น แต่ยังมีความหมายกว้างขวางออกไปมาก พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) กล่าวว่า “กัลยาณมิตรมิได้หมายถึงเพื่อนที่ดีอย่างในความหมายสามัญเท่านั้น แต่หมายถึงบุคคลผู้เพียบพร้อมด้วยคุณสมบัติที่จะสั่งสอน แนะนำ ชี้แจง ชักจูง ช่วยบอกช่องทาง หรือเป็นตัวอย่างให้ผู้อื่นดำเนินไปในมรรคาแห่งการฝึกฝนอบรมอย่างถูกต้อง ในคัมภีร์วิสุทธิมรรค ท่านยกตัวอย่างเช่น พระพุทธเจ้า พระอรหันตสาวก บิดามารดา ครู อาจารย์ และท่านผู้เป็นพหูสูตทรงปัญญา สามารถสั่งสอนแนะนำ เป็นที่ปรึกษาได้ แม้จะอ่อนวัยกว่า”¹⁶¹

¹⁶¹พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, พิมพ์ครั้งที่ 11, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2540), หน้า 623.

3) หลักคุณธรรมของกัลยาณมิตร

3.1) พรหมวิหารธรรม

พรหมวิหารธรรมมีรูปศัพท์ประกอบด้วย พรหม ป. แปลว่า พระพรหม+วิหาร ป. แปลว่า ที่อยู่, วิหาร+ธมฺม แปลว่า พระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า เมื่อรวมความหมายถึงธรรมเป็นเครื่องอยู่อันประเสริฐ มี 4 คือ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา¹⁶²

ความเป็นกัลยาณมิตรจะต้องอาศัยคุณธรรมอันประเสริฐที่เรียกว่า พรหมวิหาร 4 พระเทพเวที (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้ให้ความหมายไว้ว่า พรหมวิหารธรรม 4 หมายถึง “ธรรมเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ ธรรมประจำใจประเสริฐ ธรรมประจำใจของท่านผู้มีความดียิ่งใหญ่ หลักความประพฤติที่ประเสริฐบริสุทธิ์ ธรรมที่ต้องมีไว้เป็นหัวใจและกำกับความประพฤติ จึงจะชื่อว่า ดำเนินชีวิตหมดจดและปฏิบัติตนต่อมนุษย์ สัตว์โดยชอบ”¹⁶³ เป็นธรรมสำหรับทุกคนที่อยู่ร่วมกันในสังคม ที่จำเป็นต้องประพฤติปฏิบัติเพื่อรักษาความสงบสุขของสังคมมี 4 ประการ คือ

1. เมตตา ความรักใคร่ ความปรารถนาดี อยากให้เขามีความสุข มีจิตอันแผ่ไมตรี และคิดทำประโยชน์แก่มนุษย์ สัตว์ ทั่วหน้า
2. กรุณา ความสงสารคิดให้เขาพ้นทุกข์ อยากช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นทุกข์
3. มุทิตา ความพลอยยินดี คือพลอยมีใจแช่มชื่น เบิกบานเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุข และเจริญงอกงามประสบความสำเร็จยิ่งขึ้นไป
4. อุเบกขา ความวางใจเป็นกลาง คือ มีจิตเรียบตรง สม่่าเสมอเที่ยงตรงดุจตราขึง ไม่เอนเอียงด้วยรักหรือชัง พิจารณาเห็นมนุษย์ สัตว์ทั้งหลายได้รับผลดีผลร้ายตามเหตุปัจจัยที่ตนประกอบ รวมทั้งรู้จักวางเฉย สงบใจดูเพราะเขาสมควรรับผลอันเกิดจากการกระทำ¹⁶⁴

พรหมวิหารธรรมเป็นคุณธรรมของกัลยาณมิตรในส่วนของเมตตา กรุณา มุทิตาและอุเบกขาซึ่งแสดงออกจากส่วนลึกของจิตใจ คือความรัก ความปรารถนาดี อยากให้สัตว์และบุคคลดำรงอยู่ในความดีงาม ประสพสุข เป็นประโยชน์ เป็นความบริสุทธิ์ที่มีต่อเพื่อนมนุษย์และสัตว์

---

¹⁶² พระอุครคณาธิการ (ชวินทร์ สระคำ) และจำลอง สารพัตต์นิก, พจนานุกรม บาลี-ไทย ฉบับนักศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2530), หน้า 491, 694, 696, 772.

¹⁶³ พระเทพเวที (ประยูร ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ 4, (กรุงเทพมหานคร : ด้านสุทธาการพิมพ์, 2531), หน้า 182.

¹⁶⁴ พระเทพเวที (ประยูร ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า 182.

ทั้งหลายในฐานะที่เป็นเพื่อนร่วมโลก เป็นความรักกลางๆ อย่างเผื่อแผ่ เป็นคุณธรรมภายในซึ่งยังไม่ได้นำไปสู่ภาคปฏิบัติ เป็นคุณธรรมพื้นฐานขั้นแรกของจิตใจที่จะสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ทำให้มองเห็นความหวังดีต่อกัน พร้อมทั้งจะรับฟังและเจรจาด้วยเหตุผลซึ่งกันและกัน ไม่ยึดติดความคิดเห็นแก่ตัว แต่ปรารถนาดีต่อทุกคนอย่างเสมอภาคและเที่ยงธรรม ดังที่พระมหาเกรียงไกร บัวจันอัด กล่าวไว้ว่า พรหมวิหาร 4 เป็นธรรมที่ประเสริฐเป็นธรรมที่ทำให้มนุษย์โลกกลายเป็นแห่งพรหม ซึ่งทุกคนต้องปฏิบัติตามพรหมวิหารทั้ง 4 ข้อ โดยเฉพาะข้อ 4 อุเบกขานั้น ความจริงคือความเที่ยงธรรม”¹⁶⁵

โดยสรุปพรหมวิหาร 4 เป็นหลักคุณธรรมอันเป็นเครื่องอยู่ของพรหม ความเมตตา โดยพยัญชนะ ได้แก่ ความสนิทสนม คือรักใคร่ เว้นจาการคะ โดยอรรถ ได้แก่ ปรารถนาความสุขความเจริญเพื่อผู้อื่น ความกรุณาโดยพยัญชนะ ได้แก่ ความหวั่นไหว เมื่อเห็นผู้อื่นได้ทุกข์ร้อน โดยอรรถ ได้แก่ ความปรารถนา เพื่อจะปลดเปลื้องทุกข์ของเขา มุทิตาโดยพยัญชนะ ได้แก่ ความชื่นบาน โดยอรรถได้แก่ ความพลอยยินดี เมื่อเห็นผู้อื่นได้ดี และอุเบกขา โดยพยัญชนะได้แก่ ความวางเฉย โดยอรรถได้แก่ ความวางตนเป็นกลาง ธรรม 4 ประการดังกล่าวจัดเป็นพรหมวิหาร¹⁶⁶

---

¹⁶⁵ พระมหาเกรียงไกร บัวจันอัด, การเปรียบเทียบหลักคำสอนเรื่องกัลยาณมิตรกับการบรรลุนิพพานในพระพุทธศาสนาเถรวาทและพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน, วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล), 2546, หน้า 144.

¹⁶⁶ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, สารานุกรมพระพุทธศาสนา, พิมพ์ครั้งที่ 1, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2529), หน้า 321.

3.2) โยนิโสมนสิการ

โยนิโสมนสิการ รูปศัพท์ประกอบด้วย โยนิโส กับ มนสิการ โยนิโส มาจาก โยนิ แปลว่า เหตุ ต้นเค้า แหล่งเกิด ปัญญา อุบาย วิธีทาง¹⁶⁷ ส่วนมนสิการ แปลว่า การทำในใจ การคิด คำนึง นึกถึง ใส่ใจ พิจารณา¹⁶⁸

โยนิโสมนสิการ หมายถึง การใช้ความคิดถูกวิธี การกระทำในใจโดยอุบายแยบคาย มองสิ่งทั้งหลายด้วยความคิดพิจารณาสืบค้นถึงต้นเค้า สาเหตุเหตุผลจนตลอดสาย แยกแยะออก พิจารณาเหตุด้วยปัญญาที่คิดเป็นระเบียบ และโดยอุบายวิธีให้เห็นสิ่งนั้นๆ หรือปัญหานั้นๆ ตามสภาวะและตามความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัย หรือตริตรงให้รู้จักสิ่งที่ดีที่ชั่ว ยังกุศลธรรมให้เกิดขึ้นด้วยอุบายที่ชอบซึ่งจะทำให้ไม่เกิดอวิชชาและตัณหา¹⁶⁹ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสในโยนิโสมนสิการสัมปทาสูตร ว่า “ภิกษุทั้งหลาย เมื่อดวงอาทิตย์กำลังจะอุทัยอยู่ย่อมมีแสงอรุณขึ้นมาก่อน เป็นบุพนิมิตมาฉันใด โยนิโสมนสิการสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยการมนสิการโดยแยบคาย) ก็เป็นตัวนำ เป็นบุพนิมิตเพื่อความเกิดขึ้นของอริยมรรค มีองค์ 8 ฉะนั้น ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยโยนิโสมนสิการพึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญอริยมรรคมีทำอริยมรรค มีองค์ 8 ให้มาก”¹⁷⁰ หรือตรัสในปมาทาทิวรรค ว่า “เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่เป็นไปเพื่อประโยชน์มากเหมือนโยนิโสมนสิการนี้”¹⁷¹ และทรงตรัสในทุดิยปมาทาทิวรรค ว่า “เพราะพูดถึงองค์ประกอบภายใน เราไม่เห็นองค์ประกอบอื่นแม้อย่างหนึ่งที่เป็นไปเพื่อประโยชน์มาก เหมือนโยนิโสมนสิการเลย”¹⁷² โดยมีวิธีการคิด ดังนี้

---

¹⁶⁷ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม (ฉบับปรับปรุงและขยายความ), พิมพ์ครั้งที่ 11, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2546), หน้า 669-670.

¹⁶⁸ อ่างแล้ว, หน้าเดียวกัน.

¹⁶⁹ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า 57-58.

¹⁷⁰ ส.ม. (ไทย) 19/55/44-45.

¹⁷¹ อ.เอกก. (ไทย) 20/91/15.

¹⁷² อ.เอกก. (ไทย) 20/107/17.

1. อุบายมนสิการ แปลว่า คิดหรือพิจารณาโดยอุบาย คือ คิดอย่างมีวิธี หรือคิดถูกวิธี หมายถึง คิดถูกวิธีที่จะเข้าถึงความจริง สอดคล้องเข้ากับแนวสัจจะ ทำให้หยั่งรู้สภาวะลักษณะ และสามัญลักษณะของสิ่งทั้งหลาย¹⁷³ ดังนั้น โยนิโสมนสิการจึงมีบทบาทสำคัญที่สุดในกระบวนการพัฒนาปัญญาเพราะเป็นปัจจัยให้เกิดสัมมาทิฐิสามารถปฏิบัติต่อสิ่งทั้งหลายได้อย่างถูกต้องเหมาะสม และหลุดพ้นไปจากความทุกข์ได้

2. ปถมนสิการ แปลว่า คิดเป็นทาง หรือคิดถูกทาง คือคิดได้ต่อเนื่องเป็นลำดับ จัดลำดับได้หรือมีลำดับ มีขั้นตอน แล่นไปเป็นแถวเป็นแนว หมายถึง ความคิดเป็นระเบียบตามแนวเหตุผล เป็นต้น ไม่ยุ่งเหยิง สับสน ไม่ใช่ประเดี๋ยววกเวียนคิดพันเรื่องนี้ที่นี่ เดี่ยวเตลิดออกไปเรื่องนั้นที่โน้น หรือกระโดดไปกระโดดมา ต่อเป็นขั้นเป็นอันไม่ได้ ทั้งนี้รวมทั้งความสามารถที่จะชักชวนนึกคิดสู่แนวทางที่ถูกต้อง คือการคิดแบบอริยสัจ¹⁷⁴ จากการศึกษาวิเคราะห์กระบวนการแสวงหาธรรมของพระพุทธองค์ที่ทรงลงทดลองปฏิบัติตามวิธีการต่างๆ จนครบถ้วนก็ไม่ประสบความสำเร็จ ในที่สุดจึงหันมาทดลองโดยวิธีการบำเพ็ญเพียรทางจิตในที่สุดก็สามารถตรัสรู้อริยสัจ 4 โดยวิธีการคิดเริ่มต้นจากทุกข์ซึ่งเป็นผลหรือปัญหา และสืบสาวหาสาเหตุที่แท้จริงของทุกข์และวิธีการดับทุกข์ในที่สุด

3. การณมนสิการ แปลว่า ติดตามเหตุ คิดค้นเหตุ คิดตามเหตุผล หรือคิดอย่างมีเหตุผล หมายถึง การคิดสืบค้นตามแนวความสัมพันธ์สืบทอดกันแห่งเหตุปัจจัย พิจารณาสืบสาวหาสาเหตุให้เข้าใจถึงต้นเค้า หรือแหล่งที่มาซึ่งส่งผลต่อเนื่องมาตามลำดับ¹⁷⁵ วิธีนี้อาจเรียกว่า วิธีคิดแบบอทิปปัจจยตา หรือคิดตามหลักปัจจยสมุปบาท¹⁷⁶ แสดงให้เห็นถึงวิธีการ โยนิโสมนสิการคือการพิจารณาเพื่อเข้าถึงความจริงโดยใช้เหตุผลพิจารณาโดยลำดับถึงต้นสายปลายเหตุจนมองเห็นสภาวะธรรมหรือความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัยอย่างชัดเจนในที่สุดก็ได้บรรลุถึงความหลุดพ้นอย่างแท้จริง

---

¹⁷³ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม (ฉบับปรับปรุงและขยายความ), พิมพ์ครั้งที่ 11, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2546), หน้า 670.

¹⁷⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 670.

¹⁷⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 760.

¹⁷⁶ ศรีนวล รัฐไชย, จริยธรรมกับชีวิต, (กรุงเทพมหานคร : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏสวนสุนันทา, 2542), หน้า 132.

4. อุปาทกมนสิการ แปลว่า คิดให้เกิดผล คือใช้ความคิดให้เกิดผลที่พึงประสงค์ คิดอย่างมีเป้าหมาย เป็นการคิดพิจารณาเพื่อให้เกิดกุศลกรรม เช่น ปลูกเร้าให้เกิดความเพียร การรู้จักคิดด้วยอำนาจกิเลสก็จะไม่เกิดอีกต่อไป จึงต้องพยายามหยุดความคิดปรุงแต่งและหรือทำให้จิตใจเข้มแข็งมั่นคงในการแก้ไขเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน¹⁷⁷ วิธีคิดแบบนี้เป็นกุศลาภาวนาอีกวิธีหนึ่ง เพื่อให้เกิดสติสัมปชัญญะและเพื่อให้เกิดปัญญามองเห็นสิ่งทั้งปวงตามความเป็นจริง จัดเป็นการเจริญวิปัสสนาโดยตรง เป็นวิธีการโยนิโสมนสิการเพื่อให้รู้เท่าทันสภาวะจิตเพราะจิตของผู้ที่ขาดปัญญาไม่ได้ฝึกฝนอบรมด้านวิปัสสนามักตกเป็นทาสของความคิดและอารมณ์ที่สับสนวุ่นวาย ประกอบด้วยต้นเหตุอุปาทานเป็นเหตุให้บุคคลนั้นสับสน วิตกกังวล เศร้าหมอง หงุดหงิดเป็นทุกข์เสมอ

โดยสรุปทั้ง 4 ข้อดังกล่าว เป็นเพียงการแสดงลักษณะด้านต่างๆ ของความคิดที่เรียกว่า โยนิโสมนสิการ การเกิดโยนิโสมนสิการขึ้นครั้งหนึ่งๆ อาจมีลักษณะครบทั้ง 4 ข้อ หรือเกือบทั้งหมดก็ได้ สรุปความว่า ความคิดถูกวิธี ความรู้จักคิด การคิดเป็น การคิดตรงตามสภาวะและเหตุปัจจัย การคิดสืบค้นถึงต้นเค้า หรือการทำในใจโดยแยกกาย

3.3) สังคหัตถุธรรม

สังคหัตถุธรรมมีรูปศัพท์ประกอบด้วย สงคห แปลว่า การสงเคราะห์ + วตุ แปลว่า พัสตุ สิ่งของ + ฆมม แปลว่า พระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า¹⁷⁸ เมื่อรวมความเป็นสังคหัตถุธรรม หมายถึง “เป็นธรรมเครื่องยึดเหนี่ยว คือยึดเหนี่ยวใจบุคคลและประสานหมู่ชนไว้ในสามัคคีเป็นหลักการสงเคราะห์”¹⁷⁹

สังคหัตถุธรรมเป็นธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจ ธรรมสำหรับผูกไมตรี เป็นจรรยาบรรณด้านมนุษยสัมพันธ์ เกิดเสนหัมหานิยม ชนะใจคน ครองใจคน เป็นหลักการสงเคราะห์หรือหลักการยึดเหนี่ยวน้ำใจคนและประสานหมู่ชนไว้ในสามัคคี ซึ่งเป็นหลักธรรมสำหรับแสดงน้ำใจต่อกันระหว่างคนทั่วไป 4 ประการดังนี้

---

¹⁷⁷ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม (ฉบับปรับปรุงและขยายความ), พิมพ์ครั้งที่ 11, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2546), หน้า 760.

¹⁷⁸ พระอัครคณาธิการ (ชวินทร์ สระคำ) และจำลอง สารพัตนิก, พจนานุกรมบาลี-ไทย ฉบับนักศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2530), หน้า 750, 781.

¹⁷⁹ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า 142.

1. ทาน (การให้) คือ เอื้อเพื่อเอื้อแผ่ ความเสียสละและแบ่งปัน ช่วยเหลือกันด้วยสิ่งของ ตลอดถึงให้ความรู้แลแนะนำสั่งสอน

2. เปยยวัชชะ (วาจาเป็นที่รัก) คือ วาจาคุณค้ำน้ำใจ หรือวาจาซาบซึ้งใจ คือ กล่าวคำสุภาพไพเราะอ่อนหวาน สมานสามัคคี ให้เกิดไมตรีและความรักใคร่นับถือตลอดถึงคำแสดงประโยชน์ประกอบด้วยเหตุผลเป็นหลักฐานจูงใจให้นิยมยินดี

3. อุตถจริยา (การประพฤติประโยชน์) คือ การประพฤติประโยชน์ คือ ขวนขวายช่วยเหลือกิจการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ตลอดถึงช่วยแก้ไขปรับปรุงส่งเสริมในทางจริยธรรม

4. สมานัตตตา(การวางตนสม่ำเสมอ) คือ ความมีตนเสมอคือทำตนเสมอด้านเสมอปลายปฏิบัติสม่ำเสมอและเสมอในสุขทุกข์โดยรวมรับรู้ร่วมแก้ไข ตลอดถึงวางตนเหมาะสมแก่ฐานะภาวะบุคคล เหตุการณ์และสิ่งแวดล้อม ถูกต้องตามธรรม¹⁸⁰

สังคหวัตถุ เป็นคุณธรรมประจำใจ เป็นหลักการสงเคราะห์ ซึ่งเป็นหลักธรรมที่แสดงน้ำใจระหว่างคนทั่วไป ซึ่งพระพุทธศาสนาสอนให้ปฏิบัติต่อกันอย่างมีมิตร นับว่าเป็นคุณธรรมสำคัญที่มีผลต่อจิตใจ เป็นคุณภาพของจิตหรือในระดับความคิด เพื่อสร้างความผาสุกแก่เพื่อนมนุษย์ ความมีเอื้อโย ไมตรีจิต มนุษยสัมพันธ์ การอนุรักษ์ สวัสดิภาพ วัฒนธรรม เพื่อตนและประเทศ และเป็นตัวอย่างที่ดี นำเคารพ สรรเสริญ

3.4) สปัปฺริสธรรม

สปัปฺริสธรรมมีรูปศัพท์ประกอบด้วย สปัปฺริส แปลว่า สัตบุรุษ + ธรรม แปลว่า พระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า รวมความหมายธรรมของสัตบุรุษ¹⁸¹ ธรรมที่ทำให้เป็นสัตบุรุษ คุณสมบัติของคนดี¹⁸²

พระพุทธเจ้าได้วางหลักจริยศาสตร์ทางสังคมไว้ให้บุคคลซึ่งมีสิทธิและหน้าที่ทางมนุษยสัมพันธ์ ใช้เป็นหลักปฏิบัติในการประกอบกิจการใดๆ เพื่อความเจริญก้าวหน้าและความสุขสันติแก่ชีวิตของตนเอง ครอบครัว และเพื่อประโยชน์สุขของสังคมส่วนรวม ตั้งแต่สามัญชนคน

---

¹⁸⁰ที่.ป. (ไทย) 11/313/295/., พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า 142.

¹⁸¹พระอุตรคณาธิการ (ชวินทร์ สระคำ)และจำลอง สารพัตนีก, พจนานุกรม บาลี-ไทย ฉบับนักศึกษา, พิมพ์ครั้งที่1, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2530), หน้า 491,790.

¹⁸² พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า 210.

ทั่วไป จนกระทั่งถึงบุคคลที่ดำรงตำแหน่งประมุขของประเทศ นั่นก็คือเรื่องสัปปริสธรรม 7 ประการ หรือหลักปฏิบัติของสามัญชนทั่วไป¹⁸³ ดังนี้

1. เป็นซัมมัญญ (ผู้รู้จักเหตุ) คือรู้หลักการและกฎเกณฑ์ของสิ่งทั้งหลาย ที่ตนเข้าไปเกี่ยวข้องในการดำเนินชีวิต ในการปฏิบัติกิจหน้าที่และดำเนินกิจการต่างๆ รู้เข้าใจสิ่งที่ตนจะต้องประพฤติปฏิบัติตามเหตุผล เช่น รู้ว่าตำแหน่ง ฐานะ อาชีพ การงานของตน มีหน้าที่และความรับผิดชอบอย่างไร มีอะไรเป็นหลักการ จะต้องทำอะไรอย่างไร จึงจะเป็นเหตุให้บรรลุถึงผลสำเร็จที่เป็นตามหน้าที่และความรับผิดชอบนั้นตลอดจนขั้นสูงสุดคือรู้เท่าทันหลักความจริงของธรรมชาติเพื่อปฏิบัติต่อโลกและชีวิตอย่างถูกต้อง มีจิตใจเป็นอิสระ ไม่ตกเป็นทาสของโลกและชีวิตนั้น

2. เป็นอัตถัญญ (ผู้รู้จักผล) คือรู้ความหมาย และความมุ่งหมายของหลักการที่ตนปฏิบัติ เข้าใจวัตถุประสงค์ของกิจการที่ตนกระทำรู้ว่าที่ตนทำอยู่ดำเนินชีวิตอย่างนั้น เพื่อประสงค์ประโยชน์อะไร ที่ให้มีหน้าที่ ตำแหน่ง ฐานะ การงานอย่างนั้น เขากำหนดไว้เพื่อความมุ่งหมายอะไร ตลอดจนถึงขั้นสูงสุด คือ รู้ความหมายและประโยชน์ที่เป็นจุดหมายแท้จริงของชีวิต

3. เป็นอัตตัญญ (ผู้รู้จักตน) คือ รู้ตามความเป็นจริงว่าตัวเรานั้นโดยฐานะ ภาวะ เพศ กำลัง ความรู้ ความถนัด ความสามารถ และคุณธรรม เป็นอย่างไร แล้วประพฤติปฏิบัติให้เหมาะสม และทำการต่างๆ ให้สอดคล้องถูกต้องที่จะสัมฤทธิ์ผล ตลอดจนแก้ไขปรับปรุงตนให้เจริญงอกงามถึงความสมบูรณ์ยิ่งขึ้นไป

4. เป็นมัตตัญญ (ผู้รู้จักประมาณ) คือ รู้จักพอดี เช่น รู้จักประมาณในการบริโภคในการใช้จ่ายทรัพย์ รู้จักความพอเหมาะพอดีในการพูด การปฏิบัติกิจและทำการต่างๆ ตลอดจนการพักผ่อนนอนหลับและการสนุกสนานรื่นเริงทั้งหลาย ทำการทุกอย่างด้วยความเข้าใจวัตถุประสงค์เพื่อผลดีแท้จริงที่พึงต้องการ โดยมีใจเพียงเพื่อเห็นแก่ความพึงพอใจ ชอบใจ หรือเอาแต่ใจของตน แต่ทำตามความพอดีแห่งเหตุปัจจัยหรือองค์ประกอบทั้งหลาย ที่จะลงตัวให้เกิดผลดีงามตามที่มองเห็นด้วยปัญญา

5. เป็นกาลัญญ (ผู้รู้จักเวลา) คือรู้กาลอันเหมาะสม และระยะเวลาที่พึงใช้ในการประกอบกิจการหน้าที่การงานปฏิบัติกิจการต่างๆ และเกี่ยวข้องกับผู้อื่น เช่น รู้ว่า เวลาไหน ควรทำ

---

¹⁸³ชโล อุตทกษานัน, พุทธศาสนากับสังคมศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : แพร่พิทยา, 2514), หน้า 166-178.

อะไร อย่างไร และทำให้ตรงเวลา ให้เป็นเวลา ให้ทันเวลา ให้พอเวลา ให้เหมาะเวลา ให้ถูกเวลา ตลอดจนรู้จักกะเวลาและวางแผนการใช้เวลาอย่างได้ผล

6. เป็นปรีชาญาณ (ผู้รู้จักชุมชน) คือ รู้จักถิ่น รู้จักที่ชุมชน และชุมชน รู้การอันควรประพฤติปฏิบัติในถิ่นที่ชุมชน และต่อที่ชุมชนนั้นว่า ชุมชนนี้เมื่อเข้าไปหาควรต้องทำกิจอย่างนี้ ควรต้องพูดอย่างนี้ ชุมชนนี้มีระเบียบวินัยอย่างนี้ มีวัฒนธรรมประเพณีอย่างนี้ มีความต้องการอย่างนี้ ควรเกี่ยวข้อง ควรต้องสงเคราะห์ ควรรับใช้ ควรบำเพ็ญประโยชน์ให้อย่างนี้ๆ เป็นต้น

7. เป็นบุคคลัญญ (ผู้รู้จักบุคคล) คือ รู้จักและเข้าใจความแตกต่างแห่งบุคคลว่าโดย อรรถาศัย ความสามารถและคุณธรรม เป็นต้น ใครๆ ยิงหรือหย่อนอย่างไร และรู้จักที่จะปฏิบัติต่อบุคคลอื่นๆ ด้วยคิดว่า ควรจะคบหรือไม่ ได้คิดอะไรจะสัมพันธ์เกี่ยวข้อง จะใช้ จะยกย่อง จะตำหนิ หรือจะแนะนำสั่งสอนอย่างไรจึงจะได้ผลดี¹⁸⁴ เป็นต้น

พระพุทธเจ้าทรงสอนให้ทุกคนมีเหตุผล ซึ่งตรัสในเกสปุตตสูตร เรื่องความเชื่อ 10 ประการ¹⁸⁵ คือ

1. อย่าปลงใจเชื่อด้วยการฟังตามกันมา
2. อย่าปลงใจเชื่อด้วยการถือสืบๆ กันมา
3. อย่าปลงใจเชื่อด้วยการเล่าลือ
4. อย่าปลงใจเชื่อด้วยการอ้างตำราหรือคัมภีร์
5. อย่าปลงใจเชื่อเพราะตรรกะ (การคิดเอาเอง)
6. อย่าปลงใจเชื่อเพราะการอนุমান
7. อย่าปลงใจเชื่อด้วยการคิดตรงตามแนวเหตุผล
8. อย่าปลงใจเชื่อเพราะเข้าใจกับทฤษฎีที่พินิจไว้แล้ว
9. อย่าปลงใจเชื่อเพราะมองเห็นรูปลักษณะน่าจะเป็นไปได้
10. อย่าปลงใจเชื่อเพราะนับถือว่า ท่านสมณะนี้เป็นครูของเรา

การที่พระพุทธองค์สอนไม่ให้บุคคลเชื่อถือสิ่งต่างๆ เพื่อให้ทุกคนรู้จักใช้สติปัญญา ไตร่ตรอง ทดสอบและพิสูจน์ ข้อเท็จจริงต่างๆ ด้วยตนเอง ก่อนที่จะรับฟังว่าเรื่องราวนั้นเป็นจริง

---

¹⁸⁴ที.ปา. (ไทย) 11/357/400., พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), ธรรมนุญชิวิต, (กรุงเทพมหานคร : มหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2541), หน้า 4 - 5.

¹⁸⁵อง.ติก. (ไทย) 20/66/257.

หรือจะปฏิเสธว่าเป็นเรื่องไม่น่าเชื่อถือ ฉะนั้นจะเห็นว่าคำสอนของพระองค์จะทรงใช้เหตุและผลตามหลักวิทยาศาสตร์เป็นแนวการสอนทั้งสิ้น

หากพิจารณาหลักธรรมทั้ง 7 ประการอย่างละเอียด ก็จะพบว่า คนดีต้องอาศัยหลักธรรมประจำใจ เป็นสมบัติ มิใช่อาศัยลาภ ยศ สรรเสริญ เงินทองมากมาย เป็นสมบัติ ถ้าคนขาดคุณธรรมประจำใจแล้วก็จะเป็นคนดีไม่ได้ ผู้มีคุณธรรมอันได้แก่ สัปปริสธรรม ดังกล่าวนี้ เชื่อว่าเป็นคนสมบูรณ์แบบหรือมนุษย์โดยสมบูรณ์เป็นสมาชิกที่ดีมีคุณค่าต่อสังคม คนดียอมเป็นที่ปรารถนาและเรียกรื่องของสังคม ดังนั้นคุณธรรมดังกล่าวจึงมีความสำคัญยิ่งต่อการเสริมสร้างมนุษยสัมพันธ์ อันเป็นกัลยาณมิตรที่ดีต่อกันซึ่งผู้ปรารถนาความเจริญก้าวหน้าในชีวิตส่วนตัวและส่วนรวมจึงควรประพฤติตนตามหลักสัปปริสธรรมเพื่อนำสังคมไปสู่ความสามัคคีและสันติสุข

2. กัลยาณมิตรธรรม ในฐานะเป็นรากฐานของคุณสมบัติจรรยาบรรณของผู้ประเมินภายนอก

สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) มุ่งหวังและปรารถนาอยากได้บุคคลากรที่จะมาดำรงตำแหน่งผู้ประเมินภายนอก ต้องมีคุณสมบัติเบื้องต้น มีความเป็นกัลยาณมิตร¹⁸⁶ ซึ่งเป็นคุณธรรมของความเป็นมิตร ดังที่พระพุทธเจ้าทางตรัสและให้ความสำคัญเป็นอันดับแรกๆ ของคุณลักษณะพื้นฐาน จิตใจที่มุ่งในสิ่งที่เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้อื่น โดยเฉพาะผู้ที่ทำหน้าที่ปฏิบัติงานเพื่อประโยชน์ต่อสังคม เรียกว่า “กัลยาณมิตรธรรม 7 ประการ”

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึง กัลยาณมิตรธรรม 7 ประการว่า ต้องมีคุณธรรมอื่นๆ มาเสริมเข้าด้วยกัน เช่น “ปิโย ต้องอาศัยพรหมวิหาร 4 คือ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา คอยควบคุมให้เกิดความพอดี ไม่ให้เกินขอบเขตกลายเป็นเสียความเป็นธรรม ไม่ให้เป็นการละเมิดต่อกฎเกณฑ์กติกาที่ขอบธรรม ไม่ให้เสียความขอบธรรม ไม่ให้เสียความรับผิดชอบ ไม่ละเลยหรือมองข้ามความถูกต้อง ฉะนั้น ปิโย ซึ่งเกิดจากคุณสมบัติในข้อเมตตา กรุณา มุทิตา ที่ยึดคนจึงต้องมีความสมดุลกับข้ออุเบกขา ที่เอาธรรม เอาหลักการ เอาเหตุผล และเอางาน”¹⁸⁷ หรือ “ด้านครุ ต้องอาศัยคุณธรรมด้านอคติ คือ ความลำเอียงหรือเขวออกนอกทางไป ก็ควร

¹⁸⁶ สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา, สำนักงาน, **หลักเกณฑ์และวิธีการประเมินคุณภาพภายนอกของสถานศึกษาระดับขั้นพื้นฐาน**, (กรุงเทพมหานคร : สมศ., 2546), หน้า 11.

¹⁸⁷ พระธรรมปิฎก(ป.อ. ปยุตฺโต), **เพื่อชุมชนแห่งการศึกษาและบรรยากาศแห่งวิชาการ**, พิมพ์ครั้งที่ 5, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, 2543), หน้า 99-103.

ประพุดติปฏิบัติด้วย ฉันทาคติ (ถ้าเอียงเพราะชอบ) โทสาคติ (ถ้าเอียงเพราะชัง) ภยาคติ (ถ้าเอียงเพราะกลัว) โมหาคติ (ถ้าเอียงเพราะหลง)”¹⁸⁸ หรือ “ด้านภาวนาโย ต้องอาศัยปฏิบัติ เช่น ความประพุดติ ปฏิบัติ การดำรงตนในสังคมาการดำเนินชีวิต มีความสัมพันธ์กับผู้อื่น และอาศัยความรู้ความสามารถ และประสบการณ์ทางวิชาการ”¹⁸⁹ เป็นต้น หรือ “ด้านวัดตา ต้องอาศัยลักษณะของพระพุทธเจ้าทรงเป็นนักสั่งสอนที่ดี 4 อย่าง คือ พุดแจ่มแจ้ง พุดจงใจ พุดเร้าใจ และพุดให้ร่าเริง”¹⁹⁰ หรือด้านวณนิกขโม ต้องอาศัยคุณธรรมด้านขันติ¹⁹¹ คือความอดทนต่อการรับฟัง การซักถามการวิพากษ์วิจารณ์อดทนต่อความเจ็บใจ โดยไม่แสดงอาการฉุนเฉียวมีจิตใจหนักแน่น มั่นคงไม่หวั่นไหว หรือด้านคัมภีร์จะ กะถิง กัตตา และโนจัญฐานะ นิโยชะเย ต้องอาศัยหลักธรรมด้านองค์ธรรมกถิก คือ การอธิบายตามลำดับชี้แจงให้เข้าใจเหตุผล มีเมตตาไม่เห็นแก่อาภิส ไม่ยกตนเสียเปรียบผู้อื่น พร้อมด้วยสติสมาธิและปัญญาสัมมาทิฏฐิ¹⁹² เป็นต้น ซึ่งถือเป็นคุณธรรมเบื้องต้น ของผู้นำหรือผู้ที่ทำหน้าที่ในการสงเคราะห์ผู้อื่นเสมอ

จะเห็นว่าบุคคลใดก็ตามถ้ามีคุณธรรมเหล่านี้ถึงพร้อมแล้ว ก็ถือได้ว่าเป็นกัลยาณมิตรของทุกคนเช่นกัน แต่การที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเมื่อดำรงตำแหน่งผู้ประเมินภายนอกแล้วไม่ได้หมายความว่าบุคคลนั้นจะแสดงออกถึงความเป็นกัลยาณมิตรได้อย่างชัดเจนเป็นรูปธรรม ฉะนั้นบุคคลต้องน้อมนำคุณธรรมให้เกิดขึ้นเป็นองค์ประกอบภายในจิตใจ และเชื่อมโยงคุณธรรมด้วยปัญญาและศรัทธา¹⁹³ เข้าด้วยกันให้ได้ เพื่อนำไปสู่จุดหมายสูงสุดในการปฏิบัติงานให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายอย่างมีคุณภาพ นำไปสู่ความมีจรรยาบรรณของผู้ประเมินภายนอก

---

¹⁸⁸ อ่างแล้ว.

¹⁸⁹ อ่างแล้ว.

¹⁹⁰ อ่างแล้ว.

¹⁹¹ อ่างแล้ว.

¹⁹² พระสุธีวรญาณ (ณรงค์ จิคุตโสภโณ), **ธรรมนิเทศ**, เอกสารบรรยายวิชาธรรมนิเทศ, 2547, หน้า 17.

¹⁹³ เตือน คำดี, **พุทธปรัชญา**, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, 2534), หน้า 179.

3. แนวความคิดเกี่ยวกับการประเมินคุณภาพภายนอก

3.1 ความเป็นมา

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้กำหนดให้บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอภาคกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีอย่างทั่วถึง และมีคุณภาพ โดยจัดให้มีกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาขึ้นเพื่อตอบสนองเป็นรูปธรรม คือ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติได้กำหนดความมุ่งหมายและหลักการที่มุ่งเน้นคุณภาพและมาตรฐาน ดังสาระสำคัญที่ระบุไว้ในหมวด 6 มาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษา¹⁹⁴ ดังนี้

มาตรา 47 ให้มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาทุกระดับ ประกอบด้วย ระบบการประกันคุณภาพภายใน และระบบการประกันคุณภาพภายนอก หลักเกณฑ์และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษาให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

มาตรา 48 ให้หน่วยงานต้นสังกัดและสถานศึกษาจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา และให้ถือว่าการประกันภายในเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารการศึกษา

ที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยมีการจัดทำรายงานประจำปีเสนอต่อหน่วยงานต้นสังกัด หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและเปิดเผยต่อสาธารณชน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาและเพื่อรองรับการประกันคุณภาพภายนอก

มาตรา 49 ให้มีสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษามีฐานะเป็นองค์กรมหาชน ทำหน้าที่พัฒนาเกณฑ์ วิธีการประเมินคุณภาพภายนอก และทำการประเมินผลการจัดการศึกษา เพื่อให้มีการตรวจสอบคุณภาพของสถานศึกษาโดยคำนึงถึงความมุ่งหมาย และหลักการแนวการจัดการศึกษาไทยตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้ ให้มีการประเมินคุณภาพภายนอกของสถานศึกษาทุกแห่งอย่างน้อย 1 ครั้งในทุก 5 ปี นับตั้งแต่การประเมินครั้งสุดท้าย และเสนอผลการประเมินต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและสาธารณชน

---

¹⁹⁴ คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน, พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2545, (กรุงเทพฯ : พริกหวานกราฟฟิค, 2542), หน้า 24-26.

มาตรา 50 ให้สถานศึกษาให้ความร่วมมือในการจัดเตรียมเอกสาร หลักฐานต่างๆ ที่มีข้อมูลเกี่ยวข้องกับสถานศึกษา ตลอดจนให้บุคลากร คณะกรรมการของสถานศึกษา รวมทั้งผู้ปกครอง และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับสถานศึกษาให้ข้อมูลเพิ่มเติมในส่วนที่พิจารณาเห็นว่าเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติภารกิจของสถานศึกษา ตามคำร้องขอของสำนักงานรับรองมาตรฐาน และประเมินคุณภาพการศึกษา หรือบุคคล หรือหน่วยงานภายนอกที่ สมศ. รับรองที่ทำการประเมินคุณภาพภายนอกสถานศึกษานั้น

มาตรา 51 ในกรณีที่ผลการประเมินภายนอกของสถานศึกษาใดไม่ได้ตามมาตรฐานที่กำหนดให้ สมศ. จัดทำข้อเสนอแนะ การปรับปรุง แก้ไขต่อหน่วยงานต้นสังกัด เพื่อให้สถานศึกษาปรับปรุงแก้ไขภายในระยะเวลาที่กำหนด หากมิได้ดำเนินการดังกล่าวให้สำนักงานรับรองมาตรฐาน และประเมินคุณภาพการศึกษา รายงานคณะกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐาน คณะกรรมการอาชีวศึกษา หรือคณะกรรมการอุดมศึกษา เพื่อดำเนินการให้มีการปรับปรุงแก้ไข

3.2 การประกันคุณภาพ (Quality Assurance)

วิวัฒนาการของคุณภาพ

คุณภาพมีวิวัฒนาการอย่างรวดเร็วในระยะเวลาไม่กี่ปีที่ผ่านมา ซึ่งอาจแบ่งเป็นยุคได้ 5 ยุค¹⁹⁵ คือ

- 1) ยุคของการตรวจเพื่อยอมรับ (Acceptance Inspection)
- 2) ยุคของการควบคุมคุณภาพ (Quality Control)
- 3) ยุคของการประกันคุณภาพ (Quality Assurance)
- 4) ยุคของการจัดคุณภาพทั่วทั้งองค์กร (Total Quality Management)
- 5) ยุคของการประกันคุณภาพทั่วทั้งระบบ (Total Quality Assurance)

ปัจจุบันการประกันคุณภาพทั่วทั้งระบบ กำลังเป็นที่นิยมมากที่สุดในปัจจุบัน และการประกันคุณภาพการศึกษาที่อยู่ในระบบการประกันคุณภาพทั่วทั้งระบบ นั้นเอง

---

¹⁹⁵QSU (Thailand), IQCS Certification ISO 9000 : 2000 Series, (Auditor / Lead Auditor Training Course : QSU 2000) : 1.

จุดมุ่งเน้นของระบบการประกันคุณภาพคือการปรับปรุงขีดความสามารถของกระบวนการค้นหาและป้องกันความไม่สอดคล้องต่อข้อกำหนดตั้งแต่ขั้นแรกจนกระทั่งตรวจสอบขั้นสุดท้าย รวมทั้งการตรวจสอบความเชื่อถือได้ และความพึงพอใจของลูกค้า

ระบบการประกันคุณภาพที่ดีสามารถบรรลุได้ด้วยการมีคู่มือคุณภาพที่ดี การหมั่นปรับปรุงระเบียบปฏิบัติต่างๆ การแก้ไขสถิติที่ใช้ควบคุมกระบวนการให้ดีขึ้น รวมทั้งการตรวจสอบระบบคุณภาพ เพื่อให้มั่นใจว่ากลไกการปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

วิจิตร ศรีสอาน กล่าวว่า “การประกันคุณภาพ หรือเรียกว่า Q.A. (Quality Assurance) ปัจจุบันใช้กันอย่างแพร่หลายไม่ว่าจะเป็นด้านธุรกิจ อุตสาหกรรม การศึกษากลายเป็นคำกลางและเกิดความเข้าใจผิด เช่น สถานศึกษาต้องสิ้นเปลืองงบประมาณเพื่อจัดทำระบบ ISO ซึ่งมีแนวความคิดที่ผิดว่าถ้ามีป้าย ISO ดิดหน้าสถานศึกษานี้คือการประกันคุณภาพการศึกษา”¹⁹⁶

สำหรับการประกันคุณภาพการศึกษา คือ การพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมาย หลักการ และแนวการจัดการศึกษาตามที่กำหนดในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ โดยเน้นการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะ คือ เป็นคนดี มีความสามารถ (คนเก่ง) และมีความสุข มีการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีการบริหารจัดการที่เน้นคุณภาพ มีการทำงานที่โปร่งใส ตรวจสอบได้ และเป็นระบบครบวงจร (PDCA)¹⁹⁷

วิจิตร ศรีสอาน กล่าวถึงหลักการประกันคุณภาพการศึกษาว่า “อันดับแรกคือ ไม่ว่าจะใช้วิธีใดจะต้องใช้เพื่อพัฒนาการศึกษา ไม่ใช่เข้าไปใช้เพื่อการลงโทษ เมื่อใดที่นำผลไปใช้ในการลงโทษแล้ว เมื่อนั้นจะเกิดการต่อต้าน เบี่ยงเบน และผลที่ได้จะไม่ได้รับประโยชน์เท่าที่ควร”¹⁹⁸ ในการจัดระบบประกันคุณภาพการศึกษา มีหลักการที่ต้องพิจารณา¹⁹⁹ ดังนี้

---

¹⁹⁶รับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา, สำนักงาน, **บันทึก สมศ.**, (กรุงเทพมหานคร : สมศ., 2546), หน้า 85.

¹⁹⁷รับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา, สำนักงาน, **หลักเกณฑ์และวิธีการประเมินคุณภาพภายนอกของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน**, (กรุงเทพมหานคร : สมศ., 2546), หน้า 55.

¹⁹⁸รับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา, สำนักงาน, **บันทึก สมศ.**, (กรุงเทพมหานคร : สมศ., 2546), หน้า 85.

¹⁹⁹รับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา, สำนักงาน, **หลักเกณฑ์และวิธีประเมินคุณภาพภายนอกของสถานศึกษาระดับขั้นพื้นฐาน**, (กรุงเทพมหานคร : สมศ., 2546), หน้า 85.

1) ระบบประกันคุณภาพ ไม่ใช่เรื่องของการชี้ถูกชี้ผิด หรือการตรวจสอบ แต่เป็นเครื่องมือที่ต้องใช้ควบคู่กับการกระจายอำนาจบริหารการศึกษา

2) มาตรฐานการศึกษาจะต้องสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติที่เน้นกระบวนการเรียนรู้ให้มีความหลากหลาย และยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ

3) การประกันคุณภาพ มีภารกิจหลัก 4 ส่วน ซึ่งต้องแยกบทบาทหน้าที่ให้ชัดเจน

3.1 การกำหนดมาตรฐาน หรือหลักเกณฑ์ของระบบการประกันคุณภาพเป็นหน้าที่ของส่วนกลาง เช่น กระทรวงศึกษาธิการ ศาสนา และวัฒนธรรม เป็นต้น

3.2 การประเมินภายใน เป็นหน้าที่ของสถานศึกษาในการพัฒนาระบบการประเมินภายใน โดยดึงชุมชนและผู้เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วม

3.3 การประเมินภายนอก ให้องค์กรอิสระในรูปองค์กรมหาชนทำหน้าที่ในการประเมินภายนอก การที่ให้องค์กรอิสระทำหน้าที่นี้เพราะต้องการให้อิสระจากฝ่ายราชการ และต้องทำหน้าที่ประเมินทั้งสถานศึกษาของรัฐและเอกชน

3.4 การนำผลประเมินไปใช้เพื่อการปรับปรุง เป็นหน้าที่ของฝ่ายบริหารการศึกษา

สุรินทร์ เศรษฐมานิต กล่าวว่า “ระบบการประกันคุณภาพภายในและภายนอกต้องเชื่อมโยงกัน คือ สถาบันการศึกษาจะไม่ทำระบบประกันคุณภาพภายในของตนไม่ได้ จะมาเลือกทำแต่ตัวบ่งชี้ที่ สมศ. กำหนดเท่านั้นไม่ได้ เพราะถ้าไม่มีระบบประกันคุณภาพภายในที่ดี การประกันคุณภาพภายนอกจะเกิดขึ้นไม่ได้”²⁰⁰

3.3 ความหมายของการประเมินคุณภาพภายนอก

การประเมินคุณภาพภายนอก คือ การประเมินคุณภาพการจัดการศึกษา การติดตาม การตรวจสอบคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา โดยผู้ประเมินภายนอกที่ได้รับการรับรองจากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) หรือ สมศ.²⁰¹

---

²⁰⁰รับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา, สำนักงาน, บัณฑิต สมศ., (กรุงเทพมหานคร : สมศ., 2546), หน้า 87.

²⁰¹รับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา, สำนักงาน, หลักเกณฑ์และวิธีประเมินคุณภาพภายนอกของสถานศึกษาระดับขั้นพื้นฐาน, (กรุงเทพมหานคร : สมศ., 2546), หน้า 3.

3.4 หลักการของการประเมินคุณภาพภายนอก

การประเมินคุณภาพภายนอกสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีหลักการสำคัญ 5 ประการ²⁰² คือ

- 1) เพื่อมุ่งให้มีการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ไม่ได้มุ่งเน้นเรื่องการตัดสิน การจับผิด หรือการให้ข้อหาโทษ
- 2) ยึดหลักความเที่ยงตรง เป็นธรรม โปร่งใส มีหลักฐาน ข้อมูลตามสภาพความเป็นจริง และมีความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ (Accountability)
- 3) มุ่งสร้างความสมดุลระหว่างเสรีภาพทางการศึกษากับจุดมุ่งหมาย และหลักการ ศึกษาของชาติ โดยให้มีเอกภาพเชิงนโยบายแต่ยังคงมีความหลากหลายในทางปฏิบัติที่สถานศึกษา สามารถกำหนดเป้าหมายเฉพาะ และพัฒนาคุณภาพการศึกษาได้เต็มตามศักยภาพของสถานศึกษา และผู้เรียน
- 4) มุ่งเน้นในเรื่องการส่งเสริมและการประสานงานในลักษณะกัลยาณมิตรมากกว่าการกำกับและควบคุม
- 5) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการประเมินคุณภาพและการพัฒนาการจัดการศึกษาจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษาได้กำหนดกรอบแนวทางและพัฒนาระบบการประเมินคุณภาพภายนอกโดยใช้รูปแบบกัลยาณมิตรประเมิน (Amicable Assessment Model) เพื่อให้การประเมินคุณภาพภายนอกเป็นการประเมินที่มีคุณภาพ มีประสิทธิภาพสูงสุด พร้อมด้วยคุณธรรม จริยธรรม ตามนัยของความเกื้อกูลกันสู่การพัฒนาคุณภาพการศึกษา ดังมีขั้นตอนหลัก 4 ขั้นตอน²⁰³

---

²⁰² เรื่องเดียวกัน.

²⁰³ สมหวัง พิธิยานุวัฒน์, “สมศ. รายงานประชาชนพันธกิจที่ท้าทายก้าวสู่ปีที่ 4”, สมศ. ประชาคมประกันคุณภาพการศึกษา, ปีที่ 3 ฉบับที่ 2 (พฤศจิกายน 2546) : 6.

รูปแบบกัลยามิตรประเมินคุณภาพภายนอก (Amicable Assessment Model)²⁰⁴

ขั้นตอน	เป้าหมาย	วิธีการ
1.	สถานศึกษามีเจตคติที่ดีและพร้อมรับประเมินคุณภาพภายนอก	ส่งเสริมและพัฒนาสถานศึกษา โดย 4 กระบวนการ คือ สร้างความตระหนักร่วมจิตระดมความคิด กระตุ้นให้ปฏิบัติ และให้ข้อมูลป้อนกลับและเสริมแรง
2.	สถานศึกษาเกิดศรัทธาและไว้วางใจต่อผู้ประเมินภายนอก	คัดเลือกและพัฒนาผู้ประเมินภายนอกให้เป็นผู้มีกัลยาณมิตรธรรม 7 และเป็นผู้รู้ที่ลุ่มลึก
3.	สถานศึกษาได้รับผลการประเมินและข้อเสนอแนะจากสภาพจริงเพื่อพัฒนาสู่มาตรฐานและได้รับรองมาตรฐาน	บูรณาการประเมิน พหุวิธี Conformity Realistic Self Qualitative Empowerment และ Participatory
4.	สถานศึกษาได้รับการสนับสนุนช่วยเหลือและแรงเสริมจากต้นสังกัดและ สมศ.	รายงานการประเมินคุณภาพภายนอกที่เป็น การชื่นชมความสำเร็จของสถานศึกษา ซึ่งจุดที่ควรพัฒนา และแนวทางสู่มาตรฐาน การให้หนังสือรับรองมาตรฐาน และต้นสังกัดให้รางวัลสถานศึกษาในรูปแบบต่างๆ

รูปแบบการประเมินที่เรียกว่า “กัลยาณมิตรประเมิน” ซึ่งผู้ประเมินต้องใช้ความเชี่ยวชาญ ความเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการออกแบบการประเมินให้สอดคล้องกับเอกลักษณ์ และธรรมชาติของสถาบัน เพื่อช่วย “สะท้อนภาพความจริง แสวงหาจุดเด่น สกัดจุดด้อย สร้างกำลังใจ สนับสนุนให้เกิดการพัฒนา”²⁰⁵

²⁰⁴ กระทรวงศึกษาธิการ, โครงการหนึ่งอำเภอ หนึ่งโรงเรียนในฝัน, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันราชภัฏสวนดุสิต, 2546), หน้า 73.

²⁰⁵ รับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา, สำนักงาน, บันทึก สมศ., (กรุงเทพมหานคร : สมศ., 2546), หน้า 41.

อำพล จินดาวัฒนะ และคณะ ได้กล่าวว่า “การประกันคุณภาพทำให้ผู้ที่ปฏิบัติงานเกิดความเครียดจากการเปลี่ยนแปลงระบบหรือจากการเปลี่ยนแปลงความเคยชิน กลยุทธ์ทำให้ความเครียดคลายลง คือ การใช้เทคนิคความเป็นกัลยาณมิตร ซึ่งเป็นจุดเด่น”²⁰⁶

3.5 วัตถุประสงค์ของการประเมินคุณภาพภายนอก²⁰⁷ ดังนี้

- 1) เพื่อตรวจสอบยืนยันสภาพจริงในการดำเนินงานของสถานศึกษาและประเมินคุณภาพการศึกษาตามมาตรฐานการศึกษาที่กำหนด
- 2) เพื่อให้ได้ข้อมูลซึ่งสะท้อนให้เห็นจุดเด่น จุดด้อยของสถานศึกษาเงื่อนไขของความสำเร็จ และสาเหตุของปัญหา
- 3) เพื่อช่วยเสนอแนะแนวทางปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพการศึกษาแก่สถานศึกษาและหน่วยงานต้นสังกัด
- 4) เพื่อส่งเสริมให้สถานศึกษามีการพัฒนาคุณภาพ และประกันคุณภาพภายในอย่างต่อเนื่อง
- 5) เพื่อรายงานผลการประเมินคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและสาธารณชน

3.6 ความสำคัญของการประเมินคุณภาพภายนอก

การประเมินคุณภาพภายนอกมีความสำคัญ และมีความหมายต่อสถานศึกษา หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และสาธารณชน²⁰⁸ ดังนี้

ประการที่หนึ่ง เป็นการส่งเสริมให้สถานศึกษาพัฒนาเข้าสู่เกณฑ์มาตรฐานและพัฒนาตนเองให้เต็มตามศักยภาพอย่างต่อเนื่อง

---

²⁰⁶อำพล จินดาวัฒนะ และคณะ, แนวคิดและกระบวนการประกันคุณภาพบริหารการศึกษา และบริการสาธารณสุข, (กรุงเทพมหานคร : สมศ., 2546), หน้า .

²⁰⁷รับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา, สำนักงาน, หลักเกณฑ์และวิธีประเมินคุณภาพภายนอกของสถานศึกษาระดับขั้นพื้นฐาน, (กรุงเทพมหานคร : สมศ., 2546), หน้า 4.

²⁰⁸เรื่องเดียวกัน. หน้า 4-5.

ประการที่สอง เพิ่มความมั่นใจและคุ้มครองประโยชน์ให้ผู้รับบริการทางการศึกษาว่าสถานศึกษาได้จัดการศึกษามุ่งสู่คุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา ที่เน้นให้ผู้เรียนเป็นคนดี มีความสามารถ และมีความสุข เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม

ประการที่สาม สถานศึกษาและหน่วยงานที่กำกับดูแล เช่น คณะกรรมการสถานศึกษา หน่วยงานต้นสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา รวมทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและชุมชนท้องถิ่น มีข้อมูลที่จะช่วยตัดสินใจในการวางแผน และดำเนินการเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาให้เป็นไปได้ในทิศทางที่ต้องการ และบรรลุเป้าหมายที่กำหนด

ประการที่ดี หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับนโยบายมีข้อมูลสำคัญในภาพรวมเกี่ยวกับคุณภาพและมาตรฐานของสถานศึกษาทุกระดับ ทุกสังกัด เพื่อใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายทางการศึกษาและการจัดสรรงบประมาณ เพื่อการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ

3.7 ความหมายของผู้ประเมินภายนอก

ผู้ประเมินภายนอก หมายถึง บุคคลทั้งที่เป็นนักวิชาการ วิชาชีพ หรือผู้ประกอบการ ผู้แทนชุมชนที่มีคุณสมบัติตามที่ สมศ. กำหนด และได้รับการรับรองจาก สมศ. ให้ทำการประเมินคุณภาพภายนอกสถานศึกษา หรือผู้ประเมินภายนอก คือ คุณหมอโรงเรียน²⁰⁹

3.8 คุณสมบัติของผู้ประเมินภายนอก

การประเมินคุณภาพภายนอกต้องอาศัยบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์ ความเชี่ยวชาญหรือคุณวุฒิ พร้อมบุคลิกภาพ และเจตคติที่เหมาะสมของผู้ประเมินภายนอก ซึ่ง สมศ. ได้กำหนดไว้ดังนี้

คุณสมบัติเบื้องต้น²¹⁰

- 1) อายุไม่ต่ำกว่า 30 ปีบริบูรณ์ แต่ต้องไม่เกิน 65 ปีในวันที่ยื่นใบสมัคร
- 2) มีสัญชาติไทย
- 3) สามารถปฏิบัติงานได้เต็มเวลา

---

²⁰⁹ เรื่องเดียวกัน. หน้า 10.

²¹⁰ อ่างแล้ว.

- 4) มีวุฒิการศึกษาไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีหรือเทียบเท่า หรือมีความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์การทำงานที่ประสบความสำเร็จในวิชาชีพเป็นที่ยอมรับ และไม่เคยถูกลงโทษทางจริยธรรม
- 5) ในกรณีที่เป็นการข้าราชการต้องได้รับหนังสืออนุญาตจากผู้บังคับบัญชาระดับกรมขึ้นไป ให้สามารถเป็นผู้ประเมินภายนอก และทำการประเมินภายนอกได้
- 6) มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความมุ่งหมาย หลักการ แนวการจัดการศึกษา การจัดการกระบวนการเรียนรู้ ระบบการประกันคุณภาพ และมาตรฐานการศึกษา เพื่อการประเมินคุณภาพภายนอกของระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานในระบบ
- 7) มีความรู้และมีทักษะด้านการประเมินผล ได้แก่ การรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การสรุปและให้ข้อเสนอแนะ และการเขียนรายงาน
- 8) มีทักษะในการสื่อสารด้วยวาจา
- 9) มีทักษะในการคิดวิเคราะห์ รอบคอบ และสามารถตัดสินใจได้อย่างถูกต้องเหมาะสม
- 10) มีบุคลิกภาพ สุภาพเรียบร้อย
- 11) มีเจตคติที่ดีต่อสถานศึกษา เป็นกัลยาณมิตร มีเจตคติที่ดีต่อการทำงานร่วมกับผู้อื่น และมีความสามารถในการประสานงาน

คุณสมบัติเฉพาะ²¹¹

สำเร็จหลักสูตรการฝึกอบรมผู้ประเมินภายนอกของสำนักงานฯ ผ่านการทดสอบและการประเมินตามหลักเกณฑ์ที่ สมศ. กำหนด และได้รับการรับรองให้เป็นผู้ประเมินภายนอก และคุณสมบัติอื่นๆ ตามที่ สมศ. กำหนด

รายงานของคณะกรรมการการศึกษา สภาผู้แทนราษฎร กล่าวว่า “องค์ประกอบของคณะผู้ประเมินภายนอกควรตั้งอยู่บนหลักการ 3 ประการ คือ ความเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ ความชำนาญการหรือความเชี่ยวชาญและความเป็นกลาง โดยที่ไม่มีผลประโยชน์เกี่ยวข้องกับสถาบันที่ถูกประเมิน”²¹² วิจารณ์ พานิช และคณะ ได้กล่าวถึงการกำหนดคุณสมบัติของผู้ประเมินเพื่อใช้เป็นเกณฑ์ในการคัดเลือกบุคคลที่เหมาะสมมาเป็นผู้ประเมินภายนอก ควรประกอบด้วย²¹³

---

²¹¹ เรื่องเดียวกัน. หน้า 11.

²¹² รับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา, สำนักงาน, ระบบการประกันคุณภาพการศึกษา ตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542, (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ดี, 2546), หน้า 31.

²¹³ วิจารณ์ พานิช และคณะ, รายงานการศึกษาวิจัยเรื่องการประกันคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา : กรณีนิวซีแลนด์, (กรุงเทพมหานคร : สมศ., 2544), หน้า 62.

1) จริยธรรม คุณธรรม และจรรยาบรรณของผู้ประเมิน ควรมีความเป็นกลาง ไม่ลำเอียง และมีความซื่อสัตย์ สุจริต มีการรายงานผลการประเมินตามความเป็นจริง และไม่ยอมให้อิทธิพลใดๆ เบี่ยงเบนผลการประเมินไปจากความจริง

2) ความรู้ความสามารถทางการศึกษา และความสามารถภายใน การตรวจสอบ วิเคราะห์ และสังเคราะห์ หลักฐานข้อมูลต่างๆ ที่เก็บรวบรวมมาจากแหล่งต่างๆ โดยวิธีการหลากหลาย เพื่อพิจารณาสรุปผลการประเมินที่ชัดเจนและเป็นรายงานที่เขียนจากหลักฐานข้อมูลตามสภาพเป็นจริง

3) บุคลิกภาพ และความมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ผู้ประเมินไม่ควรแสดงตนว่ามีอำนาจในการตัดสินใจให้คุณให้โทษผู้อื่น แต่ควรมีมุขยสัมพันธ์ที่ดี และทำตนเป็นกัลยาณมิตร ที่เข้ามาช่วยเหลือผู้อื่นจุดแข็งจุดอ่อน เพื่อประโยชน์ต่อการพัฒนาปรับปรุงการจัดการเรียนการสอน

เนื่องจากผู้ประเมินมีความสำคัญต่อการประเมินเป็นอย่างมาก จึงต้องให้ความสำคัญต่อการคัดเลือกผู้ที่มีคุณสมบัติเหมาะสม แล้วให้การฝึกอบรมเพื่อรับรองบุคคลที่มีคุณธรรมและความรู้ความสามารถเป็นผู้ประเมินภายนอก มิฉะนั้นแล้วก็จะได้ผู้ประเมินที่ไม่มีคุณภาพ

นอกจากนี้ผู้ประเมินจะต้องเป็นผู้มีประสบการณ์ และมีทักษะสูง ทั้งที่เป็นทักษะทั่วไป และทักษะเฉพาะ²¹⁴ ดังนี้

ทักษะในการคิดวิเคราะห์ เป็นทักษะที่จำเป็นสำหรับผู้ประเมิน ต้องมีความสามารถในการให้ความเห็นอย่างมีอาชีพ คิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ และคิดอย่างรอบด้าน ทักษะดังกล่าวเป็นสิ่งสำคัญมากในการประเมินสถานศึกษา

ทักษะในการจัดการกับข้อมูล เป็นการตัดสินใจบนพื้นฐานข้อมูลที่ต้องเปิดเผยข้อมูลต่อสาธารณะ และการนำข้อมูลมาอภิปรายด้วยความมั่นใจในสิ่งที่ตนได้ค้นพบ

ทักษะในการเขียน ผู้ประเมินต้องมีความสามารถในการเขียนรายละเอียดจากการวิเคราะห์ สังเคราะห์ได้ดี ชัดเจน เข้าใจง่าย ไม่สับสน ซึ่งการนำเสนอได้มาจากข้อมูลหลักฐาน

ทักษะในการสื่อสารโดยวาจา เป็นเรื่องที่สำคัญที่ต้องใช้ในโอกาสต่างๆ

---

²¹⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 62-63.

ทักษะด้านบุคคล ซึ่งเป็นทักษะในการเจรจาต่อรอง การเจรจาเชิงการทูต การจัดการกับความขัดแย้ง การเจรจาอย่างมีมิตรไมตรี มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับทุกคน ไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด ต้องมียุทธวิธีในการประสานงานกับบุคคลทุกระดับ

ทักษะเฉพาะ ได้แก่ คุณลักษณะสำคัญคือ ต้องมีความรู้ความเข้าใจในกระบวนการต่างๆ รวมทั้งต้องเคารพในกฎเกณฑ์ กระบวนการ และขั้นตอนที่หน่วยงานกำหนด

3.9 จรรยาบรรณของผู้ประเมินภายนอก

ผู้ประเมินภายนอกต้องปฏิบัติงานด้วยความรับผิดชอบ โปร่งใส ตรวจสอบได้ โดยยึดหลักจรรยาบรรณ²¹⁵ ต่อไปนี้

1) มีความเที่ยงตรง เป็นกลาง โปร่งใส มีความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ รายงานสิ่งที่ค้นพบตามความเป็นจริงอย่างชัดเจน มีเหตุผล มีหลักฐานสนับสนุน และมีความซื่อสัตย์สุจริต ไม่ยอมให้อิทธิพลใดเบี่ยงเบนผลการประเมินให้ผิดไปจากความเป็นจริง การรายงานโดยปกปิดข้อความซึ่งควรต้องแจ้งถือเป็นรายงานเท็จด้วย

2) ต้องไม่ประพฤติให้เสื่อมเสียแก่ชื่อเสียงของตนหรือแก่ชื่อเสียงของสำนักงานฯ

3) รักษาความลับของข้อมูลสารสนเทศส่วนบุคคลและสถานศึกษาที่ได้รับระหว่างการตรวจเยี่ยมและการประเมินคุณภาพภายนอกอย่างเคร่งครัด

4) ไม่รับและไม่ยกเรื่องในสิ่งที่ไม่เกี่ยวข้องกับการประเมินคุณภาพภายนอกสถานศึกษา เช่น ไม่รับอามิสสินจ้าง รางวัล ของขวัญ ของกำนัล การต้อนรับ การรับรอง และการอำนวยความสะดวกจากสถานศึกษาที่เกินความจำเป็น

5) ไม่แสวงหาผลประโยชน์ให้ตัวเองหรือผู้อื่น ไม่ว่าจะโดยทางตรงหรือทางอ้อมโดยใช้ข้อมูลใดๆ ซึ่งสำนักงานยังไม่ได้เปิดเผยต่อสาธารณะ และไม่ดำเนินการใดๆ ในลักษณะที่อาจก่อให้เกิดความขัดแย้งทางผลประโยชน์ต่อสำนักงาน

6) ปฏิบัติงานตามที่ได้รับมอบหมายอย่างครบถ้วนสมบูรณ์ ตามมาตรฐานการประเมินคุณภาพภายนอกที่สำนักงานกำหนด

7) ผู้ประเมินภายนอกต้องไม่นำบุคคลที่ไม่เกี่ยวข้องกับการประเมินคุณภาพภายนอกเข้าไปในสถานศึกษาที่ทำการประเมิน

---

²¹⁵รับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา, สำนักงาน, หลักเกณฑ์และวิธีประเมินคุณภาพภายนอกของสถานศึกษาระดับขั้นพื้นฐาน, (กรุงเทพมหานคร : สมศ., 2546), หน้า 12.

8) ผู้ประเมินต้องไม่เป็นที่ปรึกษา หรือวิทยากรให้กับสถานศึกษาเนื่องจากอาจเกิดผลประโยชน์ทับซ้อน

จะเห็นว่าการประเมินนั้นต้องอาศัยจิตวิทยา และมีเทคนิคที่มีประสิทธิภาพสำหรับรวบรวมหลักฐานที่เป็นรูปธรรมในระหว่างการตรวจคือการสัมภาษณ์ ซึ่งสำคัญคือผู้ตรวจการควรมีความสามารถสร้างและรักษาสายสัมพันธ์กับผู้ถูกตรวจ เพื่อความร่วมมือและมีส่วนร่วม ผู้ตรวจต้องระมัดระวังความรู้สึกนึกคิดของกลุ่มสนทนาตลอดเวลา ไม่ให้มีลักษณะซักไซ้หรือการใช้อำนาจหรือการสั่งสอน

4. แนวความคิดเกี่ยวกับความคิดเห็น

4.1 ความหมายของความคิดเห็น

ความคิดเห็น เป็นการแสดงออกถึงเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของเจตคติ (attitude) ที่เกี่ยวข้องกับค่านิยมและทัศนคติ²¹⁶ ซึ่งเป็นเรื่องราวทางจิตที่เริ่มจากค่านิยมอันเป็นเรื่องราวทางจิตอย่างกว้างๆ ส่วนทัศนคติเป็นเรื่องราวทางจิตที่แคบลง จนกระทั่งเป็นความคิดเห็น ประกอบด้วยปัจจัยสำคัญที่ทำให้บุคคลและกลุ่มมีความคิดเห็นแตกต่างกันไป เช่น ความรู้พื้นฐาน ประสบการณ์ในการทำงาน การติดต่อประสานงานระหว่างบุคคล เหตุผลเพราะความรู้พื้นฐานเป็นกระบวนการทางสังคมที่ได้รับจากการศึกษามาเป็นเวลายาวนาน จะเป็นรากฐานในการก่อให้เกิดความคิดเห็นต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งแตกต่างกันไป

ความคิดเห็นจึงเป็นการรวบรวมความรู้สึกนึกคิด ความเชื่อ ความรู้ต่างๆ รวมทั้งความรู้สึก เรียกว่า การประเมินค่าทั้งในทางบวกและทางลบ นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายและค่านิยมของความคิดเห็นไว้ดังนี้

---

²¹⁶ปิยะพร อ่อนสว่าง, “ความคิดเห็นของพนักงานที่มีต่อระบบบัญชี เอส เอ พี (SAP) ในบริษัทเจ็บบ เช่น แอนด์ เจ็สเซน กรุ๊ป (ไทยแลนด์) จำกัด”, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ), 2546, หน้า 8.

ประภาเพ็ญ สุวรรณ กล่าวว่า “ความคิดเห็นถือได้ว่าเป็นการแสดงออกทางด้านทัศนคติอย่างหนึ่ง แต่การแสดงความคิดเห็นนั้นมักมีอารมณ์เป็นส่วนประกอบ และเป็นส่วนที่พร้อมที่จะมีปฏิกิริยาเฉพาะอย่างต่อสถานการณ์ภายนอก”²¹⁷

ทวี เสรรมัญ กล่าวว่า “ความคิดเห็น เป็นการแสดงออกถึงความรู้สึกที่อยู่บนพื้นฐานของข้อเท็จจริง และทัศนคติของบุคคลต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งอาจจะเป็นบุคคล กลุ่มบุคคล หรือสถานการณ์ เป็นต้น ความคิดเห็นอาจจะเป็นไปได้ในทางเห็นด้วย หรือไม่เห็นด้วยต่อสิ่งนั้นก็”²¹⁸

สุโท เจริญสุข กล่าวว่า “ความคิดเห็น เป็นสภาพความรู้สึกทางด้านจิตใจที่เกิดจากประสบการณ์และการเรียนรู้ของบุคคล อันเป็นผลให้บุคคลมีความคิดต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งในลักษณะที่ชอบ ไม่ชอบ หรือเฉยๆ”²¹⁹

สงวน สุทธิเลิศอรุณ กล่าวว่า “ความคิดเห็น คือ การแสดงออกถึงวิจาร์ณญาณที่มีต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ ความคิดเห็นมีความหมายที่แคบกว่าเจตคติ เพราะความคิดเห็นของบุคคลเปลี่ยนแปลงไปตามข้อเท็จจริง (Fact) และเจตคติ (Attitude) ของบุคคล ในขณะที่เจตคติแสดงสภาพความรู้สึกทั่วๆ ไปเกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ความคิดเห็นจึงเป็นการอธิบายเหตุผลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยเฉพาะ”²²⁰

กฤษณี มหาวิรุพท์ กล่าวว่า “ความคิดเห็นเป็นการแสดงออกด้านความรู้สึกต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เป็นความรู้สึกเชื่อถือที่ไม่อยู่บนความแน่นอน หรือความจริง แต่ขึ้นอยู่กับจิตใจ บุคคลจะแสดงออกโดยมีข้ออ้าง หรือการแสดงเหตุผลสนับสนุนหรือปกป้องความคิดเห็นนั้น ความคิดเห็นบางอย่างเป็นผลของการแปลความหมายของข้อเท็จจริง ซึ่งขึ้นอยู่กับคุณสมบัติประจำตัวของแต่ละ

---

²¹⁷ ประภาเพ็ญ สุวรรณ, **ทัศนคติ : การวัดการเปลี่ยนแปลงและพฤติกรรมอนามัย**, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, 2526), หน้า 13.

²¹⁸ ทวี เสรรมัญ, “ความคิดเห็นของอาจารย์มหาวิทยาลัยเกี่ยวกับการวิจัยทางสังคมศาสตร์”, **วิทยานพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์), 2520, หน้า 7.

²¹⁹ สุโท เจริญสุข, **หลักจิตวิทยาและการพัฒนาของมนุษย์**, (กรุงเทพมหานคร : วัฒนาพานิช, 2525), หน้า 58-59.

²²⁰ สงวน สุทธิเลิศอรุณ และคณะ, **จิตวิทยาสังคม**, (กรุงเทพมหานคร : ชัยศิริการพิมพ์, 2522), หน้า 99.

บุคคล เช่น ความรู้ ประสบการณ์ในการทำงาน สภาพแวดล้อม ฯลฯ และมีอารมณ์เป็นส่วนประกอบที่สำคัญ การแสดงความคิดเห็นนี้อาจจะได้รับการยอมรับหรือปฏิเสธจากคนอื่น ๆ ก็ได้”²²¹

อุทัย หิรัญโต ให้ความเห็นว่า “ความคิดเห็นของคนมีหลายระดับ คือ อย่างผิวเผินก็มีอย่างลึกซึ้งก็มี สำหรับความคิดเห็นที่เป็นทัศนคติเป็นความคิดอย่างลึกซึ้งและติดตัวอยู่เป็นเวลานาน เป็นความคิดเห็นทั่วไปไม่เฉพาะอย่าง ซึ่งมีประจำตัวของคนทุกคน ความคิดเห็นที่ไม่ลึกซึ้งและเป็นความคิดเห็นเฉพาะอย่างและมีอยู่เป็นเวลานาน เรียกว่า Opinion เป็นความคิดเห็นประเภทหนึ่งที่ไม่ได้ตั้งอยู่บนรากฐานของพยานหลักฐานที่เพียงพอต่อการพิสูจน์ มีความรู้ลึกแห่งอารมณ์น้อย และเกิดขึ้นได้ง่ายแต่ก็สลายตัวเร็ว”²²²

สุชา จันทรเฒ และสุรางค์ จันทรเฒ กล่าวว่า “ความคิดเห็นเป็นสิ่งที่ยากที่จะแยกออกจากเจตคติได้โดยเด็ดขาด เพราะทั้งความคิดและเจตคติมีลักษณะคล้ายคลึงกัน แต่ลักษณะของความคิดเห็นนั้นจะไม่ลึกซึ้งเหมือนกับเจตคติ”²²³

อรทิพย์ ลินะพันธ์ กล่าวว่า “การแสดงออกทางด้านความรู้ลึก ความเชื่อต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่ง ซึ่งอาจเกิดจากการประเมินผลสิ่งนั้นหรือเหตุการณ์นั้น โดยมีอารมณ์ ประสบการณ์ และสภาพสิ่งแวดล้อมในขณะนั้นเป็นพื้นฐานการแสดงออก ซึ่งอาจถูกต้องหรือไม่ก็ได้ ความคิดเห็นนี้อาจเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา การแสดงความคิดเห็น อาจทำได้ด้วยคำพูดหรือการเขียนก็ได้”²²⁴

ปิยะพร อ่อนสว่าง กล่าวว่า “ความคิดเห็นเป็นการแสดงออกของบุคคล หรือกลุ่มคน ที่มีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดโดยเฉพาะด้วยการพูดหรือการเขียน ซึ่งในการแสดงออกนี้จะต้องอาศัยพื้นฐานความรู้ ประสบการณ์ และพฤติกรรมระหว่างบุคคล เป็นเครื่องช่วยในการพิจารณาประเมินค่าก่อน

---

²²¹ กฤษณี มหาวิรุฬห์, “ทักษะในการดำเนินงานเบื้องต้นของประธานกรรมการหมู่บ้านตามโครงการปรีณรงค์คุณภาพชีวิตและความจำเป็นขั้นพื้นฐาน ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดชัยนาท”, วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์), 2531, หน้า 37-38.

²²² อุทัย หิรัญโต, **สังคมวิทยาประยุกต์**, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, 2519), หน้า 30-31.

²²³ สุชา จันทรเฒ และสุรางค์ จันทรเฒ, **จิตวิทยาสังคม**, (กรุงเทพมหานคร : แพรววิทยา, 2520), หน้า 104.

²²⁴ อรทิพย์ ลินะพันธ์, “ความคิดเห็นของผู้ปกครองนักเรียนประจำต่องานสังคมสงเคราะห์ในโรงเรียน : ศึกษาเฉพาะโรงเรียนประจำสังกัดคณะกรรมการการศึกษาเอกชน กรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์สังคมศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), 2535, หน้า 15.

ที่จะมีการตัดสินใจแสดงออก ซึ่งการแสดงออกความคิดเห็นนี้อาจจะเป็นไปในทางเห็นด้วย หรือไม่เห็นด้วยก็ได้ ในบางสถานการณ์ความคิดเห็นอาจอยู่ในลักษณะเห็นด้วยมากหรือเห็นด้วยน้อยก็ตาม”²²⁵

อรวรรณ เชิดเกียรติศักดิ์ กล่าวว่า “ความคิดเห็นเป็นการแสดงออกทางด้านความรู้สึกของแต่ละบุคคลในอันที่จะพิจารณาถึงข้อเท็จจริงต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดด้วยการพูด การเขียน โดยอาศัยพื้นฐานความรู้ ประสบการณ์ และสภาพแวดล้อมของแต่ละบุคคลเป็นส่วนประกอบในการพิจารณา ซึ่งความคิดเห็นอาจมีการเปลี่ยนแปลงได้ ถ้าหากมีหลักฐานข้อเท็จจริงปรากฏ”²²⁶

กล่าวโดยสรุป ความคิดเห็นเป็นการแสดงออกด้านความรู้สึกของแต่ละบุคคล ด้วยการพูดหรือการเขียน โดยอาศัยพื้นฐานความรู้ ประสบการณ์และพฤติกรรม สภาพแวดล้อม เป็นส่วนประกอบในการพิจารณาตัดสินใจ ความคิดเห็นนี้อาจจะได้รับการยอมรับหรือไม่ยอมรับจากคนอื่นก็ได้ ในช่วงระยะเวลาหนึ่งๆ

4.2 ลักษณะของความคิดเห็น

เรนเนอร์ (Renner) จำแนกลักษณะของความคิดเห็นออกเป็น 2 ประเภท²²⁷ คือ

1) ความคิดเห็นเชิงบวกสุด - เชิงลบสุด (Extreme Opinion) เป็นความคิดเห็นที่เกิดจากการเรียนรู้และประสบการณ์ ซึ่งสามารถทราบทิศทางได้ ทิศทางบวกสุดได้แก่ ความรักจนหลง ทิศทางลบสุดได้แก่ ความรังเกียจ ความคิดเห็นนี้รุนแรง เปลี่ยนแปลงยาก

---

²²⁵ปิยะพร อ่อนสว่าง, “ความคิดเห็นของพนักงานที่มีต่อระบบบัญชี เอส เอ พี (SAP) ในบริษัท เจ็บเซ่น แอนด์ เจ็สเซ่น กรุ๊ป (ไทยแลนด์) จำกัด”, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ), 2546, หน้า 10.

²²⁶อรวรรณ เชิดเกียรติศักดิ์, “ความคิดเห็นของพนักงานธนาคารเอเซีย จำกัด (มหาชน) ในเขตกรุงเทพมหานคร ที่มีต่อการปฏิบัติงานภายหลังการปรับขนาดองค์กร”, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ), 2546, หน้า 8.

²²⁷Renner H.H., Introduction **Opinion and Attitude Measurement**, (New York : Harper and Brothers Publisher 1954) : 6 - 7. อ้างอิง ปิยะพร อ่อนสว่าง, “ความคิดเห็นของพนักงานที่มีต่อระบบบัญชี เอส เอ พี (SAP) ในบริษัท เจ็บเซ่น แอนด์ เจ็สเซ่น กรุ๊ป (ไทยแลนด์) จำกัด”, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ), 2546, หน้า 11.

2) ความคิดเห็นจากความรู้ความเข้าใจ (Cognitive Contents) การมีความคิดเห็นต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งขึ้นอยู่กับความรู้ความเข้าใจที่มีต่อสิ่งนั้น เช่น ความรู้ความเข้าใจในทางที่ดี ชอบยอมรับ เห็นด้วย ความรู้ความเข้าใจในทางที่ไม่ดี ได้แก่ ไม่ชอบ ไม่ยอมรับ ไม่เห็นด้วย

4.3 องค์ประกอบของความคิดเห็น

องค์ประกอบของความคิดเห็นดังที่ เฉลา ประเสริฐสังข์ ได้อธิบายโดยสรุปไว้ 3 ประการ²²⁸ คือ

1) ด้านความรู้สึก เป็นความรู้สึกชอบ ไม่ชอบ พอใจ ไม่พอใจ ที่บุคคลมีต่อบุคคล สิ่งของหรือเหตุการณ์ต่างๆ ที่รับรู้

2) ด้านพฤติกรรม เป็นการเตรียมความพร้อมของบุคคลที่จะแสดงหรือไม่แสดง พฤติกรรมต่อบุคคล หรือเหตุการณ์ต่างๆ ที่รับรู้

3) ด้านความคิดเห็น เป็นความรู้หรือความคิดของบุคคลที่มีต่อบุคคล สิ่งของหรือสถานการณ์ต่างๆ ที่รับรู้ว่าเป็นสิ่งที่ดี ไม่ดี ถูกต้อง ไม่ถูกต้อง เหมาะสม ไม่เหมาะสม ให้โทษ ให้โทษ

4.4 ปัจจัยที่มีผลต่อความคิดเห็น

ปัจจัยที่มีผลต่อความคิดเห็นดังที่ ไกรสร ศรีไตรรัตน์ ได้อธิบายโดยสรุปไว้ดังนี้²²⁹

1) ตัวบุคคล ประสบการณ์จากการเลี้ยงดูหรือฝึกอบรม จะเป็นตัวกำหนดบุคลิกภาพของบุคคล ที่มีบุคลิกภาพที่แตกต่างกัน มีผลทำให้ความคิดเห็นแตกต่างกันด้วย

2) สัมพันธภาพระหว่างบุคคล คือ ความเชื่อถือ ความน่าสนใจ และความมีอำนาจ ทั้งนี้บุคคลส่วนใหญ่เกิดความคิดเห็นเนื่องจากประสบการณ์ตรงน้อย ส่วนใหญ่เป็นผลมาจากบุคคลอื่นๆ เช่น กลุ่มเพื่อน สื่อมวลชน ครู โดยความเชื่อที่เหมือนกันของบุคคลเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญที่สุดที่จะทำให้เกิดเจตคติได้

3) กลุ่มความคิดเห็นของบุคคล ย่อมขึ้นอยู่กับบุคคลในกลุ่มที่เขาเป็นสมาชิกอยู่

---

²²⁸ เฉลา ประเสริฐสังข์, “เอกสารประกอบการศึกษาวิชาพฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาตนเองต่อหลักสูตรสถาบันราชภัฏ”, กรุงเทพมหานคร : สถาบันราชภัฏ, 2542, หน้า 46.

²²⁹ ไกรสร ศรีไตรรัตน์, *จิตวิทยาทั่วไป*, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันราชภัฏยะลา, 2542), หน้า 166.

4) สัมพันธภาพระหว่างกลุ่ม กลุ่มต่างๆ มีความเชื่อเหมือนกันในค่านิยม ความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณีก็ย่อมมีเจตคติที่ดีต่อกัน

4.5 การเปลี่ยนแปลงความคิดเห็น

ศักดิ์ สุนทรเสณี ได้สรุปความคิดเห็นเกิดจากการเรียนและประสบการณ์ของบุคคล ออลพอร์ต เสนอความคิดเห็นเกิดขึ้นได้จากเงื่อนไข 4 ประการ²³⁰ ดังนี้

1) กระบวนการเรียนรู้ที่ได้จากการเพิ่มพูนและบูรณาการของการตอบสนองแนวความคิดต่างๆ เช่น ความคิดเห็นของครอบครัว โรงเรียน ครู การเรียนการสอน ฯลฯ

2) ประสบการณ์ส่วนตัวขึ้นอยู่กับความแตกต่างของบุคคล ซึ่งประสบการณ์ที่แตกต่างกันไป นอกจากประสบการณ์ของคนจะสะสมขึ้นเรื่อยๆ แล้ว ยังทำให้มีรูปแบบเป็นของตัวเอง ดังนั้นความคิดเห็นของบางอย่างจึงเป็นเรื่องเฉพาะของแต่ละบุคคล แล้วแต่การพัฒนาการและความเจริญเติบโตของคนๆ นั้น

3) การเลียนแบบ การถ่ายทอดความคิดเห็นของคนบางคนได้มาจากการเลียนแบบความคิดเห็นของคนอื่นที่ตนเองเกิดความพอใจ หรือเกิดความชอบ เช่น พ่อแม่ ครู พี่น้อง คารานักการเมือง และคนอื่นๆ

4) อิทธิพลของกลุ่มสังคม คนยอมรับความคิดเห็นตามกลุ่มสังคมที่ตนเองอาศัยอยู่ตามสภาพแวดล้อม เช่น ความคิดเห็นต่อกลุ่มศาสนา สถาบันต่างๆ เป็นต้น

ชาติชาย โทสินธิติ ได้กล่าวถึงสิ่งที่มีอิทธิพลที่ทำให้ความคิดเห็นแตกต่างกัน ประกอบด้วย²³¹

1) การอบรมของครอบครัว อิทธิพลของครอบครัวมีมากกว่าปัจจัยอื่นๆ เพราะครอบครัวเป็นสถาบันสังคมแห่งแรกของบุคคล

2) กลุ่มและสังคมที่เกี่ยวข้อง บุคคลเมื่ออยู่ในกลุ่มใดหรือสังคมใดก็จะมีความคิดเห็นไปในทางเดียวกัน กลุ่มและสังคมนั้นๆ กลุ่มเป็นส่วนที่ผลักดันให้บุคคลมีการเรียนรู้โดยตรง

²³⁰ ศักดิ์ สุนทรเสณี, *เจตคติ*, (กรุงเทพมหานคร : รุ่งวัฒนา, 2531), หน้า 4.

²³¹ ชาติชาย โทสินธิติ, “ความคิดเห็นของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในการจัดตั้งสถานคาสโนวีนขึ้นในเขตพื้นที่ทุ่งกุลาร้องไห้”, *วิทยานิพนธ์สังคมศาสตร์มหาบัณฑิต* (สาขาสังคมศาสตร์), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล), 2546.

3) วัฒนธรรมและประเพณี บุคคลเมื่อได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมและประเพณีใดย่อมปฏิบัติไปตามวัฒนธรรม ประเพณีนั้นๆ และมักมีความคิดเห็นต่อวัฒนธรรมและประเพณีของคนไปในทางที่ดี

4) การศึกษา ระดับการศึกษาที่มีอิทธิพลมากต่อการแสดงความคิดเห็น เพราะเป็นการจัดประสบการณ์ให้กับบุคคล

5) สื่อมวลชน ได้แก่ หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ ฯลฯ มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงความคิดเห็น เพราะสื่อสร้างความคิดทั้งทางด้านบวกและด้านลบได้เสมอ

4.6 ความสำคัญของความคิดเห็น

ปิยะพร อ่อนสว่าง อ้างถึง เฟลดแมน (Feldman) กล่าวว่า “การสำรวจความคิดเห็นเป็นการศึกษาความรู้สึกรู้ใจของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง แต่ละคนจะแสดงความเชื่อและความรู้สึกใดๆ ออกมาโดยการพูด การเขียน เป็นต้น การสำรวจความคิดเห็นจะเป็นประโยชน์ต่อการวางแผนนโยบายต่างๆ การเปลี่ยนแปลงนโยบายหรือการเปลี่ยนแปลงระบบงาน รวมทั้งในการฝึกหัดการทำงานด้วย เพราะจะทำให้การดำเนินการต่างๆ เป็นไปด้วยความเรียบร้อยและเป็นไปตามความพอใจของผู้ร่วมงาน”²³²

เบส (Best) กล่าวว่า “ในการศึกษาถึงความคิดเห็นต่างๆ ส่วนมากใช้วิธีแบบวิจัย ได้แก่ การซักถาม สอบถาม บันทึกไว้ และรวบรวมเป็นข้อมูล ซึ่ง Best ให้ข้อเสนอแนะว่า วิธีง่ายที่สุดในการที่จะบอกถึงความคิดเห็นก็คือ การแสดงให้เห็นถึงจำนวนร้อยละของคำตอบในแต่ละข้อความ เพราะจะทำให้เห็นว่าความคิดเห็นจะออกมาในลักษณะเช่นไร และจะได้สามารถทำตามข้อคิดเห็นเหล่านั้นได้ หรือในการวางแผนนโยบายใดๆ ก็ตาม ความคิดเห็นที่วัดออกมาจะทำให้ผู้บริหารเห็นสมควรหรือไม่ ในอันที่จะดำเนินนโยบายหรือล้มเลิกไป”²³³

---

²³²Feldman M.P., **Psychology in The Industrial Environment**, (London : Butterworth and Publishers, 1971) : 53. อ้างใน ปิยะพร อ่อนสว่าง, “ความคิดเห็นของพนักงานที่มีต่อระบบบัญชี เอส เอ พี (SAP) ในบริษัท เจ็บเซ่น แอนด์ เจ็สเซน กรุ๊ป (ไทยแลนด์) จำกัด”, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ), 2546, หน้า 10.

²³³Best J.W., **Research in Education**, (New Jersey : Bentice Hall 1977) : 171

4.7 วิธีวัดความคิดเห็น

การใช้แบบสอบถามสำหรับวัดความคิดเห็น ส่วนใหญ่นิยมสร้างตามแนวของ Likert ซึ่งวิธีนี้ เรนิส ลิเคอร์ท (Renis Likert) เป็นผู้เสนอขึ้นมา กระบวนการสร้างแบบสอบถามเพื่อวัดความคิดเห็น สร้างข้อความขึ้นมาหลายๆ ข้อให้ครอบคลุมหัวข้อที่จะศึกษา และกำหนดให้คะแนนโดยใช้เกณฑ์การเบี่ยงเบนมาตรฐานให้คะแนนเป็นช่วงๆ ของความรู้สึกเท่าๆ กันเป็น 5 ช่วงแบบ

ต่อเนื่อง ได้แก่ เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย เฉยๆ หรือไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง ให้คะแนนเป็น 5 4 3 2 1 สำหรับข้อความทางบวก ส่วนข้อความทางลบในระดับความคิดเห็นเดียวกันให้คะแนนเป็น 1 2 3 4 5 ผู้ที่มีความคิดเห็นที่ดีต่อสิ่งใดก็ย่อมมีโอกาสตอบเห็นด้วยกับข้อความที่ต่อต้านสิ่งนั้นก็จะมีน้อย ในทำนองเดียวกัน ผู้ที่มีความคิดเห็นที่ไม่ดีต่อสิ่งนั้น โอกาสที่จะเห็นด้วยกับข้อความที่สนับสนุนก็จะมีน้อย และโอกาสที่จะตอบเห็นด้วยกับข้อความที่ต่อต้านสิ่งนั้นก็จะมีมาก คะแนนผู้ตอบแต่ละคนได้จากการเอาคะแนนแต่ละข้อมารวมกัน (Summated Rating) แล้วหาค่าเฉลี่ย ซึ่งจะเป็นเครื่องชี้ให้เห็นถึงความคิดเห็นของผู้ตอบในแบบวัดความคิดเห็นว่าเป็นเช่นไร

การสร้างแบบสอบถามตามขั้นตอนของ Likert ซึ่ง ประภาเพ็ญ สุวรรณ²³⁴ สรุปไว้ดังนี้

ขั้นที่ 1 พิจารณาว่า เราจะวัดความคิดเห็นของใครที่มีต่ออะไร และให้ความหมายของความคิดเห็นและสิ่งที่จะวัดนั้นให้แน่นอน

ขั้นที่ 2 เมื่อตีความหมายของสิ่งที่จะวัดแน่นอนแล้ว ก็สร้างข้อความในแต่ละหัวข้อนั้นๆ โดยให้คลุมเนื้อหาในหัวข้อเหล่านั้น โดยหลักในการสร้างแบบสอบถาม คือ ข้อความที่บรรจุในสเกลจะต้องประกอบด้วยข้อความที่เป็นบวกและลบคละกันไป และข้อความแต่ละข้อความจะต้องสั้น เข้าใจง่าย ชัดเจน

ในการสร้างข้อความนี้ขึ้นอยู่กับขอบเขตของแนวความคิดหลัก หรือทฤษฎีพื้นฐานที่ผู้วิจัยมีเกี่ยวกับความคิดเห็นและขอบเขตของสิ่งที่เราจะศึกษา โดยจะต้องสร้างข้อความให้คลุมสิ่งที่เราต้องการวัด

---

²³⁴ประภาเพ็ญ สุวรรณ, ทักษะคดี : การวัดการเปลี่ยนแปลง และพฤติกรรมอนามัย, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2520), หน้า 45-48.

ขั้นที่ 3 การทดลองใช้แบบสอบถาม (Pre-test) เพื่อเลือกคำตอบ โดยใช้แบบสอบถามกับกลุ่มบุคคลที่มีลักษณะพื้นฐานกับกลุ่มที่เราจะศึกษา ซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อการปรับปรุงข้อความและคัดเลือกข้อความ

5. ทบทวนเอกสาร และรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าเอกสารที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ความหมายและหลักธรรม คำสอนทางพระพุทธศาสนาที่สำคัญ แนวคิดเกี่ยวกับกัลยาณมิตร หลักคุณธรรมทางจริยธรรม ความสำคัญของพระพุทธศาสนาที่มีต่อสังคม แนวความคิดเกี่ยวกับความคิดเห็น แนวคิดเกี่ยวกับการประเมินคุณภาพมาตรฐานการศึกษา และงานวิจัยที่มีผู้สนใจศึกษาในแง่มุมที่แตกต่างกันไป แต่สามารถนำมาเสริมความรู้ได้ ดังต่อไปนี้

1) ผลการวิจัยที่ศึกษาตัวแปรความเป็นกัลยาณมิตร

พระมหาเกรียงไกร บัวจันอัด²³⁵ ศึกษาเปรียบเทียบหลักคำสอน เรื่องกัลยาณมิตรกับการบรรลุนิพพานในพระพุทธศาสนาเถรวาทและพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน พบว่า ในพระพุทธศาสนาทั้งสองฝ่ายมีหลักคำสอน เรื่องกัลยาณมิตรกับการบรรลุนิพพานที่เหมือนกันและต่างกัน ด้านความเหมือนกัน พบอยู่ในแง่ของความหมาย ประเภทและหน้าที่ของกัลยาณมิตร และคุณธรรมของกัลยาณมิตร ซึ่งแม้จะมีการบัญญัติคำศัพท์ที่แตกต่างกันบ้าง แต่โดยความหมายเป็นไปในทิศทางเดียวกัน คือ หมายถึงผู้หรือสิ่งที่เกื้อกูล สนับสนุน ส่งเสริมเป็นแบบอย่างที่ดีในการพัฒนาชีวิต ในการบรรลุถึงจุดหมายในแง่ของประเภทและหน้าที่ได้แบ่งเป็น 2 ระดับเช่นกัน ได้แก่ ระดับโลกียะและระดับโลกุตตระ กัลยาณมิตรระดับโลกียะของทั้งสองฝ่าย ได้แก่ บิดา-มารดา ครูอุปัชฌาย์ เป็นต้น เป็นผู้สนับสนุนส่งเสริมสั่งสอน เป็นแบบอย่างที่ดี และช่วยให้คนอื่นเป็นคนดีด้วย กัลยาณมิตรระดับโลกุตตระของฝ่ายเถรวาทได้แก่พระพุทธเจ้า พระอรหันต์สาวก เป็นต้น ฝ่ายมหายาน ได้แก่ พระพุทธเจ้าและพระโพธิสัตว์ ผู้เป็นแบบอย่างในการพัฒนากาย ศีล จิตและปัญญา เพื่อการเป็นคนดีของสังคม เป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี กระทบเข้าถึงเป้าหมายสูงสุดของศาสนาแต่ละนิกาย ด้านความต่างนั้น พบอยู่ในแง่ของอุดมคติและแนวการปฏิบัติธรรม การบรรลุนิพพานและในความสำคัญของกัลยาณมิตรในเถรวาท มีเป้าหมายสูงสุดคือพระนิพพาน ที่ปฏิบัติตาม

---

²³⁵พระมหาเกรียงไกร บัวจันอัด, การเปรียบเทียบหลักคำสอนเรื่องกัลยาณมิตรกับการบรรลุนิพพานในพระพุทธศาสนาเถรวาทและพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน, วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล), 2546.

แนวของโพธิปักขิยธรรม 37 อริยมรรคมีองค์ 8 และเป้าหมายในชีวิตปัจจุบัน คือ การเป็นกัลยาณชนที่ปฏิบัติตามหลักทศ 6 ฝึกฝนพัฒนาตนเองไม่ผ่านพิธีกรรม หรืออำนาจศักดิ์สิทธิ์ใดๆ แต่ในมหายานมีเป้าหมายสูงสุดคือ พุทธภูมิเพื่อเข้าสู่แดนสุขาวดี โดยมีแนวคิดสำคัญว่าทุกสรรพสัตว์มีโพธิจิตที่จะบรรลุถึงพุทธภูมิได้เสมอภาคกันหมดและมีแนวปฏิบัติโดยผ่านพิธีกรรมต่างๆ เช่นการสวดอ้อนวอน มีการฟังอำนาจบารมีพิเศษที่เหนือวิสัยธรรมดาของมนุษย์ในขณะที่ฝ่ายเถรวาทให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์เองเท่านั้นที่จะทำให้ถึงการหลุดพ้นหรือบรรลุธรรมได้

พระมหาสุภวิษณุ วิราม²³⁶ ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับกัลยาณมิตรตามหลักพุทธจริยศาสตร์ ทัศนะของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายโรงเรียนวัดปากน้ำวิทยาคมและโรงเรียนสุวรรณพลับพลาพิทยาคม กรุงเทพมหานคร จำนวน 360 คน พบว่า นักเรียนทั้งสองโรงเรียนมีความเห็นสอดคล้องกับหลักกัลยาณมิตร ตามพุทธจริยศาสตร์ กล่าวคือ นักเรียนเห็นว่า พ่อ-แม่เป็นเพื่อนที่ดี ด้วยเหตุผลว่า ท่านทั้งสองคอยตักเตือน อบรมลูก เมื่อเห็นลูกกระทำความผิด รับประทานได้ทุกเรื่อง และช่วยแก้ปัญหา อันดีบรองลงมา เพื่อนที่ดีคือพี่-น้อง เพราะคอยแนะนำตักเตือน เป็นที่ปรึกษาให้ความสนุกสนาน ญาติ (คือ ปู่-ย่า, ตา-ยาย, ป้า-ลุง, น้า-อา) เป็นที่ปรึกษาช่วยเหลือเมื่อมีความทุกข์ คอยตักเตือนเมื่อกระทำความผิด และรุ่นพี่คือมิตรที่ดี

สุพัฒน์ ชีรเวชเจริญชัย²³⁷ ได้ศึกษาสภาวะการคิดยาเสพติดซ้ำของผู้ป่วยที่มารับการรักษาที่โรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้าฯ และโรงพยาบาลธัญญารักษ์ กลุ่มตัวอย่างคือผู้คิดยาเสพติดที่มารับการบำบัด จำนวน 246 คน พบว่า สาเหตุการกลับมาเสพติดใหม่ของกลุ่มอดยาระยะสั้น เกิดจากความสนุกสนานร้อยละ 6.5 ความอยากลองร้อยละ 17.1 มีเรื่องไม่สบายใจร้อยละ 4.5 เพื่อให้มีแรงทำงาน หาซื้อได้ง่าย มีผู้เสพยาใกล้บ้าน จากปัจจัยดังกล่าวยังพบว่า นอกจากสาเหตุของเสพยาอดยาระยะยาวมีสาเหตุมาจากเพื่อน เพื่อนเป็นปัจจัยส่วนหนึ่งที่แนะนำชักชวนร้อยละ 11.9

---

²³⁶พระมหาสุภวิษณุ วิราม, “การศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องกัลยาณมิตรตามหลักพุทธจริยศาสตร์ ทัศนะของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายโรงเรียนวัดปากน้ำวิทยาคมและโรงเรียนสุวรรณพลับพลาพิทยาคม กรุงเทพมหานคร”, *วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาจริยศาสตร์ศึกษา*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล), 2545, บทคัดย่อ.

²³⁷สุพัฒน์ ชีรเวชเจริญชัย, “สภาวะการคิดยาเสพติดซ้ำของผู้ป่วยที่มารับการรักษาที่โรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้าฯ และโรงพยาบาลธัญญารักษ์”, *วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาจริยศาสตร์ศึกษา*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล), 2522, บทคัดย่อ.

ผู้ติดยาเสพติดส่วนใหญ่มีเพื่อนสนิท ทั้งเพื่อนสนิทที่ติดยาเสพติดและเพื่อนสนิทที่ไม่ติดยาเสพติดอยู่ในละแวกเดียวกัน สาเหตุการติดครั้งแรก เกิดจากการอยากทดลองและมีเพื่อนชักจูง ร้อยละ 36.60 รวมทั้งบริเวณที่อยู่อาศัยเป็นแหล่งค้ายาเสพติด

2) ผลการวิจัยที่ศึกษาตัวแปรความคิดเห็นเกี่ยวกับการประเมินคุณภาพ

ชาญณรงค์ พลเยี่ยม²³⁸ ศึกษาเรื่อง ปัญหาการปฏิบัติงานตามแบบประเมินมาตรฐานคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนเอกชน ในเขตการศึกษา 9 ผลการวิจัยพบว่าภาพรวมทุกองค์ประกอบ มีปัญหาอยู่ในระดับน้อย และรายองค์ประกอบอยู่ในระดับน้อยเช่นกัน เมื่อพิจารณาตามระดับชั้นที่เปิดสอนระดับอนุบาล ประถมศึกษา มัธยมศึกษา รวมทุกองค์ประกอบและแต่ละองค์ประกอบ อยู่ในระดับน้อยเช่นกัน และพบว่า การบริหารงานสัมพันธ์กับชุมชน และการบริหารงานธุรการ และการเงิน มีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนโรงเรียนที่เปิดสอนประถมศึกษาและมัธยมศึกษา พบว่ามีปัญหาในการบริหารบุคลากรมีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง

อำนาจ อยู่คำ²³⁹ ศึกษาเรื่อง การประเมินการดำเนินงานตามเกณฑ์มาตรฐานของโรงเรียนประถมศึกษาขนาดใหญ่ สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดนครราชสีมา มีผลการดำเนินงานผ่านเกณฑ์มาตรฐานร้อยละ 46.64 โรงเรียนส่วนมากจะผ่านเกณฑ์งานด้านความสัมพันธ์กับชุมชน งานธุรการและการเงิน และงานด้านกิจการนักเรียน แต่มีโรงเรียนจำนวนประมาณ 66.79% ที่ผ่านเกณฑ์งานด้านวิชาการ ปัญหาสำคัญของโรงเรียนเหล่านี้คือการขาดแคลนงบประมาณ ส่วนปัญหาด้านการบริหารบุคคล และงานวัสดุจะมีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง

---

²³⁸ชาญณรงค์ พลเยี่ยม, “ปัญหาการปฏิบัติงานตามแบบประเมินมาตรฐานคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนเอกชน.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษา, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม), 2538, บทคัดย่อ.

²³⁹อำนาจ อยู่คำ, “การประเมินการดำเนินงานตามเกณฑ์มาตรฐานของโรงเรียนประถมศึกษาขนาดใหญ่ สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดนครราชสีมา”, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น), 2539, บทคัดย่อ.

สมศรี หวังดี²⁴⁰ ศึกษาเรื่อง การศึกษาปัญหาการปฏิบัติงานตามเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพ การศึกษาของครูโรงเรียนเอกชน ระดับประถมศึกษา จังหวัดกาญจนบุรี ผลการวิจัยพบว่า ปัญหา การปฏิบัติงานตามเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพการศึกษาของครูโรงเรียนเอกชนระดับประถมศึกษา จังหวัดกาญจนบุรี อยู่ในระดับปานกลาง เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ ด้านการเรียนการสอน ด้านการบริหารงานบุคลากร ด้านบริหารอาคารสถานที่ ด้านงานกิจการนักเรียน ด้านการบริหาร ธุรการและการเงิน ด้านประสิทธิผลของโรงเรียน ด้านปรัชญาและนโยบาย และด้านความสัมพันธ์ กับชุมชน

จำรัส นองมาก²⁴¹ ได้วิจัยเกี่ยวกับมาตรฐานคุณภาพของโรงเรียนในแต่ละระดับเพื่อใช้ เป็นแนวทางให้โรงเรียนถือปฏิบัติและประเมินคุณภาพ ในการรับรองคุณภาพการศึกษาจะต้องมี เกณฑ์มาตรฐานโรงเรียน ได้แก่ จุดมุ่งหมาย องค์กรการบริหาร บริหารนักเรียน หลักสูตรและ การจัดการเรียนการสอน โปรแกรมเสริมหลักสูตรบุคลากร อาคารสถานที่และการเงิน

---

²⁴⁰สมศรี หวังดี, “การศึกษาปัญหาการปฏิบัติงานตามเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพการศึกษาของครู โรงเรียนเอกชนระดับประถมศึกษา จังหวัดกาญจนบุรี”, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหาร การศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยทักษิณ), 2541, บทคัดย่อ.

²⁴¹จำรัส นองมาก, การรับรองมาตรฐานคุณภาพโรงเรียนเอกชน : แนวพัฒนาเพื่อเสริมบทบาทการ แบ่งเบาภาระของรัฐ, (กรุงเทพมหานคร : ครูสภา, 2537). บทสรุป.

กรอบความคิดการวิจัย

ตัวแปรต้น

ตัวแปรตาม

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) และวิจัยเชิงวิเคราะห์ (Critical Study Research) โดยมุ่งที่จะศึกษาเรื่อง “ความเป็นกัลยาณมิตรของผู้ประเมินภายนอกตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร” เพื่อให้การวิจัยครั้งนี้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการดังรายละเอียดตามหัวข้อต่อไปนี้

- 3.1 การศึกษาและวิเคราะห์เอกสาร รายงาน และผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
- 3.3 การสร้างเครื่องมือและการทดสอบเครื่องมือ
- 3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล
- 3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 การศึกษาและวิเคราะห์เอกสาร รายงาน และผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าเอกสาร โดยใช้เอกสารชั้นปฐมภูมิ คือ พระไตรปิฎกเป็นหลัก และชั้นทุติยภูมิ คือ อรรถกถา และหนังสือต่างๆ ที่มีผู้เขียน วิเคราะห์ วิจัย เกี่ยวกับความเป็นกัลยาณมิตรในพระพุทธศาสนา และเอกสารที่เกี่ยวกับการประเมินคุณภาพมาตรฐานต่างๆ โดยนำมาเรียบเรียง วิเคราะห์ตามหัวข้อที่จะทำการวิจัย

3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

3.2.1 กลุ่มประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร 50 เขต จำนวน 431 โรงเรียน

3.2.2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ซึ่งสุ่มมาจากประชากร โดยมีวิธีดำเนินการดังนี้

3.2.2.1 แบ่งสถานศึกษาออกเป็น 50 เขต

3.2.2.2 ในแต่ละเขตสุ่มโรงเรียนมาเขตละ 1 โรงเรียน จะได้จำนวน 50 โรงเรียน

3.2.2.3 ในแต่ละโรงเรียน สุ่มผู้บริหารสถานศึกษาแบบง่าย (Simple Random Sampling) มาโรงเรียนละ 4 คน รวมได้กลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 200 คน

3.3 การสร้างเครื่องมือและการทดสอบเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นเองโดยดำเนินการ ดังนี้

3.3.1 ผู้วิจัยได้ศึกษาเกี่ยวกับแนวความคิดเกี่ยวกับการประเมินภายนอกและหลักกรรมทางพระพุทธศาสนาด้านกัลยาณมิตร จากเอกสารและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อรวบรวมปัญหามาใช้เป็นข้อมูลส่วนหนึ่งในการสร้างแบบสอบถาม

3.3.2 สร้างแบบสอบถามโดยใช้ข้อมูลจากข้อ 1. เป็นแนวทาง และนำมาสร้างแบบสอบถามแบ่งออกเป็น 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามทั่วไป 11 ข้อ

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับความเป็นกัลยาณมิตรของผู้ประเมินภายนอก ซึ่งมีจำนวน 32 ข้อ เป็นการตอบแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) มี 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด

ตอนที่ 3 ความคาดหวังอะไรมากที่สุดจากผู้ประเมินภายนอก

ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะของผู้บริหารสถานศึกษาที่มีต่อความเป็นกัลยาณมิตรของผู้ประเมินภายนอก

3.3.3 นำแบบทดสอบที่สร้างเสร็จเรียบร้อยแล้วไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 ท่านพิจารณาตรวจสอบความครอบคลุมของเนื้อหาและแก้ไขเพื่อให้ได้คำตอบที่มีความชัดเจนยิ่งขึ้นเป็นการหาความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยวิธีตรวจสอบความสอดคล้องของเนื้อหา

3.3.4 นำแบบสอบถามที่ได้แก้ไขแล้วไปหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) โดยนำไปทดลองใช้ (Pre-test) กับผู้บริหารสถานศึกษาซึ่งมิใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน เพื่อพิจารณาความเป็นปรนัยของแบบสอบถาม เนื้อหา ความเหมาะสม รวมทั้งข้อเสนอแนะเพิ่มเติมที่จะมาปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถามให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ SPSS/PC⁺ (Statistical Package for Social Science) มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.5

3.3.5 นำแบบสอบถามมาปรับปรุง แล้วเสนอบริการที่ปรึกษาและผู้เชี่ยวชาญ ตรวจสอบพิจารณาจัดพิมพ์และนำไปใช้เพื่อเก็บและรวบรวมข้อมูล

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

3.4.1 นำหนังสือขออนุญาตแจกแบบสอบถามในการทำวิจัยจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเสนอต่อผู้อำนวยการสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน สังกัด กรุงเทพมหานคร เพื่อขออนุญาตเข้าทำการเก็บรวบรวมข้อมูล

3.4.2 ผู้วิจัยได้เก็บและรวบรวมข้อมูล โดยจัดส่งแบบสอบถามทางไปรษณีย์ไปยังสถานศึกษาต่างๆ และได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากผู้อำนวยการสถานศึกษาทุกแห่งในการตอบแบบสอบถาม และส่งกลับคืน 100%

3.4.3 ช่วงเวลาที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลตั้งแต่วันที่ 1 มิถุนายน – 10 มิถุนายน 2547

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้

3.5.1 การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูล โดยแบ่งการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

3.5.1.1 หาค่าร้อยละของสถานภาพผู้ตอบแบบสอบถามและจำนวนแบบสอบถามที่ได้รับคืนในตอนต้นที่ 1

3.5.1.2 หาค่าเฉลี่ยมัธยฐานเลขคณิต ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาในตอนต้นที่ 2

3.5.1.3 หาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (t) ของความคาดหวัง และความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา ในตอนต้นที่ 2

3.5.1.4 วิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับความคาดหวังต่อผู้ประเมินภายนอก และข้อเสนอแนะ ในตอนต้นที่ 3 และตอนต้นที่ 4

3.5.1.5 ประมวลผลทั้งหมดโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ SPSS/PC⁺ (Statistical Package for Social Science)

อนึ่ง การให้คะแนนคำตอบในแบบสอบถามเกี่ยวกับความคาดหวังความเป็นกัลยาณมิตรของผู้ประเมินภายนอกตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร ใช้มาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ โดยกำหนดค่าคะแนนดังนี้

1	หมายถึง	น้อยที่สุด
2	หมายถึง	น้อย
3	หมายถึง	ปานกลาง
4	หมายถึง	มาก
5	หมายถึง	มากที่สุด

การพิจารณาค่าระดับความคาดหวังเกี่ยวกับความเป็นกัลยาณมิตรของผู้ประเมินภายนอกตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร ในระดับมากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด พิจารณาค่าเฉลี่ยของคะแนนดังนี้¹

ค่าเฉลี่ยระหว่าง	1.00 - 1.49	หมายถึง	น้อยที่สุด
ค่าเฉลี่ยระหว่าง	1.50 - 2.49	หมายถึง	น้อย
ค่าเฉลี่ยระหว่าง	2.50 - 3.49	หมายถึง	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ยระหว่าง	3.50 - 4.49	หมายถึง	มาก
ค่าเฉลี่ยระหว่าง	4.50 - 5.00	หมายถึง	มากที่สุด

การให้คะแนนคำตอบในแบบสอบถามเกี่ยวกับความคาดหวังต่อตัวผู้ประเมินภายนอกของผู้บริหารสถานศึกษา ประมาณค่า 5 ระดับ โดยกำหนดค่าคะแนนดังนี้

1	หมายถึง	น้อยที่สุด
2	หมายถึง	น้อย
3	หมายถึง	ปานกลาง
4	หมายถึง	มาก
5	หมายถึง	มากที่สุด

---

¹บุญชม ศรีสะอาด, การวิจัยเบื้องต้น, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น, 2535), หน้า 100.

การพิจารณาว่าระดับความคิดเห็นต่อตัวผู้ประเมินภายนอกตามความคิดเห็นของผู้บริหาร
อยู่ในระดับมากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด พิจารณาค่าเฉลี่ยของคะแนนดังนี้²

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 1.00 - 1.49	หมายถึง	น้อยที่สุด
ค่าเฉลี่ยระหว่าง 1.50 - 2.49	หมายถึง	น้อย
ค่าเฉลี่ยระหว่าง 2.50 - 3.49	หมายถึง	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ยระหว่าง 3.50 - 4.49	หมายถึง	มาก
ค่าเฉลี่ยระหว่าง 4.50 - 5.00	หมายถึง	มากที่สุด

3.5.2 สถิติที่ใช้ในการวิจัย จากสูตรดังนี้

3.5.2.1 หาค่าร้อยละ (Percentage) จากสูตรดังนี้

$$\text{ร้อยละของรายการใด} = \frac{\text{ความถี่ของรายการนั้น}}{\text{ความถี่ของรายการทั้งหมด}} \times 100$$

3.5.2.2 หาค่าเฉลี่ยมัชฌิมเลขคณิต ($\bar{X}$) จากสูตรดังนี้³

$$\bar{X} = \frac{\sum fX}{N}$$

$$\bar{X} = \text{ค่าเฉลี่ยมัชฌิมเลขคณิต}$$

$$\sum fX = \text{ผลคูณระหว่างความถี่กับคะแนน}$$

$$N = \text{จำนวนผู้ตอบทั้งหมด}$$

²อ้างแล้ว.

³ชูศรี วงศ์รัตน์, เทคนิคการใช้สถิติเพื่อการวิจัย, พิมพ์ครั้งที่ 4, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530), หน้า 42.

3.5.2.3 หาค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) จากสูตรดังนี้⁴

$$S.D. = \sqrt{\frac{\sum fX^2}{N} - \left(\frac{\sum fX}{N}\right)^2}$$

S.D. = ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

$\sum fX^2$ = ผลคูณระหว่างความถี่กับกำลังสองของคะแนน

$\sum fX$ = ผลคูณระหว่างความถี่กับคะแนน

N = จำนวนผู้ตอบทั้งหมด

3.5.2.4 หาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ จากสูตรดังนี้⁵

$$t = \frac{P\sqrt{N-2}}{\sqrt{1-P^2}}$$

t = ค่าของการแจกแจง

P = ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์

N = จำนวนผู้ตอบทั้งหมด

---

⁴เรื่องเดียวกัน. หน้า 74.

⁵พวงรัตน์ ทวีรัตน์, วิธีการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร : เจริญผล, 2531), หน้า 193.

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิด หลักธรรมในพระพุทธศาสนา และศึกษาความเป็นกัลยาณมิตรของผู้ประเมินภายนอก ตามความคิดเห็นและความคาดหวังของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร โดยศึกษาจากการรวบรวมเอกสาร วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง และได้จากแบบสอบถามข้อมูลตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร โดยทำการศึกษากับผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร จำนวน 200 คน ซึ่งได้แบ่งการวิเคราะห์ออกเป็นตอนตามแบบสอบถาม ดังนี้

- ตอนที่ 1 วิเคราะห์ข้อมูลสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม
- ตอนที่ 2 วิเคราะห์ความคิดเห็นและความคาดหวังเกี่ยวกับความเป็นกัลยาณมิตรของผู้ประเมินภายนอก
- ตอนที่ 3 วิเคราะห์ความคาดหวังอะไรมากที่สุดจากผู้ประเมินภายนอก
- ตอนที่ 4 วิเคราะห์ข้อเสนอแนะของผู้บริหารสถานศึกษาที่มีต่อความเป็นกัลยาณมิตรของผู้ประเมินภายนอก

สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ ดังนี้

$\bar{X}$	หมายถึง	ค่าเฉลี่ยมัชฌิมเลขคณิต
S.D.	หมายถึง	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
t	หมายถึง	ค่าของการแจกแจง
P	หมายถึง	ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

4.1.1 สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผลการวิเคราะห์สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามเพศ อายุ ตำแหน่ง ภาระสภาระณในตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษาและขนาดโรงเรียน รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนและร้อยละของข้อมูลสถานภาพผู้ตอบแบบสอบถาม

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
- ชาย	58	29
- หญิง	142	71
อายุ		
- ต่ำกว่า 30 ปี	10	5
- 31 - 40 ปี	28	14
- 41 - 50 ปี	62	31
- 51 - 60 ปี	100	50
ตำแหน่ง		
- ผู้อำนวยการ	60	30
- ผู้ช่วยผู้อำนวยการ	88	44
- อาจารย์ใหญ่	20	10
- ผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่	10	5
- ครูใหญ่	2	1
- หัวหน้าฝ่าย	20	10

ตารางที่ 1 (ต่อ)

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
ประสบการณ์ในตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษา (ต่อ)		
- ต่ำกว่า 5 ปี	160	80
- 6 - 10 ปี	20	10
- 11 - 20 ปี	10	5
- 21 - 30 ปี	4	2
- มากกว่า 30 ปี	6	3
ขนาดโรงเรียน		
- เล็ก	20	10
- กลาง	160	80
- ใหญ่	20	10

จากตารางที่ 1 พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 71 เพศชายร้อยละ 29 อายุเฉลี่ยระหว่าง 51 - 60 ปี ร้อยละ 50 อายุระหว่าง 41 - 50 ปี ร้อยละ 31 อายุระหว่าง 31 - 40 ปี ร้อยละ 14 และอายุต่ำกว่า 30 ปี ร้อยละ 5 ส่วนใหญ่ดำรงตำแหน่ง ผู้ช่วยผู้อำนวยการ ร้อยละ 44 ผู้อำนวยการ ร้อยละ 30 อาจารย์ใหญ่ หัวหน้าฝ่าย ร้อยละ 10 ผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่ ร้อยละ 5 และครูใหญ่ ร้อยละ 1

ด้านประสบการณ์ในตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษา ส่วนใหญ่ไม่ต่ำกว่า 5 ปี ร้อยละ 80 ประสบการณ์ระหว่าง 6-10 ปี ร้อยละ 10 ระหว่าง 11 - 20 ปี ร้อยละ 5 มากกว่า 30 ปี ร้อยละ 3 และระหว่าง 21 - 30 ปี ร้อยละ 2 สำหรับขนาดโรงเรียนส่วนใหญ่เป็นโรงเรียนขนาดกลาง ร้อยละ 80 เป็นโรงเรียนขนาดใหญ่และขนาดเล็ก ร้อยละ 10

4.1.2 ความรู้สึกต่อการประเมินภายนอก

ผลการวิเคราะห์ความรู้สึกต่อการประเมินภายนอกของผู้บริหารสถานศึกษา จำแนกตามความรู้สึกก่อนการประเมินภายนอก ระหว่างการประเมินภายนอก หลังการประเมินภายนอก ความสำคัญด้านวิถีชีวิตของผู้ประเมินภายนอก และผู้ประเมินภายนอกควรเป็นบุคคลใด รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ 2 ดังนี้

ตารางที่ 2 แสดงจำนวนและร้อยละของความรู้สึกต่อการประเมินภายนอกของผู้บริหาร
สถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
ความรู้สึกของสถานศึกษาก่อนการประเมินภายนอก		
- เครียด กลัวการประเมินภายนอก	160	80
- ยินดี และเต็มใจ	40	20
- ไม่มีความรู้สึกต่อการประเมิน	-	0
ความรู้สึกของสถานศึกษาระหว่างการประเมินภายนอก		
- เครียด วิตกกังวล กลัวการประเมินภายนอก	10	5
- สบายใจ และเข้าใจบทบาทของผู้ประเมินภายนอก	190	95
- ไม่มีความรู้สึกต่อการประเมิน	-	0
ความรู้สึกของสถานศึกษาหลังการประเมินภายนอก		
- เครียด วิตกกังวล กลัวการประเมิน	4	2
- ไม่ได้รับประโยชน์	-	0
- มีความเข้าใจ สบายใจ และได้รับประโยชน์จากการแนะนำ ของผู้ประเมินภายนอก	196	98
ท่านให้ความสำคัญด้านวัยวุฒิของผู้ประเมินภายนอกหรือไม่		
- ให้ความสำคัญ ควรเป็นอายุประมาณ	200	100
- 30 ปี	-	0
- 31 - 40 ปี	24	12
- 41 - 50 ปี	96	48
- 51 - 60 ปี	80	40
ท่านคิดว่าผู้ประเมินภายนอก ควรเป็นบุคคลใด		
- นิสิตนักศึกษาที่สำเร็จใหม่ในสาขาวัดผลประเมินผลหรือวิจัย	-	0
- เป็นบุคคลที่มีความรู้ประสบการณ์ทางการศึกษามาแล้ว ไม่น้อยกว่า 5 ปีขึ้นไป	200	100
- เป็นบุคคลใดก็ได้ที่อายุ 30 ปีขึ้นไป มีวุฒิการศึกษาใดก็ได้	-	0

จากตารางที่ 2 พบว่า ก่อนการประเมินผู้บริหารสถานศึกษาให้ความคิดเห็นว่า สถานศึกษามีความรู้สึกเครียด กลัวการประเมินภายนอก ร้อยละ 80 ยินดี เต็มใจ ร้อยละ 20 ระหว่างการประเมินภายนอกจะรู้สึกสบายใจ เข้าใจบทบาทของผู้ประเมินภายนอก ร้อยละ 95 มีความเครียด วิตกกังวล กลัวการประเมินภายนอก ร้อยละ 5 หลังการประเมินภายนอกมีความเข้าใจ สบายใจ และได้รับประโยชน์จากการแนะนำของผู้ประเมินภายนอก ร้อยละ 98 มีความเครียด วิตกกังวล กลัวการประเมินภายนอก ร้อยละ 2

สำหรับความสำคัญด้านวัยวุฒิของผู้ประเมินภายนอก ส่วนใหญ่ให้ความสำคัญด้าน วัยวุฒิของผู้ประเมิน ร้อยละ 100 โดยมีอายุระหว่าง 41 - 50 ปี ร้อยละ 48 อายุระหว่าง 51 - 60 ปี ร้อยละ 40 อายุระหว่าง 31- 40 ปี ร้อยละ 12

ส่วนผู้ประเมินภายนอกควรเป็นบุคคลใดนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาร้อยละ 100 มีความ คิดเห็นว่าเป็นบุคคลที่มีความรู้ประสบการณ์ทางการศึกษามาแล้วไม่น้อยกว่า 5 ปีขึ้นไป

4.2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับความเป็นกัลยาณมิตรของผู้ประเมินภายนอก

4.2.1 ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับความคาดหวังและความคิดเห็นต่อตัวผู้ประเมิน ภายนอกของผู้บริหารสถานศึกษา

ผลการวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับความคาดหวังและความคิดเห็นต่อตัวผู้ประเมิน ภายนอกของผู้บริหารสถานศึกษา โดยภาพรวม และจำแนกตามด้านปีโย (ความ น่ารัก) ด้านครุ (ความน่าเคารพ) ด้านภวนิโย (ความน่าเจริญใจ) ด้านวิตตา (รู้จักพูดให้เหตุผล) ด้านวจนกขโม (ทนต่อถ้อยคำ) ด้านคัมภีร์ญจะ กระทั่ง กัตตา (แถลงเรื่องกล้าสู้ได้) และด้านโนจัญฐานะ นิโยชะเย (ไม่ชักนำไปในอฐาน) ดังนี้

4.2.1.1 โดยภาพรวม

ผลการวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับความคาดหวังและความคิดเห็นต่อตัวผู้ประเมิน ภายนอกของผู้บริหารสถานศึกษาโดยภาพรวม รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับของความเป็นกัลยาณมิตรของผู้ประเมินภายนอกโดยภาพรวม ตามความคาดหวังและความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร

ความเป็นกัลยาณมิตร	ความคาดหวัง			ความคิดเห็นต่อผู้ประเมิน		
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
ด้านปิโย (ความน่ารัก)	4.82	0.38	มากที่สุด	4.56	0.57	มากที่สุด
ด้านครุ (น่าเคารพ)	4.71	0.48	มากที่สุด	4.60	0.54	มากที่สุด
ด้านภาวนิโย (ความน่าเจริญใจ)	4.86	0.33	มากที่สุด	4.67	0.53	มากที่สุด
ด้านวัตถุ (รู้จักพูดให้เหตุผล)	4.85	0.35	มากที่สุด	4.66	0.53	มากที่สุด
ด้านวณักขโม (ทนต่อถ้อยคำ)	4.82	0.38	มากที่สุด	4.67	0.55	มากที่สุด
ด้านคัมภีร์จะ กะถัง กัตตา (แถลงเรื่องล้าลึกได้)	4.80	0.39	มากที่สุด	4.65	0.52	มากที่สุด
ด้านโนัจฐฐานะ นิโยชะเย (ไม่ชักนำในอฐาน)	4.84	0.47	มากที่สุด	4.66	0.53	มากที่สุด
รวม	4.81	0.39	มากที่สุด	4.62	0.53	มากที่สุด

จากตารางที่ 3 พบว่า ความคาดหวังของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร ที่อยากให้ผู้ประเมินภายนอกมีความเป็นกัลยาณมิตรโดยภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน ($\bar{X} = 4.81$, S.D. = 0.39) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาคาดหวังให้ผู้ประเมินภายนอกมีความเป็นกัลยาณมิตรด้านภาวนิโย (ความน่าเจริญใจ) $\bar{X} = 4.86$, S.D. = 0.33 ด้านวัตถุ (รู้จักพูดให้เหตุผล) $\bar{X} = 4.85$, S.D. = 0.35 ด้านโนัจฐฐานะ นิโยชะเย (ไม่ชักนำในอฐาน) $\bar{X} = 4.84$, S.D. = 0.47 ด้านปิโย (ความน่ารัก) และด้านวณักขโม (ทนต่อถ้อยคำ) $\bar{X} = 4.82$, S.D. = 0.38 ด้านคัมภีร์จะ กะถัง กัตตา (แถลงเรื่องล้าลึกได้) $\bar{X} = 4.80$, S.D. = 0.39 และด้านครุ (น่าเคารพ) $\bar{X} = 4.71$, S.D. = 0.48 อยู่ในระดับมากที่สุด ตามลำดับ

ส่วนความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร ที่มีต่อตัวผู้ประเมินภายนอกเกี่ยวกับความเป็นกัลยาณมิตรโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.62$, S.D. = 0.53) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาแสดงความคิดเห็นต่อผู้ประเมินภายนอกที่มาประเมินสถานศึกษาด้านภาวนิโย (ความน่าเจริญใจ) และด้านวณักขโม (ทนต่อถ้อยคำ) $\bar{X} = 4.67$, S.D. = 0.55 ด้านวัตถุ (รู้จักพูดให้เหตุผล) และด้านโนัจฐฐานะ นิโยชะเย (ไม่ชักนำในอฐาน) $\bar{X}$

= 4.66 , S.D. = 0.53 ด้านคัมภีร์จะ กะถัง กัดตา (แกลงเรื่องล้าลึกได้) $\bar{X} = 4.65$, S.D. = 0.52 และด้านครุ (นำเคารพ) $\bar{X} = 4.60$, S.D. = 0.54 และด้านปิโย (ความน่ารัก) $\bar{X} = 4.56$, S.D. = 0.57 อยู่ในระดับมากที่สุด ตามลำดับ

4.2.1.2 ด้านปิโย (ความน่ารัก)

ผลการวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับความคาดหวังและความคิดเห็นต่อตัวผู้ประเมินภายนอกของผู้บริหารสถานศึกษาด้านปิโย (ความน่ารัก) รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับความเป็นกัลยาณมิตร ด้านปิโย ของผู้ประเมินภายนอก ตามความคาดหวังและความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร

ความเป็นกัลยาณมิตร	ความคาดหวัง			ความคิดเห็นต่อผู้ประเมิน		
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
มีบุคลิกภาพดี	4.87	0.33	มากที่สุด	4.58	0.55	มากที่สุด
มีการแต่งกายสุภาพ เรียบร้อย เหมาะสม	4.81	0.39	มากที่สุด	4.61	0.49	มากที่สุด
เป็นบุคคลที่ยิ้มแย้มแจ่มใส	4.82	0.38	มากที่สุด	4.64	0.54	มากที่สุด
กล่าวทักทายอย่างสนิทสนมเป็นกันเอง	4.81	0.39	มากที่สุด	4.52	0.61	มากที่สุด
รู้สึกสบายใจอยากสนทนาหรือไต่ถามด้วย	4.80	0.39	มากที่สุด	4.45	0.67	มาก
รวม	4.82	0.37	มากที่สุด	4.56	0.57	มากที่สุด

จากตารางที่ 4 พบว่า ความคาดหวังของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานครที่มีต่อความเป็นกัลยาณมิตรด้านปิโย (ความน่ารัก) ของผู้ประเมินภายนอกโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.82$, S.D. = 0.37) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาคาดหวังว่าผู้ประเมิน ภายนอกต้องมีบุคลิกภาพที่ดี ($\bar{X} = 4.87$, S.D. = 0.33) เป็นบุคคลที่ยิ้มแย้มแจ่มใส ($\bar{X} = 4.82$, S.D. = 0.38) มีการแต่งกายสุภาพเรียบร้อย เหมาะสม และกล่าวทักทายอย่างสนิทสนมเป็นกันเอง ($\bar{X} = 4.81$, S.D. = 0.39) และรู้สึกสบายใจอยากสนทนาหรือไต่ถามด้วย ($\bar{X} = 4.80$, S.D. = 0.39) ระดับมากที่สุด ตามลำดับ

ส่วนความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร ต่อตัวผู้ประเมินภายนอกเกี่ยวกับความเป็นกัลยาณมิตรด้านปิโย (ความน่ารัก) โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

($\bar{X} = 4.56$, S.D. = 0.57) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาแสดงความคิดเห็นต่อตัวผู้ประเมินภายนอกที่มาประเมินสถานศึกษาพบว่าเป็นบุคคลที่ยิ้มแย้มแจ่มใส ($\bar{X} = 4.64$, S.D. = 0.54) มีการแต่งกายสุภาพเรียบร้อยเหมาะสม ($\bar{X} = 4.61$, S.D. = 0.49) มีบุคลิกภาพที่ดี ($\bar{X} = 4.58$, S.D. = 0.55) กล่าวทักทายอย่างสนิทสนมเป็นกันเอง ($\bar{X} = 4.52$, S.D. = 0.61) ระดับมากที่สุด และรู้สึกสบายใจอยากสนทนาหรือได้ถามด้วย ($\bar{X} = 4.45$, S.D. = 0.67) ระดับมาก ตามลำดับ

4.2.1.3 ด้านครู (นำเคารพ)

ผลการวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับความคาดหวังและความคิดเห็นต่อตัวผู้ประเมินภายนอกของผู้บริหารสถานศึกษาด้านครู (นำเคารพ) รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ 5

ตารางที่ 5 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับของความเป็นกัลยาณมิตร ด้านครู (นำเคารพ) ของผู้ประเมินภายนอก ตามความคาดหวังและความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร

ความเป็นกัลยาณมิตร	ความคาดหวัง			ความคิดเห็นต่อผู้ประเมิน		
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
มีเป็นบุคคลนำเคารพ นำศรัทธา นำเลื่อมใส	4.72	0.48	มากที่สุด	4.55	0.55	มากที่สุด
เมื่ออยู่ใกล้เกิดความรู้สึกอบอุ่นใจปลอดภัย	4.71	0.48	มากที่สุด	4.55	0.55	มากที่สุด
เป็นบุคคลที่มีความประพฤติดี ไม่มีเรื่องเสื่อมเสีย	4.70	0.49	มากที่สุด	4.65	0.53	มากที่สุด
สามารถเป็นที่พึ่งทางการศึกษาได้	4.73	0.47	มากที่สุด	4.67	0.53	มากที่สุด
รวม	4.71	0.48	มากที่สุด	4.60	0.54	มากที่สุด

จากตารางที่ 5 พบว่า ความคาดหวังของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานครที่มีต่อความเป็นกัลยาณมิตรด้านครู (นำเคารพ) ของผู้ประเมินภายนอกโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.71$, S.D. = 0.48) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาคาดหวังว่า ผู้ประเมิน ภายนอกต้องสามารถเป็นที่พึ่งทางการศึกษาได้ ($\bar{X} = 4.73$, S.D. = 0.47) เป็นบุคคลนำเคารพ นำศรัทธา นำเลื่อมใส ($\bar{X} = 4.72$, S.D. = 0.48) เมื่ออยู่ใกล้เกิดความรู้สึกอบอุ่นใจปลอดภัย ($\bar{X} = 4.71$, S.D. = 0.48) และเป็นบุคคลที่มีความประพฤติดี ไม่มีเรื่องเสื่อมเสีย ($\bar{X} = 4.70$, S.D. = 0.49) อยู่ในระดับมากที่สุด ตามลำดับ

ส่วนความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร ต่อตัวผู้ประเมินภายนอกเกี่ยวกับความเป็นกัลยาณมิตรด้านครู (นำเคารพ) โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.60$, S.D. = 0.54) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาแสดงความคิดเห็นต่อผู้ประเมินภายนอกที่มาประเมินสถานศึกษาให้สามารถเป็นที่พึ่งทางการศึกษาได้ ($\bar{X} = 4.67$, S.D. = 0.53) และเป็นบุคคลที่มีความประพฤติดี ไม่มีเรื่องเลื่อมเสีย ($\bar{X} = 4.65$, S.D. = 0.53) เป็นบุคคลนำเคารพ นำศรัทธา นำเลื่อมใส และเมื่ออยู่ใกล้เกิดความรู้สึกอบอุ่นใจ ปลอดภัย ($\bar{X} = 4.55$, S.D. = 0.55) อยู่ในระดับมากที่สุด ตามลำดับ

4.2.1.4 ด้านภานโยบาย (นำเจริญใจ)

ผลการวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับความคาดหวังและความคิดเห็นต่อตัวผู้ประเมินภายนอกของผู้บริหารสถานศึกษาด้านภานโยบาย (นำเจริญใจ) รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ 6

ตารางที่ 6 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับของความเป็นกัลยาณมิตร ด้านภานโยบาย (นำเจริญใจ) ของผู้ประเมินภายนอก ตามความคาดหวังและความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร

ความเป็นกัลยาณมิตร	ความคาดหวัง			ความคิดเห็นต่อผู้ประเมิน		
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
เป็นผู้ที่มีความรู้ดีในด้านการศึกษาทันกับการเปลี่ยนแปลง	4.89	0.31	มากที่สุด	4.79	0.40	มากที่สุด
เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ด้านการศึกษาโดยตรง	4.89	0.31	มากที่สุด	4.64	0.59	มากที่สุด
เป็นบุคคลที่รู้จักปรับตนเองให้เข้ากับสถานการณ์ได้ดี	4.82	0.38	มากที่สุด	4.65	0.50	มากที่สุด
เป็นผู้ที่ได้รับการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง	4.80	0.33	มากที่สุด	4.70	0.57	มากที่สุด
เมื่อผู้ประเมินจากไปรู้สึกระลึกถึงด้วยความประทับใจ	4.88	0.32	มากที่สุด	4.48	0.63	มาก
รวม	4.86	0.33	มากที่สุด	4.67	0.53	มากที่สุด

จากตารางที่ 6 พบว่า ความคาดหวังของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานครที่มีต่อความเป็นกัลยาณมิตรด้านภานโยบาย (นำเจริญใจ) ของผู้ประเมินภายนอกโดยรวมอยู่ในระดับมาก

ที่สุด ($\bar{X} = 4.86$, S.D. = 0.33) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาคาดหวังว่าผู้ประเมินภายนอกต้องเป็นผู้ที่มีความเข้าใจในด้านการศึกษาทันกับการเปลี่ยนแปลง เป็นผู้ที่มีการประสบความสำเร็จด้านการศึกษาโดยตรง ($\bar{X} = 4.89$, S.D. = 0.31) เมื่อผู้ประเมินจากไปรู้สึกกระตือรือร้นถึงความประทับใจ ($\bar{X} = 4.88$, S.D. = 0.32) เป็นบุคคลที่รู้จักปรับตนเองให้เข้ากับสถานการณ์ได้ดี ($\bar{X} = 4.82$, S.D. = 0.38) และเป็นผู้ที่ได้รับการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ($\bar{X} = 4.80$, S.D. = 0.33) อยู่ในระดับมากที่สุด ตามลำดับ

ส่วนความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร ต่อตัวผู้ประเมินภายนอกเกี่ยวกับความเป็นกัลยาณมิตรด้านภวานิโย (น่าเจริญใจ) โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.67$, S.D. = 0.53) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาแสดงความคิดเห็นต่อตัวผู้ประเมินภายนอกที่มาประเมินสถานศึกษาว่าเป็นผู้ที่มีความรู้ดีในด้านการศึกษาทันกับการเปลี่ยนแปลง ($\bar{X} = 4.79$, S.D. = 0.40) เป็นบุคคลที่รู้จักปรับตนเองให้เข้ากับสถานการณ์ได้ดี ($\bar{X} = 4.74$, S.D. = 0.50) เป็นผู้ที่ได้รับการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ($\bar{X} = 4.70$, S.D. = 0.57) เป็นผู้ที่มีการประสบความสำเร็จด้านการศึกษาโดยตรง ($\bar{X} = 4.64$, S.D. = 0.59) อยู่ในระดับมากที่สุด ยกเว้นเมื่อผู้ประเมินจากไปรู้สึกกระตือรือร้นถึงความประทับใจ ($\bar{X} = 4.48$, S.D. = 0.63) อยู่ในระดับมากตามลำดับ

4.2.1.5 ด้านวัตถุประสงค์ (รู้จักพูดให้เหตุผล)

ผลการวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับความคาดหวังและความคิดเห็นต่อตัวผู้ประเมินภายนอกของผู้บริหารสถานศึกษาด้านวัตถุประสงค์ (รู้จักพูดให้เหตุผล) รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ 7

ตารางที่ 7 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับของความเป็นกัลยาณมิตร ด้านวัตถุประสงค์ (รู้จักพูดให้เหตุผล) ของผู้ประเมินภายนอก ตามความคาดหวังและความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร

ความเป็นกัลยาณมิตร	ความคาดหวัง			ความคิดเห็นต่อผู้ประเมิน		
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
เป็นบุคคลที่รู้จักพูดได้อย่างเหมาะสมกับกาลเทศะ	4.82	0.38	มากที่สุด	4.70	0.52	มากที่สุด
เป็นผู้ที่สามารถชี้แจงให้เข้าใจถึงเหตุผลได้ดี	4.87	0.33	มากที่สุด	4.67	0.53	มากที่สุด
มีการให้คำแนะนำ กล่าวตักเตือนเรื่องที่ปฏิบัติไม่ถูกต้อง	4.80	0.40	มากที่สุด	4.66	0.53	มากที่สุด
เป็นที่ปรึกษาที่ดี	4.88	0.32	มากที่สุด	4.64	0.54	มากที่สุด
เป็นบุคคลที่สถานศึกษาให้ความไว้วางใจ เก็บความลับได้	4.87	0.33	มากที่สุด	4.64	0.54	มากที่สุด
รวม	4.85	0.35	มากที่สุด	4.66	0.53	มากที่สุด

จากตารางที่ 7 พบว่า ความคาดหวังของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานครที่มีต่อความเป็นกัลยาณมิตรด้านวัตถุประสงค์ (รู้จักพูดให้เหตุผล) ของผู้ประเมินภายนอกโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.85$, S.D. = 0.35) เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาคาดหวังว่าผู้ประเมินภายนอกต้องเป็นที่ปรึกษาที่ดี ($\bar{X} = 4.88$, S.D. = 0.32) เป็นผู้ที่สามารถชี้แจงให้เข้าใจถึงเหตุผลได้ดี และเป็นบุคคลที่สถานศึกษาให้ความไว้วางใจ เก็บความลับได้ ($\bar{X} = 4.87$, S.D. = 0.33) เป็นบุคคลที่รู้จักพูดได้อย่างเหมาะสมกับกาลเทศะ ($\bar{X} = 4.82$, S.D. = 0.38) มีการให้คำแนะนำ กล่าวตักเตือนเรื่องที่ปฏิบัติไม่ถูกต้อง ($\bar{X} = 4.80$, S.D. = 0.40) อยู่ในระดับมากที่สุด ตามลำดับ

ส่วนความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร ต่อตัวผู้ประเมินภายนอกเกี่ยวกับความเป็นกัลยาณมิตรด้านวัตถุประสงค์ (รู้จักพูดให้เหตุผล) โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.66$, S.D. = 0.53) เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาแสดงความคิดเห็นต่อตัวผู้ประเมินภายนอกที่มาประเมินสถานศึกษาว่าเป็นบุคคลที่รู้จักพูดได้อย่างเหมาะสมกับกาลเทศะ ($\bar{X} = 4.70$, S.D. = 0.52) เป็นผู้ที่สามารถชี้แจงให้เข้าใจถึงเหตุผลได้ดี ($\bar{X} = 4.67$, S.D. = 0.53) มีการให้คำแนะนำ กล่าวตักเตือนเรื่องที่ปฏิบัติไม่ถูกต้อง ($\bar{X} = 4.66$, S.D. = 0.53) เป็นเป็นที่ปรึกษา

ที่ดี และเป็นบุคคลที่สถานศึกษาให้ความไว้วางใจ เก็บความลับได้ ($\bar{X} = 4.64$, S.D. = 0.54) อยู่ในระดับมากที่สุด ตามลำดับ

4.2.1.6 ด้านจรรยาบรรณ (ทนต่อถ้อยคำ)

ผลการวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับความคาดหวังและความคิดเห็นต่อตัวผู้ประเมินภายนอกของผู้บริหารสถานศึกษาด้านจรรยาบรรณ (ทนต่อถ้อยคำ) รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ 8

ตารางที่ 8 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับของความเป็นกัลยาณมิตร ด้านจรรยาบรรณ (ทนต่อถ้อยคำ) ของผู้ประเมินภายนอก ตามความคาดหวังและความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร

ความเป็นกัลยาณมิตร	ความคาดหวัง			ความคิดเห็นต่อผู้ประเมิน		
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
มีความอดทนต่อการฟังคำอธิบายของบุคคลอื่น	4.81	0.39	มากที่สุด	4.67	0.53	มากที่สุด
เปิดโอกาสให้สถานศึกษาได้ชี้แจงข้อเท็จจริงหลังการประเมิน	4.81	0.39	มากที่สุด	4.76	0.49	มากที่สุด
มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน	4.84	0.36	มากที่สุด	4.67	0.53	มากที่สุด
ไม่แสดงอารมณ์ฉุนเฉียว หงุดหงิด ในระหว่างการประเมิน หรือถูกวิพากษ์วิจารณ์	4.82	0.38	มากที่สุด	4.59	0.63	มากที่สุด
รวม	4.82	0.38	มากที่สุด	4.67	0.55	มากที่สุด

จากตารางที่ 8 พบว่า ความคาดหวังของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานครที่มีต่อความเป็นกัลยาณมิตรด้านจรรยาบรรณ (ทนต่อถ้อยคำ) ของผู้ประเมินภายนอกโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.82$, S.D. = 0.38) เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาคาดหวังว่าผู้ประเมินภายนอกต้องมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ($\bar{X} = 4.84$, S.D. = 0.36) ไม่แสดงอารมณ์ฉุนเฉียว หงุดหงิด ในระหว่างการประเมิน หรือถูกวิพากษ์วิจารณ์ ($\bar{X} = 4.82$, S.D. = 0.38) มีความอดทนต่อการฟังคำอธิบายของบุคคลอื่น และเปิดโอกาสให้สถานศึกษาได้ชี้แจงข้อเท็จจริงหลังการประเมิน ($\bar{X} = 4.81$, S.D. = 0.39) อยู่ในระดับมากที่สุด ตามลำดับ

ส่วนความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร ต่อตัวผู้ประเมินภายนอกเกี่ยวกับความเป็นกัลยาณมิตรด้านจรรยาบรรณ (ทนต่อถ้อยคำ) โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.67$, S.D. = 0.55) เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาแสดงความคิดเห็นต่อตัวผู้ประเมินภายนอกที่มาประเมินสถานศึกษาว่าเป็นบุคคลที่เปิดโอกาสให้สถานศึกษาได้ชี้แจง

ข้อเท็จจริงหลังการประเมิน ($\bar{X} = 4.76$, S.D. = 0.49) มีความอดทนต่อการฟังคำอธิบายของบุคคลอื่น และมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ($\bar{X} = 4.67$, S.D. = 0.53) ไม่แสดงอารมณ์ฉุนเฉียว หงุดหงิด ในระหว่างการประเมิน หรือถูกวิพากษ์วิจารณ์ ($\bar{X} = 4.59$, S.D. = 0.63) อยู่ในระดับมากที่สุด ตามลำดับ

4.2.1.7 ด้านคัมภีร์จะ กะถัง กัตตา (แถลงเรื่องล้าลึกได้)

ผลการวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับความคาดหวังและความคิดเห็นต่อตัวผู้ประเมินภายนอกของผู้บริหารสถานศึกษาด้านคัมภีร์จะ กะถัง กัตตา (แถลงเรื่องล้าลึกได้) รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ 9

ตารางที่ 9 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับของความเป็นกัลยาณมิตร ด้านคัมภีร์จะ กะถัง กัตตา (แถลงเรื่องล้าลึกได้) ของผู้ประเมินภายนอก ตามความคาดหวังและความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร

ความเป็นกัลยาณมิตร	ความคาดหวัง			ความคิดเห็นต่อผู้ประเมิน		
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
เขียนรายงานได้ตรงสภาพจริงและชัดเจน เข้าใจง่าย	4.80	0.40	มากที่สุด	4.34	0.76	มาก
มีการแนะนำตัว ชี้แจงวัตถุประสงค์ หลักเกณฑ์ประเมินได้อย่างละเอียด ชัดเจน	4.81	0.39	มากที่สุด	4.82	0.38	มากที่สุด
มีการศึกษาร่องรอยข้อมูลตามสภาพความเป็นจริง จากการสัมภาษณ์ สังเกต และศึกษาเอกสาร ได้อย่างครอบคลุม	4.80	0.40	มากที่สุด	4.70	0.46	มากที่สุด
อธิบายข้อค้นพบจากร่องรอยแต่ละตัวบ่งชี้ ในทุกมาตรฐานชัดเจน	4.80	0.40	มากที่สุด	4.73	0.50	มากที่สุด
ให้คำแนะนำถึงจุดเด่น จุดที่ควรพัฒนา ข้อเสนอแนะได้ตรงประเด็น เป็นรูปธรรม นำไปปฏิบัติได้	4.81	0.39	มากที่สุด	7.70	0.52	มากที่สุด
รวม	4.80	0.39	มากที่สุด	4.65	0.52	มากที่สุด

จากตารางที่ 9 พบว่า ความคาดหวังของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร ที่มีต่อความเป็นกัลยาณมิตรด้านคัมภีร์ญะ กะถัง กัตตา (แถลงเรื่องล้ำลึกได้) ของผู้ประเมินภายนอก โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.80$, S.D. = 0.39) เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาคาดหวังว่าผู้ประเมินภายนอกต้องมีการแนะนำตัว ชี้แจงวัตถุประสงค์ หลักเกณฑ์ประเมินได้อย่างละเอียด ชัดเจน และให้คำแนะนำถึงจุดเด่น จุดที่ควรพัฒนา ข้อเสนอแนะได้ตรงประเด็น เป็นรูปธรรมนำไปปฏิบัติได้ ($\bar{X} = 4.81$, S.D. = 0.39) เขียนรายงานได้ตรงสภาพจริงและชัดเจน เข้าใจง่าย มีการศึกษาร่องรอยข้อมูลตามสภาพความเป็นจริง จากการสัมภาษณ์ สังเกต และศึกษาเอกสาร ได้อย่างครอบคลุม และอธิบายข้อค้นพบจากร่องรอยแต่ละตัวบ่งชี้ในทุกมาตรฐานชัดเจน ($\bar{X} = 4.80$, S.D. = 0.40) อยู่ในระดับมากที่สุด ตามลำดับ

ส่วนความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร ต่อตัวผู้ประเมินภายนอกเกี่ยวกับความเป็นกัลยาณมิตรด้านคัมภีร์ญะ กะถัง กัตตา (แถลงเรื่องล้ำลึกได้) โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.65$, S.D. = 0.52) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาแสดงความคิดเห็นต่อตัวผู้ประเมินภายนอกที่มาประเมินสถานศึกษาว่า มีการแนะนำตัว ชี้แจงวัตถุประสงค์ หลักเกณฑ์ประเมินได้อย่างละเอียด ชัดเจน ($\bar{X} = 4.80$, S.D. = 0.38) อธิบายข้อค้นพบจากร่องรอยแต่ละตัวบ่งชี้ในทุกมาตรฐานชัดเจน ($\bar{X} = 4.73$, S.D. = 0.50) มีการศึกษาร่องรอยข้อมูลตามสภาพความเป็นจริง จากการสัมภาษณ์ สังเกต และศึกษาเอกสาร ได้อย่างครอบคลุม ให้คำแนะนำถึงจุดเด่น จุดที่ควรพัฒนา ข้อเสนอแนะได้ตรงประเด็น เป็นรูปธรรมนำไปปฏิบัติได้ ($\bar{X} = 4.70$, S.D. = 0.52) อยู่ในระดับมากที่สุด ยกเว้นการเขียนรายงานได้ตรงสภาพจริงและชัดเจนเข้าใจง่าย ($\bar{X} = 4.34$, S.D. = 0.76) อยู่ในระดับมาก ตามลำดับ

4.2.1.8 ด้านโน้จฎฐาเน นโยชะเย (ไม่ชักนำในอฐาน)

ผลการวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับความคาดหวังและความคิดเห็นต่อตัวผู้ประเมินภายนอกของผู้บริหารสถานศึกษาด้านโน้จฎฐาเน นโยชะเย (ไม่ชักนำในอฐาน) รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ 10

ตารางที่ 10 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับของความเป็นกัลยาณมิตร ด้านโนจัญฐานะ นิโชชะเย (ไม่ชักนำในอฐาน) ของผู้ประเมินภายนอก ตามความคาดหวังและความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร

ความเป็นกัลยาณมิตร	ความคาดหวัง			ความคิดเห็นต่อผู้ประเมิน		
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
ไม่แนะนำหรือชักจูงไปในทางที่เสื่อมเสีย	4.80	0.40	มากที่สุด	4.67	0.53	มากที่สุด
เป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบต่อการประเมิน	4.89	0.31	มากที่สุด	4.64	0.54	มากที่สุด
เป็นผู้ที่มีความเที่ยงตรง เป็นกลาง โปร่งใส ในการประเมิน	4.85	0.35	มากที่สุด	4.64	0.54	มากที่สุด
เป็นผู้ที่มีความซื่อสัตย์ในการประเมิน	4.85	0.35	มากที่สุด	4.70	0.52	มากที่สุด
รวม	4.84	0.47	มากที่สุด	4.66	0.53	มากที่สุด

จากตารางที่ 10 พบว่า ความคาดหวังของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานครที่มีต่อความเป็นกัลยาณมิตรด้านโนจัญฐานะ นิโชชะเย (ไม่ชักนำในอฐาน) ของผู้ประเมินภายนอก โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.84$, S.D. = 0.47) เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาคาดหวังว่าผู้ประเมินภายนอกต้องเป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบต่อการประเมิน ($\bar{X} = 4.89$, S.D. = 0.31) เป็นผู้ที่มีความเที่ยงตรง เป็นกลาง โปร่งใสในการประเมิน และเป็นผู้ที่มีความซื่อสัตย์ในการประเมิน ($\bar{X} = 4.85$, S.D. = 0.35) และไม่แนะนำหรือชักจูงไปในทางที่เสื่อมเสีย ($\bar{X} = 4.80$, S.D. = 0.40) อยู่ในระดับมากที่สุด ตามลำดับ

ส่วนความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร ต่อตัวผู้ประเมินภายนอกเกี่ยวกับความเป็นกัลยาณมิตรด้านโนจัญฐานะ นิโชชะเย (ไม่ชักนำในอฐาน) โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.66$, S.D. = 0.53) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาแสดงความคิดเห็นต่อตัวผู้ประเมินภายนอกที่มาประเมินสถานศึกษาว่าเป็นผู้ที่มีความซื่อสัตย์ในการประเมิน ($\bar{X} = 4.70$, S.D. = 0.52) ไม่แนะนำหรือชักจูงไปในทางที่เสื่อมเสีย ($\bar{X} = 4.67$, S.D. = 0.53) เป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบต่อการประเมิน และเป็นผู้ที่มีความเที่ยงตรง เป็นกลาง โปร่งใสในการประเมิน ($\bar{X} = 4.64$, S.D. = 0.54) อยู่ในระดับมากที่สุด ตามลำดับ

4.2.2 เปรียบเทียบความคาดหวังกับความคิดเห็นต่อตัวผู้ประเมินภายนอกเกี่ยวกับ ความเป็นกัลยาณมิตร

ผลการวิเคราะห์การเปรียบเทียบความคาดหวังกับความคิดเห็นต่อตัวผู้ประเมินภายนอกของผู้บริหารสถานศึกษา โดยภาพรวม และจำแนกตามด้านปีโย (ความ น่ารัก) ด้านครู (ความ น่าเคารพ) ด้านภวนิโย (ความน่าเจริญใจ) ด้านวัตถุ (รู้จักพูดให้เหตุผล) ด้านวณักขโม (อดทน ต่อถ้อยคำ) ด้านคัมภีร์ธูจะ กะถัง กัตตา (แถลงเรื่องกล้าสู้ได้) และด้านโนจัญฐานเน นิโยชะเย (ไม่ชักนำอฐาน) ดังนี้

4.2.2.1 โดยภาพรวม

ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความคาดหวังกับความคิดเห็นต่อตัวผู้ประเมินภายนอกเกี่ยวกับความเป็นกัลยาณมิตร โดยภาพรวม ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา รายละเอียดดังแสดง ในตารางที่ 11

ตารางที่ 11 เปรียบเทียบความคาดหวังกับความคิดเห็นต่อตัวผู้ประเมินภายนอกเกี่ยวกับความเป็นกัลยาณมิตรทุกด้าน ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร

ความเป็นกัลยาณมิตร	ความคาดหวัง		ความคิดเห็นต่อผู้ประเมิน		t
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	
ด้านปีโย (ความน่ารัก)	4.82	0.38	4.56	0.57	0.2641
ด้านครู (น่าเคารพ)	4.71	0.48	4.60	0.54	0.1121
ด้านภวนิโย (ความน่าเจริญใจ)	4.86	0.33	4.67	0.53	0.1932
ด้านวัตถุ (รู้จักพูดให้เหตุผล)	4.85	0.35	4.66	0.53	0.1944
ด้านวณักขโม (ทนต่อถ้อยคำ)	4.82	0.38	4.67	0.55	0.1531
ด้านคัมภีร์ธูจะ กะถัง กัตตา (แถลงเรื่องกล้าสู้ได้)	4.80	0.39	4.65	0.52	0.1549
ด้านโนจัญฐานเน นิโยชะเย (ไม่ชักนำอฐาน)	4.84	0.47	4.66	0.53	0.1810
รวม	4.81	0.39	4.62	0.53	0.1912

จากตารางที่ 11 โดยภาพรวม ความคาดหวังกับความคิดเห็นต่อตัวผู้ประเมินภายนอกเกี่ยวกับความเป็นกัลยาณมิตรรวมทุกด้านตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา ไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษามีความคิดเห็นไม่แตกต่างกันในทุกด้าน

4.2.2.2 ด้านปิโย (ความน่ารัก)

ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความคาดหวังกับความคิดเห็นต่อตัวผู้ประเมินภายนอกเกี่ยวกับความเป็นกัลยาณมิตรด้านปิโย (ความน่ารัก) ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ 12

ตารางที่ 12 เปรียบเทียบความคาดหวังกับความคิดเห็นต่อตัวผู้ประเมินภายนอกเกี่ยวกับความเป็นกัลยาณมิตร ด้านปิโย (ความน่ารัก) ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร

ความเป็นกัลยาณมิตร	ความคาดหวัง		ความคิดเห็นต่อผู้ประเมิน		t
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	
มีบุคลิกภาพดี	4.87	0.33	4.58	0.55	0.2901
มีการแต่งกายสุภาพ เรียบร้อย เหมาะสม	4.81	0.39	4.61	0.49	0.2002
เป็นบุคคลที่ยิ้มแย้มแจ่มใส	4.82	0.38	4.64	0.54	0.1824
กล่าวทักทายอย่างสนิทสนมเป็นกันเอง	4.81	0.39	4.52	0.61	0.2945
รู้สึกสบายใจอยากสนทนาหรือไต่ถามด้วย	4.80	0.39	4.45	0.67	**0.3544
รวม	4.82	0.37	4.56	0.57	0.2621

** p < .01

จากตารางที่ 12 พบว่า โดยภาพรวมความคาดหวังกับความคิดเห็นต่อตัวผู้ประเมินภายนอกเกี่ยวกับความเป็นกัลยาณมิตร ด้านปิโย (ความน่ารัก) ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .01 ในเรื่องความรู้สึกสบายใจ อยากสนทนาหรือไต่ถามด้วย สำหรับเรื่องอื่นๆ ผู้บริหารสถานศึกษามีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน

4.2.2.3 ด้านครู (นำเคารพ)

ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความคาดหวังกับความคิดเห็นต่อตัวผู้ประเมินภายนอกเกี่ยวกับความเป็นกัลยาณมิตร ด้านครู (นำเคารพ) ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ 13

ตารางที่ 13 เปรียบเทียบความคาดหวังกับความคิดเห็นต่อตัวผู้ประเมินภายนอกเกี่ยวกับความเป็นกัลยาณมิตร ด้านครู (นำเคารพ) ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร

ความเป็นกัลยาณมิตร	ความคาดหวัง		ความคิดเห็นต่อผู้ประเมิน		t
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	
มีเป็นบุคคลนำเคารพ น่าศรัทธา น่าเลื่อมใส	4.72	0.48	4.55	0.55	0.1712
เมื่ออยู่ใกล้เกิดความรู้สึกอบอุ่นใจ ปลอดภัย	4.71	0.48	4.55	0.55	0.1603
เป็นบุคคลที่มีความประพฤติดี ไม่มีเรื่องเสื่อมเสีย	4.70	0.49	4.65	0.53	0.0500
สามารถเป็นที่พึ่งทางการศึกษาได้	4.73	0.47	4.67	0.53	0.0641
รวม	4.71	0.48	4.60	0.54	0.1114

จากตารางที่ 13 พบว่า โดยภาพรวมความคาดหวังกับความคิดเห็นต่อตัวผู้ประเมินภายนอก เกี่ยวกับความเป็นกัลยาณมิตรด้านครู (นำเคารพ) ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา ไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษามีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน

4.2.2.4 ด้านภavnโย (นำเจริญใจ)

ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความคาดหวังกับความคิดเห็นต่อตัวผู้ประเมินภายนอกเกี่ยวกับความเป็นกัลยาณมิตร ด้านภavnโย (นำเจริญใจ) ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ 14

ตารางที่ 14 เปรียบเทียบความคาดหวังกับความคิดเห็นต่อตัวผู้ประเมินภายนอกเกี่ยวกับความเป็นกัลยาณมิตร ด้านภavnโย (นำเจริญใจ) ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร

ความเป็นกัลยาณมิตร	ความคาดหวัง		ความคิดเห็นต่อผู้ประเมิน		t
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	
เป็นผู้ที่มีความรู้ดีในด้านการศึกษาทันกับการเปลี่ยนแปลง	4.89	0.31	4.79	0.40	0.1001
เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ด้านการศึกษาโดยตรง	4.89	0.31	4.64	0.59	0.2512
เป็นบุคคลที่รู้จักปรับตนเองให้เข้ากับสถานการณ์ได้ดี	4.82	0.38	4.65	0.50	0.0801
เป็นผู้ที่ได้รับการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง	4.80	0.33	4.70	0.57	0.1000
เมื่อผู้ประเมินจากไปรู้สึกระลึกถึงด้วยความประทับใจ	4.88	0.32	4.48	0.63	**0.4390
รวม	4.86	0.33	4.67	0.53	0.1941

** p < .01

จากตารางที่ 14 พบว่า โดยภาพรวม ความคาดหวังกับความคิดเห็นต่อตัวผู้ประเมินภายนอกเกี่ยวกับความเป็นกัลยาณมิตรด้านภavnโย (นำเจริญใจ) ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา เมื่อพิจารณารายชื่อพบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ในเรื่องเมื่อผู้ประเมินจากไปรู้สึกระลึกถึงด้วยความประทับใจ สำหรับเรื่องอื่นๆ ผู้บริหารสถานศึกษามีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน

4.2.2.5 ด้านวัตถุประสงค์ (รู้จักพูดให้เหตุผล)

ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความคาดหวังกับความคิดเห็นต่อตัวผู้ประเมินภายนอกเกี่ยวกับความเป็นกัลยาณมิตรด้านวัตถุประสงค์ (รู้จักพูดให้เหตุผล) ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ 15

ตารางที่ 15 เปรียบเทียบความคาดหวังกับความคิดเห็นต่อตัวผู้ประเมินภายนอกเกี่ยวกับความเป็นกัลยาณมิตร ด้านวัตถุประสงค์ (รู้จักพูดให้เหตุผล) ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร

ความเป็นกัลยาณมิตร	ความคาดหวัง		ความคิดเห็นต่อผู้ประเมิน		t
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	
เป็นบุคคลที่รู้จักพูดได้อย่างเหมาะสมกับกาลเทศะ	4.82	0.38	4.70	0.52	0.1296
เป็นผู้ที่สามารถชี้แจงให้เข้าใจถึงเหตุผลได้ดี	4.87	0.33	4.67	0.53	0.2341
มีการให้คำแนะนำ กล่าวตักเตือนเรื่องที่ปฏิบัติไม่ถูกต้อง	4.80	0.40	4.66	0.53	0.1430
เป็นที่ปรึกษาที่ดี	4.88	0.32	4.64	0.54	0.2401
เป็นบุคคลที่สถานศึกษาให้ความไว้วางใจ เก็บความลับได้	4.87	0.33	4.64	0.54	0.2300
รวม	4.85	0.35	4.66	0.53	0.1966

จากตารางที่ 15 พบว่า โดยภาพรวมความคาดหวังกับความคิดเห็นต่อตัวผู้ประเมินภายนอกเกี่ยวกับความเป็นกัลยาณมิตรด้านวัตถุประสงค์ (รู้จักพูดให้เหตุผล) ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา ไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษามีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน

4.2.2.6 ด้านวจนักรโม (ทนต่อถ้อยคำ)

ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความคาดหวังกับความคิดเห็นต่อตัวผู้ประเมินภายนอกเกี่ยวกับความเป็นกัลยาณมิตรด้านวจนักรโม (ทนต่อถ้อยคำ) ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ 16

ตารางที่ 16 เปรียบเทียบความคาดหวังกับความคิดเห็นต่อตัวผู้ประเมินภายนอกเกี่ยวกับความเป็นกัลยาณมิตร ด้านวจนักรโม (ทนต่อถ้อยคำ) ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร

ความเป็นกัลยาณมิตร	ความคาดหวัง		ความคิดเห็นต่อผู้ประเมิน		t
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	
มีความอดทนต่อการฟังคำอธิบายของบุคคลอื่น	4.81	0.39	4.67	0.53	0.1421
เปิดโอกาสให้สถานศึกษาได้ชี้แจงข้อเท็จจริง หลังการประเมิน	4.81	0.39	4.76	0.49	0.0510
มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน	4.84	0.36	4.67	0.53	0.1786
ไม่แสดงอารมณ์ฉุนเฉียว หงุดหงิด ในระหว่าง การประเมิน หรือถูกวิพากษ์วิจารณ์	4.82	0.38	4.59	0.63	0.2301
รวม	4.82	0.38	4.67	0.55	0.1512

จากตารางที่ 16 พบว่า โดยภาพรวมความคาดหวังกับความคิดเห็นต่อตัวผู้ประเมินภายนอกเกี่ยวกับความเป็นกัลยาณมิตร ด้านวจนักรโม (ทนต่อถ้อยคำ) ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา ไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษามีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน

4.2.2.7 ด้านคัมภีร์จะ กะถัง กัตตา (แถลงเรื่องล้าลึกได้)

ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความคาดหวังกับความคิดเห็นต่อตัวผู้ประเมินภายนอกเกี่ยวกับความเป็นกัลยาณมิตร ด้านคัมภีร์จะ กะถัง กัตตา (แถลงเรื่องล้าลึกได้) ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ 17

ตารางที่ 17 เปรียบเทียบความคาดหวังกับความคิดเห็นต่อตัวผู้ประเมินภายนอกเกี่ยวกับความเป็นกัลยาณมิตร ด้านคัมภีร์จะ กะถัง กัตตา (แถลงเรื่องล้าลึกได้) ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร

ความเป็นกัลยาณมิตร	ความคาดหวัง		ความคิดเห็นต่อผู้ประเมิน		t
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	
เขียนรายงานได้ตรงสภาพจริงและชัดเจนเข้าใจง่าย	4.80	0.40	4.34	0.76	0.4601
มีการแนะนำตัว ชี้แจงวัตถุประสงค์ หลักเกณฑ์ ประเมินได้อย่างละเอียด ชัดเจน	4.81	0.39	4.82	0.38	0.0100
มีการศึกษาร่องรอยข้อมูลตามสภาพความเป็นจริง จากการสัมภาษณ์ สังเกต และศึกษาเอกสาร ได้อย่างครอบคลุม	4.80	0.40	4.70	0.46	0.1000
อธิบายข้อค้นพบจากร่องรอยแต่ละตัวบ่งชี้ใน ทุกมาตรฐานชัดเจน	4.80	0.40	4.73	0.50	0.0733
ให้คำแนะนำถึงจุดเด่น จุดที่ควรพัฒนา ข้อเสนอแนะ ได้ตรงประเด็น เป็นรูปธรรมนำไปปฏิบัติได้	4.81	0.39	7.70	0.52	0.1151
รวม	4.80	0.39	4.65	0.52	0.1541

** p < .01

จากตารางที่ 17 พบว่า โดยภาพรวมความคาดหวังกับความคิดเห็นต่อตัวผู้ประเมินภายนอก เกี่ยวกับความเป็นกัลยาณมิตรด้านคัมภีร์จะ กะถัง กัตตา (แถลงเรื่องล้าลึกได้) ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา ไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ในเรื่องการเขียนรายงานได้ตรงสภาพจริง และชัดเจนเข้าใจง่าย สำหรับเรื่องอื่นๆ ผู้บริหารสถานศึกษามีความคิดเห็น ไม่แตกต่างกัน

4.2.2.8 ด้านโน้จัญฐานน นโโยชะเย (ไม่ชักนำในอฐาน)

ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความคาดหวังกับความคิดเห็นต่อตัวผู้ประเมินภายนอกเกี่ยวกับความเป็นกัลยาณมิตร ด้านโน้จัญฐานน นโโยชะเย (ไม่ชักนำในอฐาน) ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ 18

ตารางที่ 18 เปรียบเทียบความคาดหวังกับความคิดเห็นต่อตัวผู้ประเมินภายนอกเกี่ยวกับความเป็นกัลยาณมิตร ด้านโน้จัญฐานน นโโยชะเย (ไม่ชักนำในอฐาน) ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร

ความเป็นกัลยาณมิตร	ความคาดหวัง		ความคิดเห็นต่อผู้ประเมิน		t
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	
ไม่แนะนำหรือชักจูงไปในทางที่เสื่อมเสีย	4.80	0.40	4.67	0.53	0.1357
เป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบต่อการประเมิน	4.89	0.31	4.64	0.54	0.2501
เป็นผู้ที่มีความเที่ยงตรง เป็นกลาง โปร่งใสในการประเมิน	4.85	0.35	4.64	0.54	0.1217
เป็นผู้ที่มีความซื่อสัตย์ในการประเมิน	4.85	0.35	4.70	0.52	0.1536
รวม	4.84	0.47	4.66	0.53	0.1803

จากตารางที่ 18 พบว่า โดยภาพรวมความคาดหวังกับความคิดเห็นต่อตัวผู้ประเมินภายนอกเกี่ยวกับความเป็นกัลยาณมิตรด้านโน้จัญฐานน นโโยชะเย (ไม่ชักนำในอฐาน) ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษามีความคิดเห็น ไม่แตกต่างกัน

4.3 ความคาดหวังจากผู้ประเมินภายนอกมากที่สุด ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร

ผลการวิเคราะห์ความคาดหวังจากผู้ประเมินภายนอกมากที่สุด ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา โดยประมวลผลจากความคิดเห็นมาสรุปรวมเรียงตามลำดับความสำคัญจากมากที่สุดไปน้อยที่สุด ดังนี้

4.3.1 ต้องการความเป็นกัลยาณมิตรของผู้ประเมินภายนอกอย่างแท้จริง

4.3.2 ต้องการแนวทางการจัดการศึกษาและการพัฒนาการศึกษา

4.3.3 ต้องการคำแนะนำที่เป็นประโยชน์ ซึ่งให้เห็นจุดเด่น จุดที่ควรพัฒนาได้อย่างชัดเจน ครอบคลุมด้านปัจจัย กระบวนการ และด้านผู้เรียน เพื่อนำมาพัฒนาปรับปรุงสถานศึกษาได้อย่างมีคุณภาพ และเตรียมความพร้อมในการรับประเมินคุณภาพภายนอกต่อไป

4.3.4 ต้องการความยุติธรรม ความเที่ยงตรง โปร่งใส มีความเป็นปรนัย และประเมินจากสภาพจริง ด้วยจิตใจปราศจากอคติ

4.3.5 ต้องการผู้ประเมินภายนอกมีความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับระบบการจัดการศึกษา ในการปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษา พุทธศักราช 2542 กระบวนการเรียนการสอน ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นอย่างดี

4.3.6 ต้องเป็นบุคคลที่มีจิตใจเป็นประชาธิปไตย เปิดโอกาสให้สถานศึกษาชี้แจงประเด็นความคิดเห็นไม่ตรงกัน

4.3.7 ต้องมีทักษะ ประสพการณ์ ในกระบวนการประเมินทางการศึกษาไม่น้อยกว่า 5 ปี

4.3.8 ต้องมีจิตวิทยา รู้จักให้กำลังใจและกระตุ้นบุคลากรในสถานศึกษาอยากพัฒนา

4.3.9 ต้องเป็นบุคคลที่รอบรู้ ศึกษาร่องรอยบริบทของสถานศึกษาได้อย่างครอบคลุม

4.4 ข้อเสนอแนะของผู้บริหารสถานศึกษาที่มีต่อความเป็นกัลยาณมิตรของผู้ประเมินภายนอก

ผลการวิเคราะห์ข้อเสนอแนะของผู้บริหารสถานศึกษา โดยประมวลผลจากความคิดเห็น มาสรุปรวมเรียงลำดับความสำคัญจากมากที่ไปน้อยที่สุด ดังนี้

4.4.1 สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) หรือ สมศ. ต้องบอกแนวทางในการประเมินภายนอกให้สถานศึกษาทราบก่อนล่วงหน้า เช่น มาตรฐาน ตัวบ่งชี้ และเกณฑ์การพิจารณา ที่ สมศ. ปรับปรุง เปลี่ยนแปลง และแก้ไขให้รวดเร็วทันเหตุการณ์ ก่อนผู้ประเมินภายนอกจะมาประเมินสถานศึกษา

4.4.2 ผู้ประเมินภายนอก ควรเป็นบุคคลที่เกี่ยวข้องกับด้านการศึกษาโดยตรง และควรเป็นผู้มีคุณวุฒิ วิทยุติ มีประสบการณ์ รอบรู้ในเชิงการบริหารจัดการด้านการศึกษาอย่างแท้จริง เป็นที่ยอมรับ ประกอบด้วยพรหมวิหารธรรม และต้องเป็นมืออาชีพ

4.4.3 คณะผู้ประเมินทุกคนต้องมีมาตรฐานเดียวกันในการประเมิน เช่น วิธีการประเมิน ความน่าเชื่อถือในการจัดเก็บข้อมูลของผู้ประเมิน เป็นต้น และผลการประเมินควร ใกล้เคียงกันไม่ว่าคณะใดก็ตาม

4.4.4 ควรมีเกณฑ์การพิจารณาเป็นรูปธรรม สามารถชี้วัดได้อย่างชัดเจน

4.4.5 ควรจัดทำรายงานการประเมินให้ชัดเจน สามารถนำผลสู่การพัฒนาปรับปรุงได้ ตรงปัญหา

4.4.6 การประเมินวันสุดท้ายนำเสนอผลด้วยวาจา ควรมีการนำเสนอข้อที่ควรพัฒนา ให้มากกว่าในรายงาน เพื่อประโยชน์สำหรับสถานศึกษาในการพัฒนาได้ตรงตามเกณฑ์

4.4.7 ควรประเมินจากสภาพจริง

4.4.8 สถานศึกษาต้องพร้อมตลอดเวลาสำหรับการประเมินภายนอก เพราะสถานศึกษามีระบบประเมินภายในที่ดีเป็นประจำทุกปีอยู่แล้ว

4.4.9 เมื่อสถานศึกษาได้รับการประเมินภายนอกแล้ว หน่วยงานต้นสังกัดควรต้อง พัฒนาและกระตุ้นสถานศึกษาให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงสำรวจและการวิจัยเชิงวิเคราะห์ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิด และหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ที่ระดับความเป็นกัลยาณมิตร และศึกษาความเป็นกัลยาณมิตรของผู้ประเมินภายนอกตามความคิดเห็น และความคาดหวังของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร โดยศึกษาจากพระไตรปิฎก อรรถกถา ผลงานวิจัย วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง และจากแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น เพื่อศึกษาความคิดเห็นและความคาดหวังกับผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร จำนวน 200 คน โดยสรุปผล การวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ ดังนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

5.1.1 แนวคิดและหลักธรรมความเป็นกัลยาณมิตร

ผลการศึกษา พบว่า พระพุทธเจ้าทรงตรัสแบ่งมิตรเป็น 2 ประเภท คือ มิตรเทียม ได้แก่ คนที่ถือเอาแต่ประโยชน์จากผู้อื่นฝ่ายเดียว คนดีแต่พูด คนหัวประจบ คนที่เป็นเพื่อนชักนำไปในทางเลื่อม และมิตรแท้ ได้แก่ มิตรมีอุปการะ มิตรร่วมสุข ร่วมทุกข์ มิตรแนะนำประโยชน์ และมิตรมีความรักใคร่ นอกจากนี้พระพุทธเจ้าตรัสถึงคำว่า บัณฑิต สหาย สัตบุรุษ ชีรชน ซึ่งจัดอยู่ในลักษณะของมิตรแท้ด้วยเช่นกัน ความเป็นมิตรแท้ไม่ได้จำกัดอยู่ที่อายุ รุ่นเดียวกัน หรือเพื่อนที่ดีในความหมายสามัญเท่านั้น แต่หมายถึงเพื่อนที่คอยช่วยเหลือ เกื้อกูล แนะนำ ชักจูง ช่วยบอกร่องทางด้วยปัญญา และเป็นตัวอย่างที่ดี ซึ่งพระพุทธเจ้าเรียกว่า “กัลยาณมิตร” ในขณะที่เดียวกันผู้ที่ได้ชื่อว่าเป็นกัลยาณมิตรย่อมดำรงตนอยู่ในจิตที่มุ่งเน้นหลักธรรมอันเป็นพื้นฐานที่เป็นประโยชน์สูงสุดในการทำหน้าที่ต่อผู้อื่น คุณสมบัติพิเศษที่เป็นพื้นฐานแห่งคุณธรรมประจำตน เรียกว่า “กัลยาณมิตรธรรม 7 ประการ” คือ ความเป็นคนน่ารัก เป็นที่เคารพของคนทั่วไป มีความรู้ประสบการณ์ มีภูมิปัญญาอย่างแท้จริง รู้จักพูดชี้แจงให้ผู้อื่นเข้าใจง่าย มีความอดทนต่อการว่ากล่าวจากผู้อื่น มีความสามารถแถลงเรื่องราวได้อย่างล้าลึก และไม่ชักนำไปในสิ่งที่ไม่ถูกต้อง ในขณะที่เดียวกันกัลยาณมิตรต้องประกอบด้วยคุณสมบัติที่ถึงพร้อม 8 ประการ คือ ความศรัทธา การฟัง การสำรวมกาย วาจา ใจ การเสียสละ มีความเพียร มีสติ มีสมาธิและมีปัญญาให้ถึงพร้อมด้วยองค์คุณธรรมอื่นๆ ประกอบเข้าด้วยกัน เช่น พรหมวิหารธรรม ได้แก่ ความเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา หรือ สัมปยุตธรรม ได้แก่ การรู้จักเหตุ

รู้จักผล รู้จักตนเอง รู้จักประมาณ รู้จักชุมชน และรู้จักบุคคล หรือสังฆวัตถุธรรม ได้แก่ ทาน (การให้) ปิยวาจา (คำไพเราะ) อตถจริยา (ความประพฤติที่เป็นประโยชน์) สมานัตตตา (ความเสมอภาค) โดยใช้โยนิโสมนสิการ คือ การคิดด้วยปัญญาอย่างแยกแยะที่เป็นสัมมาทิฐิ ฉะนั้น เมื่อบุคคลใดคบกับกัลยาณมิตรที่มีความสัมพันธ์กันด้วยจิตสองดวง ที่ไม่มุ่งเพียงผลประโยชน์ฝ่ายเดียว ดังกล่าวมานี้ ย่อมได้รับอานิสงส์ประโยชน์สุข 3 ประการ คือ ประโยชน์สุข ในปัจจุบัน (ทิฐฐ ฐัมมิกัตถะ) ประโยชน์สุขในภายหน้า (สัมปรายิกัตถะ) และประโยชน์ อันสูงสุด คือ พระนิพพาน (ปรมัตถะ)

5.1.2 ความคิดเห็นและความคาดหวังเกี่ยวกับความเป็นกัลยาณมิตรของผู้ประเมินภายนอก

5.1.2.1 สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษา ส่วนใหญ่ที่ตอบแบบสอบถามเป็นเพศหญิง ร้อยละ 71 เพศชายร้อยละ 29 มีอายุระหว่าง 51 - 60 ปี ร้อยละ 50 อายุระหว่าง 41 - 50 ปี ร้อยละ 31 อายุระหว่าง 31 - 40 ปี ร้อยละ 14 และอายุต่ำกว่า 30 ปี ร้อยละ 5 ส่วนใหญ่ดำรงตำแหน่งผู้ช่วยผู้อำนวยการ ร้อยละ 44 ผู้อำนวยการ ร้อยละ 30 อาจารย์ใหญ่ และหัวหน้าฝ่าย/งาน ร้อยละ 10 ผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่ ร้อยละ 5 และครูใหญ่ ร้อยละ 1 ส่วนใหญ่มีประสบการณ์ดำรงตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษามาแล้วไม่ต่ำกว่า 5 ปี ร้อยละ 80 ดำรงตำแหน่งระหว่าง 6 - 10 ปี ร้อยละ 10 ดำรงตำแหน่งระหว่าง 11 - 20 ปี ร้อยละ 5 มากกว่า 30 ปี ร้อยละ 3 และดำรงตำแหน่งระหว่าง 21 - 30 ปี ร้อยละ 2 ส่วนใหญ่เป็นโรงเรียนขนาดกลาง ร้อยละ 80 เป็นโรงเรียนขนาดใหญ่ และขนาดเล็ก ร้อยละ 10

5.1.2.2 ด้านความรู้สึกต่อการประเมินภายนอก ผลการวิจัยพบว่า ส่วนใหญ่สถานศึกษามีความรู้สึกเครียดก่อนการประเมินภายนอก ร้อยละ 80 และมีความยินดีเต็มใจในการประเมินภายนอก ร้อยละ 20 ส่วนความรู้สึกระหว่างการประเมินภายนอกจะรู้สึกสบายใจและเข้าใจ บทบาทของผู้ประเมินภายนอก ร้อยละ 95 และรู้สึกเครียด วิตกกังวล กลัวการประเมินภายนอก ร้อยละ 5 สำหรับความรู้สึกหลังการประเมินภายนอกจะมีความเข้าใจ สบายใจ และได้รับประโยชน์ จากการแนะนำของผู้ประเมินภายนอก ร้อยละ 98 และรู้สึกเครียด วิตกกังวล กลัวการประเมิน ร้อยละ 2

นอกจากนี้พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานครให้ความสำคัญด้านวิทยุติ ของผู้ประเมินภายนอก ร้อยละ 100 โดยให้ความคิดเห็นว่าคุณประเมินภายนอกควรมีอายุระหว่าง 41 - 50 ปี ร้อยละ 48 อายุระหว่าง 51 - 60 ปี ร้อยละ 40 และอายุระหว่าง 31 - 40 ปี ร้อยละ 12 และควรจะเป็นบุคคลที่มีความรู้มีประสบการณ์ทางการศึกษามาแล้วไม่น้อยกว่า 5 ปีขึ้นไป ร้อยละ 100

5.1.2.3 ความคิดเห็นและความคาดหวังเกี่ยวกับความเป็นกัลยาณมิตรของผู้ประเมินภายนอกตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร

(1) ความคาดหวังของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า

โดยภาพรวมผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร มีความคาดหวังว่าผู้ประเมินภายนอกจะใช้ความเป็นกัลยาณมิตรอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน โดยเรียงลำดับความสำคัญจากมากไปหาน้อยพบว่า ด้านภวานิโย (ความน่าเจริญใจ) ด้านวิตตา (รู้จักพูดให้เหตุผล) ด้านโนจัญฐานะนิโยชะเย (ไม่ชักนำไปในอฐาน) ด้านปิโย (ความน่ารัก) ด้านวจนักขโม (ทนต่อถ้อยคำ) ด้านคัมภีร์ธะจะ กะถัง กัตตา (แสดงเรื่องล้าลึกได้) และด้านครุ (น่าเคารพ) อยู่ในระดับมากที่สุดตามลำดับ เมื่อพิจารณาความคิดเห็นรายด้าน ผลการวิจัยพบว่า

ด้านปิโย (ความน่ารัก) ของผู้ประเมินภายนอก โดยภาพรวมมีความคาดหวังอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาคาดหวังว่า ผู้ประเมินภายนอกต้องมีบุคลิกภาพที่ดี เป็นบุคคลที่ยิ้มแย้มแจ่มใส มีการแต่งกายสุภาพเรียบร้อยเหมาะสม กล่าวทักทายอย่างสนิทสนมเป็นกันเอง และรู้สึกสบายใจอยากสนทนาหรือ ใ้ถามด้วย อยู่ในระดับมากที่สุด ตามลำดับ

ด้านครุ (ความน่าเคารพ) ของผู้ประเมินภายนอก โดยภาพรวมมีความคาดหวังอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาคาดหวังว่า ผู้ประเมินภายนอกต้องสามารถเป็นที่พึ่งทางการศึกษาได้ เป็นบุคคลน่าเคารพ น่าศรัทธา น่าเลื่อมใส เมื่ออยู่ใกล้เกิดความรู้สึกอบอุ่นใจ ปลอดภัย และเป็นบุคคลที่มีความประพฤติดี ไม่มีเรื่องเสื่อมเสีย อยู่ในระดับมากที่สุด ตามลำดับ

ด้านภวานิโย (น่าเจริญใจ) ของผู้ประเมินภายนอก โดยภาพรวมมีความคาดหวังอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาคาดหวังว่า ผู้ประเมินภายนอกต้องเป็นผู้ที่มีความเข้าใจด้านการศึกษาทันกับการเปลี่ยนแปลง เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ด้านการศึกษาโดยตรง เมื่อผู้ประเมินจากไปรู้สึกระลึกถึงด้วยความประทับใจ เป็นบุคคลที่รู้จักปรับตนเองให้เข้ากับสถานการณ์ได้ดี และเป็นผู้ที่ได้รับการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง อยู่ในระดับมากที่สุด ตามลำดับ

ด้านวจนักขโม (ทนต่อถ้อยคำ) ของผู้ประเมินภายนอก โดยภาพรวมมีความคาดหวังอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาคาดหวังว่า ผู้ประเมินภายนอกต้องมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ไม่แสดงอารมณ์ฉุนเฉียว หงุดหงิด ใน

ระหว่างการประเมินหรือถูกวิพากษ์วิจารณ์ มีความอดทนต่อการฟังคำอธิบายของบุคคลอื่น และเปิดโอกาสให้สถานศึกษาได้ชี้แจงข้อเท็จจริงหลังการประเมิน อยู่ในระดับมากที่สุด ตามลำดับ

ด้านวัตถุประสงค์ (รู้จักพูดให้เหตุผล) ของผู้ประเมินภายนอก โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาคาดหวังว่า ผู้ประเมินภายนอกต้องเป็นที่ปรึกษาที่ดี เป็นผู้ที่สามารถชี้แจงให้เข้าใจถึงเหตุผลได้ดี และเป็นบุคคลที่สถานศึกษาให้ความไว้วางใจเก็บความลับได้ เป็นบุคคลที่รู้จักพูดได้อย่างเหมาะสมกับกาลเทศะ และมีการให้คำแนะนำกล่าวตักเตือนเรื่องที่ปฏิบัติไม่ถูกต้อง อยู่ในระดับมากที่สุด ตามลำดับ

ด้านสัมภีรณจะ กะถัง กัตตา (แถลงเรื่องกล้าลึกได้) ของผู้ประเมินภายนอก โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาคาดหวังว่า ผู้ประเมินภายนอกต้องมีการแนะนำตัว ชี้แจงวัตถุประสงค์ หลักเกณฑ์ประเมินอย่างละเอียดชัดเจน และให้คำแนะนำถึงจุดเด่น จุดที่ควรพัฒนา ข้อเสนอแนะได้ตรงประเด็นเป็นรูปธรรมนำไปปฏิบัติได้ เขียนรายงานได้ตรงสภาพจริงและชัดเจนเข้าใจง่าย มีการศึกษาร่องรอยข้อมูลตามสภาพความเป็นจริงจากการสัมภาษณ์ สังเกต และศึกษาเอกสารได้อย่างครอบคลุมและอธิบายข้อค้นพบจากร่องรอยแต่ละตัวบ่งชี้ในทุกมาตรฐานชัดเจน อยู่ในระดับมากที่สุด ตามลำดับ

ด้านโนจัญฐานะ นิโยชะเย (ไม่ชักนำในอฐาน) ของผู้ประเมินภายนอก โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาคาดหวังว่า ผู้ประเมินภายนอกต้องเป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบต่อการประเมิน เป็นผู้ที่มีความเที่ยงตรง เป็นกลาง โปร่งใสในการประเมิน และเป็นผู้ที่มีความซื่อสัตย์ในการประเมิน และไม่แนะนำหรือชักจูงไปในทางที่เสื่อมเสีย อยู่ในระดับมากที่สุด ตามลำดับ

(2) ความคิดเห็นต่อตัวผู้ประเมินภายนอกของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า

โดยภาพรวมผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร มีความคิดเห็นต่อตัวผู้ประเมินภายนอกได้ใช้ความเป็นกัลยาณมิตรอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน โดยพิจารณาเรียงลำดับความสำคัญจากมากไปหาน้อยพบว่า ด้านภาวนิโย (ความน่าเจริญใจ) ด้านวจนักขโม (ทนต่อถ้อยคำ) ด้านวัตถุประสงค์ (รู้จักพูดให้เหตุผล) ด้านโนจัญฐานะ นิโยชะเย (ไม่ชักนำในอฐาน) ด้านสัมภีรณจะ กะถัง กัตตา (แถลงเรื่องกล้าลึกได้) ด้านครุ (น่าเคารพ) และด้านปิโย (ความน่ารัก) อยู่ในระดับมากที่สุดตามลำดับ เมื่อพิจารณาความคิดเห็นรายด้าน ผลการวิจัยพบว่า

ด้านปิโย (ความน่ารัก) ของผู้ประเมินภายนอก โดยภาพรวมผู้บริหารสถานศึกษามีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษามีความคิดเห็นต่อตัวผู้ประเมินภายนอกว่า เป็นบุคคลที่ยิ้มแย้มแจ่มใส มีการแต่งกายสุภาพเรียบร้อยเหมาะสม มีบุคลิกภาพที่ดี กล่าวทักทายอย่างสนิทสนมเป็นกันเอง อยู่ในระดับมากที่สุด ยกเว้น รู้สึกสบายใจอยากสนทนาหรือไต่ถามด้วย อยู่ในระดับมาก ตามลำดับ

ด้านครู (น่าเคารพ) ของผู้ประเมินภายนอก โดยภาพรวมผู้บริหารสถานศึกษามีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษามีความคิดเห็นต่อตัวผู้ประเมินภายนอกว่า ให้เป็นที่พึงทางการศึกษาได้ เป็นบุคคลที่มีความประพฤติดี ไม่มีเรื่องเสื่อมเสีย เป็นบุคคลน่าเคารพ น่าศรัทธา น่าเลื่อมใส และเมื่ออยู่ใกล้เกิดความรู้สึกอบอุ่นใจปลอดภัย อยู่ในระดับมากที่สุด ตามลำดับ

ด้านภาวนิโย (น่าเจริญใจ) ของผู้ประเมินภายนอก โดยภาพรวมผู้บริหารสถานศึกษามีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษามีความคิดเห็นต่อตัวผู้ประเมินภายนอกว่า เป็นผู้ที่มีความรู้ดีในด้านการศึกษาทันต่อการเปลี่ยนแปลง เป็นบุคคลที่รู้จักปรับตนเองให้เข้ากับสถานการณ์ได้ดี เป็นผู้ที่ได้รับการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ด้านการศึกษาโดยตรง อยู่ในระดับมากที่สุด ยกเว้น เมื่อผู้ประเมินภายนอกออกไปรู้สึกระลึกถึงด้วยความประทับใจ อยู่ในระดับมาก ตามลำดับ

ด้านวัดตา (รู้จักพูดให้เหตุผล) ของผู้ประเมินภายนอก โดยภาพรวมผู้บริหารสถานศึกษามีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษามีความคิดเห็นต่อตัวผู้ประเมินภายนอกว่า เป็นบุคคลที่รู้จักพูดได้อย่างเหมาะสมกับกาลเทศะ เป็นผู้ที่สามารถชี้แจงให้เข้าใจถึงเหตุผลได้ดี มีการให้คำแนะนำกล่าวตักเตือนเรื่องที่ปฏิบัติไม่ถูกต้อง เป็นที่ปรึกษาที่ดี และเป็นบุคคลที่สถานศึกษาให้ความไว้วางใจ อยู่ในระดับมากที่สุด ตามลำดับ

ด้านจหนักขโม (ทนต่อถ้อยคำ) ของผู้ประเมินภายนอก โดยภาพรวมผู้บริหารสถานศึกษามีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษามีความคิดเห็นต่อตัวผู้ประเมินภายนอกว่า เป็นบุคคลเปิดโอกาสให้สถานศึกษาได้ชี้แจงข้อเท็จจริงหลังการประเมิน มีความอดทนต่อการฟังคำอธิบายของบุคคลอื่น และมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ไม่แสดงอารมณ์ฉุนเฉียว หงุดหงิด ในระหว่างการประเมินหรือถูกวิพากษ์วิจารณ์ อยู่ในระดับมากที่สุด ตามลำดับ

ด้านคัมภีร์จะ กะถัง กัตตา (แถลงเรื่องกล้าลึกได้) ของผู้ประเมินภายนอก โดยภาพรวม ผู้บริหารสถานศึกษามีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษามีความคิดเห็นต่อตัวผู้ประเมินภายนอกว่า มีการแนะนำตัว ชี้แจงวัตถุประสงค์ หลักเกณฑ์ ประเมิน ได้อย่างละเอียดชัดเจน อธิบายข้อค้นพบจากร่องรอยแต่ละตัวบ่งชี้ในทุกมาตรฐานชัดเจน มีการศึกษาร่องรอยข้อมูลตามสภาพความเป็นจริงจากการสัมภาษณ์ สังเกต และศึกษาเอกสารได้ อย่างครอบคลุม ให้คำแนะนำถึงจุดเด่น จุดที่ควรพัฒนา ข้อเสนอแนะได้ตรงประเด็นเป็นรูปธรรม นำไปปฏิบัติได้ อยู่ในระดับมากที่สุด ยกเว้น การเขียนรายงานให้ตรงสภาพจริงและชัดเจนเข้าใจ ง่าย อยู่ในระดับมาก ตามลำดับ

ด้านโน้จัญฐานะ นิโยชะเย (ไม่ชักนำในอฐาน) ของผู้ประเมินภายนอก โดยภาพรวม ผู้บริหารสถานศึกษามีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษามีความคิดเห็นต่อตัวผู้ประเมินภายนอกว่า เป็นผู้ที่มีความซื่อสัตย์ในการประเมิน ไม่แนะนำหรือชักจูงไปในทางที่เสื่อมเสีย เป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบต่อการประเมิน และเป็นผู้ที่มีความเที่ยงตรง เป็นกลาง โปร่งใส ในการประเมิน อยู่ในระดับมากที่สุด ตามลำดับ

5.1.3 เปรียบเทียบความคาดหวังกับความคิดเห็นต่อตัวผู้ประเมินภายนอกเกี่ยวกับความเป็นกัลยาณมิตร

ผลการวิจัยเปรียบเทียบความคาดหวังและความคิดเห็นต่อตัวผู้ประเมินภายนอกเกี่ยวกับความเป็นกัลยาณมิตร โดยภาพรวมทุกด้าน ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา ไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษามีความคิดเห็นไม่แตกต่างกันในทุกด้าน

ยกเว้นรายข้อด้านปิโย (ความน่ารัก) ในเรื่องความรู้สึกสบายใจ อยากสนทนาหรือ ไล่ตามด้วย ด้านภาวนิโย (น่าเจริญใจ) ในเรื่องเมื่อผู้ประเมินจากไปรู้สึกระลึกถึงด้วยความประทับใจ และด้านคัมภีร์จะ กะถัง กัตตา (แถลงเรื่องกล้าลึกได้) ในเรื่อง การเขียนรายงานได้ตรงสภาพจริง และชัดเจนเข้าใจง่าย มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

5.1.4 ผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร มีความคาดหวังเพิ่มเติมโดยเรียงลำดับความสำคัญดังนี้

ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร มีความคาดหวังต่อตัวผู้ประเมินภายนอกว่าต้องมีความเป็นกัลยาณมิตรอย่างแท้จริง มีแนวทางการจัดการพัฒนาการศึกษา ต้องมีคำแนะนำที่เป็นประโยชน์ ชี้ให้เห็นจุดเด่น จุดที่ควรพัฒนาได้อย่างชัดเจน ครอบคลุมด้าน

ปัจจัยด้านกระบวนการและด้านผู้เรียนเพื่อนำมาปรับปรุงสถานศึกษาได้อย่างมีคุณภาพ และเตรียมพร้อมในการรับการประเมินคุณภาพภายนอกต่อไป ต้องมีความยุติธรรม ความเที่ยงตรง โปร่งใส มีความเป็นปรีชา และประเมินจากสภาพจริงด้วยจิตใจปราศจากอคติ ต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับระบบการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาพุทธศักราช 2542 ในการปฏิรูปการศึกษา กระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญเป็นอย่างดี ต้องเป็นบุคคลที่มีจิตใจเป็นประชาธิปไตย เปิดโอกาสให้สถานศึกษาชี้แจงประเด็นและความคิดเห็นที่ไม่ตรงกัน ต้องมีทักษะประสบการณ์ในการประเมินทางการศึกษาไม่น้อยกว่า 5 ปี ต้องมีจิตวิทยา รู้จักให้กำลังใจ และกระตุ้นบุคลากรในสถานศึกษาให้อยากพัฒนาการศึกษา และต้องเป็นบุคคลที่รอบรู้ศึกษาค้นคว้า ร่องรอยบริบทของสถานศึกษาได้อย่างครอบคลุม ตามลำดับ

5.1.5 ข้อเสนอแนะของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร โดยเรียงลำดับความสำคัญดังนี้

ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาได้เสนอแนะว่า สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษาต้องบอกแนวทางในการประเมินภายนอกให้สถานศึกษาทราบก่อนล่วงหน้า เช่น มาตรฐาน ตัวบ่งชี้ และเกณฑ์การพิจารณา เป็นต้น ซึ่งมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงแก้ไขให้สถานศึกษาทราบรวดเร็วทันเหตุการณ์ก่อนผู้ประเมินภายนอกจะมาประเมินสถานศึกษา ผู้ประเมินภายนอกควรเป็นบุคคลที่เกี่ยวข้องกับด้านการศึกษาโดยตรงและควรมีคุณวุฒิ วิทยุติ ประสบการณ์ในด้านการบริหารจัดการศึกษาอย่างแท้จริง ประกอบด้วยพรหมวิหารธรรมและควรเป็นผู้ประเมินมืออาชีพ คณะผู้ประเมินภายนอกควรมีมาตรฐานในการประเมินภายนอกเช่นเดียวกัน ซึ่งผลการประเมินควรมีความเที่ยงตรง ควรกำหนดเกณฑ์การประเมินภายนอกให้เป็นรูปธรรม สามารถชี้วัดได้อย่างชัดเจน ตรงกับปัญหา การประเมินในวันสุดท้ายควรมีการนำเสนอสิ่งที่สถานศึกษาจะพัฒนาให้ละเอียดมากกว่าในรายงาน เพื่อประโยชน์การพัฒนาการศึกษาต่อไป สถานศึกษาต้องมีความพร้อมสำหรับการประเมินภายนอกตลอดเวลา และหน่วยงานต้นสังกัดควรส่งเสริมกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่องตามลำดับ

5.2 อภิปรายผล

ผลจากการศึกษา แนวคิด และหลักธรรมความเป็นกัลยาณมิตร พบว่า คุณสมบัติของกัลยาณมิตรจะต้องประกอบด้วยคุณสมบัติภายนอก เช่น บุคลิกภาพภายนอก มีร่างกายสง่างาม เข้มแข็ง อ่อนนุ่ม วาจาไพเราะ สุขุมเยือกเย็น ล้วนแต่เป็นเครื่องผูกจิตใจเพื่อความสำเร็จในหน้าที่ บุคลิกภาพจึงมีความสำคัญมาก ดังที่กล่าวไว้ในลักษณะมหาบุรุษ 32 ประการของพระพุทธเจ้า และต้องประกอบด้วยคุณสมบัติภายใน อันเป็นคุณธรรมของคนดี ธรรมของผู้รู้ซึ่งเป็นคุณสมบัติพิเศษ เรียกว่ากัลยาณมิตรธรรม 7 ประการ คือ เป็นที่รักที่พอใจ เป็นที่เคารพ เป็นที่ยกย่อง เป็นนักพูด เป็นผู้อดทนต่อถ้อยคำ เป็นผู้พูดถ้อยคำลึกซึ้งได้ และไม่แนะนำไปในทางเสื่อมเสีย ในขณะที่เดียวกัน กัลยาณมิตรต้องถึงพร้อมด้วย ความเชื่อ (ศรัทธา) การสำรวจกาย วาจา ใจ การฟัง (สุตะ) การเสียสละ (จาคะ) ความเพียร (วิริยะ) ความระลึกได้ (สติ) ความตั้งใจมั่น (สมาธิ) ความรอบรู้ (ปัญญา) และประสานกับคุณธรรมด้านพรหมวิหารธรรม สัมปยุตธรรม สังคหวัตถุ และโยนิโสมนสิการ ซึ่งนับว่าเป็นองค์คุณธรรมพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับผู้ประเมินภายนอก และจากการแสดงความคิดของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร มีความคาดหวังและความคิดเห็นต่อตัวผู้ประเมินภายนอกเกี่ยวกับความเป็นกัลยาณมิตรอยู่ในระดับมากที่สุด ถึงแม้ว่าระดับความคิดเห็นต่อตัวผู้ประเมินภายนอกจะต่ำกว่าความคาดหวังก็ตาม ซึ่งเป็นคำตอบที่ย้ำเตือนถึงคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าได้ดี โดยพระพุทธองค์ทรงเห็นความสำคัญของความเป็นกัลยาณมิตรเป็นอันดับแรกๆ เพราะพระพุทธองค์ ทรงบำเพ็ญประโยชน์สุขแก่มนุษย์โลกฝ่ายเดียวจึงได้ชื่อว่าทรงเป็นกัลยาณมิตรของสรรพสัตว์ผู้เกิด แก่ เจ็บ ตายด้วยกัน และทรงคำนึงถึงผลประโยชน์ของชาวโลกฝ่ายเดียวเท่านั้น ถ้าผู้ประเมินภายนอกมีความเป็นกัลยาณมิตรจะทำให้สถานศึกษาและผู้เกี่ยวข้องคลายความเครียดวิตกกังวลลงได้ เพราะผลการวิจัยพบว่า ก่อนการประเมินภายนอก สถานศึกษาเครียด วิตกกังวล กลัวการประเมิน ร้อยละ 80 และระหว่างการประเมินภายนอก สถานศึกษาเครียด วิตกกังวลกลัวการประเมิน ร้อยละ 5 ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นที่ระบุสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) ว่า ร้อยละ 6 ผู้ประเมินภายนอกวางตัวเป็นทางการ ทำให้บรรยากาศตึงเครียด เพราะความเป็นจริงเมื่อก้าวถึงการประเมินคุณภาพ ก็ทำให้ผู้ปฏิบัติงานเกิดความเครียดจากการเปลี่ยนแปลงระบบหรือความเคยชิน ทำให้ผู้ถูกประเมินไม่อยากเข้าใกล้ ไม่อยากสนทนาซักถามด้วย จากผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษามีความคิดเห็นในรายการ รู้สึกสบายใจอยากสนทนาโต้ถามด้วย และเมื่อผู้ประเมินจากไปรู้สึกกระตือรือร้นด้วยความประทับใจในระดับมากเท่านั้น เป็นเหตุให้ไม่ได้ข้อมูลตามสภาพจริง ส่งผลต่อเนื่องถึงการเขียนรายงานที่ไม่ชัดเจนอีกด้วย ซึ่งขณะนี้สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) ได้มุ่งเน้นรูปแบบกัลยาณมิตรประเมินคุณภาพภายนอก (Amicable

Assessment Model) ที่มุ่งสร้างความน่าเชื่อถือ ศรัทธา ให้มีความไว้วางใจต่อผู้ประเมินภายนอก และมีความเป็นมิตรต่อกัน โดยใช้วิธีการคัดเลือกและพัฒนาผู้ประเมินภายนอกให้เป็นผู้ประเมินภายนอกที่มีคุณลักษณะกัลยาณมิตรธรรม ซึ่งเป็นคุณสมบัติพิเศษเฉพาะสำหรับการทำหน้าที่อัน มุ่งมั่นในสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น แต่บุคคลที่ได้รับคัดเลือกมาดำรงตำแหน่งผู้ประเมินภายนอก ไม่ได้แสดงว่าผู้นั้นจะมีกัลยาณมิตรธรรมถึงพร้อมที่จะแสดงออกมาเป็นรูปธรรมได้ เพราะการสร้าง ความเป็นกัลยาณมิตรธรรมต้องมาจากพื้นฐานภายในจิตใจที่ถูกหล่อหลอมฝึกอบรมมาด้วยองค์ คุณธรรมต่างๆ มาประสานเข้าด้วยกัน เช่น พรหมวิหารธรรม สัมปยุตธรรม สังคหัตถุธรรม โยนิโสมนสิการ ตลอดจนคุณสมบัติที่ถึงพร้อมกัลยาณมิตร 7 ประการ เช่น ความศรัทธา การ สारวมกาย วาจา ใจ การฟัง การเสียดสี ความเพียร สมาธิและปัญญา เป็นต้น ซึ่งจัดว่าเป็น องค์ประกอบภายใน จะเห็นว่าคุณค่าและประโยชน์ที่สำคัญของความเป็นกัลยาณมิตรก็คือ ช่วย ให้เกิดความมั่นใจว่าสิ่งที่ฝึกปฏิบัตินั้นสามารถปฏิบัติได้ถูกต้องและบรรลุผลสำเร็จเกิดประโยชน์อย่าง แท้จริง

ฉะนั้น กัลยาณมิตรจึงต้องเป็นบุคคลที่มีความรู้ ความเข้าใจ มีประสบการณ์ในสิ่งที่ ปฏิบัติมาแล้วเป็นอย่างดีจึงจะสามารถช่วยชี้แนะ บอกแนวทางได้อย่างถูกต้อง ซึ่งผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร ร้อยละ 100 ให้ความสำคัญด้านความรู้ ประสบการณ์ตรงทางการศึกษาของผู้ประเมินภายนอกมาแล้วไม่น้อยกว่า 5 ปีขึ้นไป และ ผู้ประเมินภายนอกต้องมีอายุระหว่าง 41 - 60 ปี จะทำให้ผู้เกี่ยวข้องเกิดความศรัทธา

จึงกล่าวได้ว่า กัลยาณมิตรที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับสัมพันธ ช่วยเหลือเกื้อกูลกันนั้นเป็นเพียง องค์ประกอบภายนอกเท่านั้น สิ่งสำคัญคือองค์ประกอบภายในของตัวผู้ประเมินภายนอกเองที่ต้อง เต็มเปี่ยมด้วยองค์คุณธรรมภายในจิตใจ ซึ่งพร้อมที่จะหยิบยื่นให้ผู้อื่นด้วยการชักนำให้เกิดความเชื่อ ความเคารพ น่าเลื่อมใส น่านิยมชมชอบ เกิดความซาบซึ้งใจ ที่เรียกว่า “ศรัทธา” เมื่อเกิดความ ศรัทธาขึ้นแล้วจิตใจย่อมยอมรับทุกเรื่อง ทำให้สามารถชี้นำทางความคิด ทศนคติ ค่านิยม ความรู้ ความเข้าใจเรื่องราวต่างๆ ได้อย่างถูกต้องที่เรียกว่า สัมมาทิฐิ ฉะนั้น กัลยาณมิตรจึงมีอิทธิพล ต่อจิตใจให้เกิดศรัทธา ตรงกันข้ามถ้าไม่มีศรัทธาก็จะไม่ประทับใจ แต่สิ่งสำคัญของศรัทธาต้อง ประกอบด้วยปัญญา สัมมาทิฐิ ควบคู่กันไปด้วย พระพุทธเจ้าทรงชี้ให้เห็นความสำคัญของการ ดำเนินชีวิตด้วยการมีกัลยาณมิตรที่ดีต่อกัน จะทำให้เกิดความสำเร็จทั้งคดีโลก คดีธรรม สังคม การงานและชีวิตส่วนตัวที่สุขสงบ สำหรับผู้ใดที่ประพฤติปฏิบัติตามยอมได้รับอานิสงส์แห่งองค์คุณ ความเป็นกัลยาณมิตรอย่างน่าอัศจรรย์ใจ

5.3 ข้อเสนอแนะเพื่อการปฏิบัติ

จากผลการวิจัยดังกล่าว ผู้วิจัยขอเสนอแนะเพื่อการปฏิบัติให้กับผู้ที่เกี่ยวข้องกับการประเมินคุณภาพการศึกษา ดังนี้

5.3.1 สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพภายนอก (สมศ.) ควรมีการกำหนดคุณสมบัติผู้ประเมินภายนอกที่มุ่งเน้นด้านประสบการณ์ทางการศึกษาโดยตรง และควรจัดอบรมที่มุ่งเน้นเพื่อพัฒนาความพร้อมด้านจิตใจแห่งองค์คุณธรรมของความเป็นกัลยาณมิตรให้เกิดขึ้นอย่างแท้จริง รวมทั้งควรพัฒนารูปแบบการนำเสนอรายงานการประเมินให้ชัดเจน ตรงประเด็น และบุคคลทั่วไปสามารถอ่านเข้าใจได้ตรงกัน

5.3.2 ผู้ประเมินภายนอกควรประพฤติและปฏิบัติตนให้อยู่ในศีล สมาธิ และปัญญาพร้อมด้วยคุณธรรมความเป็นกัลยาณมิตรให้เกิดขึ้นในจิตใจอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง รวมทั้งการแสดงออกให้เป็นรูปธรรมอย่างชัดเจน

5.4 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยต่อไป

5.4.1 วิจัยเกี่ยวกับการนำหลักธรรมความเป็นกัลยาณมิตรของนักเรียนหรือเยาวชน หรือประชาชนไปใช้ในชีวิตประจำวัน

5.4.2 วิจัยเกี่ยวกับการวิเคราะห์หลักธรรมด้านอื่นที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานของผู้ประเมินภายนอก

บรรณานุกรม

1. ภาษาไทย :

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์, 2539.

_____ . อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์. กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์, โรงพิมพ์วิบูลย์, 2532.

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์. พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถาแปล. ชุด 91 เล่ม, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์, 2534.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(1) หนังสือ :

กระทรวงศึกษาธิการ. โครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงเรียนในฝัน. กรุงเทพมหานคร : สถาบันราชภัฏสวนดุสิต, 2546.

ไกรสร ศรีไตรรัตน์. จิตวิทยาทั่วไป. กรุงเทพมหานคร : สถาบันราชภัฏยะลา, 2542.

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. สำนักงาน. ระบบการประเมินคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาแห่งชาติ. กรุงเทพฯ : ชวนพิมพ์, 2540.

_____ . พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ฉบับปรับปรุง พุทธศักราช 2545.

กรุงเทพมหานคร : พัฒนาหลักสูตร, 2545.

คณินันต์ย์ จันทบุตร. สถานะและบทบาทของพระพุทธศาสนาในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร : ชวนพิมพ์, 2532.

จ่านงค์ อติวัฒน์สิทธิ์. สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์, 2544.

จรัส นองมาก. การรับรองมาตรฐานคุณภาพโรงเรียนเอกชน : แนวทางการพัฒนาเพื่อเสริมบทบาทการแบ่งเบาภาระของรัฐ. กรุงเทพฯ : ครูสภา, 2537.

เฉลา ประเสริฐสังข์. เอกสารประกอบการศึกษาวิชาพฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาต่อหลักสูตรสถาบันราชภัฏ. กรุงเทพมหานคร : สถาบันราชภัฏ, 2542.

ชลอ อุทกภาชนัน. พุทธศาสตร์กับสังคมศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : แพร์พิทยา, 2514.

- ชูศรี วงศ์รัตนะ. **เทคนิคการใช้สถิติเพื่อการวิจัย**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537.
- เดือน คำดี. **พุทธปรัชญา**. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, 2534.
- ทวี ภูมรินทร์. **มงคลชีวิต**. กรุงเทพมหานคร : ดวงแก้ว, 2545.
- บุญมี แทนแก้ว และคณะ. **วิชาปรัชญา 103**. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, 2522.
- _____. **จริยธรรมกับชีวิต**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร : ชนะการพิมพ์, 2539.
- บุญชม ศรีสะอาด. **การวิจัยเบื้องต้น**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น, 2535.
- ประภาพัญญ์ สุวรรณ. **ทัศนคติ : การวัดการเปลี่ยนแปลงและพฤติกรรมอนามัย**. กรุงเทพมหานคร : พีระพัสณา, 2526.
- พระธรรมปิฎก. (ป.อ.ปยุตโต). **ความเป็นกัลยาณมิตรของหลวงปู่ชา**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, 2539.
- _____. **ธรรมนุญชีวิต**. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, 2546.
- _____. **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ (ฉบับประมวลศัพท์)**. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, 2543.
- _____. **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพมหานคร : บริษัทสื่อตะวันออกจำกัด, 2545.
- _____. **พระพุทธศาสนาพัฒนาคนและสังคม**. กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา, 2542.
- _____. **พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ**. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, 2546.
- _____. **เพื่อชุมชนแห่งการศึกษาและบรรยากาศแห่งวิชาการ**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, 2546.
- _____. **ลักษณะแห่งพระพุทธศาสนา**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร, 2537.
- _____. **วินัยชาวพุทธ**. พิมพ์ครั้งที่ 28. กรุงเทพมหานคร : พิมพ์สวย, 2545.
- พระมหาอุทัย ญาณธโร. **พุทธวิธีแห่งสังคม**. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสาร, 2538.
- พระอัครคณาธิการ (ชวินทร์ สระคำ และจำลอง สารพัตน์นิก). **พจนานุกรมบาลี-ไทย ฉบับนักศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, 2530.
- พวงรัตน์ ทวีรัตน์. **วิธีการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : เจริญผล, 2531.
- พุทธทาสภิกขุ. **อริยมรรค หนทางอันประเสริฐสำหรับการดำเนินชีวิต**. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, 2543.

พระคันธสารากวีวงศ์. **อภิษัมมัตถสังคหะและปรมัตถทีปนี**. กรุงเทพมหานคร : ไทยรายวัน
กราฟฟิต เพลท, 2546.

ภารดี มหาจันทร์. **พื้นฐานอารยธรรมไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, 2532.

รับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) สำนักงาน. **บันทึก สมศ. 2546**.
กรุงเทพมหานคร : สมยศ, 2546.

_____. **บันทึก สมศ. 2547**. กรุงเทพมหานคร : สมยศ, 2547.

_____. **หลักเกณฑ์วิธีการประเมินคุณภาพภายนอกของสถานศึกษากับการศึกษาระดับพื้นฐาน**.
กรุงเทพมหานคร : สมยศ, 2546.

วิจารณ์ พานิช และคณะ. **รายงานการศึกษาวิจัยเรื่องการประกันคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา :**
กรณีนิวซีแลนด์. กรุงเทพมหานคร : สมศ., 2544.

ศักดิ์ สุนทรเสณี. **เจตคติ**. กรุงเทพมหานคร : รุ่งวัฒนา, 2531.

สงวน สุทธิเลิศอรุณ และคณะ. **จิตวิทยาสังคม**. กรุงเทพมหานคร : ชัยศิริการพิมพ์, 2522.

สมาชิกสภาข้าราชการธรรมนุญ. **รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 (ฉบับร่าง)**.
กรุงเทพมหานคร : รัฐสภา, 2540.

สุชา จันทร์เอม และสุรางค์ จันทร์เอม. **จิตวิทยาสังคม**. กรุงเทพมหานคร : แพรววิทยา, 2520.

สุชีพ ปุญญานุภาพ. **คุณลักษณะพิเศษแห่งพระพุทธศาสนา**. พิมพ์ครั้งที่ 5, กรุงเทพมหานคร : มหา
มกุฏราชวิทยาลัย, 2533.

สุโท เจริญสุข. **หลักจิตวิทยาและการพัฒนาของมนุษย์**. กรุงเทพมหานคร : วัฒนาพานิช, 2525.

ไสว มาลาทอง. **สารคดีธรรมจากพระไตรปิฎกสำหรับนักเรียน นักศึกษาและประชาชนทั่วไป**.
กรุงเทพมหานคร : กระทรวงศึกษาธิการ, 2541.

อุทัย หิรัญโต. **สังคมวิทยาประยุกต์**. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, 2519.

อำพล จินดาวัฒนะ และคณะ. **แนวคิดและกระบวนการประกันคุณภาพบริหารการศึกษาและบริการ
สาธารณสุข**. กรุงเทพมหานคร : สมศ., 2546.

(2) วิทยานิพนธ์ :

กฤษณี มหาวิรุฬห์. “ทักษะในการดำเนินงานเบื้องต้นของประธานกรรมการหมู่บ้านตามโครงการ
ปีรณรงค์คุณภาพชีวิต และความจำเป็นขั้นพื้นฐาน : ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดชัยนาท”.
วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,
2531.

- ชาญณรงค์ พลเยี่ยม. “ปัญหาการปฏิบัติงานตามแบบประเมินมาตรฐานคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน เอกชน”. **วิทยานิพนธ์ปรัชญามหาบัณฑิต**. ภาควิชาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2538.
- ชาติชาย โทสินธิติ. “ความคิดเห็นของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในการจัดตั้งสถานคาสีโนขึ้นในเขตพื้นที่กึ่งกลางร่องไห้”. **วิทยานิพนธ์สังคมศาสตร์มหาบัณฑิต**. (สาขาสังแวดล้อม) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, 2529.
- ทวี เถรมัญญ. “ความคิดเห็นของอาจารย์มหาวิทยาลัยเกี่ยวกับการวิจัยทางสังคมศาสตร์” **วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2520.
- ปนัดดา แสงเจริญ. “การศึกษาวิเคราะห์หลักธรรมที่ปรากฏในเถรคาถาและเถรีคาถา เพื่อประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบัน”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2545.
- ปิยะพร อ่อนสว่าง. “ความคิดเห็นของพนักงานที่มีต่อระบบบัญชี เอส เอ พี (SAP) ในบริษัท เจ็บเซ่น แอนด์ เจ็สเซ่น (ไทยแลนด์) จำกัด”. **วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2546.
- พระมหาเกรียงไกร บัวจันอัด. “การศึกษาเปรียบเทียบหลักคำสอนเรื่องกัลยาณมิตรกับการบรรลุมรรคในพระพุทธศาสนาเถรวาทและพระพุทธศาสนาเถรวาท”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, 2546.
- พระมหาประพันธ์ ศุภษร. “ความสำคัญของบุคลิกภาพของพระพุทธเจ้าต่อความสำเร็จในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา”. **วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2545.
- พระมหาสุภวิษณุ วิราม. “การศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องกัลยาณมิตรตามหลักพุทธจริยศาสตร์ที่ศนะของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายโรงเรียนวัดปากน้ำวิทยาคมและโรงเรียนสุวรรณพลับพลาพิทยาคม กรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, 2545.
- เพ็ญธนา วราหะกิจ. “การศึกษาการปฏิบัติงานเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของผู้บริหารโรงเรียนเอกชนประเภทสามัญศึกษา จังหวัดสงขลา”. **วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยทักษิณ, 2541.
- วรรณะ กวงสูงเนิน. “การศึกษาความสามารถในการนำความรู้วิชาพระพุทธศาสนาไปใช้ในชีวิตประจำวันของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ในจังหวัดสมุทรสาคร”. **วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2534.

สมศรี หวังดี. “การศึกษาปัญหาการปฏิบัติงานตามเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพการศึกษาของ ครู
โรงเรียนเอกชน ระดับประถมศึกษา จังหวัดกาญจนบุรี”. **วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต.
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยทักษิณ**, 2541.

สุพัฒน์ ธีรเวชเจริญชัย. “สถานะการติดยาเสพติดซ้ำของผู้ป่วยที่มารับการรักษาที่โรงพยาบาลพระ
มงกุฎเกล้าฯ และโรงพยาบาลธัญญารัตน์”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขา
วิชาจริยศาสตร์ศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, 2522.

อรทิพย์ ลีนะพันธ์. “ความคิดเห็นของผู้ปกครองนักเรียนประจำต่องานสังคมสงเคราะห์ในโรงเรียน :
ศึกษาเฉพาะโรงเรียนประจำสังกัดคณะกรรมการการศึกษาเอกชน”. **วิทยานิพนธ์
ปรัชญาดุษฎีบัณฑิตมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2535.

อรวรรณ เชิดเกียรติศักดิ์. “ความคิดเห็นของพนักงานธนาคารเอเชีย จำกัด (มหาชน)
ในเขตกรุงเทพมหานครที่มีต่อการปฏิบัติงานภายหลังการปรับขนาดองค์กร”.
วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2546.

อานาจ อยู่คำ. “การประเมินการดำเนินงานตามเกณฑ์มาตรฐานของโรงเรียนประถมศึกษาขนาด
ใหญ่ สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครราชสีมา”. **วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต.
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น**, 2539.

(3) หนังสือพิมพ์ :

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์. ก้าวสู่ปีที่ 5 สมศ. **คม ชัด ลึก**. (4 พฤศจิกายน 2547) : 10.

(4) วารสาร :

พุทธทาสภิกขุ. “ท่านพุทธทาสกับการศึกษา”, **วารสารครูศาสตร์**. (2525) : 89–90.

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์. “สมศ. รายงานประชาชนพันธกิจที่ทำทลาย ก้าวสู่ปีที่ 4 สมศ.”, **ประชาคม
ประกันคุณภาพการศึกษา**. ปีที่ 3 ฉบับที่ 2 (เดือนพฤศจิกายน 2546).

_____. “รูปแบบกัลยาณมิตรประเมินคุณภาพภายนอก”, **ประชาคมประกันคุณภาพการศึกษา**.
ปีที่ 3 ฉบับที่ 11 (เดือนสิงหาคม 2547).

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช. “ศาสนากับชีวิต”, **ธรรมจักร**. (เดือนกันยายน 2533).

สโมสรนศึกษา สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. “การสัมมนาวิชาการ”, **นิตานุกรม 32**. (8-10
กุมภาพันธ์ 2532).

2. ภาษาอังกฤษ

- Best, J.W. **Research in Education**. New Jersey : Prentice Hall, 1977.
- Education Review Office, New Zealand. **Annual Report**. Wellington, 1999.
- _____. **Manual of standard Procedures conduct of Reviews**. Wellington, 2000.
- _____. **The Role of the Education Review Office**, New Zealand Education. Wellington, 1999.
- Engle, T.L. and L.S. Engle. **Psychology : Its Princilies and Application**. New York : McGraw-Hall Book, 1999.
- Feldman, M.P. **Psychology in the Industrial Environment**. London : Butterworth Publishers, 1971.
- Foster, C.R. **Psychology for Life Adjustment Chicago**. Chicago : American Technical Society, 1952.
- Good, C.V. **Dictionary of Education**. New York : McGraw-Hall Book, 1973.
- Guralnik, D.B. **Webster's New World Dictionary of the American Language**. Ohio : William Collins and World Publishing, 1976.
- Morgan Chifford, T. and King Richard A. **Introduction to Psychology**. Tokyo : McGraw-Hall, 1967.
- New Zealand Qualifications Authority. New Zealand. **The National Qualifications Framework** Wellington, 1999.
- QSU (Thailand). **IQCS Certification ISO 9000 : 2000 Series Auditor / Lead Auditor Training Course**. QSU, 2000.
- Renner, H.H. **Introduction to Opinion and Attitude Measurement**. New York : Harper and Brothers Publisher, 1954.
- Shaw, M.E. and J.M. Wright. **Scale for the Measurement of Attitude**. New York : McGraw-Hall Book, 2000.
- Statistics New Zealand. **New Zealand. In Profile 2000**. Wellington, 2000.
- Wahlmen, B.B. **Dictionary of Behavior Science**. New York : Litton Education Publishing, 1973.
- Zadrozny, John Thomas. **Dictionary of Social Science**. Washington D.C. : Public Affairs Press, 1959.

ภาคผนวก ก

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบถาม

1. ดร. พระมหาสุรจิต โชติญาโณ	วัดสุทธจินดา อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา และเจ้าอาวาสวัดป่าพุทธคยา รัฐพิหาร ประเทศอินเดีย
2. พระมหาประเสริฐ จิตตเสฏโฐ	เจ้าอาวาสวัดป่าซิกาโก ประเทศสหรัฐอเมริกา และสำนักสงฆ์สันตินานาชาติ อำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ
3. ดร. นิวัตร น้อยมณี	ผู้อำนวยการศึกษาขั้นพื้นฐาน เขต 2 จังหวัดสมุทรปราการ
4. นายณรงค์ รณนียกุล	ผู้ประเมินภายนอก ขั้นพื้นฐานสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน)
5. นางจุไรรัตน์ อุดมะ	ผู้ประเมินภายนอก ขั้นพื้นฐานสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน)

รายชื่อโรงเรียนกลุ่มตัวอย่าง สังกัดกรุงเทพมหานคร

1. โรงเรียนวัดหัวลำโพง	เขตบางรัก
2. โรงเรียนวัดพระยาทำ	เขตบางกอกน้อย
3. โรงเรียนสามแยกท่าไข่	เขตหนองจอก
4. โรงเรียนวัดสุทธาราม	เขตคลองสาน
5. โรงเรียนวัดราชผาติการาม	เขตคูสิต
6. โรงเรียนสวนลุมพินี	เขตปทุมวัน
7. โรงเรียนพระยาชัย	เขตราชเทวี
8. โรงเรียนสามเสนนอก (ประชากรราษฎร์อนุถูล)	เขตดินแดง
9. โรงเรียนคลองกะจะ (พงษ์ สมบัติบำรุง)	เขตบางกะปิ
10. โรงเรียนสมโภชน์กรุงอนุสรณ์ (200 ปี)	เขตสะพานสูง
11. โรงเรียนวัดมัชฌันติการาม	เขตบางซื่อ
12. โรงเรียนเทพวิทยา	เขตลาดพร้าว
13. โรงเรียนบางสะพานใน	เขตธนบุรี
14. โรงเรียนวัดเสม็ดคำ	เขตบางขุนเทียน
15. โรงเรียนบ้านนายสี	เขตบางบอน
16. โรงเรียนวัดแจ้งร้อน	เขตราษฎร์บูรณะ
17. โรงเรียนวัดสัมพันธวงศ์	เขตสัมพันธวงศ์
18. โรงเรียนวัดบางนานอก	เขตบางนา
19. โรงเรียนวัดสุทธาโกชน	เขตลาดกระบัง
20. โรงเรียนสุเหร่าใหม่	เขตสวนหลวง
21. โรงเรียนวัดปริวาส	เขตยานนาวา
22. โรงเรียนบ้านเกาะ	เขตมีนบุรี
23. โรงเรียนแก่นทองอุปถัมภ์	เขตประเวศ
24. โรงเรียนประชากรราษฎร์อุปถัมภ์วิทยา	เขตคลองสามวา
25. โรงเรียนวัดทองศาลาราม	เขตภาษีเจริญ
26. โรงเรียนประชากรราษฎร์บำเพ็ญ	เขตห้วยขวาง
27. โรงเรียนวัดมหาธาตุ	เขตพระนคร

28. โรงเรียนวัดคลองเตย	เขตคลองเตย
29. โรงเรียนคันทนายาว	เขตคันทนายาว
30. โรงเรียนวัดเสมียนนารี	เขตจตุจักร
31. โรงเรียนวัดโพธิ์แก้ว	เขตจอมทอง
32. โรงเรียนเปรมประชา	เขตดอนเมือง
33. โรงเรียนวัดเกาะ	เขตตลิ่งชัน
34. โรงเรียนคลองทวีวัฒนา	เขตทวีวัฒนา
35. โรงเรียนวัดทุ่งครุ	เขตทุ่งครุ
36. โรงเรียนวัดคีรีวงศ์	เขตบางกอกใหญ่
37. โรงเรียนประชาภิบาล	เขตบางเขน
38. โรงเรียนวัดราชสิงขร	เขตบางคอแหลม
39. โรงเรียนบางแคเหนือ	เขตบางแค
40. โรงเรียนวัดราวก	เขตบางพลัด
41. โรงเรียนวัดนวลจันทร์	เขตบึงกุ่ม
42. โรงเรียนวัดคณิกาผล	เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย
43. โรงเรียนวัดไผ่ตัน	เขตพญาไท
44. โรงเรียนพูนสิน	เขตพระโขนง
45. โรงเรียนสุเหร่าดอนสะแก	เขตวังทองหลาง
46. โรงเรียนแจ่มจันทร์	เขตวัฒนา
47. โรงเรียนวัดยานนาวา	เขตสาทร
48. โรงเรียนประชานุกุล	เขตสายไหม
49. โรงเรียนคลองบางแกว	เขตหนองแขม
50. โรงเรียนการเคหะท่าทราย	เขตหลักสี่

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง

ความเป็นกัลยาณมิตรของผู้ประเมินภายนอกตามความคิดเห็นของ
ผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร

แบบสอบถามนี้ ทำขึ้นเพื่อเก็บและรวบรวมข้อมูลในการทำวิทยานิพนธ์ จึงขอความช่วยเหลืออนุเคราะห์มายังผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร ทุกท่าน ได้โปรดตอบแบบสอบถามที่เป็นจริงที่สุด ข้อมูลของท่านจะเก็บเป็นความลับเพื่อเป็นประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับการทำวิทยานิพนธ์เท่านั้น

คำชี้แจงในการตอบแบบสอบถาม

แบบสอบถามมีทั้งหมด 4 ตอน ดังนี้

- ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มีจำนวน 12 ข้อ
- ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับความเป็นกัลยาณมิตรของผู้ประเมินภายนอก มีจำนวน 32 ข้อ
- ตอนที่ 3 ท่านคาดหวังอะไรมากที่สุดจากผู้ประเมินภายนอก
- ตอนที่ 4 เป็นข้อเสนอแนะของผู้บริหารสถานศึกษาที่มีต่อความเป็นกัลยาณมิตรของผู้ประเมินภายนอก

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้คงจะประสบความสำเร็จไม่ได้ ถ้าขาดข้อมูลที่เป็นจริงจากผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร ทุกท่าน

จึงขอกราบขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(นางสาววิไลรัตน์ พุกษาภิรมย์)

นักศึกษาปริญญาโท สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ตอนที่ 1

ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง โปรดกาเครื่องหมาย ลงในช่อง หน้าคำตอบที่ให้มา หรือเขียนคำตอบซึ่งเป็นข้อมูลเกี่ยวกับตัวท่าน หรือความคิดเห็นลงในช่องว่าง.... ดังต่อไปนี้

---

1. เพศ

 ชาย หญิง

2. อายุ

 ต่ำกว่า 30 ปี 31 - 40 ปี 41 - 50 ปี 51 - 60 ปี

3. ตำแหน่ง

 ผู้อำนวยการโรงเรียน ผู้ช่วยผู้อำนวยการ อาจารย์ใหญ่ ผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่ ครูใหญ่ หัวหน้าฝ่าย..... หัวหน้างาน....

4. ท่านมีประสบการณ์ในตำแหน่งบริหารโรงเรียน

 ต่ำกว่า 5 ปี 6 - 10 ปี 11 - 20 ปี 21 - 30 ปี มากกว่า 30 ปี

5. โรงเรียนมีจำนวนนักเรียนอยู่ในขนาด
- เล็ก จำนวน.....คน ครูคน
  - กลาง จำนวน.....คน ครูคน
  - ใหญ่ จำนวน.....คน ครูคน
6. สถานศึกษาได้รับการตรวจเยี่ยมจากผู้ประเมินภายนอกของ สมศ. รอบแรกหรือยัง
- ยังไม่ได้รับการประเมินภายนอก
  - กำลังอยู่ระหว่างการดำเนินการ
  - ได้รับการประเมินภายนอกแล้ว เมื่อวันที่....
7. ความรู้สึกของสถานศึกษา ก่อน การประเมินภายนอก
- เครียด กลัวการประเมินภายนอก
  - ยินดี และเต็มใจ
  - ไม่มีความรู้สึกต่อการประเมิน
8. ความรู้สึกของสถานศึกษา ระหว่าง การประเมินภายนอก
- เครียด วิตกกังวล กลัวผู้ประเมินภายนอก
  - สบายใจ และเข้าใจบทบาทของผู้ประเมินภายนอก
  - ไม่มีความรู้สึกต่อการประเมิน
9. ความรู้สึกของสถานศึกษา หลัง การประเมินภายนอก
- เครียด วิตกกังวล กลัวผู้ประเมินภายนอก
  - ไม่ได้รับประโยชน์
  - มีความเข้าใจ สบายใจ และได้รับประโยชน์จากการแนะนำของผู้ประเมินภายนอก
10. ท่านให้ความสำคัญกับ วิทยุติ ของผู้ประเมินภายนอกหรือไม่
- ไม่
  - ให้ความสำคัญ ควรเป็นอายุประมาณปี
11. ท่านคิดว่าผู้ประเมินภายนอกควรเป็นใคร
- นิสิต นักศึกษาที่สำเร็จใหม่ในสาขาวัดผลประเมินผลหรือวิจัย
  - เป็นบุคคลที่มีความรู้ประสบการณ์ทางการศึกษามาแล้วไม่น้อยกว่า...ปี
  - เป็นบุคคลใดก็ได้ที่อายุ 30 ปีขึ้นไป มีวุฒิการศึกษาใดก็ได้

ตอนที่ 2

แบบสอบถามเกี่ยวกับความเป็นกัลยาณมิตรของผู้ประเมินภายนอก
ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร

คำชี้แจง แบบสอบถามนี้ เป็นแบบสอบถามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา เกี่ยวกับความเป็นกัลยาณมิตร ของผู้ประเมินภายนอก โปรดพิจารณาข้อความในแบบสอบถามทีละข้ออย่างละเอียด แล้วทำเครื่องหมาย ✓ ในช่อง ตามระดับความคิดเห็นของท่าน ให้ตรงกับความเป็นจริงมากที่สุด เพียงหมายเลขเดียว

5 = มากที่สุด	4 = มาก	3 = ปานกลาง	2 = น้อย	1 = น้อยที่สุด
---------------	---------	-------------	----------	----------------

ข้อที่	ความเป็นกัลยาณมิตร	ระดับความคาดหวัง					ระดับความคิดเห็นต่อผู้ประเมิน				
		5	4	3	2	1	5	4	3	2	1
1.	มีบุคลิกภาพดี										
2.	การแต่งกายสุภาพเรียบร้อย เหมาะสม										
3.	เป็นบุคคลที่ยิ้มแย้มแจ่มใส										
4.	กล่าวทักทายอย่างสนิทสนมเป็นกันเอง										
5.	รู้สึกสบายใจอยากสนทนาหรือได้ถามด้วย										
6.	เป็นบุคคลน่าเคารพ น่าศรัทธา น่าเลื่อมใส										
7.	เมื่ออยู่ใกล้เกิดความรู้สึกอบอุ่นใจ ปลอดภัย										
8.	เป็นบุคคลที่มีความประพฤติดี ไม่มีเรื่องเสื่อมเสีย										
9.	สามารถเป็นที่พึ่งทางการศึกษาได้										
10.	เป็นผู้ที่มีความรู้ดีในด้านการศึกษา ทันท่วงทีกับการเปลี่ยนแปลง										
11.	เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ด้านการศึกษาโดยตรง										
12.	เป็นบุคคลที่รู้จักปรับตนเองให้เข้ากับสถานการณ์ได้ดี										
13.	เป็นผู้ที่ได้รับการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง										

ข้อที่	ความเป็นกัลยาณมิตร	ระดับ ความคาดหวัง					ระดับ ความคิดเห็น ต่อผู้ประเมิน				
		5	4	3	2	1	5	4	3	2	1
14.	เมื่อผู้ประเมินจากไปรู้สึกระลึกถึงด้วยความประทับใจ										
15.	เป็นบุคคลที่รู้จักพูดได้อย่างเหมาะสมกับกาลเทศะ										
16.	เป็นผู้ที่สามารถชี้แจงให้เข้าใจถึงเหตุ-ผลได้ดี										
17.	มีการให้คำแนะนำ กล่าวตักเตือน เรื่องที่ปฏิบัติไม่ถูกต้อง										
18.	เป็นที่ปรึกษาที่ดี										
19.	เป็นบุคคลที่โรงเรียนให้ความไว้วางใจเก็บความลับได้										
20.	มีความอดทนต่อการฟังคำอธิบายของบุคคลอื่น										
21.	เปิดโอกาสให้สถานศึกษาได้ชี้แจงข้อเท็จจริงหลังการประเมิน										
22.	มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน										
23.	ไม่แสดงอารมณ์ฉุนเฉียว หงุดหงิดในระหว่างการประเมิน หรือถูกวิพากษ์วิจารณ์										
24.	เขียนรายงานได้ตรงสภาพจริงและชัดเจนเข้าใจง่าย										
25.	มีการแนะนำตัว ชี้แจงวัตถุประสงค์ หลักเกณฑ์การประเมิน ได้อย่างละเอียด ชัดเจน										
26.	มีการศึกษาร่องรอยข้อมูลตามสภาพความเป็นจริงจากการ สัมภาษณ์ สังเกต และศึกษาเอกสาร ได้อย่างครอบคลุม										
27.	อธิบายข้อค้นพบจากร่องรอยแต่ละตัวบ่งชี้ในทุกมาตรฐาน ชัดเจน										
28.	ให้คำแนะนำถึงจุดเด่น จุดที่ควรพัฒนา ข้อเสนอแนะ ได้ตรงประเด็น เป็นรูปธรรมนำไปปฏิบัติได้										
29.	ไม่แนะนำหรือชักจูงไปในทางที่เสื่อมเสีย										
30.	เป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบต่อการประเมิน										
31.	เป็นผู้ที่มีความเที่ยงตรง เป็นกลางโปร่งใสในการประเมิน										
32.	เป็นผู้ที่มีความซื่อสัตย์ในการประเมิน										

ตอนที่ 3 ทำนาคาดหวังอะไรมากที่สุดจากผู้ประเมินภายนอก

โปรดระบุ.....
.....
.....
.....

ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม เพื่อให้การประเมินภายนอกมีคุณภาพยิ่งขึ้น

โปรดระบุ.....
.....
.....
.....

ขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

ภาคผนวก ข

ลักษณะมหาบุรุษ 32 ประการ

1. ถ้าครองเรือนจะได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ฯลฯ
2. ถ้าพระมหาบุรุษนั้น เสด็จออกผนวชเป็นบรรพชิต จะได้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ไม่มีกิเลสในโลก คือ มหาบุรุษในโลกนี้

1. มีฝ่าพระบาทราบเสมอกัน ข้อที่มหาบุรุษมีฝ่าพระบาทราบเสมอกันนี้เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษ

2. พื้นฝ่าพระบาททั้งสองของมหาบุรุษ มีจักรซึ่งกำข้างละ 1,000 ซึ่ง มีกง มีคุม และมี ส่วนประกอบครบทุกอย่าง ข้อที่พื้นฝ่าพระบาททั้ง 2 ของพระมหาบุรุษ มีจักรซึ่งกำข้างละ 1,000 ซึ่ง มีกงและคุมและมีส่วนประกอบครบทุกอย่างนี้ เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษ

3. มีสันพระบาทยื่นยาว ข้อที่มหาบุรุษมีสันพระบาทยื่นยาวออกไปนี้ เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษ

4. มีพระองคฺุเลียว ข้อที่มหาบุรุษมีพระองคฺุเลียวนี เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษ

5. มีฝ่าพระหัตถ์และฝ่าพระบาทอ่อนนุ่ม ข้อที่มหาบุรุษมีพระหัตถ์และพระบาทอ่อนนุ่มนี้เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษ

6. มีฝ่าพระหัตถ์และฝ่าพระบาทมีเส้นที่ข้อพระองคฺุลีข้อที่มหาบุรุษมีฝ่าพระหัตถ์และพระบาทมีเส้นที่ข้อพระองคฺุลีจกดกันเป็นรูปตาข่าย เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษ

7. มีพระบาทเหมือนตั้งขั้วว่า ข้อที่มหาบุรุษมีข้อพระบาทสูงนี้ เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษ

8. มีพระขงฆ์รีเรียวคฺุจแข็งเนื้อทราย ข้อที่มหาบุรุษมีพระขงฆ์เรียวคฺุจแข็งเนื้อทรายนี้ เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษ

9. เมื่อประทับยืน ไม่ต้องน้อมพระองคฺุลงก็ทรงลูบคลำถึงพระชานูด้วยฝ่าพระหัตถ์ทั้งสองได้ ข้อที่มหาบุรุษเมื่อประทับยืน ไม่ต้องน้อมพระองคฺุลงก็ทรงลูบคลำถึงพระชานูด้วยฝ่าพระหัตถ์ทั้งสองได้นี้ เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษ

10. มีพระคฺุยหฐานเร้นอยู่ในฝัก ข้อที่มหาบุรุษมีพระคฺุยหฐานเร้นอยู่ในฝักนี้ เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษ

11. มีพระฉวีสีทอง คือคล้ายทองคำ ข้อที่มหาบุรุษมีพระฉวีสีทอง คือ คล้ายทองคำนี้ เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษ

12. มีพระฉวีละเอียด จนละอองธุลีไม่อาจติดพระวรกายได้ ข้อที่มหาบุรุษมีพระฉวีละเอียดจนละอองธุลีไม่อาจติดพระวรกายได้นี้ เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษ

13. มีพระโลมชาติเดี่ยว คือ ในแต่ละขุมมีเพียงเส้นเดียว ข้อที่มหาบุรุษมีพระโลมชาติเดี่ยว คือ ในแต่ละขุมมีเพียงเส้นเดี่ยวนี่ เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษ
14. มีพระโลมชาติมีปลายงอนขึ้น คือ พระโลมชาติขุดเป็นวงเวียนขวาดังคุณทลสิครามเข้มดงคอกอัญชัน ข้อที่มหาบุรุษมีพระโลมชาติมีปลายงอนขึ้น คือ พระโลมชาติขุดเป็นวงเวียนขวาดังคุณทลสิครามเข้มดงคอกอัญชันนี้ เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษ
15. มีพระวรกายตั้งตรงดุจกายพรหม ข้อที่มหาบุรุษมีพระวรกายตั้งตรงดุจกายพรหมนี้เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษ
16. มีพระมังสะเต็มในที่ 7 แห่งเต็มบริบูรณ์ ข้อที่มหาบุรุษมีพระมังสะเต็มในที่ 7 แห่งเต็มบริบูรณ์นี้เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษ
17. มีพระวรกายทุกส่วนบริบูรณ์ดุจลำตัวท่อนหน้าของราชสีห์ ข้อที่มหาบุรุษมีพระวรกายทุกส่วนบริบูรณ์ดุจลำตัวท่อนหน้าของราชสีห์นี้เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษ
18. มีร่องพระปฤษฎางค์เต็มเสมอกัน ข้อที่มหาบุรุษมีร่องพระปฤษฎางค์เต็มเสมอกันนี้เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษ
19. มีพระวรกายเป็นปริมณฑลคุดจปริมณฑลแห่งต้นไทร พระวรกายสูง เท่ากับ 1 วา ของพระองค์ 1 วา ของพระองค์เท่ากับส่วนสูงพระวรกาย ข้อที่มหาบุรุษมีพระวรกายเป็นปริมณฑลคุดจปริมณฑลแห่งต้นไทร พระวรกายสูง เท่ากับ 1 วา ของพระองค์ 1 วา ของพระองค์เท่ากับส่วนสูงพระวรกายนี้เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษ
20. มีลำพระศอกกลมเท่ากันตลอด ข้อที่มหาบุรุษมีลำพระศอกกลมเท่ากันตลอดนี้ เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษ
21. มีเส้นประสาทรับรสพระกระยาหารได้ดี ข้อที่มหาบุรุษมีเส้นประสาทรับรสพระกระยาหารได้ดีนี้เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษ
22. มีพระหนุคุดจกลางราชสีห์ ข้อที่มหาบุรุษมีพระหนุคุดจกลางราชสีห์นี้ เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษ
23. มีพระทนต์ 40 ซี่ ข้อที่มหาบุรุษมีพระทนต์ 40 ซี่นี้เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษ
24. มีพระทนต์เรียบเสมอกัน ข้อที่มหาบุรุษมีพระทนต์เรียบเสมอกันนี้ เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษ
25. มีพระทนต์ไม่ห่างกัน ข้อที่มหาบุรุษมีพระทนต์ไม่ห่างกันนี้เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษ

26. มีพระเขี้ยวแก้วขาวงาม ชื่อที่มหาบุรุษมีพระเขี้ยวแก้วขาวงามนี้เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษ

27. มีพระชิวหาใหญ่ยาว ชื่อที่มหาบุรุษมีพระชิวหาใหญ่ยาวนี้เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษ

28. มีพระสุรเสียงดุจเสียงพรหม ตรัสดุจเสียงร้องของนกกการเวก ชื่อที่มหาบุรุษมีพระสุรเสียงดุจเสียงพรหม ตรัสดุจเสียงร้องของนกกการเวกนี้เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษ

29. มีดวงพระเนตรดำสนิท ชื่อที่มหาบุรุษมีดวงพระเนตรดำสนิทนี้เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษ

30. มีดวงพระเนตรแจ่มใสดุจตาอุกโคเพ็งตลอด ชื่อที่มหาบุรุษมีดวงพระเนตรแจ่มใสดุจตาอุกโคเพ็งตลอดนี้เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษ

31. มีพระอุณาโลมระหว่างพระโขนงสีขาวอ่อนเหมือนนุ่ม ชื่อที่มหาบุรุษมีพระอุณาโลมระหว่างพระโขนงสีขาวอ่อนเหมือนนุ่มนี้เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษ

32. มีพระเศียรคุดประดับด้วยกรอบพระพักตร์ ชื่อที่มหาบุรุษมีพระเศียรคุดประดับด้วยกรอบพระพักตร์นี้เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษ

มหาบุรุษทรงสมบูรณ์ด้วยลักษณะมหาบุรุษ 32 ประการนี้ จึงมีคติเพียง 2 อย่างเท่านั้น ไม่เป็นอย่างอื่น คือ

1. ถ้าอยู่ครองเรือนจะได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ฯลฯ

2. ถ้าออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต จะได้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้ไม่มีกิเลสในโลก¹

---

¹ ที.ปา. (ไทย) 11/130-171/131-161.

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ** : นางสาววิไลรัตน์ พุกษาภิรมย์
- เกิด** : วันพุธที่ 3 กันยายน พ.ศ. 2501
- สถานที่เกิด** : บ้านเลขที่ 15 หมู่ที่ 3 ตำบลซึ้ง อำเภอลำดวน จังหวัดจันทบุรี
- การศึกษา** : ครุศาสตร์บัณฑิต เอกบริหารการศึกษา วิทยาลัยรำไพพรรณี
- ประสบการณ์** : ครูผู้สอนโรงเรียนสลักเพชร กิ่งอำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด
: ครูผู้สอนโรงเรียนวัดแหลมมะปม อำเภอแหลมงอบ จังหวัดตราด
: รักษาการแทนอาจารย์ใหญ่โรงเรียนบ้านแหลมทองกลาง อำเภอแหลมงอบ จังหวัดตราด
: นักวิชาการศึกษาระดับ 6 สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ
: เลขานุการสมาชิกสภาข้าราชการธรรมนุญประจำจังหวัดจันทบุรี
: ผู้ช่วยผู้อำนวยการเลือกตั้งประจำจังหวัดจันทบุรี
- ปัจจุบัน** : ตำแหน่งผู้ประเมินคุณภาพภายนอก การศึกษาขั้นพื้นฐาน
สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน)
หรือ สมศ.